

ΙΧΩΡ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΕΛΛΗΝΙΚΟΤΗΤΑ

ΟΙ ΡΙΖΕΣ ΤΗΣ ΓΙΟΓΚΑ ΣΕ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΙΝΔΙΑ

ΟΙ ΠΡΩΤΟΕΛΛΗΝΕΣ ΔΡΑΒΙΔΕΣ ΚΑΙ Ο ΔΙΑΛΟΓΙΣΜΟΣ

ΑΝΔΡΕΑΣ ΜΕΣΗΜΕΡΗΣ

ΟΙ ΥΠΕΡΒΟΡΕΙΟΙ ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ

Σ. ΔΩΡΙΚΟΣ - Κ. ΧΑΤΖΗΓΙΑΝΝΑΚΗΣ

ΠΩΣ ΟΙ ΑΡΑΒΕΣ ΔΙΕΣΩΣΑΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΧΡΗΣΤΟΣ ΛΑΖΟΣ

ΤΟ ΜΥΣΤΗΡΙΑΚΟ ΙΕΡΟ ΠΥΡ

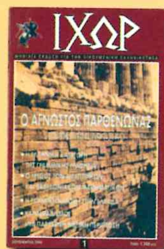
ΣΤΥΛΙΑΝΟΣ ΤΑΚΑΣ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ ΕΝ ΑΥΛΙΔΙ ΣΤΗΝ QED ΗΛΕΚΤΡΟΔΥΝΑΜΙΚΗ

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΤΟΥ Γ. ΚΟΤΑΝΙΔΗ ΣΤΟΝ Γ. ΤΣΑΓΚΡΙΝΟ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2005 52 ΤΙΜΗ: 5€

ΙΧΩΡ
Ο ΑΓΝΩΣΤΟΣ ΠΑΡΘΕΝΩΝΑΣ
1

ΙΧΩΡ
Η ΜΟΥΜΙΑ ΤΟΥ ΑΓΑΜΕΜΝΟΝΑ
2

ΙΧΩΡ
ΕΛΛΗΝΕΣ ΠΕΛΑΣΓΟΙ ΕΚΤΙΣΑΝ ΤΗΝ ΡΩΜΗ
3

ΙΧΩΡ
ΤΑ ΠΡΟ ΧΡΙΣΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ
ΤΑ ΘΕΙΑ ΒΡΕΦΗ ΣΤΟΥΣ ΑΡΧΑΙΟΥΣ
4

ΙΧΩΡ
ΟΙ ΧΑΜΕΝΕΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ
ΣΠΑΧΗΔΕΣ ΚΑΙ ΓΕΝΙΤΣΑΡΟΙ ΣΤΟΝ ΟΘΩΜΑΝΙΚΟ ΣΤΡΑΤΟ
5

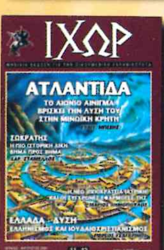

ΙΧΩΡ
ΔΙΟΝΥΣΙΑΚΕΣ ΜΥΣΤΗΡΙΑΚΕΣ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ ΣΤΑ ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΚΑΡΝΑΒΑΛΙΑ
ΓΙΩΡΓΟΣ ΤΣΑΓΚΡΙΝΟΣ
ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ ΣΤΑ ΒΥΖΑΝΤΙΝΑ ΧΡΟΝΙΑ
6

ΙΧΩΡ
ΟΙ ΤΡΕΙΣ ΜΕΓΑΛΟΙ ΚΑΤΑΚΛΥΣΜΟΙ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΡΟΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΜΥΣΤΙΚΕΣ ΕΤΑΙΡΙΕΣ
Η ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΕΤΡΟΥΣΚΩΝ
7

ΙΧΩΡ
ΕΛΛΗΝΕΣ ΝΑΥΤΙΚΟΙ ΣΤΟ ΑΙΓΑΙΟ
8

ΙΧΩΡ
ΤΑ ΑΓΝΩΣΤΑ ΙΕΡΑ ΚΟΛΥΜΒΗΤΗΡΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΠΙΣΙΝΕΣ ΑΝΑΨΥΞΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ
9

ΙΧΩΡ
ΤΟ ΠΟΔΟΣΦΑΙΡΟ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΚΕΨΗ ΚΑΙ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ
10

ΙΧΩΡ
ΑΤΛΑΝΤΙΔΑ
ΕΛΛΑΔΑ - ΔΥΣΗ
11-12

ΙΧΩΡ
ΑΓΝΩΣΤΑ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ ΣΤΟ ΦΩΣ
13

ΙΧΩΡ
ΤΑ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΜΥΣΤΗΡΙΑ ΚΑΙ Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ
14

ΙΧΩΡ
Η ΟΙΚΟΛΟΓΙΑ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ
15

ΙΧΩΡ
ΤΑ ΜΥΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΥ
16

ΙΧΩΡ
ΚΑΤΑΔΥΣΗ ΜΕ ΥΠΟΒΡΥΧΙΟ ΑΠΟ ΕΛΛΗΝΕΣ ΠΡΙΝ 2.300 ΧΡΟΝΙΑ
ΔΕΛΦΙΚΑ ΠΑΡΑΓΓΕΛΜΑΤΑ
Η ΑΙΓΙΔΑ ΚΟΙΤΙΔΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ ΕΙΔΟΥΣ
17

ΙΧΩΡ
ΜΥΚΗΝΑΪΚΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ
18

ΙΧΩΡ
ΟΙ ΜΥΣΤΙΚΟΙ ΣΥΜΒΟΛΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΣΗΜΑΙΑΣ
ΤΟ ΑΦΟΡΙΣΜΕΝΟ 1821
19

ΙΧΩΡ
Η ΑΠΑΤΗ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ
ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΕΣ ΤΟΥ ΜΕΣΑΙΩΝΑ
20

ΙΧΩΡ
Η ΤΕΤΑΡΤΗ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΑ
21

ΙΧΩΡ
ΟΙ ΠΡΟΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ ΤΗΣ ΘΗΡΑΣ ΞΑΝΑΓΡΑΦΟΥΝ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΜΑΣ
22

ΙΧΩΡ
Η ΨΥΧΗ
ΕΛΛΗΝΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΡΩΜΙΟΣΥΝΗ
23-24

ΙΧΩΡ
Η ΑΓΝΩΣΤΗ ΠΥΡΑΜΙΔΑ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ
25

ΙΧΩΡ
ΤΑ ΜΥΣΤΗΡΙΑ ΤΗΣ ΜΙΝΩΙΚΗΣ ΚΡΗΤΗΣ
26

ΙΧΩΡ
Η ΧΑΜΕΝΗ ΠΥΡΑΥΛΙΚΗ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ
27

ΙΧΩΡ
Η ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΣΗΜΑΙΑ ΕΙΝΑΙ... ΕΛΛΗΝΙΚΗ
Η ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΗΜΑΙΑ ΜΕ ΤΗΝ ΗΜΙΣΕΛΗΝΟ ΚΑΙ ΤΟ ΑΣΤΡΟ ΤΟΥ ΜΕΓΑΡΙΚΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ
28

ΙΧΩΡ
ΑΡΧΑΙΕΣ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΘΕΡΑΠΕΙΕΣ ΤΟΥ ΚΑΡΚΙΝΟΥ
ΠΕΛΑΣΓΟΙ - ΕΛΛΗΝΕΣ
29

ΙΧΩΡ
Ο ΑΓΝΩΣΤΟΣ ΥΠΕΡΒΟΡΕΙΟΣ ΠΕΛΑΣΓΙΚΟΣ ΑΠΟΙΚΙΣΜΟΣ
ΠΟΙΟΙ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΑΝ ΤΑ ΠΡΟΙΣΤΟΡΙΚΑ ΜΕΓΑΛΙΘΙΚΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ;
30

ΙΧΩΡ
ΟΣΑ ΜΑΣ ΚΡΥΒΟΥΝ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ ΤΟΥ ΙΡΑΚ
MAGNA EUROPA EST PATRIA NOSTRA
31

ΙΧΩΡ
ΤΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΑΛΦΑΒΗΤΟΥ
32

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Γραφεία: Δωδώνης 36, Κολωνός, Άθήνα 104 44 • Τηλ.: 210-51.42.500 • Ίστοσελίδα: www.ellinikiestia.gr

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΕΛΛΗΝΙΚΟΤΗΤΑ

Τιμὴ Τεύχους 5 € - Ἐτ. Συνδρομὴ (Ἐσωτερικοῦ): 45 € (Ἐξωτερικοῦ): 90 €

Ἐκδότης - Ἰδιοκτήτης **Εὐάγγελος Γ. Μπεξῆς**
Διευθυντής **Γιῶργος Τσαγκρινός**
Ἀρχισυντάκτης **Μιχάλης Η. Μουτζουρίδης**
Καλλιτεχνικὴ Διεύθυνση **Δημήτρης Μπεξῆς**
Ἐπεξεργασία κειμένων: **Σοφία Τσιροζίδου**

Ἀτελιέ: Press Line • Ἐκτύπωση: Γραφοπρίντ

Ἀριθμὸς σήματος:
Σῆμα κατατεθέν: 149856
Κωδ. ΕΛΤΑ: 5868

- Οἱ ἐπιστολὲς καὶ οἱ συνεργασίες γιὰ δημοσίευση μποροῦν νὰ ἀποστέλλωνται στὴν διεύθυνση τοῦ περιοδικοῦ.
- Οἱ ἀπόψεις ποὺ ἐκφράζονται στὰ ἐνυπόγραφα ἄρθρα δὲν ταυτίζονται ἀπαραίτητα καὶ μὲ τὴν ἄποψη τοῦ «ΙΧΩΡ».
- Δημοσίευση θεμάτων ἀπὸ τὸ «ΙΧΩΡ» μπορεῖ νὰ γίνῃ τμηματικὰ μόνον ἐὰν ἀναφέρεται ἡ πηγὴ προέλευσης καὶ κατόπιν γραπτῆς ἄδειας τοῦ διευθυντῆ.

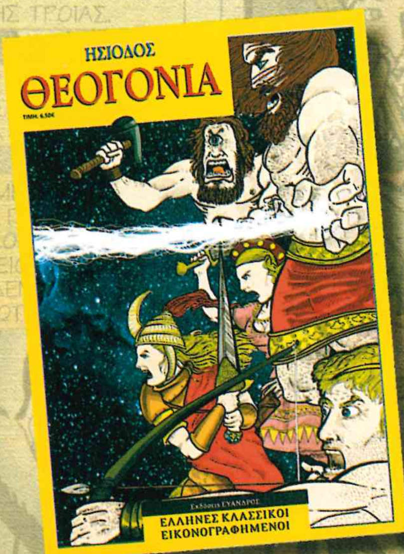
ΜΟΛΙΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

ΟΜΗΡΟΣ

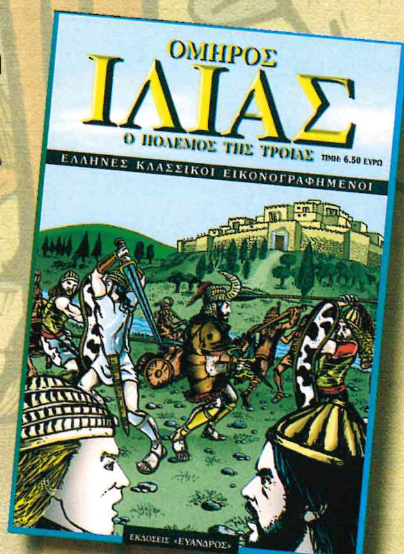
ΟΔΥΣΣΕΙΑ

Ἡ Ὀδύσσεια ἀποτελεῖται ἀπὸ 15.692 στίχους καὶ τὰ γεγονότα στὰ ὁποῖα ἀναφέρεται διαδραματίζονται ἀμέσως μετὰ τὴν ἅλωση τῆς Τροίας. Κεντρικὸς ἄξονας τοῦ ἔργου εἶναι ἡ προσπάθεια τοῦ ἄνακτα τῆς Ἰθάκης Ὀδυσσέα νὰ ἐπιστρέψῃ στὴν πατρίδα του, καὶ γύρω ἀπ' αὐτήν του τὴν ἐπιθυμία τυλίγεται τὸ κουβάρι τῶν περιπετειῶν καὶ τῶν περιπλανήσεών του. Ὅπως καὶ ἡ ΙΛΙΑΔΑ ἔτσι καὶ ἡ ΟΔΥΣΣΕΙΑ διαιρέθηκε κατὰ τὰ Ἀλεξανδρινὰ χρόνια σὲ 24 ραψῳδίες, ὅπου κάθε μία ἀντιστοιχεῖ σὲ ἕνα γράμμα τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου (Α-Ω). Μέσα ἀπ' αὐτὸ τὸ ἀριστούργημα τοῦ Ὁμήρου ἀναδεικνύονται οἱ μοναδικὲς ἀρετὲς καὶ τὸ πάθος τοῦ Ὀδυσσέα, δηλαδὴ καὶ κατ' ἐπέκταση τοῦ Ἕλληνα τῆς ἐποχῆς του, γιὰ τὴν ἐξερεύνηση τοῦ ἀγνώστου, ἡ ἀγάπη γιὰ τὴν ζωή, ἡ πίστη στὴν τελικὴ ἐπιτυχία τοῦ ὅποιου σκοποῦ ἔχουμε θέσει, τὸ μεγάλο δέσιμο τοῦ Ἕλληνα μὲ τὶς ρίζες του καὶ τὴν πατρίδα του, ὅσο μικρὴ ἢ μεγάλη νὰ εἶναι αὐτὴ -στὴν περίπτωση τοῦ Ὀδυσσέα ἕνα μικρὸ νησί, ἡ Ἰθάκη- καὶ πολλὲς ἀκόμη ἀξίες, ποὺ χρειάζονται ὄχι ἐπιφανειακὸ διάβασμα ἀλλὰ βαθύτερη μελέτη γιὰ νὰ ἀναδειχθοῦν καλύτερα. Ἡ ΟΔΥΣΣΕΙΑ, μὲ λίγα λόγια, ἀποτελεῖ ἕνα μοναδικὸ μνημεῖο λόγου καὶ ἀπόδειξη διαχρονικὴ τῆς δύναμης τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πάθους του γιὰ ζωὴ καὶ δημιουργία.

ΕΠΙΣΗΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ

Μία νέα σειρά, που φιλοδοξεί να μας μεταφέρη την Αρχαία Ελληνική Γραμματεία σε κόμικς. Αρχίσαμε με την ΘΕΟΓΟΝΙΑ του ΗΣΙΟΔΟΥ και μετά την μεγάλη επιτυχία προχωρήσαμε στην ΙΛΙΑΔΑ του ΟΜΗΡΟΥ.

ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗ

Ξεκινῶ νὰ γράφω σ' αὐτὸ τὸ τεῦχος τοῦ «ΙΧΩΡ» κάτω ἀπὸ ἰδιαίτερα δύσκολες συνθῆκες. Ὁ Γιῶργος Μπεξῆς, πατέρας τῶν ἀγαπημένων μου φίλων καὶ συνεργατῶν Εὐάγγελου καὶ Δημήτρη Μπεξῆ ἀπεβίωσε τὴν 29η Δεκεμβρίου σὲ ἡλικία 79 ἐτῶν. Ὁ κ. Γιῶργος ἦταν ἕνας δυνατὸς χαρακτῆρας, καλὸς πατέρας καὶ βαθιὰ συνειδητοποιημένος Ἕλληνας. Προσωπικὰ θεωρῶ τιμή μου ποὺ τὸν γνώρισα. Τὸ «ΙΧΩΡ» τὸ ἀγαποῦσε ὁ κ. Γιῶργος καὶ γι' αὐτὸ τὸ καλύτερο ποὺ θὰ μποροῦσα νὰ κάνω αὐτὴν τὴν στιγμὴ εἶναι νὰ φτάση σὲ σᾶς ἕνα ἀκόμα καλαίσθητο καὶ «γεμᾶτο» τεῦχος.

Σ' αὐτὸ τὸ τεῦχος φιλοξενοῦμε μία σπουδαία ἐργασία γιὰ τὴν καταγωγὴ τῆς ἐπιστήμης τῆς γιόγκα ἑνὸς σπουδαίου Ἕλληνα Σουάμι, τοῦ Ἀνδρέα Μεσημέρη. Ὁ Σουάμι Σαντιράτνα Σαρασβάτι ἢ Ἀνδρέας Μεσημέρης ὡλοκλήρωσε τὶς σπουδές του πάνω στὴν Γιόγκα στὸ Bihar School of Yoga τῆς Ἰνδίας. Ἐκεῖ πῆρε τὸν τίτλο Yog Acharya, ποὺ ἀντιστοιχεῖ σὲ PhD. Εἶναι ἕνας σύγχρονος Γιόγκι καὶ συγγραφέας καὶ μέσα ἀπὸ τὸ διεθνὲς σχῆμα τῶν παγκόσμιων ἀνθρώπων -UNIVERSAL PEOPLE- προωθεῖ καὶ παρουσιάζει τὴν ἐσωτερικὴ γνώση, ἐμπνεόμενος πάντα ἀπὸ τὶς ἑλληνικές του καταβολές, τὴν ἑλληνικὴ σκέψη καὶ σοφία σὲ συνδυασμὸ μὲ τὶς ἰνδικὲς φιλοσοφικὲς παραδόσεις.

Περνώντας ἀπὸ τὴν Ἰνδία στὸν Ἀραβικὸ κόσμο πληροφορούμεθα μὲ τὸν καλύτερο καὶ πιὸ ὑπεύθυνο τρόπο ἀπὸ τὸν Χρῆστο Λάζο γιὰ τὴν μεγάλη παράδοση τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν κειμένων στὸν κύκλο τῶν διανοουμένων Ἀράβων μεταφραστῶν. Κάποτε εἶχα πεῖ σὲ μία τηλεοπτικὴ ἐκπομπή, ποὺ εἶχε σὰν θέμα τὴν «Τεχνολογία στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα», ὅτι ἐκπομπὴ μὲ τέτοιο θέμα εἶναι καλύτερο νὰ μὴν γίνεται, ἐὰν δὲν παρευρίσκεται καὶ ὁ Χρῆστος Λάζος. Αὐτὸ ἰσχύει καὶ γιὰ κάθε τομέα ποὺ ὁ Χρῆστος ἐρευνᾷ. Ὅταν ἔχης στὰ χέρια σου γραπτό του, ἔχεις τὴν σιγουριὰ ὅτι θὰ διαβάσης κάτι ἀκριβές, τεκμηριωμένο καὶ καλογραμμένο.

Γιὰ τὸν κ. Δωρικὸ καὶ τὸν κ. Χατζηγιαννάκη ὅ,τι καὶ νὰ ποῦμε εἶναι λίγο. Νομίζω ὅτι ἡ πατρίδα μας κάποτε θὰ τοὺς εὐγνωμονῇ. Στὸ ἄρθρο τους σὲ αὐτὸ τὸ τεῦχος, ὅπου χρησιμοποιοῦν τὴν Ἑλληνικὴ Μυθολογία σὰν ὄργανο ἐρεύνης στὴν ἱστορία καὶ τὴν παράδοση, δίνουν γιὰ μία ἀκόμη φορὰ τὸν καλύτερό τους ἑαυτό.

Ὁ Θανάσης Κουκοβίστας εἶναι καὶ αὐτὸς χρόνια στὴν πρωτοπορία τῶν ἀγώνων γιὰ τὸν Ἑλληνικὸ Πολιτισμὸ καὶ τὴν Ἑλληνικὴ σκέψη. Ἀκαταπόνητος, ἀκούραστος, διεισδυτικὸς στὴν ἔρευνα, πάντα ἔχει κάτι καινούργιο καὶ ἰδιαίτερα σημαντικὸ νὰ πῇ. Στὸ ἄρθρο του σὲ αὐτὸ τὸ τεῦχος ἀσχολεῖται μὲ τὸν Ἑλληνισμὸ καὶ τὸν Χριστιανισμὸ στὴν διάρκεια τῆς Τουρκοκρατίας καὶ τὴν διάσταση ποὺ ὑπῆρχε μεταξὺ λαϊκῆς πίστης καὶ δόγματος στὰ μαῦρα χρόνια τῆς σκλαβιᾶς.

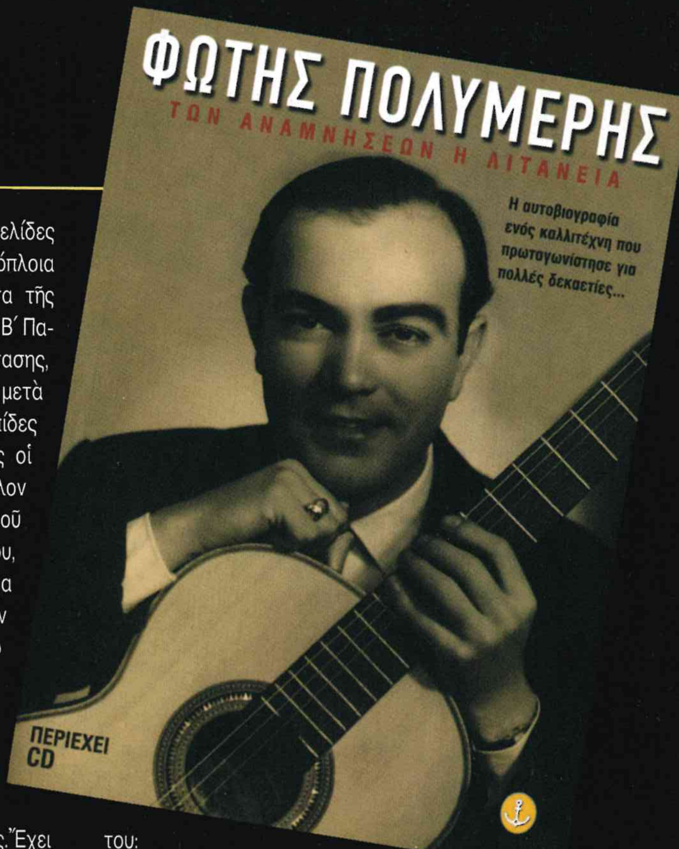
Ἐπίσης σ' αὐτὸ τὸ τεῦχος ὑπάρχει μία συνέντευξη τοῦ ἀγαπημένου ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸ κοινὸ ἠθοποιοῦ Γιώργου Κοτανίδη, ποὺ μετὰ ἀπὸ τὴν «Ἰφιγένεια ἐν Αὐλίδι» πέρυσι, ποὺ μὲ ἐπιτυχία εἶχε ἀνέβει στὸ θέατρο «ΣΤΟΑ», ἔρχεται φέτος μὲ τὸ πολὺ σπουδαῖο θεατρικὸ ἔργο μὲ θέμα τὴν ζωὴ τοῦ Ἀμερικανοῦ νομπελίστα φυσικοῦ Ρίτσαρτ Φάυνμαν μὲ τίτλο «QED», δηλαδὴ «κβαντικὴ ἠλεκτροδυναμική». Ἕνα ἔργο ποὺ θὰ παίζεται στὸ θέατρο «ΡΟΕΣ», Ἰάκχου 16 (πίσω ἀπὸ τὸ Γκάζι), μέχρι τέλος Ἰανουαρίου.

Γιὰ τὸ βιβλίο «ΤΡΙΜΥΘΙΑ» τοῦ φίλου Δημήτρη Ἰατρόπουλου θὰ γράψω ἕνα εἰδικὸ ἄρθρο. Ὅσο γιὰ τὰ πεπραγμένα στὴν Θεσσαλονίκη, ἑτοιμάζουμε εἰδικὸ ἀφιέρωμα γιὰ τὸ ἑπόμενο τεῦχος.

Ἐδῶ εἶναι τὸ σημεῖο ποὺ θὰ ἤθελα νὰ πῶ κάποια λόγια γιὰ τὸ βιβλίο-αὐτοβιογραφία ἑνὸς μεγάλου καλλιτέχνη καὶ ἀγαπημένου φίλου, τοῦ Φώτη Πολυμέρη. Τὸ βιβλίο ἔχει τίτλο

«ΦΩΤΗΣ ΠΟΛΥΜΕΡΗΣ, ΤΩΝ ΑΝΑΜΝΗΣΕΩΝ Η ΛΙΤΑΝΕΙΑ»
(ἐκδόσεις «ΑΓΚΥΡΑ»).

Μέσα ἀπὸ τὴν ἱστορία τῆς τέχνης εἶναι ὁ καλύτερος τρόπος νὰ δῇς τὴν ἱστορία τῶν λαῶν. Ἐπὶ τέλους κυκλοφόρησε ἕνα βιβλίο σπάνιας ἀξίας, ἐπειδὴ εἶναι ἄνθρωπος σπάνιας ἀξίας ὁ συγγραφέας του. Πρόκειται γιὰ τὸν μεγάλο Ἕλληνα τροβαδοῦρο Φώτη Πολυμέρη καὶ τὴν αὐτοβιογραφία του. Μέσα ἀπὸ αὐτὴν τὴν γεμάτη ἀνθρωπιὰ μεστότητα ἀλλὰ καὶ χιοῦμορ αὐτοβιογραφία τοῦ μεγάλου αὐτοῦ καλλιτέχνη βλέπουμε στὴν οὐσία μὲ τὶς ὡραιότερες φραστικὲς πινελιὲς τὴν ἱστορία τοῦ 20οῦ αἰῶνα, ὅπως αὐτὴ διάβηκε μέσα ἀπὸ τὰ μεγάλα γεγονότα ἀλλὰ καὶ τὴν ἁπλῆ ζωὴ τῆς Ἑλληνικῆς γειτονιᾶς καθὼς καὶ τὴν ζωὴ τῆς Ἑλληνικῆς νύχτας ποὺ δὲν ἦταν μόνο γεμάτη ἀπὸ τραγούδι καὶ διασκέδαση ἀλλὰ καὶ ζυμωτήρι σημαντικῶν καταστάσεων, ποὺ ἀναδύονταν μέσα ἀπὸ τὶς παρέες σπουδαίων προσωπικοτήτων. Ὁ Φώτης Πολυμέρης μ' αὐτὸ τὸ βιβλίο μᾶς χάρισε ἴσως τὸ καλύτερό του «τραγούδι». Σίγουρα αὐτὸς ὁ βαθιὰ Ἕλληνας στὴν ψυχὴ τραγουδιστὴς καὶ μουσικὸς ἐμπνεύστηκε γιὰ τὰ καλὰ ἀπὸ τὶς ἐννέα ἀγαπημένες του Μοῦσες. Καὶ ἔτσι μέσα ἀπὸ τὸ ποτάμι

τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἱστορίας ποὺ ρέει καθάριο στὶς σελίδες τοῦ βιβλίου τοῦ Φώτη βλέπουμε ἀπὸ μεγάλα ποταμόπλοια μέχρι ἁπλὲς σχεδίες. Βλέπουμε τὰ ἀποτελέσματα τῆς Μικρασιατικῆς καταστροφῆς τοῦ 1922, βλέπουμε τὸν Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, ζοῦμε τὶς μέρες τῆς Ἐθνικῆς Ἀντίστασης, τὶς μαῦρες μέρες τοῦ ἐμφυλίου, γιὰ νὰ περάσουμε μετὰ στὴν μεταπολεμικὴ περίοδο, ποὺ φέρνει νέες ἐλπίδες καὶ ταυτόχρονα ἕνα νέο ἄνεμο στὴν τέχνη. Ὅλες οἱ σημαντικὲς προσωπικότητες μὲ τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλον τρόπο ἔχουν κάποια ζεστὴ γωνιὰ μέσα στὸ βιβλίο τοῦ Φώτη. Ὁ Φώτης, ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἐλαττωμάτων του, ἔχει καὶ ἕνα σίγουρα δυσβάσταχτο: εἶναι ἰδιαίτερα καλόψυχος. Ἐὰν κάποιος τοῦ κάνῃ κάτι ἄσχημο, δὲν θὰ ἀσχοληθῇ μ' αὐτόν, θὰ τὸν προσπεράσῃ. Γι' αὐτὸ ὅσοι ἀναφέρονται στὴν αὐτοβιογραφία του ἔχουν ζεστὲς γωνιές. Ὅμως ὑπάρχουν καὶ οἱ μεγάλοι του φίλοι, ὅπως ὁ φίλος-ἀδελφός του Νῖκος Γούναρης καὶ ἀκολουθοῦν καὶ ἄλλοι, ἀξιομνημόνευτοι γιὰ ὅλους ἐμᾶς, φίλοι τοῦ Φώτη, ὅπως ὁ Ἀλέκος Σακελλάριος, ὁ Ὀρέστης Μακρῆς, ὁ Ρίζος, ὁ Αὐλωνίτης. Ἔχει δώσει πολλὰ ὁ Φώτης Πολυμέρης στὸ Ἑλληνικὸ τραγούδι καὶ μὲ τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλον τρόπο τὸ ἔχουν ἀναγνωρίσει αὐτὸ σημαντικοὶ Ἕλληνες τραγουδιστὲς καὶ τραγουδίστριες, καὶ ἔχουν ἀναφερθῆ μὲ τὰ καλύτερα λόγια γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Φώτη. Δυνατὴ φιλικὴ σχέση εἶχε μὲ τὸν Στέλιο Καζαντζίδη, ποὺ ἀναφερόταν μὲ ἀγάπη καὶ σεβασμὸ στὴν προσφορὰ τοῦ Φώτη Πολυμέρη. Τὰ καλύτερα λόγια ἔλεγε καὶ ὁ Μᾶρκος Βαμβακάρης, ποὺ χάρη στὶς προσπάθειες τοῦ Φώτη «ἐπεβλήθη» στὸν Ματσα νὰ ἠχογραφηθῇ ἡ Φραγγοσυριανὴ καὶ ἄλλα μεγάλα τραγούδια τοῦ Μάρκου. Μόνο καλὰ λόγια ἔχουν νὰ ποῦν γιὰ τὸν τροβαδοῦρο καὶ ὁ Νταλάρας, ὁ Πάριος, ὁ Κελαηδόνης, ἡ Γαλάνη, ἡ Τσανακλίδου καὶ ἄλλοι σπουδαῖοι τραγουδιστές, ποὺ λόγῳ χώρου δὲν μποροῦμε νὰ ἀναφέρουμε. Ἑκατοντάδες τὰ τραγούδια τοῦ Φώτη καὶ οἱ ἐπιτυχίες του. Στὸ βιβλίο του ὑπάρχει καὶ ἕνας σύμπακτος δίσκος (CD) μὲ ἀντιπροσωπευτικὰ τραγούδια του, ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ὅμως ὁ Φώτης παραθέτει στὸ βιβλίο του στίχους μόνον ἀπὸ δύο. Εἶναι «Ἡ Μπαλάντα τῆς ζωῆς μου» καὶ τὸ γεμᾶτο δύναμη καὶ εὐαισθησία «Μάνα Ἑλλάδα». Θὰ ἀναφέρω μία στροφὴ ἀπὸ τὴν μπαλάντα του:

«Ἔκανα τὴν μουσικὴ φαΐ μου,
ἔκανα τὴν ποίηση νερό,
ἔκανα ἁρμονία τὴν ψυχή μου
καὶ τὰ χρώματα ἔκανα χορό».

Καὶ θὰ ἤθελα νὰ τελειώσω μὲ μία στροφὴ ἀπὸ τὸ τραγούδι «Μάνα Ἑλλάδα»:

«Μνημεῖα ἀθάνατα ποὺ θρύλους ἐξυμνοῦν
βιβλίο ἀτίμητο τῆς ἱστορίας,
γιὰ Μαραθῶνες, Μεσολόγγια σοῦ μιλοῦν
καὶ γιὰ τὸ Ἔπος τὸ Χρυσὸ τῆς Ἀλβανίας».

Νὰ εἶσαι καλά, Φώτη Πολυμέρη, νὰ ζήσῃς καὶ νὰ σὲ καμαρώνουμε, τελευταῖε ἄρρενα προπολεμικὲ τραγουδιστή, ὅπως σου ἀρέσει νὰ λές. Συγχαρητήρια γιὰ τὸ ἀριστουργηματικὸ βιβλίο σου, τὸ πιὸ ὄμορφο τραγούδι σου.

Γιῶργος Τσαγκρινός

ΠΑΡΟΡΑΜΑ: Στὸ προηγούμενο τεῦχος, σελ. 11, ὁ «δαίμων» τῆς πληκτρολόγησης μετέτρεψε τὰ οὐσιαστικὰ «παραχαράξεις καὶ πλαστογραφήσεις» σὲ ρήματα στὸ ἄρθρο τοῦ Γ. Τσαγκρινοῦ, «Τὸ Ἀρχαιοελληνικὸ Διονυσιακὸ "Χριστουγεννιάτικο" δέντρο».

Ανδρέας Σ. Μεσημέρης - Suami Shantiratna Saraswati

ΟΙ ΡΙΖΕΣ ΤΗΣ ΓΙΟΓΚΑ ΣΕ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΙΝΔΙΑ

ΟΙ ΠΡΩΤΟΕΛΛΗΝΕΣ ΔΡΑΒΙΔΕΣ ΚΑΙ Ο ΔΙΑΛΟΓΙΣΜΟΣ

Ὁ Παρμενίδης γεννήθηκε στὴν Ἐλέα (ὁ Ἐλεάτης), ἀποικία τῶν Φωκαέων στὴν Μεγάλη Ἑλλάδα. Ἦταν ἕνας ἐκ τῶν ἐπιφανεστέρων προσωκρατικῶν φιλοσόφων.

Θεωρεῖται ὁ Διδάσκαλος τοῦ Φωτὸς καὶ τῆς Ἀλήθειας. Προερχόμενος ἀπὸ ἀριστοκρατικὴ οἰκογένεια, ἀσχολεῖτο ἀρχικῶς μὲ τὴν πολιτική, ἀλλ' ὁ Πυθαγόρειος Ἀμεινίας τὸν προέτρεψε νὰ ἀσχοληθῇ καὶ ἀφιερωθῇ στὴν φιλοσοφία.

Στὰ «Περὶ φύσεως» ἐκθέτει τὶς φιλοσοφικὲς ἰδέες του ἐπὶ τοῦ Ὄντος καὶ τῆς Ἀλήθειας. Ὁ Παρμενίδης εἶναι ὁ σημαντικώτερος ἐκπρόσωπος μὲ τὴν διδασκαλία του τῆς Ἐλεατικῆς σχολῆς καὶ δημιουργὸς τῆς φιλοσοφίας, ὅπως καλεῖται ἡ «στατικὴ θεώρηση τοῦ σύμπαντος». Εἶναι ὁ Στοχαστὴς ὁ ὁποῖος μέσῳ τῆς διαρκοῦς ἀναζητήσεως καταδεικνύει τὴν σταθερότητα τῆς σφαιρικῆς-εὐκυκλέος Ἀλήθειας καὶ τὸ ἀμετάβλητο τοῦ ὄντως Ὄντος. Θεωρεῖται ὁ πατέρας τῆς μεταφυσικῆς καὶ θεμελιωτὴς τῆς λογικῆς καὶ τῆς γνωσιολογίας.

Ὁ Παρμενίδης, χάριν τῆς πατρίδος του, θέσπισε νόμους, ἄσκησε σημαντικὴ ἐπιρροὴ στὰ κοινά, στὰ ὁποῖα συμμετεῖχε, καθὼς ἦταν ἄνδρας μὲ σοβαρὴ προσωπικότητα. Ἦταν μάλιστα τόσον ἐντυπωσιακὴ φυσιογνωμία, ὥστε ὁ Πλάτων γράφει στὸν «Θεαίτητον» ὅτι προεκάλεσε στὸν Σωκράτη «σεβασμό».

Πρωταρχικὴ καὶ θεμελιώδης ἀντίληψη τῆς διδασκαλίας τοῦ Παρμενίδου ἦταν τὸ Ὄν. Ὅταν δὲ λέγῃ Ὄν, ἐννοεῖ τὸ πλῆρες, τὴν ἐνέργεια δηλαδὴ ποὺ καλύπτει τὸν χῶρο. Γιὰ τὸν Παρμενίδη δὲν ὑφίσταται «τὸ μὴ Ὄν». Περαιτέρω ὑποστηρίζει ὅτι «Αὐτὸ» δὲν ἔχει οὔτε ἀρχὴ οὔτε τέλος, γιὰ τὸν ἁπλούστατο λόγο ὅτι δὲν δύναται νὰ προέλθῃ ἐκ τοῦ μὴ Ὄντος, ὥστε νὰ καταλήξῃ στὸ μὴ Ὄν. Τὸ Ὂν εἶναι «ἀγέννητον», «ἄθικτον», «ἀνώλεθρον», «ἀτρεμὲς» (ἀμετακίνητον), «οὐλομελὲς» (ἀδιάσπαστος ὁλότης) καὶ ἀδιατάρακτον. Ἐπίσης εἶναι μία παρουσία συνεχής, ἀδιάλειπτη καὶ ἀτάραχη. Ὑφίσταται ὡς διαρκὲς παρόν, δίχως παρελθὸν ἢ μέλλον, *«τὸ ὂν οὐδέ ποτ' ἦν οὐδ' ἔσται, ἐπεὶ νῦν ἔστιν ὁμοῦ πᾶν, ἕν, συνεχές»*. Τὸ Ὄν, σύμφωνα μὲ τὸν Παρμενίδη, παραμένει σὲ μία κατάσταση «αἰωνίας ἀδιαταράκτου ἁρμονίας», παραμένει ὁλόϊδιο, ἀκίνητο, ἀμετάβλητο καὶ ἀδιαίρετο, διότι τίποτε δὲν ὑπάρχει ἱκανὸ νὰ τὸ ἀλλάξῃ, νὰ τὸ κινήσῃ ἢ νὰ τὸ διαιρέσῃ.

Ὁμοίως περὶ τῆς «Ἁρμονίας» ὡμιλοῦσε καὶ ὁ Πυθαγόρας. Τὰ μαθηματικὰ στὴν Ἑλλάδα, δηλαδὴ ἡ ἐπιστήμη τῶν ἀριθμῶν, ἦσαν ἡ κυρία ἐπιστήμη, τὸ κύριο «μάθημα», λέξη ἀπὸ τὴν ὁποία καὶ προέρχεται ἡ ἔννοια. Ὁ μεγάλος μαθητὴς τοῦ Ἐπιμενίδου, ὁ Πυθαγόρας, συνήθιζε νὰ ἔχῃ τὴν ἑξῆς στιχομυθία μὲ τοὺς μαθητές του: «Ποιό εἶναι τὸ σοφώτερο πρᾶγμα στὸν κόσμο;», ἐρωτοῦσε. Οἱ μαθητές του ἀπαντοῦσαν μὲ μία φωνή: «ὁ Ἀριθμός». «Καὶ ποιό εἶναι τὸ ὀμορφότερο πρᾶγμα στὸν κόσμο;», ἐρωτοῦσε πάλιν ὁ Δάσκαλος. «Ἡ Ἁρμονία», ἀπαντοῦσαν οἱ μαθητές.

Μέσα ἀπὸ τὴν δύναμη τῶν ἀρετῶν τῆς ψυχῆς ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ διαφύγῃ τὴν πλάνη καὶ νὰ ἀνέλθῃ στὴν σφαῖρα τῆς Ἀλήθειας, ὅπου καὶ θὰ κατανοήσῃ τὴν ἀπόλυτη πληρότητα. Κατὰ τὸν Παρμενίδη τὸ σκέπτεσθαι καὶ ἡ δράση τοῦ ἀνθρώπου θὰ πρέπει νὰ προσανατολίζωνται καὶ νὰ ἀφιερώνωνται στὴν ἀναζήτηση τῆς Ἀλήθειας καὶ τοῦ ὄντως Ὄντος.

Τώρα ὡς πρὸς τὴν γνωσιολογία τοῦ Παρμενίδου ἰσχύει τοῦτο. Πιστεύει πὼς ὁτιδήποτε ὑπόκειται στὴν νόησή μας ὑπάρχει. Ἡ νόηση ταυτίζεται μὲ τὴν ὕπαρξη. Διαφορετικά, ἐκεῖνο ποὺ δὲν ὑπάρχει, δὲν μπορεῖ νὰ νοηθῇ. *«Τὸ γὰρ αὐτὸ νοεῖν ἐστίν τε καὶ εἶναι»*. Στὴν ἀντίληψη τοῦ Ὄντος φθάνουμε διὰ τοῦ Λόγου, ὁ ὁποῖος μπορεῖ καὶ ἐννοεῖ τὸ Ὄν. Ἀντιθέτως οἱ αἰσθήσεις, οἱ ὁποῖες μᾶς γνωρίζουν τὴν γένεση, τὴν φθορὰ καὶ τὴν ἀλλαγή, εἶναι πηγὲς πλάνης.

Βλέπουμε λοιπὸν τὸν Παρμενίδη νὰ δυσπιστῇ πρὸς τὴν πραγματικότητα καὶ αὐθεντικότητα τῶν αἰσθήσεων, διότι ἐνῷ ὑπάρχει τὸ ἀμετάβλητον «εἶναι», οἱ αἰσθήσεις παρουσιάζουν μεταβολές, δυαδισμὸ καὶ ἀνομοιογένεια. Ὁμοίως καὶ ὁ Ἡράκλειτος δυσπιστεῖ πρὸς τὶς αἰσθήσεις, γιὰ τὸν ἀκριβῶς ἀντίθετο λόγο, διότι οἱ

αἰσθήσεις, λέγει, ἐμφανίζουν μίαν ἀκινησία, ἐνῷ πραγματικὰ ὑπάρχει ἡ αἰωνία κίνηση. Ὁ Ἡράκλειτος ἔλεγε: *«οὐδὲν μᾶλλον τὸ ὂν τοῦ μὴ ὄντος εἶναι»*, δηλαδὴ τὸ ὂν δὲν ἔχει περισσότερη σημασία ἀπὸ τὸ μὴ ὄν, διότι ὁ κόσμος εἶναι μία ἁρμονικὴ σύνθεση τοῦ ὄντος καὶ τοῦ μὴ ὄντος (ὕλη-ἀντιύλη).

Οὕτως ἢ ἄλλως ὁ Παρμενίδης ἀναγνωρίζει μία καὶ μοναδικὴ πραγματικότητα, στὴν ὁποία μᾶς ὁδηγεῖ ὁ Λόγος καὶ ἡ ὁποία εἶναι τὸ ἀδιατάρακτο, ἀναλλοίωτο καὶ ἀδιαίρετο Ὄν. Ἀντιθέτως οἱ αἰσθήσεις μᾶς παρουσιάζουν τὸν ἀπατηλὸ κόσμο τῆς φαινομενικότητος καὶ παροδικότητος, ὁ ὁποῖος ὅμως ἔχει ὡρισμένη ὁμοίωση πρὸς τὴν πραγματικότητα, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἡ ἀληθὴς πραγματικότης. Διὰ τῆς καθοδηγήσεως ὑπὸ τῶν πνευματικῶν δυνάμεων καὶ τῆς λογικῆς τοῦ σκεπτομένου ἀνθρώπου καὶ διὰ τῆς ἰσχύος, τὴν ὁποία παρέχει ἡ ἐσωτερικὴ εἰρήνη, διανοίγονται οἱ πύλες τοῦ προσωρινοῦ καὶ προβάλλει ἡ ὑπέροχη ὁδὸς τοῦ φωτός, τοῦ δικαίου, ἡ ὁδὸς τῆς ἀλήθειας. Ὁδὸς ἡ ὁποία παραμένει ἄβατη ὑπὸ τῶν περισσοτέρων ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι εἶναι καθηλωμένοι στὴν εὐμεταβλητότητα τῆς διανοήσεως καὶ τῆς σκέψεως.

Ὁ ἀστόχαστος ἄνθρωπος βλέπει αὐτὴν τὴν ψευδῆ πραγματικότητα, στὴν ὁποία ὑπάρχει ἡ γένεση καὶ ἡ φθορά, ἐνῷ ὁ φιλόσοφος, ὁ γνωστικὸς διὰ τοῦ Λόγου, βλέπει ἐκείνη τὴν ἀληθῆ πραγματικότητα, τὴν ἀληθῶς ὑπάρχουσα, ὅπου ἐπικρατεῖ ἡ ἀπόλυτος σταθερότης. Ἡ ἀπόλυτος ἠρεμία, γνώση, εὐδαιμονία καὶ ἰσορροπία.

Μακρὰν τῆς ὁδοῦ τῆς ἀλήθειας οἱ ἄνθρωποι ζοῦν ἐν μέσῳ ἐσωτερικῶν συγκρούσεων, οἱ σκέψεις παύουν νὰ ἔχουν προσανατολιστικότητα, εὐστοχία, πλανῶνται, ταλαιπωροῦνται καὶ παλινδρομοῦν. Τελικῶς διχάζονται, καθίστανται ἀμφιθυμικοὶ-δίκρανοι καὶ ὑποφέρουν.

Σκοπὸς τῆς μεταφυσικῆς ἢ τοῦ ἀληθινοῦ ἐσωτερισμοῦ εἶναι νὰ διδάξῃ τὸν ἄνθρωπο πῶς νὰ ἐνδοστραφῆ, νὰ ἐνδοσκοπήση καὶ νὰ ἔλθη σὲ ἀληθῆ, ὀφθαλμοφανῆ ἐπαφὴ μὲ τὸν ἑαυτό του. Τὴν πνευματοδιάσταση ποὺ ἀγνοεῖ, τὴν συνειδητότητα ἢ ἄλλως τὴν ψυχή του. Ὁ Λόγος τοῦ Παρμενίδου εἶναι ἡ μεθοδολογία, ὥστε ὁ ἄνθρωπος νὰ φθάσῃ στὸ Ὄν. Ὁδηγεῖ τὸν ἄνθρωπο στὸ φῶς τοῦ Ὄντος, στὸ ἐσωτερικὸ φῶς τῆς ψυχῆς. Τὸν καλεῖ νὰ διανοίξῃ τὸν πνευματικὸ ὀφθαλμό, ὥστε νὰ εἰσέλθῃ στὸν κόσμο τοῦ ἀληθοῦς καὶ τοῦ αἰωνίου.

Ὅσο ἐνδιαφέρεται ὁ ἄνθρωπος καὶ ὅσο ἐπικετρώνεται στὴν ὕλη καὶ τὶς δῆθεν ὀμορφιές της τόσο δένεται, προσκολλᾶται σὲ αὐτήν. Ὅσο ἀντιλαμβάνεται τὸ τραγικὸ παιχνίδι ποὺ διαδραματίζεται γύρω του τόσο ἀποχωρίζεται, ἀποδεσμεύεται ἀπὸ τὴν ματαιότητα τῆς ὕλης καὶ στρέφεται στὰ ἐνδότερά του. Ὅπως ἔγινε καὶ μὲ τὸν Πλάτωνα. Μυστικισμὸς κατὰ τὸν Πλάτωνα εἶναι ἡ λεωφόρος ποὺ ἀνοίγεται στὸν ἀναζητητὴ τῆς ἀλήθειας, γιὰ νὰ τὸν ὁδηγήσῃ μὲ μίαν εὐθεῖα γραμμὴ στὴν περιοχὴ τοῦ Κέντρου τῆς Ὑπερτάτου Ἀρχῆς, ὅπου κατὰ τὸν μυστικισμὸ ἑδρεύει ἡ ὁλότητα ἢ ὁ Πατὴρ καὶ Γεννήτωρ τῶν κόσμων καὶ τῶν ὄντων.

Ὁ Παρμενίδης ἦταν μία σοβαρὴ προσωπικότητα, συμμετεῖχε στὰ κοινὰ ἀλλὰ καὶ ταυτοχρόνως ὡμιλοῦσε γιὰ τὸ Ὄν. Ὡμιλοῦσε γιὰ κάτι δηλαδὴ ἀόρατο στοὺς ἄλλους. Ἀλλὰ ὁ τρόπος καὶ ὁ χαρακτῆρας τοῦ συγκεκριμένου ἀνθρώπου δὲν θὰ τοῦ ἐπέτρεπαν νὰ ὁμιλῇ γιὰ κάτι ποὺ δὲν γνώριζε. Γιὰ κάτι ποὺ γιὰ τοὺς ἄλλους δὲν ἦταν παρὰ φιλοσοφία ἀόρατη. Ἀλλὰ ἐκεῖνος προφανῶς ὡμιλοῦσε ἐκ τοῦ ἀσφαλοῦς, μὲ σιγουριά. Ὡμιλοῦσε λοιπὸν γιὰ τὴν ἐμπειρία του, ποὺ ἦταν τὸ Ὄν. Δὲν ἀνέπτυσε κάποιο φιλοσοφικὸ θεώρημα. Εἶναι σὰν νὰ ἔχουμε σήμερα ἕναν σοβαρὸ πολιτικὸ ἄνδρα, ὁ ὁποῖος, μαζὶ μὲ τὴν πολιτικὴ καὶ τὰ κοινὰ δρώμενα, νὰ ὁμιλῇ παραλλήλως καὶ γιὰ ἕνα Ὄν δημοσίως. Σήμερα, ἂν ἐγένετο αὐτό, θὰ ἦταν ἐπιεικῶς παράδοξο.

Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι δὲν ἔχουν ἀπαραιτήτως τέτοιες κληρονομικὲς ποιότητες. Διαφέρουν. Ὑπάρχει ὅμως μία ἐπιστήμη, ἕνας δρόμος καὶ μία μεθοδολογία, μέσα ἀπὸ τὴν ὁποία ὁ ὁποιοσδήποτε ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ ἐμβαθύνῃ, νὰ ἰσορροπήσῃ καὶ νὰ ἐκμαιεύσῃ τὶς ἀνώτερες ποιότητες τοῦ νοῦ καὶ τῆς ψυχῆς, ποὺ ἐνυπάρχουν μέσα σὲ ὅλους μας.

Ἔχουμε συνηθίσει σὲ ἕναν τρόπο σκέψεως καὶ ἀντιλήψεως ποὺ νομίζουμε πὼς εἶναι καὶ ὁ μοναδικὸς ἢ ὁ ἀπόλυτος, ἐπειδὴ ὑπάρχει ἴσως καὶ ἡ γενικὴ παραδοχή. Εἶναι ὅμως τελικὰ ἔτσι τὰ πράγματα ἢ θὰ μποροῦσε νὰ ὑπάρξη καὶ διαφορετικὴ ἑρμηνεία τῶν ἰδίων φαινομένων;

Ὁ γλύπτης σίγουρα μὲ τὴν δημιουργική του διάθεση λαξεύει τὸ μάρμαρο καὶ φτιάχνει ἕνα καταπληκτικὸ γλυπτό, ἕνα δημιούργημα. Ὑπάρχει ὅμως καὶ μία διαφορετικὴ θεώρηση. Τὸ γλυπὸ ἤδη ὑπάρχει. Ἤδη εἶναι ἐκεῖ. Ἔχει ἤδη δημιουργηθῆ καὶ εἶναι καλὰ κρυμμένο μέσα στὴν πέτρα. Ὁ γλύπτης ἁπλῶς ἀφαιρεῖ τὰ περιττὰ κομμάτια τῆς πέτρας ποὺ τὸ «κρύβουν».

Αὐτὸ ἐξέφρασαν, ἑρμήνευσαν καὶ δίδαξαν καὶ ἀρχαῖοι διδάσκαλοι. Ὅτι δηλαδὴ ἡ ὀμορφιά, ἡ αἰσθητική, τὸ φῶς εἶναι ἤδη ὑπάρχοντα. Εἶναι ἤδη ἐκεῖ καὶ ἁπλῶς ἀναμένουν νὰ ἀποκαλυφθοῦν.

Δὲν εἶναι ὅμως τόσο ἁπλᾶ τὰ πράγματα. Δὲν εἶναι τόσο εὔκολος ὁ δρόμος πρὸς τὴν Γνώση καὶ τὴν Ἀλήθεια. Σὲ αὐτὴν ὅμως τὴν πορεία τρέχει ὅλη ἡ ἀνθρωπότητα εἴτε τὸ συνειδοτοποιεῖ εἴτε ὄχι. Εἶναι ἕνας μονόδρομος. Ὁ χρόνος γιὰ τὸν καθένα μας διαφέρει. Εἴμαστε ὅμως ἐλεύθεροι νὰ διαλέξουμε τὸν ἀργὸ δρόμο τῆς «ἐξελίξεως» ἢ αὐτὸν τῶν ὑπερταχυτήτων, τὸν δρόμο τῆς «Ἐνελίξεως».

Μιὰ τέτοια μεθοδολογία καὶ πρακτικὴ ἐπιστήμη εἶναι καὶ τὸ μονοπάτι τῆς «Γιόγκα».

Ἀναδεικνύοντας τὰ σημαντικώτερα ὀφέλη, πρακτικὰ καὶ διαπιστωμένα παγκοσμίως, μποροῦμε σήμερα νὰ συνάγουμε συγκεκριμένα ἐπιστημονικὰ συμπεράσματα, τὰ ὁποῖα ἔχουν πρακτικὴ ἀξία στὴν καθημερινή μας ζωή. Στόχος τελικὰ εἶναι ἡ ἁρμονία καὶ ἡ ψυχοσωματικὴ ἰσορροπία τοῦ ἀνθρώπου μέσα ἀπὸ ἕνα πιστοποιημένο καὶ διαχρονικὰ ἀξιόπιστο σύστημα ἐφαρμοσμένης ἔρευνας. Ἕνα πανάρχαιο σύστημα.

Μὲ μεθοδολογία, μελέτη καὶ διδακτικὴ ἐφαρμογὴ ἐπεμβαίνουμε σὲ βάθος στὴν ψυχοφυσιολογία μας ἐπιφέροντας θετικὲς ἐπιδράσεις πάνω στὸν ἀνθρώπινο ὀργανισμό, γεγονὸς ποὺ συμπίπτει καὶ μὲ ἀνάλογα δεδομένα πολλῶν ἀσκουμένων παγκοσμίως, ποὺ διδάσκουν ἢ διδάσκονται ἀνάλογες μεθόδους.

Θὰ διαπιστώσουμε πὼς ἔχουμε νὰ κάνουμε μὲ μία συνδυαστική, μία μεθοδολογία ποὺ ἐντάσσεται σὲ ἕνα ὡλοκληρωμένο ἐκπαιδευτικὸ σύστημα μὲ πολὺ βαθειὲς ἐπιστημονικὲς ρίζες καὶ ἀξίες, οἱ ὁποῖες ἐφαρμόζονται γιὰ κάθε εἶδους ἄνθρωπο, χωρὶς περιορισμὸ στὰ πιστεύω. Ἔχουμε νὰ κάνουμε κυριολεκτικὰ μὲ μία ἐπιστήμη. Μία διαδικασία ἐρεύνης καὶ ἀποδείξεως. Μία διαδικασία γνώσεως, ποὺ δὲν ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἐπιφάνεια, ἀλλὰ πηγαίνει σὲ βάθος.

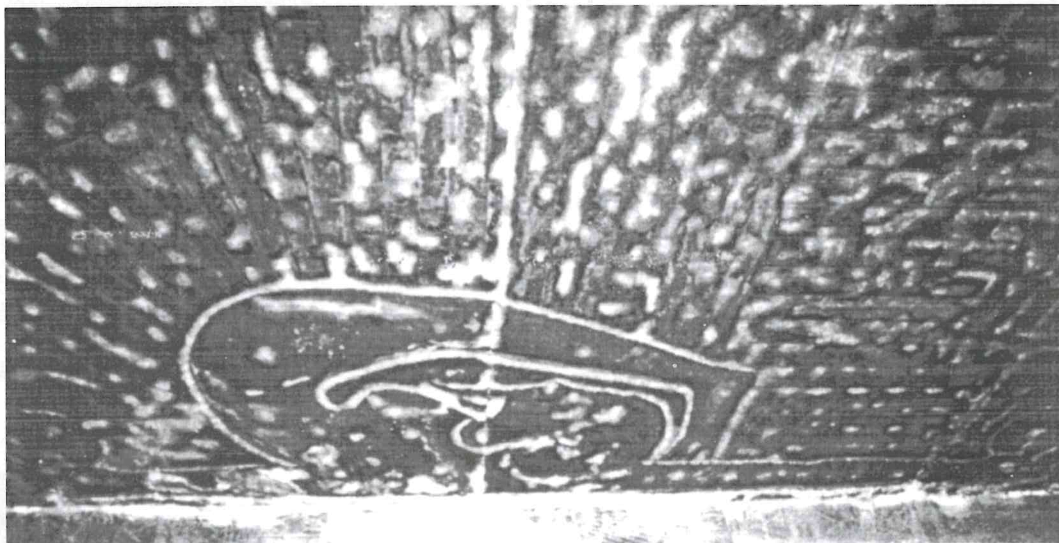
Ἡ δύναμη, ἡ παγκοσμιότητα καὶ ἡ πολυμορφικότητα τῆς «Γιόγκα», μπορεῖ νὰ ἐφαρμοστῆ καὶ νὰ προσαρμοστῆ σὲ ὅλες τὶς ἰδιοσυγκρασίες, προσωπικότητες καὶ ἐκδηλώσεις, παρέχοντας μία τεράστια γκάμα -ἂς μοῦ ἐπιτρέψετε τὴν ἔκφραση- προϊόντων, ποὺ ταιριάζουν ἀπόλυτα σὲ ἐσᾶς καὶ στὸν τύπο σας.

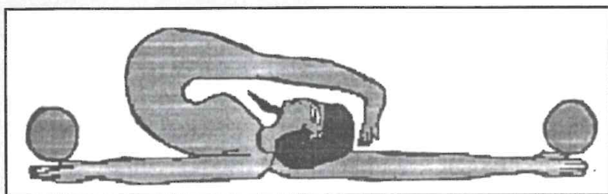
«Γιόγκα» εἶναι ἕνας γενικὸς καὶ εὐρὺς ὁρισμὸς ἐκμαθήσεως, ὅπως θὰ λέγαμε ἕνα ὡλοκληρωμένο ἐκπαιδευτικὸ σύστημα, ποὺ ἐμπεριέχεται σὲ μία ἐπιστήμη.

Σὰν πρακτικὴ ψυχολογικὴ μέθοδος εἶναι ἱκανὴ νὰ βοηθήση πραγματικὰ τὸν ἄνθρωπο σ' ὅλα τὰ ἐπίπεδα ἐκφράσεως τῆς ζωῆς - σωματικό, συναισθηματικό, νοητικὸ καὶ πνευματικό.

Δὲν ἀπαιτεῖται οὔτε ζητεῖται κάποια πίστη· τοὐναντίον ὁ κάθε μαθητής της σπουδάζει καὶ καταρτίζεται πάνω στὶς πρακτικές της, τὶς ὁποῖες ὀφείλει ἀνάλογα μὲ τὴν ἰδιοσυγκρασία του, τὴν ἔφεση καὶ τὴν θέλησή του μὲ συστηματικὴ καὶ ἐπίπονη πρακτικὴ νὰ ἐφαρμόση, γιὰ νὰ πάρη τὴν προσωπικὴ βεβαίωση τῶν οὐσιαστικῶν ἀποτελεσμάτων της πάνω στὸν ἑαυτό του, τόσο στὸ σῶμα ὅσο καὶ στὸν νοῦ. Χωρὶς νὰ μᾶς ἀπομακρύνη καὶ νὰ μᾶς ἀπομονώνη ἀπὸ τὴν ζωή, μᾶς προωθεῖ, μᾶς ἐντάσσει, μᾶς βοηθάει, μᾶς ξεκουράζει -χαλαρώνει, ἀνανεώνει-, μᾶς ἐνδυναμώνει, ἐξελίσσει τὴν ὑπόστασή μας ὡλοκληρωμένα καὶ μᾶς προσδιορίζει ὡς ἄτομα πιὸ ὑπεύθυνα καὶ δραστήρια μέσα στὴν κοινωνία.

Σὲ κάθε περίπτωση δὲν εἶναι ξενόφερτη,

Ὁ Πλάτων μᾶς μιλᾷ γιὰ τὴν ἀδελφογένεια Κρητῶν καὶ Αἰγυπτίων, λαῶν τοῦ Αἰγαίου μὲ κοινὸ πολιτισμὸ ἀλλὰ καὶ κοινὲς παραδόσεις ἀκόμη καὶ στὴν Γιόγκα. Στὴν φωτογραφία ἀπεικονίζεται γιογκικὴ ἄσκηση ἀπὸ ἀρχαῖο αἰγυπτιακὸ χαρακτικὸ τοίχου.

ὅπως μᾶς παρουσιάζεται. Πρόκειται γιὰ μία πρακτικώτατη, πανάρχαια γνώση, μιὰ ὡλοκληρωμένη μέθοδο καλλιέργειας τοῦ ἀνθρώπου μὲ ἀρχαιότατες προελληνικὲς ρίζες καὶ ὄχι κάτι πού, ὅπως σήμερα φαίνεται, μᾶς ἔρχεται ἀπὸ τὴν Ἀνατολή, πλὴν τοῦ γεγονότος ὅτι ἐκεῖ διασώθηκε σὲ ἀμιγῆ μορφὴ ὥς τὶς μέρες μας.

Ἂν ἀνατρέξουμε γιὰ τὶς πραγματικὲς ρίζες στὴν ἱστορία, θὰ δοῦμε ὅτι ἐμφανίζεται περίπου ἀπὸ τὸ 3000 π.Χ. καὶ ἀναφέρεται στὶς Βεδικὲς γραφὲς (Βέδες ἢ Vedas). Ἡ καταγωγή της χάνεται στὴν ἀρχαιότητα, καταγράφηκε δὲ καὶ ταξινομήθηκε σὲ τέσσερα μέρη: Rig-Veda, Sama Veda, Yagur Veda καὶ Atharna Veda. Οἱ Vedas περνοῦν μέσα ἀπὸ τὴν Βεδάντα (Vedanta), ὅπου ἐκφράζεται καὶ περιγράφεται μία πανάρχαια φιλοσοφία. Ὁ Παταντζάλι κατέγραψε τὶς «Γιόγκα» Σούτρας πρὶν 2.600 χρόνια, περίοδος ποὺ πέφτει κοντὰ σὲ αὐτὴν τοῦ Βούδα. Θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε ὅτι εἶναι σὰν μία παλιά, ἀρχαία «ἀλχημιστικὴ συνταγή», ποὺ ἀποκαλύφθηκε στὸν ἄνθρωπο, μὲ σκοπὸ νὰ τὸν βοηθήση νὰ ἐκπληρώση μία πολὺ σημαντικὴ ὑπόσχεση ἐλευθερίας καὶ μεταμορφώσεως σὲ κάτι πολὺ σημαντικώτερο καὶ οὐσιαστικώτερο ἀπὸ αὐτὸ ποὺ νομίζει πὼς εἶναι. Ἀπὸ ποῦ ὅμως ξεκίνησε αὐτὴ ἡ γνώση καὶ ποιός τὴν ἔφερε σὲ πρακτικὸ καὶ οὐσιαστικὸ ἐπίπεδο γιὰ τὸν ἄνθρωπο;

Πιὸ ἐμπεριστατωμένα ὅμως ἡ ἀπώτατη καταγωγή, ἐφαρμογὴ καὶ πιθανὴ ἐπινόησή της, ὅπως βάσιμα ἀποδεικνύεται, ἔγινε ἀπὸ τοὺς προγόνους μας Δραβίδες, τοὺς πρωτοέλληνες τοῦ Αἰγαίου, τοὺς πρὸ τῶν Πελασγῶν, οἱ ὁποῖοι μετὰ τὸν κατακλυσμὸ μετακινήθηκαν πρὸς ἀνατολὰς γιὰ εὕρεση νέας πατρίδας καὶ σχημάτισαν στὴν κοιλάδα τοῦ Ἰνδοῦ, στὸ σημερινὸ Πακιστάν, δύο τεράστιες πολιτεῖες, τὴν Μοχένζο Ντάρο καὶ τὴν Ἐλ Χαρράπα ἤ, ἀλλοιῶς, «τὸν Πολιτισμὸ τῆς κοιλάδας τοῦ Ἰνδοῦ». Τὰ σημαντικὰ ἐρείπια ποὺ βρέθηκαν, φανερώνουν ὄψεις

μιᾶς ἀκμάζουσας ἀστικῆς κοινωνίας μὲ πολυώροφες οἰκίες, μὲ ἀποχετευτικὸ σύστημα καὶ δίκτυο συλλογῆς βρόχινου νεροῦ. Ἡ μετάφρασή τῶν ἐπιγραφῶν ποὺ βρέθηκαν σὲ αὐτὲς τὶς ἀρχαῖες πολιτεῖες, ἐνῷ ἀποκρυπτογραφήθηκαν ἐδῶ καὶ 30 χρόνια, δὲν ἔχει δημοσιευθῆ ἀκόμη καὶ ὁ πολιτισμὸς ἐκεῖνος παραμένει μυστήριο. Οἱ Δραβίδες ἐγκαταστάθηκαν στὴν Ἰνδία μεταφέροντας ἤδη ἕνα ὑψηλὸ ἐπίπεδο πολιτισμοῦ καὶ τὸ πιθανώτερο εἶναι ἡ μετακίνησή τους νὰ ὀφείλεται στὸ γεγονὸς ἑνὸς μεγάλου κατακλυσμοῦ. Πρῶτοι αὐτοὶ δημιούργησαν ἀστικὴ κοινωνία καὶ πόλεις. Λάτρευαν τοὺς θεούς τους σὲ ναούς, εἶχαν τὸν θεσμὸ τοῦ γάμου, γνώριζαν τὴν μεταλλουργία, εἶχαν ἀστρονομικὲς γνώσεις, ἔφτιαχναν φάρμακα (ἁγιουβέρδα) καὶ κατασκεύαζαν πλοῖα.

Μεταξὺ τῶν ἀρχαιολογικῶν εὑρημάτων ἀνεκαλύφθησαν ἀγαλματίδια σὲ στάση «Γιόγκα», ἐπιγραφὲς μὲ σχέδια ποὺ μᾶς παραπέμπουν στὰ ταυροκαθάψια τῶν Κρητῶν καὶ πολλὰ ἄλλα, τὰ ὁποῖα πιστοποιοῦν ὅτι ὁ μετακινηθεὶς λαὸς τῶν Πελασγο-Δραβίδων εἶναι αὐτὸς ποὺ μὲ τὴν μετανάστευσή του πρὸς τὴν ἀνατολὴ μετέφερε καὶ τὴν Γνώση τῆς «Γιόγκα» ἀλλὰ καὶ τοῦ λοιποῦ πολιτισμοῦ καὶ τελικῶς τὴν ἐμφύτευσε στὴν Ἰνδία.

Ἀκόμα καὶ μέχρι σήμερα ἡ οἰκογένεια τῶν Δραβιδικῶν διαλέκτων καὶ γλωσσῶν -ποὺ εἶναι περίπου 23- ὁμιλοῦνται στὴν Νότιο Ἀσία. Οἱ πιὸ διαδεδομένες ἀπὸ αὐτὲς εἶναι οἱ Ταμίλ, Κουρούχ, Μαλαγιάλ, Γκόντι, διάλεκτοι μὲ στοιχεῖα συγγενικὰ τῆς Σανσκριτικῆς.

Ἡ «Γιόγκα», οἱ ρίζες καὶ ἡ μεθοδολογία, εἶναι ἑλληνικὴ ἐπινόηση. Ὑπάρχουν φυσικὰ πολλοὶ ποὺ ἰσχυρίζονται ὅτι τοὺς ἀνήκει, π.χ. οἱ Ἰνδοί. Ἀλλὰ ὅπως συνήθως μᾶς ἔχει ἀποδείξει ἡ ἱστορία, ἡ διασπορὰ καὶ ἡ γνώση τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος καὶ φωτὸς οἰκειοποιήθηκε ἀπὸ ἐκείνους ποὺ διαφύλαξαν τὸν σπόρο.

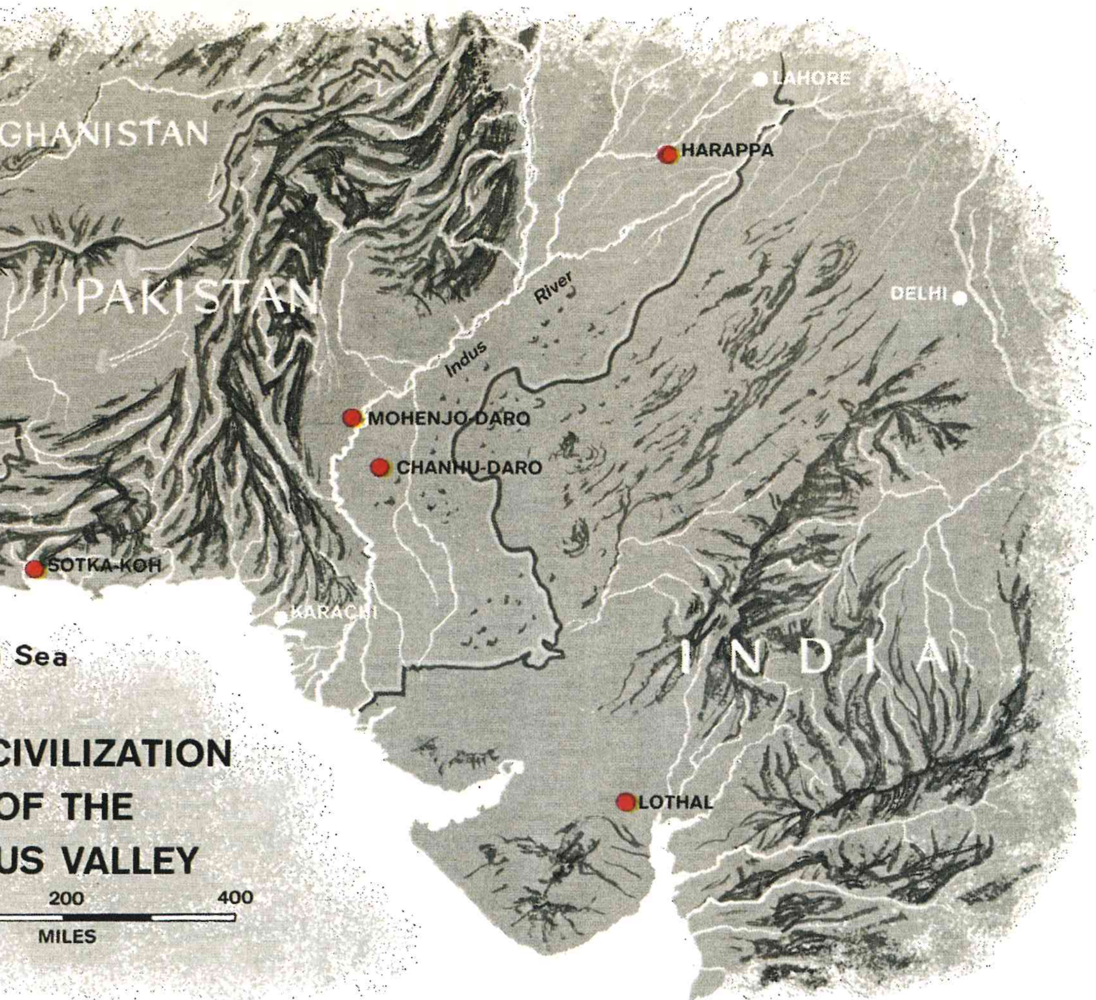
Οἱ Δραβίδες σχημάτισαν στὴν κοιλάδα τοῦ Ἰνδοῦ, στὸ σημερινὸ Πακιστάν, δύο τεράστιες πολιτεῖες, τὴν Μοχένζο Ντάρο καὶ τὴν Ἐλ Χαρράπα ἤ, ἀλλοιῶς, «τὸν Πολιτισμὸ τῆς κοιλάδας τοῦ Ἰνδοῦ» μεταφέροντας ἤδη ἕνα ὑψηλὸ ἐπίπεδο πολιτισμοῦ καὶ τὸ πιθανώτερο εἶναι ἡ μετακίνησή τους νὰ ὀφείλεται στὸ γεγονὸς ἑνὸς μεγάλου κατακλυσμοῦ. Πρῶτοι αὐτοὶ δημιούργησαν ἀστικὴ κοινωνία καὶ πόλεις.

Ἀρχαιολογικά, ἱστορικά, γλωσσολογικά, ἀνθρωπολογικὰ καὶ φιλοσοφικὰ τεκμήρια καταμαρτυροῦν τὶς πραγματικές της ρίζες. Ὁ Ἰνδὸς ἀρχαιολόγος S.K. Chattergi στὸ βιβλίο του *«History and Culture of the Indian People»*, τόμος *«The Vedic Age»*, κεφάλαιο *«Race Movements and Prehistoric Culture»* ἀναγνωρίζει τὴν μετανάστευση τῶν προγόνων μας Δραβίδων ἀπὸ τὴν Κρήτη καὶ τὰ

Ο ΔΡΑΒΙΔΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΚΟΙΛΑΔΑΣ ΤΟΥ ΙΝΔΟΥ ΠΟΤΑΜΟΥ

ὑπόλοιπα νησιά, ἀπὸ τὴν Μικρὰ Ἀσία, τὴν Ἠπειρωτικὴ Ἑλλάδα καὶ γενικώτερα ἀπὸ τὴν Μεσόγειο στὶς Ἰνδίες. Ὁ J. Castterging, σύγχρονος Ἰνδὸς ἀρχαιολόγος, λέει: «*Οἱ ρίζες μου προέρχονται ἀπὸ τοὺς Αἰγαίους. Πατρίδα τῶν Δραβίδων εἶναι ἡ Κρήτη. Ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ νησιὰ ξεκίνησαν πρὶν πολλὲς χιλιάδες χρόνια οἱ πρόγονοί τους καὶ ρίζωσαν σὲ ὅλη τὴν Ἰνδία. Ὁ Ἰνδικὸς πολιτισμὸς ὀφείλει τὴν ἐξέλιξή του τὰ μέγιστα στοὺς Δραβίδες*». Ὁ διακεκριμένος Ἰνδὸς ἀρχαιολόγος Μιραντζὰ Σανκὰρ Γκούχα στὸ ἔργο του «*Φυλετικὰ στοιχεῖα τοῦ πληθυσμοῦ*» διακρίνει τέσσερις κύριες φυλετικὲς ποικιλίες ποὺ συγχωνεύθηκαν, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τοὺς Δραβίδες, ποὺ ἀποτελοῦν σήμερα τὴν βάση ὅλων τῶν λαῶν τῆς Νότιας Ἰνδίας. Στὸν 21ο τόμο τῆς ἐγκυκλοπαίδειας Μπριτάνικα, ἔκδοση 1996, στὸ λῆμμα Δραβίδες, μεταξὺ ἄλλων ἀναφέρονται τὰ ἑξῆς: «*Πιστεύεται ὅτι οἱ δημιουργοὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῆς κοιλάδας τοῦ Ἰνδοῦ -τῶν πόλεων Μοχένζο Ντάρο καὶ Ἐλ Χαρράπα- ὑπῆρξαν οἱ Δραβίδες, ἀνῆκαν δὲ στὸν ἀνατολικώτερο*

κλάδο τῆς μεσογειακῆς φυλῆς, δηλαδὴ τῶν Κρητῶν, Αἰγυπτίων, Χιττιτῶν καὶ Σουμερίων». Ἡ εἰκονογραφικὴ γραφὴ τῶν Σουμερίων καὶ τῶν διδασκάλων τους Δραβίδων εἶναι συγγενικῆς γραμμικῆς μορφῆς μὲ αὐτὴν τοῦ «Δίσκου τῆς Φαιστοῦ», ποὺ βρέθηκε στὴν Κρήτη.

Ἡ μυστικὴ ἐπιστήμη τῆς «Γιόγκα» διαφυλάχθηκε καὶ τελειοποιήθηκε ἀρχικὰ στὸ Θιβέτ· ἀρχαῖες μυστικὲς στάσεις καὶ συγχορδία κινήσεων, ἀναπνοῶν καὶ νοητικῶν ἐφαρμογῶν, ποὺ σὰν σύνολο ἀπετέλεσαν τὶς λεγόμενες «Γιογκάς». Πολλὲς ἀπὸ αὐτὲς τὶς τεχνικές, ποὺ διαφυλάχθηκαν ὡς ἱερές, μυστικὲς καὶ ἀπόκρυφες, ποτὲ δὲν ἀποκαλύφθηκαν σὲ ὅλο τους τὸ εὖρος οὔτε στὴν Ἰνδία οὔτε στὴν Δύση. Ἀκόμα καὶ σήμερα εἶναι ἄγνωστες καὶ τόσο ἡ πολυπλοκότητα ὅσο καὶ ὁ βαθμὸς δυσκολίας τους εἶναι ἀνέφικτο νὰ ἐφαρμοστοῦν σὲ ἀμύητους ἀλλὰ καὶ μὴ προετοιμασμένους γιὰ αὐτὲς τὶς ἀνώτερες τεχνικές. Συστήματα ὅπως ἡ «Τάντρα», ἡ «Κρίγια», ἡ «Κουνταλίνι «Γιόγκα»» εἶναι ἕνα μικρὸ μέρος της, τὸ ὁποῖο ἐδόθη πρὸς τὰ ἔξω καὶ ἀπετέλεσε τὸ ὑλικὸ τὸ ὁποῖο εἶναι γνωστὸ σήμερα τόσο στοὺς Ἰνδοὺς ὅσο καὶ στὴν Δύση. Στὶς παρυφὲς τοῦ Θιβὲτ ἡ «Γιόγκα» ἐφαρμόζετο ἀπὸ «Γιόγκις» μὲ μοναδικὸ στόχο τὴν αἰώνια ἕνωση μὲ τὸν ἀνώτερο Ἑαυτό, ἐνῷ οἱ Ἰνδοὶ ἐφάρμοζαν ἀρχικὰ τὴν «Γιόγκα» γιὰ ἐπιρροὴ στὶς μᾶζες καὶ ἐντυπωσιασμό, καθ' ὅσον ἀποκτοῦσαν «ἰδιαίτερες» δυνάμεις καὶ «ἱκανότητες». Ἡ ἐπιστήμη τῆς «Γιόγκα» ὅμως, ἀκόμα καὶ στὸ ἐπίπεδο ποὺ διδάχθηκε καὶ ἔφθασε στὴν Δύση, ἀπετέλεσε ἕνα σημαντικὸ στοιχεῖο πολιτισμοῦ ἀλλὰ καὶ ἀνθρώπινης ἀρωγῆς στὴν κοινωνία, στὴν ὑγεία, τὴν ψυχοσύνθεση, τὴν ἔρευνα καὶ τὴν ἐπιστήμη. Ἐπίσης ἔφερε στὸν δυτικὸ τρόπο ζωῆς μία νέα «σκέψη» καὶ μία νέα ἀντίληψη τῆς ὀπτικῆς τῆς ζωῆς καὶ τῆς συνειδητότητος τοῦ ἀνθρώπινου πολιτισμοῦ.

Ὁ πρῶτος Μεγάλος Διδάσκαλος τῶν Ἰνδιῶν, ὁ Adi Sankara, ὁ Σανκαρατσάρυα, λέγεται ὅτι ἵδρυσε σχολὲς Ἄσραμς, οἱ ὁποῖες ὑπάρχουν ἀκόμα καὶ σήμερα καὶ ὀνομάζονται «Mathas», «Peethas-Peetham». Δηλαδὴ «Μάθας», «Πείθαμ». Ἐὰν κάνετε ἕνα ταξίδι στὴν Ἰνδία καὶ φτάνοντας ἐκεῖ ζητήσετε νὰ πάτε σὲ κάποιο «Μάθ», εὔκολα θὰ βρῆτε ἕνα. Δηλαδὴ «Μὰθ» εἶναι ἕνας χῶρος ἐκμαθήσεως μαθηματικῶν, μιὰ μαθητεία. Τὸ «Πείθαμ» εἶναι κάτι ἄλλο, ποὺ σχετίζεται μὲ τὴν ἔννοια τῆς «πειθοῦς».

Ἡ «Γιόγκα» στὴν πεμπτουσία τῆς ἑρμηνείας της εἶναι ἡ ζεύξη, τὸ πάντρεμα, ἡ ἁρμονικὴ ἕνωση ὅλων τῶν ἑτεροκλήτων στοιχείων τῆς προσωπικότητός μας. (Ἔνστικτα, ἐντάσεις, ἀπωθημένα, συναισθήματα, σκέψεις, ἐμμονές, προσκόλληση ποὺ σὲ ἡμερήσια βάση ἀναλώνουν τὴν δύναμη τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου, τὴν ζωτικὴ ἐνέργεια, τὸν ἀποδυναμώνουν, τὸν φορτίζουν μὲ ἀρνητικὲς ἐνέργειες καὶ τὸν ὁδηγοῦν σταδιακὰ σὲ ποικίλες ἐκφράσεις ἀσθενειῶν, ἐντάσεων, ψυχικῶν ἐπιπλοκῶν κ.λπ.). Πιὸ ἁπλᾶ ἀκόμη, ἡ «Γιόγκα» εἶναι ἡ συσπείρωση, ἡ συγκέντρωση ὅλης τῆς διαχυμένης ζωτικῆς ἐνέργειας (ζωτικῆς δύναμης Πράνα, βιοενέργειας) ποὺ ἔχουμε μέσα μας καὶ ὁ προσανατολισμός της πρὸς μία καὶ μοναδικὴ κατεύθυνση, καθ' ὅσον οἱ διανοητικὲς δυνάμεις εἶναι σὰν διασκορπισμένες φωτεινὲς ἀκτῖνες, ποὺ ὅταν, ἀποφεύγοντας τὴν διάχυση, τὶς συγκεντρώνουμε σὲ μία δέσμη φωτός, γίνονται κάτι σὰν λέιζερ (δηλαδὴ ἑστιασμένες σὲ ἕνα σημεῖο δυνάμεις). Συγκέντρωση, Πειθαρχία, Ἐκλέπτυνση, Διαπερατότητα.

Ὁ νοῦς μας τελικὰ γίνεται καὶ εἶναι ἕνα ἱκανὸ ἐργαλεῖο στὰ χέρια μας. Ὅταν λοιπὸν συγκεντρώνετε τὸν νοῦ καὶ τὴν σκέψη σας, παρατηρεῖται μία μεταβολὴ στὰ ἐγκεφαλικὰ κύματα. Λίγα μόλις λεπτὰ συγκεντρώσεως καὶ πειθαρχίας ἀρκοῦν γιὰ νὰ μεταλλάξουν τὰ κύματα ποὺ ἐκπέμπει ὁ ἐγκέφαλος. Σὲ λίγο, ἂν μετρήσετε τὴν πίεσή σας μὲ ἕνα πιεσόμετρο, θὰ διαπιστώσετε ὅτι ἔχει πέσει, ἔχει ἐλαττωθῆ. Ταυτόχρονα ξεκινᾷ καὶ μία διαδικασία ἐλαττώσεως τοῦ ἄγχους. Αὐτὴ εἶναι ἡ διαδικασία ἀρχικὰ τῆς «Γιόγκα». Μία φυσικὴ διαδικασία ἐναρμονίσεως καὶ ἐξισορροπήσεως. Θὰ μπορούσαμε λοιπὸν νὰ ποῦμε ὅτι ἔχουμε νὰ κάνουμε μὲ μίαν ἀνθρωποκεντρικὴ «φυσικὴ ἐπιστήμη».

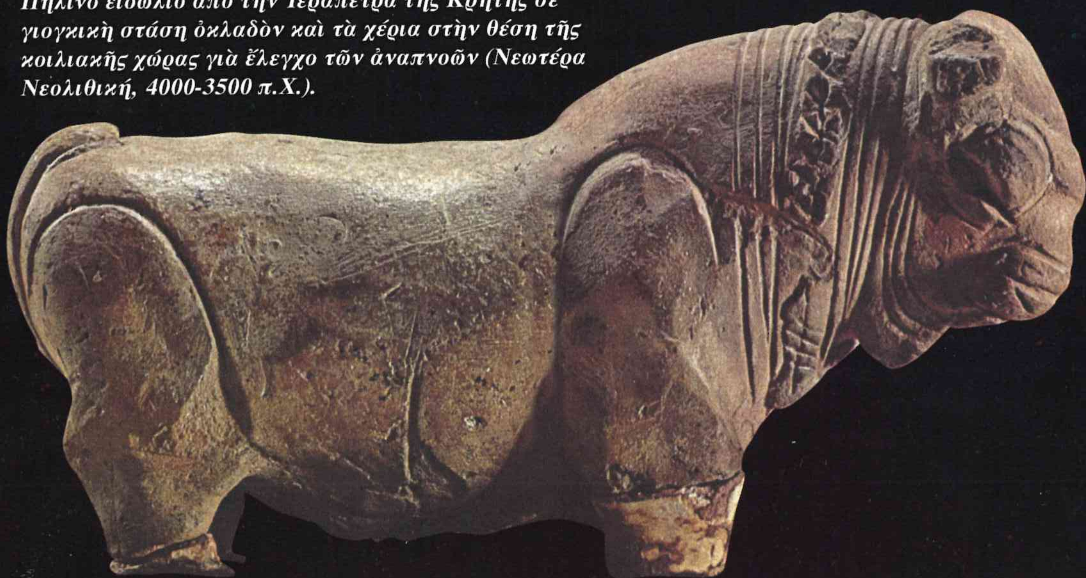
Τὸ φῶς ποὺ βγαίνει ἀπὸ μία λάμπα ξέ-

Μεταξὺ τῶν ἀρχαιολογικῶν εὑρημάτων ἀνεκαλύφθησαν ἀγαλματίδια σὲ στάση «Γιόγκα», ἐπιγραφὲς μὲ σχέδια ποὺ μᾶς παραπέμπουν στὰ ταυροκαθάψια τῶν Κρητῶν καὶ πολλὰ ἄλλα, τὰ ὁποῖα πιστοποιοῦν ὅτι ὁ μετακινηθεὶς λαὸς τῶν Πελασγο-Δραβίδων εἶναι αὐτὸς ποὺ μὲ τὴν μετανάστευσή του πρὸς τὴν ἀνατολὴ μετέφερε καὶ τὴν Γνώση τῆς «Γιόγκα» ἀλλὰ καὶ τοῦ λοιποῦ πολιτισμοῦ καὶ τελικῶς τὴν ἐμφύτευσε στὴν Ἰνδία.

▲
Πήλινο εἰδώλιο ἀπὸ τὴν Ἱεράπετρα τῆς Κρήτης σὲ γιογκικὴ στάση ὀκλαδὸν καὶ τὰ χέρια στὴν θέση τῆς κοιλιακῆς χώρας γιὰ ἔλεγχο τῶν ἀναπνοῶν (Νεωτέρα Νεολιθική, 4000-3500 π.Χ.).

ρουμε πὼς εἶναι ἐνέργεια. Ἐνέργεια ὅμως, διασκορπισμένη, ποὺ διαχέεται παντοῦ. Ἂν πάρετε τώρα αὐτὸ τὸ ἴδιο φῶς τῆς λάμπας καὶ τὸ συγκεντρώσετε, θὰ ἔχετε μία ἰσχυρὴ δέσμη ἀκτῖνας λέιζερ - καὶ ὅλοι ξέρουμε τί μποροῦμε νὰ κάνουμε μὲ τὴν δύναμη ἑνὸς λέιζερ.

Ὅταν ὁ νοῦς ἐκφράζῃ ἔντονη θέληση, τὰ νευρικὰ κύτταρα ἀναπτύσσουν μία κινητικότητα παρόμοια μὲ αὐτὴν τοῦ ἠλεκτρισμοῦ. Αὐτὸ συμβαίνει διότι τὰ νευρικὰ ρεύματα παρουσιάζουν τὸ φαινόμενο τῆς πολώσεως, ἀντίστοιχο μὲ αὐτὸ τῶν ἠλεκτρικῶν ρευμάτων. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἡ διαδικασία συγκεντρώσεως τῆς θελήσεως οὐσιαστικὰ μεταβάλλεται σὲ μία δυναμικὴ ροή, προκαλώντας ἔκλυση ἠλεκτρικῶν ρευμάτων. Γίνεται δηλαδὴ βιο-ἠλεκτρισμός. Τί εἶναι ἠλεκτρισμός; Κανεὶς ἀκόμα καὶ σήμερα δὲν τὸ γνωρίζει. Ξέρουμε ὅμως ὅτι εἶναι ἕνα εἶδος, μιὰ μορφὴ κινήσεως. Ἐπίσης ἡ ἠλεκτρικὴ κίνηση ὠθεῖ τὰ μόρια ἑνὸς σώματος νὰ κινοῦνται πρὸς συγκεκριμένες κατευθύνσεις. Κάτι ἀνάλογο συμβαίνει στὴν «Γιόγκα». Εἶναι κι αὐτὴ ἕνα εἶδος ἠλεκτρομαγνητισμοῦ ἢ ἀκόμη καλύτερα ἕνα ἰδιαίτερο βιο-ἠλεκτροενεργειακὸ φαινόμενο. Οἱ σκέψεις, οἱ αἰσθήσεις δὲν εἶναι παρὰ ἠλεκτρομαγνητικὰ φαινόμενα. Ὅταν λοιπὸν μποροῦμε νὰ παρέμβουμε ἢ νὰ ἀντιληφθοῦμε μεγαλύτερο φάσμα ἠλεκτρομαγνητικῶν φαινομένων γύρω μας ἀλλὰ καὶ μέσα μας, τότε οὐσιαστικὰ «μετασχηματιζόμαστε» σὲ «διευρυμένες ὀντότητες» ἢ προσωπικότητες. Ἡ διεύρυνση τῆς ἱκανότητάς μας ἔχει σὰν συνέπεια νὰ ἀναφύωνται ἐγγενῶς οἱ ἀνώτερες δυνάμεις καὶ ποιότητες τόσο τοῦ νοῦ ὅσο καὶ τῆς εὐφυίας. Ἡ εὐφυία ἢ σύλληψη καὶ ἡ δημιουργία εἶναι προϊόντα ἑνὸς «διευρυμένου» ἀνθρώπινου νοῦ.

Πρόκειται γιὰ τὴν σημαντικώτερη πρακτική, ἐπιστημονική, ἐσωτερικὴ ψυχολογία ὅλων τῶν ἐποχῶν ποὺ ἔχει διασωθῆ σὲ ἀμιγῆ μορφὴ ὡς τὶς μέρες μας, ἡ ὁποία εἶναι δοκιμασμένη ἐπὶ σειρὲς γενεῶν γιὰ χιλιάδες χρόνια καί, πέραν ὅλων τῶν ἄλλων θεραπευτικῶν ἐφαρμογῶν ποὺ ἔχουν ἐπαρκῶς μελετηθῆ, μᾶς δίνει ἐπιπρόσθετα τὴν δυνατότητα νὰ φέρουμε σὲ ἐπαφή, νὰ ἑνώσουμε τὸν ἐξωτερικὸ ἑαυτὸ μὲ τὸν ἐσωτερικὸ -κρυφὸ- ἀσυνειδητοποίητο ἑαυτό μας, τὸν νοῦ μὲ τὸν ὑπερνοῦ, τὴν συνείδηση μὲ τὴν ὑποσυνείδηση καὶ τὴν ὑπερσυνείδηση.

Ἡ «Γιόγκα» καὶ ὁ «Διαλογισμὸς» συνθέτουν δύο σημαντικὲς ἐνελικτικὲς ἐπιστῆμες. Δηλαδὴ ἐπιστῆμες ἐσωτερικῆς ἐξελίξεως. Τὸ ἐνελίσω σὰν ρῆμα βρίσκεται σὲ ἄμεση ἐννοιολογικὴ σχέση μὲ τὸ λατινικὸ Involvo· κινοῦμαι πρὸς τὰ μέσα.

Βάσει τῶν προσφάτων ἐξειδικευμένων ἐπιστημονικῶν μελετῶν πάνω στὶς εὐεργετικὲς ἐπιδράσεις τῆς «Γιόγκα» παρατηρήθηκε πτώση τοῦ ρυθμοῦ τῆς ἀναπνοῆς, μείωση τοῦ γαλακτικοῦ ὀξέως στὸ αἷμα, πτώση τῆς διαστολικῆς καὶ συστολικῆς πιέσεως, ἐλάττωση τοῦ καρδιακοῦ ρυθμοῦ, αὔξηση τῆς ἀντιλήψεως καὶ τῆς ἀποδόσεως ἔργου, βελτίωση τῆς μνήμης, ἀπομάκρυνση τῶν ὁρμονῶν τοῦ στρές. Ἐπίσης κατεγράφησαν βαθύτερα ἐγκεφαλικὰ κύματα ἀλλὰ καὶ δραστηριοποίηση ἐγκεφαλικῶν κοιμισμένων περιοχῶν, ἀφύπνιση τῆς εὐφυίας, τῆς δημιουργικῆς πλευρᾶς τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως ἐπίσης καὶ ἔκλυση ἐνέργειας ἐσωτερικῆς ἢ σὲ ἐπίπεδα κινητικότητος ἀλλὰ καὶ διαθέσεως, εὐρυθμίας κ.λπ. Ἡ πρακτικὴ τῆς «Γιόγκα» θὰ ἀφυπνίσῃ τὸ μέσα μας κρυμμένο δυναμικὸ τοῦ νοῦ, θὰ ἀφυπνίσῃ ἐσωτερικὲς ἐνέργειες, διαθέσεις, θὰ προκαλέσῃ αἰσιοδοξία, ἀνάταση, εὐδαιμονία, ἐνόραση ἀλλὰ καὶ θὰ δραστηριοποιήσῃ τὴν εὐφυία μας. Πολλὰ πράγματα σήμερα ἀγοράζονται. Ὑλικὰ ἀλλὰ καὶ ποιότητα ζωῆς. Ποιότητα τοῦ νοῦ καὶ ψυχικὴ ἠρεμία πουθενὰ δὲν πωλοῦνται, ἄρα οὔτε καὶ ἀγοράζονται. Ποιότητα τῆς Συνειδητότητος καὶ εὐτυχία πουθενὰ δὲν πωλοῦνται. Ἐνευρίσκονται μέσα μας καὶ ἐνεργοποιώντας τα ἡ ζωή μας ἀποκτᾷ εὐρύτερη σημασία. Ἔχουμε νὰ κάνουμε μὲ ἕνα βαθύτερο ἐπίπεδο τῆς προσωπικότητος, μὲ μιὰ ἀφυπνισμένη συνειδητότητα, μιὰ ἀνεξάντλητη πηγὴ εὐτυχίας. Ἡ εὐτυχία ὑπάρχει «κρυμμένη» μέσα μας. Τὸ θέμα εἶναι πῶς θὰ μπορέσουμε νὰ τὴν ἀντλήσουμε, νὰ ἔλθουμε σὲ ἐπαφὴ μαζί της.

Ἡ εὐτυχία εἶναι «ἐνέργεια». Ὅ,τι οὐσιαστικὰ κάνουμε στὴν ζωή μας, ὑλικὸ ἢ πνευματικό, κυριολεκτικὰ ἔχει αὐτὴν τὴν κατεύθυνση, εἴτε τὸ γνωρίζουμε εἴτε ὄχι. Ὅλοι μας ψάχνουμε γιὰ «εὐτυχία». Ὅλοι μας ἀναζητοῦμε αὐτὴν τὴν μυστικὴ συνταγὴ τῆς εὐτυχίας. Ποῦ βρίσκεται ὅμως ἡ «εὐτυχία», ἀπὸ ποῦ μποροῦμε νὰ ἀντλήσουμε αὐτὸ τὸ «ἀγαθό»;

Ὁ μεγάλος πνευματικὸς Διδάσκαλος καὶ Ἕλληνας Φιλόσοφος Πυθαγόρας εἶχε μιλήσει γιὰ αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ἁρμονία καὶ ἔλεγε χαρακτηριστικὰ γιὰ τὴν «ΜΟΥΣΙΚΗ ΑΡΜΟΝΙΑ ΤΩΝ ΣΦΑΙΡΩΝ», ἐννοώντας φυσικὰ τὴν ἐξισορρόπηση τοῦ ἀριστεροῦ καὶ τοῦ δεξιοῦ ἡμισφαιρίου τοῦ ἐγκεφάλου μας. Ὅσο γιὰ τὴν μουσική, ἐννοοῦσε τὴν γλυκειὰ ἀκριβῶς αὐτὴν ἐμπειρία τῆς ἐναρμονίσεως, ποὺ προκύπτει καὶ ἀναβλύζει σὰν θεσπέσια ἐσωτερικὴ ἐμπειρία μέσα μας. Ἡ «Ἁρμονία τῶν Σφαιρῶν» ἢ τῶν ἐγκεφαλικῶν ἡμισφαιρίων εἶναι καὶ ὁ σκοπὸς κάθε μορφῆς «Γιόγκα». Ὁ Πυθαγόρας δὲν δίδασκε στοὺς μαθητές του κανένα εἶδος φιλοσοφίας ἐπὶ τῆς οὐσίας. Αὐτὸ ποὺ δίδασκε καὶ ἀναφέρεται ἦταν ἀρχικὰ μιὰ πρακτικὴ μεθοδολογία, ποὺ περιελάμβανε ἕνα πρόγραμμα ἐσωτερικῆς ἀσκήσεως ἀπὸ τὸ ξημέρωμα μέχρι τὴν δύση τοῦ ἡλίου. Ὁ ἴδιος ἐπίσης εἶχε διδαχθῆ παρόμοια συστήματα «στοχασμοῦ», διαλογισμοῦ καὶ ἐκλεπτύνσεως τοῦ νοῦ, τοῦ σώματος καὶ τοῦ πνεύματος. Ἡ μεθοδολογία τοῦ Πυθαγόρου ἦταν πρακτικὴ ἐξάσκηση, ἐσωτερικὴ πειθαρχία, ὀλιγοφαγία καὶ ἕνας τρόπον τινὰ ἀσκητικὸς τρόπος ζωῆς μὲ σκοπὸ τὴν γνώση. Ὁ Πυθαγόρας ἔδινε μεγάλη σημασία στὴν μουσική. Τόσο τὴν ἐξωτερικὴ ὅσο καὶ τὴν ἐσωτερική. Εἶχε πεῖ: *«Ἡ φιλοσοφία εἶναι ἡ ἐπιστήμη τῆς μουσικῆς»*. Χρησιμοποιοῦσε τὴν μουσικὴ γιὰ ψυχοθεραπεῖες. Εἶχε ἐπινοήσει εἰδικὲς μελῳδίες κατὰ τῆς μελαγχολίας, τοῦ θυμοῦ, τῆς ἀγριότητος καὶ τοῦ φθόνου καὶ εἶχε ἐπίσης ἐρευνήσει τὴν ἐπιρροὴ τῆς μουσικῆς στὰ ἀνώτερα ἐγκεφαλικὰ κέντρα. Εἶναι ἰδιαίτερα πολύπλοκο τὸ θέμα τῆς «Ἁρμονίας τῶν Σφαιρῶν» (Συμπάντων) τοῦ Πυθαγόρου, ὅταν ἀκόμα καὶ μέχρι σήμερα ἰδιοφυίες στὴν ἀστροφυσικὴ μόλις ἀντιλαμβάνονται ὅτι ὁ μεγάλος σοφὸς μαθητὴς τοῦ Ἐπιμενίδη δίδασκε στοὺς μαθητές του τὴν «ἐσωτερικὴ μουσικὴ τῶν σφαιρῶν», συνδυάζοντας, μαθηματικά, ἄσκηση, μουσικὴ ἁρμονία καὶ ἀστρονομία. Ὁ σύγχρονος Ἕλληνας συνθέτης Ἰωάννης Ξενάκης, τοῦ ὁποίου ἡ μουσικὴ ἔγινε πρῶτα γνωστὴ στὴν Ἰαπωνία καὶ μετὰ στὴν Ἑλλάδα, ἐπανέφερε αὐτὴν τὴν παραδοσιακὴ μεθοδολογία συνδυάζοντας μουσικὴ καὶ μαθηματικά. Ὁ Ἀριστοτέλης ἀναφέρεται στὸν «Ἔσχατον Οὐρανόν». Σήμερα, μὲ τὴν βοήθεια τῶν ἠλεκτρονικῶν ὑπολογιστῶν, ἐπαληθεύονται ἱκανοποιητικὰ οἱ Πυθαγόρειες γνώσεις. Καταγράφονται ψηφιακὰ διάφορες ραδιοακτινοβολίες, ποὺ φθάνουν ἀπὸ τοὺς γαλαξίες καὶ τὶς ὁποῖες λαμβάνουν τὰ ραδιοτηλεσκόπια. Ὑπάρχουν ἀντιστοιχίες μάλιστα τῶν γαλαξιακῶν σημάτων μὲ ἤχους καὶ μελῳδίες τοῦ δικοῦ μας κόσμου.

Ἔχουμε ὅμως νὰ κάνουμε μὲ ἐξωτερικὴ ἢ ἐσωτερικὴ μουσική;

Ὁ Ἀϊνστάιν ἄκουγε αὐτὸ τὸ εἶδος ἐγκεφαλικῆς μουσικῆς καὶ ἔλεγε: *«Πολὺ συχνὰ σκέπτομαι μὲ μουσικὸ τρόπο. Βιώνω τὶς ὀνειροπολήσεις μου δίνοντάς τους μουσικὴ ὑπόσταση. Βλέπω τὴν ζωή μου μὲ μουσικοὺς ὅρους»*. Σήμερα ἡ ἐπιστήμη, προσπαθώντας ὅλο καὶ περισσότερο νὰ πλησιάση καὶ νὰ ἑρμηνεύση τὴν τελειότητα ἀλλὰ καὶ τὴν λειτουργία τοῦ ἀνθρωπίνου κυρίως ἐγκεφάλου, ἔχει καταλήξει σὲ ἕνα «μουσικὸ συμπέρασμα». Ὁ ἐγκέφαλος μὲ τὴν δικτύωση τῶν νευρώνων του λειτουργεῖ σὰν συμφωνικὴ ὀρχήστρα, ποὺ παράγει μουσικὴ συμφωνία. Τὰ ἠλεκτρικὰ φορτία-σήματα ποὺ μεταφέρουν οἱ νευροδιαβιβαστὲς τοῦ ἐγκεφάλου γιὰ νὰ ἔχουμε ὅραση, αἴσθηση, ἀντίληψη ἀλλὰ καὶ νόηση, ἐπίγνωση, δὲν εἶναι παρὰ μία ἁρμονικὴ ἐνορχήστρωση, ὥστε νὰ γίνεται ἀντιληπτὴ ἡ ὑπόστασή μας ἀλλὰ καὶ αὐτὸ ποὺ ὀνομάζουμε ζωὴ καὶ ἑρμηνεύεται, ἀποκωδικοποιεῖται ἀλλὰ καὶ ἐκφράζεται ἀπὸ τὸν ἐγκέφαλο ὠργανωμένα. Ὅλα μαζί, μία καταπληκτικὴ ὀρχηστικὴ διαρκὴς συμφωνία, καταλήγουν σὲ μία ἁρμονικὴ καὶ ὑγιᾶ ζωή, μία ἔλλογη ζωή. Ὅταν ὅμως κάποιοι ἐσωτερικοὶ νευρῶνες τοῦ ἐγκεφάλου

«παραφωνοῦν», τότε τὸ ἀποτέλεσμα τῆς συμφωνίας χαλάει καὶ ὁ ἄνθρωπος παρουσιάζει προβλήματα. Μήπως τὸ «ἐγκεφαλικὸ ἐπεισόδιο», γιὰ παράδειγμα, δὲν εἶναι μία στιγμιαία, ἀπειροελάχιστη διακοπὴ παροχῆς ρεύματος στὸ ἐσωτερικὸ κύκλωμα, στὸ δίκτυο τῶν νευρώνων τοῦ ἐγκεφάλου; Αὐτὸ ἔχει σὰν ἀποτέλεσμα τὴν πτώση τοῦ δικτύου πληροφοριῶν τοῦ ἐγκεφάλου, ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει στὴν πτώση ἑνὸς δικτύου ἠλεκτρονικῶν ὑπολογιστῶν. Ἔχουμε ἀπώλεια πληροφοριῶν, δηλαδὴ μνήμης, ἀλλὰ καὶ πτώση (brake down) ὁλοκλήρου του δικτύου, δηλαδὴ τῶν περιφερειακῶν μονάδων τοῦ ἐγκεφάλου: ἀκινησία μελῶν, δυσκολία στὴν ἄρθρωση καὶ τὴν σκέψη.

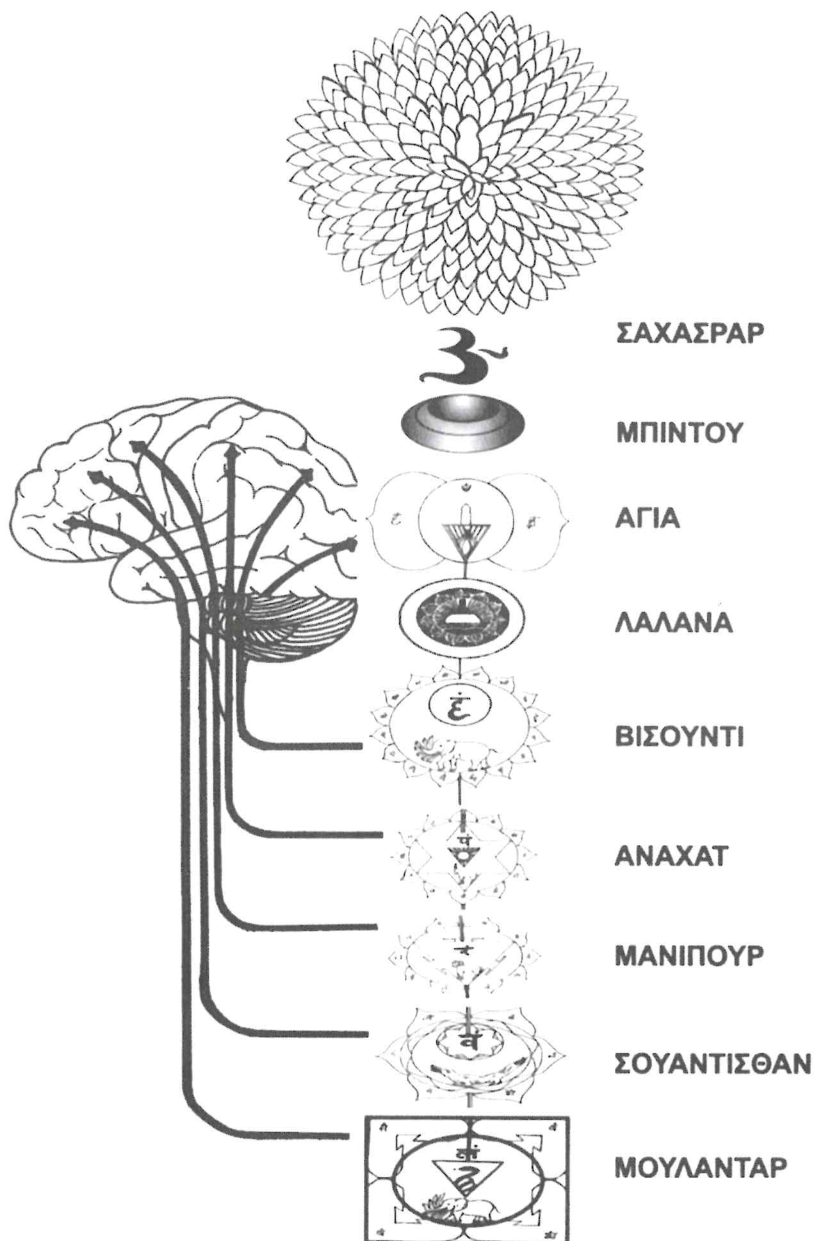
Τὰ σωματικὰ καὶ νοητικὰ-ψυχολογικὰ ὀφέλη τῆς καθολικῆς «Γιόγκα» (ἀσκήσεις χαλαρώσεως καὶ συγκεντρώσεως) μεταξὺ τῶν ἄλλων εἶναι ἀποτέλεσμα τοῦ μασὰζ καὶ τῆς ἐξ αὐτοῦ ὀξυγόνωσης τῶν μυῶν καὶ τῶν ἐσωτερικῶν ὀργάνων, τῆς αὐξημένης κυκλοφορίας αἵματος, τῆς ἐξισορρόπησης τοῦ συμπαθητικοῦ καὶ παρασυμπαθητικοῦ συστήματος (ἀριστερὸ καὶ δεξιὸ ρουθοῦνι), τῆς αὔξησης τῶν ἐνδορφινῶν στὸν ἐγκέφαλο (ἐγκεφαλίνες, σερατονίνη, μελατονίνη), τῆς ἐπαναδραστηριοποίησης τῆς ἐπιφύσεως, τῆς ἀντιστροφῆς τῶν ἀρνητικῶν ἀποτελεσμάτων τῆς βαρύτητος πάνω στὰ ὄργανα, τῆς αὔξησης διοχετεύσεως θρεπτικῶν οὐσιῶν στοὺς ἱστούς, τῆς ἐξισορρόπησης τοῦ μεταβολισμοῦ καὶ τῆς εὐκολώτερης παραγωγῆς τῶν κυμάτων ἄλφα καὶ θῆτα στὸν ἐγκέφαλο, ποὺ ἐπιφέρουν μεγαλύτερη ἠρεμία στὸν νοῦ. Στὶς γιογκικὲς στάσεις ὁ μεταβολισμὸς ἐπιβραδύνεται δραστικά. Οἱ στάσεις ἀναχαιτίζουν τὸν καταβολισμό. Ἐπιβραδύνονται οἱ λειτουργίες καὶ δραστηριοποιοῦνται τὰ συστατικὰ αὐτοθεραπείας τοῦ ὀργανισμοῦ.

Οἱ ἀσκούμενοι στὴν «Γιόγκα» χρειάζονται ἐλάχιστη τροφή, ἐνῷ τὰ ἄτομα ποὺ κάνουν σωματικὲς γυμναστικὲς ἀσκήσεις ἔχουν αὐξημένη ἀνάγκη καταναλώσεως τροφῆς καὶ δεῖ ὑπέρ-πρωτεϊνούχου, γιὰ νὰ ἐπιβιώσουν. Ἡ φυσικὴ γυμναστικὴ ἄσκηση προκαλεῖ μίαν εὐεξία στὴν ἀρχή, ἡ ὁποία ὅμως ὕστερα ἀπὸ λίγο δημιουργεῖ κόπωση, διότι γίνεται ὑπερκατανάλωση ὀξυγόνου. Ἡ ἄσκηση στὴν «Γιόγκα» βαθμιαῖα αὐξάνει τὰ ἐπίπεδα ἐνέργειας στὸ σῶμα, ἀλλὰ καὶ χτίζει ἐσωτερικὰ ἕνα ἐπίπεδο χαλαρώσεως, τὸ ὁποῖο μπορεῖ νὰ διατηρῆται γιὰ ἑβδομάδες.

Ἐπιστημονικὲς ἐπίσης ἔρευνες ἔφθασαν στὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ «Γιόγκα» ἐπιφέρει ἰσορροπία στὸ ἐνδοκρινικὸ σύστημα. Ἡ ρύθμιση ὡρισμένων ἐνδοκρινικῶν ἐκκρίσεων μὲ τὶς Ἀσάνας (στάσεις σώματος) ἐπηρεάζει σημαντικὰ τὴν ἐξέλιξη καὶ τὴν φύση συγκεκριμένων ἀσθενειῶν. Ὡρισμένες στάσεις ἐπιδροῦν στὰ ἐπινεφρίδια, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ παράγεται ἀδρεναλίνη γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση ἀσθενειῶν ποὺ εἶναι ἀπὸ τὴν φύση τοὺς ἀναπνευστικές, ὅπως γιὰ παράδειγμα τὸ ἆσθμα. Ἐπίσης ὡρισμένες στάσεις ἐπιδροῦν στὶς ἐκκρίσεις τοῦ θυρεοειδοῦς, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ἔχουμε καὶ νὰ διατηροῦμε συναισθηματικὴ ἰσορροπία σὲ καταστάσεις φόβου ἢ θυμοῦ. Ἄλλες πάλι ἐπιδροῦν στὸ πάγκρεας, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ μποροῦμε νὰ βελτιώσουμε τὸν διαβήτη. Ἐπίσης παρατηρεῖται βελτίωση ὁλοκλήρου τοῦ καρδιοαγγειακοῦ συστήματος μὲ ἀσκήσεις ἀναπνοῆς (ἄσκηση στὴν Πραναγιάμα).

Εἶναι καταπληκτικὴ ἡ ἐπίδραση τῆς «Γιόγκα» σὲ θέματα ποὺ ἀφοροῦν στὴν καλὴ λειτουργία τῆς καρδιᾶς. Ἂν τὸ νευρικό μας σύστημα εἶναι ἀδύναμο, ἀντιμετωπίζουμε σοβαρὰ προβλήματα. Πολλοὶ ἄνθρωποι ἀντιμετωπίζουν καὶ ὑποφέρουν ἀπὸ νευρικὴ κατάπτωση ἢ νευρικὴ κατάθλιψη. Ὑπάρχουν τρόποι καὶ τεχνικὲς στὴν Χάθα «Γιόγκα», γιὰ νὰ καταπολεμήσετε τέτοιες ἀδυναμίες. Εἶναι μακρὺς ὁ κατάλογος τῆς θεραπευτικῆς ἱκανότητος τῆς «Γιόγκα», ὁποιοδήποτε σύστημα καὶ ἂν ἐφαρμόζετε.

Ἄνθρωποι ποὺ κάνουν «Γιόγκα» εἶναι πιὸ ἀνθεκτικοὶ στὸ στρές, ἡ καρδιά τους λειτουργεῖ πιὸ ἀποτελεσματικά, παρατηρεῖται μείωση στὴν πίεση τοῦ αἵματος καὶ τὰ κύματα τοῦ ἐγκεφάλου δείχνουν μία πιὸ ἤρεμη ἐσωτερικὴ κατάσταση. Σὲ συνδυασμὸ μὲ σωστὴ χορτοφαγικὴ διατροφὴ ἐπιτυγχάνεται μείωση τῆς χοληστερίνης, βελτίωση τοῦ ἐπιπέδου ζάχαρης

Ἐπιστημονικὲς ἐπίσης ἔρευνες ἔφθασαν στὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ «Γιόγκα» ἐπιφέρει ἰσορροπία στὸ ἐνδοκρινικὸ σύστημα. Ἡ ρύθμιση ὡρισμένων ἐνδοκρινικῶν ἐκκρίσεων μὲ τὶς Ἀσάνας (στάσεις σώματος) ἐπηρεάζει σημαντικὰ τὴν ἐξέλιξη καὶ τὴν φύση συγκεκριμένων ἀσθενειῶν.

στὸ αἷμα. Μπορεῖ νὰ βοηθήσῃ σημαντικὰ στὴν ἀπεξάρτηση ἀπὸ τὰ ναρκωτικά, τὸ κάπνισμα, τοὺς καρκινοπαθεῖς σὲ ἀρχικὰ στάδια, σὲ ἡμικρανίες καὶ καρδιακὰ προβλήματα, παράλληλα μὲ τὴν κλασσικὴ θεραπευτική.

Μὲ τὶς ἀσκήσεις χαλαρώσεως καὶ συγκεντρώσεως βελτιώνουμε τὴν ὀξύτητα τοῦ νοῦ μας, ἀντιμετωπίζουμε κακὲς ἕξεις, ἐξαλείφουμε ἔμμονες ἰδέες καὶ φοβίες, ἀποτοξινώνουμε καὶ ἀνανεώνουμε τὸ σῶμα καὶ τὸν νοῦ μας .

Μὲ τὶς σωματικὲς ἀσκήσεις ὑποβοηθοῦμε τὴν θεραπεία πασχόντων σημείων τοῦ ὀργανισμοῦ μὲ τὶς κατάλληλες στάσεις, ποὺ αἱματώνουν, ὀξυγονώνουν καὶ ἐνεργοποιοῦν συγκεκριμένα μέλη καὶ ὄργανα τοῦ σώματός μας.

Μὲ τὶς ἀσκήσεις ἀναπνοῆς ἐξαγνίζουμε, ἀναζωογονοῦμε, φορτίζουμε καὶ ἐνεργοποιοῦμε τὸν ὀργανισμὸ καὶ τὴν φυσική του ἄμυνα, τὸ ἀνοσοποιητικὸ σύστημα.

Μὲ τὴν συγκέντρωση καὶ αὐτοσυγκέντρωση μαθαίνουμε νὰ ἐλέγχουμε τὶς νοητικὲς διεργασίες καὶ νὰ ἀνακόπτουμε τὶς ἀκατάσχετες καὶ ἐνοχλητικὲς σκέψεις ἀποβάλλοντας καταστάσεις ἄγχους.

Μὲ τὸν διαλογισμὸ-«στοχασμὸ» ἀρχίζουμε νὰ ἀναγνωρίζουμε καὶ νὰ ἐμβαθύνουμε στὴν ἐσωτερικὴ οὐσία τῆς ὕπαρξής μας. Ἐνεργοποιοῦμε τὸ ἀνώτερο δυναμικὸ τοῦ ἐγκεφάλου ἀλλὰ καὶ ἀνώτερες ἐσωτερικὲς δυνάμεις. Εἶναι μία ψυχοδρόμηση στὸν δρόμο τῆς αὐτογνωσίας, ὅπου ἀντιλαμβανόμαστε τὰ βαθύτερα στρώματα τοῦ ἑαυτοῦ μας. Μὲ τὸν διαλογισμὸ οὐσιαστικὰ γίνεται μία διεύρυνση τῆς ἐπιγνωσιακῆς μας ἀντιληπτικότητος, μιὰ διεύρυνση τῆς προσωπικότητός μας σὲ ἀσύλληπτα ἐπίπεδα.

Σήμερα ἔχουμε ἕνα παγκόσμιο ἐκπαιδευτικὸ σύστημα, ποὺ στηρίζεται στὸ σύστημα «Γιόγκα». Στὴν Ἑλλάδα εἴμαστε πολὺ πίσω λόγῳ τῆς τόσο μεγάλης παραπληροφόρησης ποὺ ἀσκεῖται ἀλλὰ καὶ τῆς ἐντέχνου παραποιήσεως τῆς πραγματικῆς «Γιόγκα». Αὐτὸ γίνεται ἐπιμελῶς, συνειδητοποιημένα, καθ' ὅσον ἡ ἄσκηση «Γιόγκα» «ἀφυπνίζει», ἀπελευθερώνει καὶ ἐνδυναμώνει τὸν ἄνθρωπο. Ἡ «ἐσωτερικὴ ἔρευνα» καὶ ἡ «Γνώση»... βλάπτουν τὴν ὑγεία. Ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἡ... Ἀρχαία Ἑλληνικὴ γνώση. Θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε ὅτι σήμερα ἔχουν τοὺς ἴδιους κοινοὺς ἐχθρούς.

Στὴν Αὐστραλία εἶναι ἐνσωματωμένη στὸ Ἐθνικὸ Σύστημα Ὑγείας. Ἐπίσης οἱ πρακτικές της διδάσκονται σὲ φυλακές, ψυχιατρικὲς κλινικές, νοσοκομεῖα, σχολεῖα, πανεπιστήμια, ἐργοστάσια, οἴκους γιὰ καθυστερημένα παιδιὰ κ.ἀ.

Στὴν Δανία ἀναγνωρίζεται καὶ ἀποτελεῖ μέρος τοῦ Ἐθνικοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ προγράμματος.

Στὴν Γαλλία διδάσκεται ὡς μάθημα ἐπιλογῆς στὰ Πανεπιστήμια, ἐνῷ πρόσφατα ἡ κυβέρνηση ἔδωσε ἐπιχορήγηση ἑκατομμυρίων φράγκων γιὰ νὰ ἱδρύσῃ ἕνα Γιογκικὸ Πανεπιστήμιο, λίγο ἔξω ἀπὸ τὸ Παρίσι.

Στὴν πρώην Σοβιετικὴ Ἕνωση συνεργάζονται «Γιόγκι» μὲ ἐπιστήμονες σὲ διαστημικὰ ἐκπαιδευτικὰ προγράμματα, γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ ἀνακαλύψουν πῶς τὸ σῶμα καὶ ὁ νοῦς μποροῦν νὰ ἀντέξουν στὶς δύσκολες συνθῆκες τοῦ διαστήματος.

Στὶς ΗΠΑ διδάσκεται σὲ πανεπιστημιακὸ ἐπίπεδο καὶ ἀποτελεῖ μία ἀκαδημαϊκὴ γνώση ἐξεζητημένη, ἰδιαίτερα δὲ ἡ Ράτζα «Γιόγκα» μὲ τὴν ὀνομασία Ἰντεγκρὰλ «Γιόγκα». Ἤδη ἡ ΝΑΣΑ πειραματίζεται μὲ τὴν γνώση τῆς «Γιόγκα», γιὰ νὰ διευκολύνῃ τοὺς ἀστροναῦτες στὶς συνθῆκες τοῦ διαστήματος.

Στὴν Ἰνδία ἔχει γίνει ὑποχρεωτικὸ μάθημα σὲ πολλὰ ἀπὸ τὰ κυβερνητικὰ σχολεῖα καὶ χιλιάδες δάσκαλοι ἐκπαιδεύονται σὲ αὐτό. Διδάσκεται σὰν ἐπίσημο ἐκπαιδευτικὸ σύστημα καὶ ἤδη ἱδρύονται ἐπίσημα πανεπιστήμια. Παράδειγμα τὸ Bihar School of Yoga, ἕνα Δημόσιο Πανεπιστήμιο.

Στὴν Ἀγγλία ἡ «Γιόγκα» διδάσκεται ἀπὸ τὴν BWY (British Wheel of Yoga - Βρετανικὴ Ἕνωση «Γιόγκα»), ποὺ εἶναι ἀναγνωρισμένη ἀπὸ τὸ ἁρμόδιο Ὑπουργεῖο Ἀθλητισμοῦ. Ὑπάρχει ἐπίσης ἡ EFY (European Federation of Yoga = Εὐρωπαϊκὴ Ἕνωση «Γιόγκα») καθὼς καὶ ἡ IFYA (International Federation of Yoga = Διεθνὴς Ἕνωση «Γιόγκα» μὲ ἕδρα τὴν

Αὐστραλία) κ.ἄ.

Στὴν Ἰταλικὴ Ἐγκυκλοπαίδεια Ὑγείας, ποὺ εἶναι μεταφρασμένη στὰ Ἑλληνικὰ -ἡ ὁποία εἶναι ἐγκεκριμένη ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο Ὑγείας τῆς Ἰταλίας-, ὑπάρχει ἀφιέρωμα 50 σελίδων γιὰ τὴν «Γιόγκα» καὶ τὰ ἐκτεταμένα καὶ σημαντικὰ ὀφέλη στὴν σωματικὴ καὶ νοητικὴ ὑγεία ποὺ παρέχει στὸν κάθε ἄνθρωπο, ποὺ θὰ μπῇ στὸν κόπο νὰ ἐφαρμόσῃ τὶς πρακτικές της.

Ὅπως ἐπίσης κατὰ τὸ παρελθὸν ὑπῆρξαν μεγάλοι διδάσκαλοι «Γιόγκα», ὑπάρχουν καὶ σήμερα. Διδάσκαλοι τῆς Συνειδητότητος, ποὺ χάραξαν μὲ ἀνεξίτηλη γραφὴ καὶ γνώση τὴν παρουσία τους ἀλλὰ καὶ τὴν διδασκαλία τους στὸν πλανήτη μας. Ὁ Παραμαχάμσα Γιογκανάντα εἶναι ἕνα καταπληκτικό, μοναδικὸ φαινόμενο διδασκάλου, ὁ ὁποῖος κυρίως δραστηριοποιήθηκε στὴν Ἀμερική. Ἵδρυσε τὸν Σύλλογο τῆς Αὐτογνωσίας στὴν Καλιφόρνια καὶ τὸ Λὸς Ἄντζελες (Self Realization Fellowship) τὸ 1920. Τὸ βιβλίο του, *«Ἡ Αὐτοβιογραφία ἑνὸς Γιόγκι»*, ἔγινε διεθνὲς best-seller καὶ εἶναι ἀκόμα μέχρι τὶς μέρες μας. Ὁ Παραμαχάμσα Γιογκανάντα ἔφερε στὴν Δύση καὶ δίδαξε τὴν ἐπιστήμη τῆς Κρίγια «Γιόγκα», μιᾶς μοναδικῆς «ἀπόκρυφης» ἐπιστημονικῆς μεθοδολογίας καὶ σὲ διάστημα 32 ἐτῶν δίδαξε τουλάχιστον 100.000 μαθητές. Διέσχισε τὴν Ἀμερικὴ κατὰ μῆκος καὶ πλάτος δίνοντας διαλέξεις σὲ πολυπληθῆ ἀκροατήρια καὶ διδάσκοντας τὸ καθαρὸ πνεῦμα καὶ τὴν «γνώση τῶν ἐμπειριῶν» του. Καὶ ὅλα αὐτὰ μάλιστα ἔγιναν ἐν καιρῷ πολέμου. Ὁ Σουάμι Σιβανάντα, γιατρὸς γεννημένος στὴν Νότια Ἰνδία τὸ 1887, μὲ μεγάλη φιλανθρωπικὴ δράση τὰ χρόνια τῆς ἰατρικῆς καριέρας του, τὸ 1913 ταξίδεψε στὴν Μαλαισία, ὅπου ἵδρυσε ἐκεῖ ἕνα νοσοκομεῖο μὲ σκοπὸ τὴν περίθαλψη φτωχῶν καὶ ἀπόρων. Δέκα χρόνια μετὰ ἐπέστρεψε στὴν Ἰνδία, ὅπου ἔγινε ἕνας ἀπὸ τοὺς πιὸ σοβαροὺς μελετητὲς καὶ ἀσκητὲς τῆς «Γιόγκα». Τὸ 1924 στὴν πόλη τοῦ Ρισικὲς «ὡλοκληρώθηκε» καὶ ἵδρυσε τὸ 1936 ἕνα πανανθρώπινο ἵδρυμα ἐσωτερικῆς ἀλλὰ καὶ πρακτικῆς διδασκαλίας (Divine life society), μὲ στόχο τόσο τὴν φιλανθρωπία (περιλαμβάνοντας νοσοκομεῖα, σίτιση ἀπόρων) ὅσο καὶ τὴν διδασκαλία τῆς Ἐπιστήμης τῆς «Γιόγκα». Σήμερα ὑπάρχουν παραρτήματά του σὲ παγκόσμια κλίμακα σὲ πολλὲς χῶρες καὶ πόλεις Δύσεως καὶ Ἀνατολῆς. Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τὰ κέντρα, τὴν βιβλιογραφία καὶ τὴν διδασκαλία του, ὁ Σουάμι Σιβανάντα, ποὺ «ἀναχώρησε» τὸ 1963 (ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἡ παρουσία του ὠφέλησε καὶ καθωδήγησε χιλιάδες ἀνθρώπους, ἀπὸ τὸ ἁπλὸ ἐπίπεδο τῆς φυσικῆς ὑγείας καὶ τῆς φιλανθρωπίας μέχρι τὸ πνευματικό, λειτουργώντας ὡς φάρος ἁπλότητος, ἀνιδιοτέλειας, προσφορᾶς καὶ γνώσεως), ἄφησε καὶ μία ζωντανὴ κληρονομιά, τοὺς μαθητές του. Τοὺς Σουάμι Σατυανάντα-Παραμαχάμσα, Σουάμι Σατσιτανάντα, Σουάμι Τσιτανάντα καὶ ἄλλους. Ὡρισμένοι ἀπὸ τοὺς ἐν ζωῇ σήμερα μαθητές του εἶναι μεγάλοι διδάσκαλοι τῆς ἐποχῆς μας, παγκοσμίου εὔρους καὶ ἀναγνωρίσεως, τόσο γιὰ τὴν διδασκαλία τοὺς ὅσο καὶ γιὰ τὸ ἔργο τους. Σήμερα τὸ πρῶτο παγκόσμια ἀναγνωρισμένο Πανεπιστήμιο τῆς «Γιόγκα», τὸ B.Y.B. στὴν Ἰνδία, εἶναι ἔργο τοῦ μαθητῆ τοῦ διδασκάλου Παραμαχάμσα Σατυανάντα.

Διακεκριμένοι ἐπιστήμονες ἀνὰ τὸν κόσμο ἔχουν ἀσχοληθῆ μὲ τὴν ἐπιστήμη τῆς «Γιόγκα» καὶ ὑπάρχουν μεγάλη βιβλιογραφία, διατριβὲς καὶ ἐπίσημες μελέτες καὶ ἔρευνες καὶ ἀντίστοιχα πειράματα γιὰ τὰ ὀφέλη ποὺ παρέχει στὸν ἄνθρωπο. Ἐπιγραμματικὰ ὁ C. Jinarajadasa (M.A. St. Johns Cambridge), ὁ Dr Hirosi Motoyama, ὁ Dr Arnold Mandel, ὁ Dr Bruke, ὁ Dr Bonnie Greenwell (Princeton University), ὁ κορυφαῖος Ἕλληνας Χημικὸς-Ἠλεκτρολόγος-Μηχανικὸς Πέτρος Γράβιγγερ, ὁ Dr Bentov I. καὶ πολλοὶ ἄλλοι διακεκριμένοι στὸν τομέα τους ἐπιστήμονες ὄχι μόνο παρουσίασαν μελέτες, ἔγραψαν ἐπιστημονικὰ συγγράμματα καὶ βιβλία, ἀλλὰ ἀσχολήθηκαν καὶ πρακτικά, οὐσιαστικὰ μὲ τὴν «ἐφαρμοσμένη Γιόγκα». Μπορεῖ κάποιος νὰ ἀνατρέξῃ στὶς διεθνεῖς βιβλιογραφίες τους ἀλλὰ καὶ στὶς ἐμπειρίες τους, ὥστε νὰ ἀποκομίσῃ ἐμπεριστατωμένη εἰκόνα τοῦ θέματος.

Σὲ κάθε ψυχοσωματικὴ ἐκδήλωση τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ ἔχει νὰ κάνῃ μὲ συναίσθημα,

παρόρμηση, ἔκφραση, διάθεση, ἔνταση, ἐναρμόνιση κ.λπ., ἀντιστοιχεῖ μία περίεργη καὶ περίπλοκη ἔκκριση βιοχημικῶν οὐσιῶν, ποὺ ἀπὸ τοὺς νευροχειρουργοὺς ὀνομάζονται *προδρομικὰ ἔνζυμα, μεταβολικὰ ἔνζυμα* καὶ *νευροπεπτίδια*. Αὐτὰ σὰν νευροδιαβιβαστὲς μεταφέρουν συγκεκριμένες ἀντιδράσεις-ἐρεθίσματα, μηνύματα στὸν ἀνθρώπινο ἐγκέφαλο. Ἀρχικὰ εἶχαν ἐντοπίσει ἕξι τέτοιους νευροδιαβιβαστές, ἀλλὰ μέχρι σήμερα ἔχουν ἀνακαλυφθῆ γύρω στοὺς διακόσιους (200), οἱ ὁποῖοι δὲν ἔχουν ἀποκωδικοποιηθῆ τόσο γιὰ τὴν λειτουργία τους ὅσο καὶ γιὰ τὴν ἐπίδρασή τους. Εἶναι ἀκόμα θέμα ἐπιστημονικῆς ἔρευνας. Οἱ ὑποδοχεῖς τῶν ἐγκεφαλικῶν κυττάρων εἶναι προγραμματισμένοι ἄλλοι νὰ δέχωνται καὶ ἄλλοι νὰ ἀπορρίπτουν τὴν ἐπίδρασή τους. Γιὰ παράδειγμα, ὑπάρχουν φυσικὲς ὀπιοῦχες ἐκκρίσεις τοῦ ἐγκεφάλου, ποὺ ὡρισμένα κύτταρά του τὶς ἀποδέχονται καὶ τὶς ἀφομοιώνουν.

Οἱ οὐσίες (ὁρμόνες) αὐτές, ποὺ ἐπιστημονικὰ λέγονται *ἐνδορφίνες* (ποὺ σημαίνει «ἐνδογενὴς μορφίνη», δηλαδὴ ἐσωτερικὴ μορφίνη), εἶναι ὀπιοῦχα παράγωγα καὶ παράγονται ἀποκλειστικὰ στὸν ἐγκέφαλο τοῦ ἀνθρώπου ἀλλὰ ὑπὸ κάποιες προϋποθέσεις.

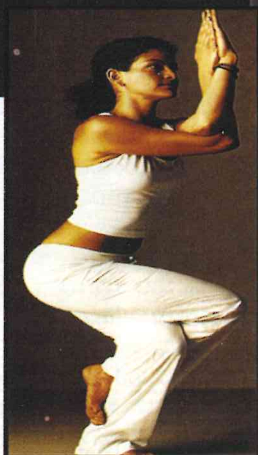
Τέτοιες οὐσίες εἶναι: ἡ Β-ἐνδορφίνη, ἡ ἀκετυλοχολίνη, ἡ μελατονίνη, ἡ ντοπαμίνη, ἡ σεροτονίνη, ἡ γλυκίνη, ἡ δυνορφίνη, οἱ ἐγκεφαλίνες, ἡ σωματοστατίνη κ.ἄ. Εἶναι γνωστὴ ἡ ἀντικαταθλιπτικὴ δράση τῆς νοραδρεναλίνης, ἡ ἔντονη παυσίπονη δράση τῆς δυνορφίνης, ὁ ρόλος τῆς ντοπαμίνης στὴν σχιζοφρένεια καὶ τὴν νόσο τοῦ πάρκινσον (φάρμακο λεβεντόπα) ἀλλὰ καὶ ἡ συμμετοχὴ τῆς σεροτονίνης στὴν διευκόλυνση τοῦ ὕπνου. Κατὰ ἕνα μεγάλο ποσοστὸ ἡ συμπεριφορά μας, οἱ σκέψεις μας, τὰ συναισθήματά μας, οἱ ἀντιδράσεις μας στὴν χαρὰ καὶ τὴν λύπη ρυθμίζονται ἀπὸ ἕνα βιοχημικὸ νευρικὸ σύστημα ἐλέγχου μέσῳ τῶν ἐνδογενῶν οὐσιῶν. Νέοι τομεῖς τῆς ἐπιστήμης προσπαθοῦν νὰ ἐξερευνήσουν τὸν μέχρι πρὶν λίγα χρόνια ἄγνωστο κόσμο τῆς χημείας τοῦ ἐγκεφάλου. Ὁ ρυθμιστικός, ἀναλγητικός, ἀγχολυτικὸς καὶ γενικὰ εὐεργετικὸς γιὰ τὴν ὑγεία ρόλος τοῦ βελονισμοῦ μπορεῖ νὰ ἀποδοθῆ στὴν δυνατότητά του νὰ ἐπεμβαίνη στὸν δαιδαλώδη αὐτὸν κόσμο τοῦ ἐγκεφαλικοῦ κυττάρου, ἐπαναπροσδιορίζοντας διαταραγμένες χημικὲς ἰσορροπίες τοῦ ὀργανισμοῦ.

Αὐτὲς λοιπὸν οἱ οὐσίες, ποὺ ὅπως εἴπαμε δὲν γνωρίζουμε ἀκόμα τὴν πραγματικὴ ἐπίδρασή τους, παράγονται στὸν ἐγκέφαλο καὶ ἔχουν θεραπευτικὴ καὶ ὄχι μόνον ἐπίδραση στὸν ἄνθρωπο. Ἔχει ἀποδειχθῆ π.χ. ὅτι οἱ μαραθωνοδρόμοι παρουσιάζουν αὐξημένες με-

Swami Shantiratna Saraswat

τρήσεις τῆς Β-ἐνδορφίνης, ὅπως ἀντίστοιχα καὶ τὰ ἄτομα ἐκεῖνα ποὺ κάνουν διαλογισμό.

Οἱ μαραθωνοδρόμοι παράγουν ἐνδορφίνες, ποὺ προκαλοῦν διέγερση καὶ εὐφορία κατὰ τὴν διάρκεια τῆς κούρσας. Ἀντίστοιχα ἄλλες δραστηριότητες ποὺ προκαλοῦν ἔκκριση τῶν ἐνδορφινῶν εἶναι ἡ μουσική, ἡ διασκέδαση, τὸ μασάζ, ἡ προσευχὴ καὶ ὁ διαλογισμός.

Σήμερα, μέσα ἀπὸ τὶς πιὸ πρόσφατες ἐπιστημονικὲς μελέτες γιὰ τὸν ἀνθρώπινο ἐγκέφαλο σὲ ἄτομα τὰ ὁποῖα παρουσιάζουν φαινόμενα καταθλίψεως ἀλλὰ καὶ μανιοκαταθλίψεως, ἀναγνωρίσθηκε ὅτι αὐτὸ ὀφείλεται στὴν ἔλλειψη νευροδιαβιβαστῶν καὶ ἐνδορφινῶν στὰ κύτταρα τοῦ ἐγκεφάλου. Ἡ ἐπαναδραστηριοποίησή τους εἶναι σύμφωνα μὲ τὴν ψυχιατρικὴ τὸ κλειδὶ γιὰ τὴν θεραπεία τέτοιων ψυχικῶν ἀσθενειῶν. Οἱ νευροδιαβιβαστὲς ποὺ λείπουν ἢ εἶναι σὲ ἀτονία ἢ εἶναι ἀπενεργοποιημένοι μέσα στὸν ἐγκέφαλο, δημιουργοῦν τρομακτικὰ προβλήματα - ἀπὸ μανιοκατάθλιψη μέχρι ἐλαφρᾶς μορφῆς σχιζοφρένεια. Εἶναι δηλαδὴ σὰν ἕνας σπασμένος κώδικας στὸ πρόγραμμα λειτουργίας ἑνὸς ἠλεκτρονικοῦ ὑπολογιστῆ, ποὺ εἶναι ὁ ἐγκέφαλος. Παρ' ὅλο ποὺ στὸ θέμα αὐτὸ ἡ ψυχιατρικὴ καὶ ἡ νευροψυχολογία εἶναι διχασμένες, ἀκόμα καὶ σήμερα ὑπάρχουν κλινικὲς ποὺ ἐφαρμόζουν μὲ τὸν νόμο τῆς ἐπιστήμης τὸ ἠλεκτροσὸκ τοῦ ἐγκεφάλου. Ἐφαρμόζοντας αὐτὴν τὴν οὐσιαστικὰ πρωτόγονη πρακτική, μερικοὶ ἐπιστήμονες ἐλπίζουν ὅτι θὰ ἐπαναενεργοποιήσουν τοὺς «πεθαμένους» ἢ «σπασμένους» νευροδιαβιβαστές, ὥστε νὰ ἐπανέλθη ἡ σωστὴ ἠλεκτρικὴ λειτουργία τοῦ ἐγκεφάλου. Πολλὲς φορὲς βέβαια μὲ τὸ ἠλεκτροσὸκ ὁ ἀσθενὴς ὄχι μόνον δὲν ἐπανέρχεται σὲ φυσιολογικὰ ἐπίπεδα, ἀλλὰ καὶ τὰ ἀποτελέσματα εἶναι ὀλέθρια τόσο γιὰ τὴν ψυχιατρικὴ ἐπιστήμη ὅσο καὶ γιὰ τοὺς ἴδιους τοὺς πάσχοντες. Πάνω σὲ αὐτὸ ἡ «Γιόγκα» μπορεῖ νὰ κάνη θαύματα, διότι δραστηριοποιεῖ τὸν ἀδένα τοῦ ἐγκεφάλου ὁ ὁποῖος εἶναι ὑπεύθυνος γιὰ τὴν παραγωγὴ καὶ διασπορά τους στοὺς νευρῶνες τοῦ ἐγκεφάλου.

Ἡ ἐπίφυση εἶναι ἕνας μικρὸς ἀδένας-κωνάριο στὸ μέσον τῶν δύο ἡμισφαιρίων τοῦ ἐγκεφάλου· εἶναι οὐσιαστικὰ ὑπεύθυνη γιὰ τὴν ἔκκριση ὅλων τῶν ἐνδορφινικῶν ἐγχυμάτων τοῦ ἐγκεφάλου καὶ ὄχι μόνον. Ἀπὸ στατιστικὲς ποὺ ἔγιναν μάλιστα σὲ ὁμάδα ἀτόμων ποὺ ἔκαναν ἀσκήσεις «Γιόγκα» ἢ πρακτικὴ διαλογισμοῦ, παρατηρήθηκε ὅτι παρουσιάστηκε αὔξηση τῆς ἐνδορφινικῆς δραστηριότητος, μὲ συνέ-

πεια λιγώτερα καρδιοαγγειακὰ προβλήματα, θεραπεία προβλημάτων καταθλίψεως, μανιοκαταθλίψεως ἀκόμα καὶ σχιζοφρένειας σὲ σχέση μὲ τὴν ἄλλη ὁμάδα ποὺ ἀπεῖχε. Ἀρχικὰ ἡ ἔκκριση αὐτῆς τῆς οὐσίας φαίνεται νὰ προκαλῇ ἕνα δυνατὸ αἴσθημα εὐφορίας καὶ κατευναστικῆς ἐπιδράσεως στὸν ἄνθρωπο. Ἀπὸ ἔρευνες ποὺ ἔγιναν μάλιστα σὲ ποντίκια ἐργαστηρίου, ὅταν ἄρχισαν νὰ τοὺς χορηγοῦν παρόμοιες οὐσίες ἐνδορφινῶν παρατηρήθηκε ὅτι αὐτὰ προτιμοῦσαν τὴν κατανάλωσή τους ἀντὶ τῆς τροφῆς, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ φτάνουν σὲ ὅρια ἀσιτίας. Ὁ ἀριθμὸς ἢ τύπος τῶν ἐνδορφινῶν ποὺ ἐνυπάρχουν ἢ παράγονται μέσα μας εἶναι ἀκόμα ἐπιστημονικὰ ἀπροσδιόριστος.

Ἡ ἀρκούδα ἐπίσης παρουσιάζει ἕνα καταπληκτικὸ τέτοιο φαινόμενο ἐνδορφινικῆς συμπεριφορᾶς κατὰ τὴν διάρκεια τῆς χειμερίας νάρκης. Παρ' ὅλο τὸ μέγεθός της καὶ παρ' ὅλο ποὺ δὲν βρίσκεται σὲ πραγματικὴ χειμερία νάρκη -διότι κινεῖται καὶ ἀντιλαμβάνεται τί γίνεται γύρω της-, δὲν ἔχει ἀνάγκη οὔτε διάθεση γιὰ τροφὴ ἢ κίνηση, δὲν παρουσιάζει ποτὲ καρδιακὰ προβλήματα. Τὸ φαινόμενο τῆς ἐνδορφινικῆς συμπεριφορᾶς τῆς ἀρκούδας ἐλπίζει νὰ ἐρευνήσῃ ἡ ἐπιστήμη, ὥστε τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἔρευνας νὰ βοηθήσουν στὰ προβλήματα καρδιακῶν παθήσεων ποὺ ἐμφανίζει ὁ ἄνθρωπος.

Οἱ ἐνδορφίνες, ὅταν διαρκῶς παράγωνται σὲ μεγάλες ποσότητες, καθιστοῦν πολλὰ ὄργανα τοῦ ἀνθρώπου ὑγιέστερα καὶ γι' αὐτὸ χαρακτηρίζονται ἀπὸ τὴν ἐπιστήμη ὡς τὸ πολυτιμότερο δῶρο τῆς φύσεως στὸν ἄνθρωπο. Εἶναι οἱ οὐσίες τῆς νεότητος, τῆς ταχείας ἀνανεώσεως, τῆς εὐεξίας, τῆς χαρᾶς, τῆς εὐφορίας.

Οἱ ἐνδορφίνες ἐνισχύουν τὸ ἀνοσοποιητικὸ σύστημα σὲ καταστάσεις ἄγχους καὶ βοηθοῦν στὴν καλύτερη κυκλοφορία τοῦ αἵματος. Ἐπίσης ἔχουν ἀντιγηραντικὴ δράση, βελτιώνουν τὴν μνήμη διατηρώντας τὰ ἐγκεφαλικὰ κύτταρα νέα καὶ ὑγιῆ, συνεισφέροντας ἔτσι στὴν δημιουργικὴ καὶ μὲ μεγαλύτερη διάρκεια σκέψη. Συνοπτικὰ μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι οἱ ἐνδορφίνες ἀποτελοῦν ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιὰ τὴν ὁμαλὴ λειτουργία τοῦ ὀργανισμοῦ μας καὶ τὴν ψυχολογική μας κατάσταση. Ἀκόμη ἔχουμε ὅμως πολὺ δρόμο, μέχρι νὰ γνωρίσουμε ἀπόλυτα ὁτιδήποτε ἀφορᾷ στὶς ἐνδορφίνες, διότι σίγουρα ὑπάρχουν ἀκόμα ἄγνωστες πλευρὲς γι' αὐτές. Ἡ μείωση τοῦ πόνου, τοῦ ἄγχους καὶ ὅλα ὅσα προαναφέραμε, συνεισφέρουν ἄμεσα στὴν εὐφορία τοῦ ὀργανισμοῦ, κάνοντάς μας πιὸ εὐτυχισμένους, χαρούμενους. Ἡ ἐπιστήμη προχωρεῖ γρήγορα, ἡ ἀνάλυση τῆς ἐγκεφαλικῆς λειτουργίας εἶναι γεγονὸς καὶ σίγουρα γι' αὐτὴν ὑπάρχουν διαδικασίες ποὺ ὁδηγοῦν στὴν εὐτυχία, τὴν χαρὰ καὶ τὴν καλὴ διάθεση. Ἐπίσης σίγουρο εἶναι ὅτι οἱ ἐνδορφίνες ἀποτελοῦν ἀναπόσπαστο μέρος αὐτῶν τῶν διαδικασιῶν. Ἡ εὐτυχία λοιπὸν εἶναι πολὺ κοντά μας. Μεταδίδεται μὲ κάποιον μηχανισμὸ πιθανόν; Εἶναι κληρονομική; Εἶναι στὸ DNA; Εἶναι μόνο θέμα περιβάλλοντος; Ἀναπτύσσεται μὲ κάποιες ἀσκήσεις; Αὐτὸ ἐπίσης εἶναι ἕνα φαινόμενο, τὸ ὁποῖο ἐξετάζει σήμερα σοβαρὰ ἡ ἐπιστήμη. Εἶναι ὅλα αὐτὰ καὶ πολλὰ ἀκόμα ποὺ θὰ γνωρίσουμε στὸ μέλλον. Οἱ ἐνδορφίνες ὅμως συντελοῦν ἄμεσα στὴν εὐτυχία μας, τὴν διάθεσή μας καὶ τὴν ὑγεία μας.

Ὁ Ἀινστάιν γνώριζε τὴν σημαντικὴ ἐπίδραση τῶν ἐνδορφινῶν καὶ τὴν ἱκανότητά τους ἀναφορικὰ μὲ τὸν μετασχηματισμὸ τῆς προσωπικότητος τοῦ ἀνθρώπου. Εἶχε πεῖ:

«Ἡ πορεία μου ἦταν χωρὶς ἀμφιβολία προκαθωρισμένη ὄχι ἀπὸ τὴν προσωπική μου θέληση ἀλλὰ ἀπὸ κάποιους ἄλλους παράγοντες, τῶν ὁποίων δὲν εἶχα τὸν ἔλεγχο, ἰδίως ἀπὸ τοὺς μυστηριώδεις ἀδένες, ὅπου ἡ φύση ἀποστάζει τὴν αὐθεντικὴ οὐσία τῆς ζωῆς, τὶς ἐσωτερικὲς ἐκκρίσεις τοῦ ὀργανισμοῦ μας». Εἶχε πεῖ ἐπίσης: *«Δὲν εἶμαι ψυχολόγος, ἀλλὰ μοῦ φαίνεται ἀρκετὰ προφανὲς ὅτι τὸ πεπρωμένο μας ἐλέγχεται ἀπὸ παράγοντες τῆς φυσιολογίας, ἰδίως ἀπὸ τοὺς ἐνδοκρινεῖς ἀδένες»*.

Ἡ ἐπιτομὴ τοῦ πολιτισμοῦ τῆς σκέψεως εἶναι ὁ Διαλογισμὸς ἤ, κατὰ τοὺς ἀρχαίους, ὁ «Στοχασμός». Ἡ σκέψη ὁδηγεῖ στὴν πράξη. Οὐσιαστικὰ ἡ σκέψη εἶναι πράξη. Οἱ δραστηριότητες τοῦ νοῦ μας μᾶς ὁδηγοῦν σὲ δρά-

ση καὶ γεγονότα. Εἶναι μία ἀλληλοδιαδοχὴ ἐνεργειῶν σὲ διαφορετικὰ ἐπίπεδα. Ὅταν ὁ νοῦς καὶ οἱ σκέψεις μας εἶναι σὲ ἠρεμία, ἡ ζωή μας ἐπίσης εἶναι ἰσορροπημένη. Ἕνας σοφὸς ἄνθρωπος παρατηρεῖ τὶς σκέψεις του καὶ ἀναδύεται πάνω ἀπὸ αὐτές. Ὅπως ἡ μυρωδιὰ ἑνὸς λεπτοῦ ἀρώματος διαχέεται ἀπὸ τὸν ἀνθὸ ἑνὸς λουλουδιοῦ, μὲ τὸν ἴδιον ἀκριβῶς τρόπο, ὅταν ὁ νοῦς μας εἶναι ἐξαγνισμένος καὶ καθαρός, ἀναδύονται οἱ ἀνώτερες ποιότητες ἑνὸς ἀνθρώπου. Ἡ εὐγλωττία, ἡ λαμπρότητα στὸ πρόσωπο καὶ τὸ σῶμα, ἡ ἠρεμία, ἡ σωφροσύνη καὶ ἡ ὡριμότητα ἢ ἡ γοητεία εἶναι τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ διαλογιστικοῦ νοῦ. Ἡ σοφία ἐπίσης εἶναι καὶ αὐτὴ χαρακτηριστικὸ ἑνὸς ἀνώτερου καὶ ἐξαγνισμένου νοῦ. Ἡ σκέψη εἶναι μία μορφὴ ἐνέργειας. Ὅπως ἀκριβῶς ὁ μαγνητισμός. Εἶναι ἐπίσης «προσανατολιστικὴ δύναμη». Ὅταν κατευθύνεται σὲ ἀνώτερα ἰδανικὰ καὶ ἐξιδανικεύσεις, ἐξευγενίζει καὶ ἐξιλεώνει τὸν νοῦ καὶ τὴν ἀνθρώπινη ὕπαρξη. Ὅταν ἀπασχολεῖται καὶ κατευθύνεται σὲ ἀρνητικὲς μαγνητικὲς ἐκφάνσεις, χάνει τὸν προσανατολισμό της καὶ διαχέεται ἀνούσια, διασκορπίζεται σὲ μία κατάσταση δυσαρμονίας. Ἡ ἐπιστήμη ἀπέδειξε μὲ τὴν ἠλεκτροφασματογραφία τὴν ὕπαρξη τῆς αὔρας, ἑνὸς δηλαδὴ ἠλεκτρομαγνητικοῦ ἀόρατου στὸ γυμνὸ μάτι πεδίου, ποὺ ὑπάρχει γύρω ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο.

Ἡ φωτογράφηση Κίρλιαν

Σὲ ἕνα κανονικὸ ἄτομο συνήθως ἡ ἐνέργεια ποὺ ὑπάρχει γύρω του εἶναι διάσπαρτη μὲ ἀνάμικτα χρώματα καὶ ἀκανόνιστο σχῆμα, σὲ μορφὴ ἐκρήξεως. Ὅταν ἕνα ἄτομο κάνῃ διαλογισμὸ καὶ γνωρίζῃ νὰ ἐπικοινωνῇ μὲ τὶς ἐσωτερικὲς δυνάμεις του, ἡ φωτογραφία ἔδειξε καὶ ἀποτύπωσε κάτι ἐντελῶς διαφορετικό. Ἕνα ὁμοιόμορφο σχῆμα αὐγοειδὲς μὲ ξεκάθαρα καὶ σὲ ἁρμονία χρώματα. Ἔτσι λοιπὸν ὅταν ἡ ἐνέργεια αὐτὴ ἐξυψώνεται καὶ συγκεντρώνεται σὲ ἀνώτερες στρωματώσεις ἢ σκεπτομορφές, μαγνητίζει, ἀφυπνίζει καὶ ἑλκύει, βοηθώντας καὶ ἐξυψώνοντας ταυτόχρονα καὶ αὐτοὺς ποὺ βρίσκονται γύρω ἀπὸ ἕνα τέτοιο ἄτομο. Καλλιεργώντας καὶ τὸν νοῦ μὲ ἀνώτερες καὶ θετικὲς σκέψεις, εἶναι σὰν νὰ διατηροῦμε μέσα μας ἕνα πανέμορφο εὐωδιάζοντα κῆπο μὲ σπάνια καὶ ὁλόχρωμα λουλούδια. Τὸ νερὸ τῆς διατήρησής του εἶναι ὁ διαλογισμὸς καὶ ἡ «Γιόγκα». Ὅπως ἀκριβῶς ἀπὸ τὰ ἀνώτερα ἐγχύματα τῆς τροφῆς ποὺ καταναλώνουμε δημιουργοῦνται τὰ ἀνώτερα κύτταρα εὐφυίας τοῦ ἐγκεφάλου μας, ἔτσι μὲ τὰ ἀνώτερα συστατικὰ τῶν ἰδανικῶν μας πλάθονται τὰ ἀνώτερα σκαλοπάτια τῆς ὑπάρξεώς μας, γιὰ ἀνώτερες καὶ «θεϊκὲς» ἐπιγνώσεις. Εἶναι ἡ πλήρης πνευματικὴ ἀπορρόφηση - τὸ *«Γνῶθι σαυτὸν»* τῶν Δελφῶν. Τὸ «Σαμάντι» τῆς «Γιόγκα» καὶ τοῦ Διαλογισμοῦ. Ἂν τελικὰ ὅλα αὐτὰ τὰ ἐξετάσετε ἐπιστημονικὰ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ μέχρι τέλους, θὰ διαπιστώσετε ὅτι ἔχετε νὰ κάνετε μὲ μία «φυσικὴ ἐπιστήμη».

Ἡ γεύση εἶναι στὸν ἐγκέφαλο καὶ ὄχι στὶς τροφές. Ἀναγωγικὰ καὶ ἡ εὐχαρίστηση εἶναι μέσα μας καὶ ὄχι στὶς ἐξωτερικὲς ἐμπειρίες. Αὐτὸ ποὺ εἶναι ἐξωτερικὰ ὄμορφο, προσδιορίζεται οὐσιαστικὰ διότι τὸ πρωτότυπο τοῦ ὡραίου εἶναι μέσα μας. Οἱ ἐξωτερικὲς ἐμπειρίες δὲν εἶναι παρὰ ἡ ἀντανάκλαση τῶν ἐσωτερικῶν.

Ὅταν τὸ κατανοήσουμε αὐτό, τότε θὰ μπορέσουμε νὰ καταλάβουμε ὅ,τι εἶναι σχετικὸ μὲ τὴν εὐχαρίστηση καὶ τὴν εὐδαιμονία τοῦ Διαλογισμοῦ. Κατὰ τὴν διαλογιστικὴ διεργασία οὐσιαστικὰ στρέφουμε τὴν ἐπιγνωσιακὴ ἀντιληπτικότητά μας στὴν πηγὴ - τόσο τῶν αἰσθήσεων ὅσο καὶ τοῦ ἐγκεφάλου. Αὐτὸ εἶναι ἁπλὸ νὰ τὸ καταλάβῃ ὁ καθένας. Αὐτοὶ ποὺ ἀσκοῦνται στὸν Διαλογισμὸ δὲν εἶναι ἠλίθιοι. Εἶναι ὅλοι τους ἐξαιρετικὲς εὐφυίες καὶ μοναδικὲς προσωπικότητες. Ὁ Διαλογισμὸς «κρύβει» μία «ἀναβράζουσα αἰσθητικὴ εὐδαιμονία», ἀπὸ τὴν ὁποία προκύπτει μία ἀνεξάντλητη πηγαία ἐκροὴ δημιουργίας καὶ ἐμπνεύσεως. Ὅταν ἕνας ἄνθρωπος μπῇ σὲ μία τέτοια κατάσταση διαλογιστικῆς ἢ πνευματικῆς ἐμπειρίας, ἔστω καὶ γιὰ λίγα δευτερόλεπτα, τότε σὲ ὁλόκληρη τὴν ζωή του θὰ ψάχνῃ ξανὰ καὶ ξανὰ αὐτὴν τὴν ἐμπειρία. Μπορεῖ ἀκόμα νὰ

ἀφιερώση καὶ ὁλόκληρη τὴν ζωή του γιὰ νὰ τὸ «ξαναεπιτύχη». Ὁ καθένας προσπαθεῖ νὰ βρῆ τὸν τρόπο ἀναπαραγωγῆς αὐτῆς τῆς ἐμπειρίας ἢ νὰ τὴν ἑρμηνεύση μὲ ἐπιστημονικὸ τρόπο. Πολλοὶ ἐπιστήμονες, φιλόσοφοι, διδάσκαλοι ἔχουν μιλήσει γιὰ αὐτὴν τὴν ἐμπειρία. Ἔχει καταγραφῆ ἀπὸ βιο-ἐνεργητικὰ εἰδικὰ ὄργανα, ἔχουν γραφῆ ἐπιστημονικὰ συγγράμματα γιὰ ἀνθρώπους ποὺ μποροῦν νὰ «ἀναρριχῶνται» σὲ ἀνώτερα ἐπίπεδα συνειδητότητος. Ἀλλὰ ὅμως ὅλα αὐτὰ δὲν βοηθοῦν. Εἶναι εἰς μάτην. Αὐτὴ καθ' ἑαυτὴ ἡ ἐμπειρία εἶναι ὅμως τὸ κάτι ἄλλο. Εἶναι τὸ «Νέκταρ» τῶν θεῶν. Τὸ Ἀμρὶτ ἢ ἀλλοιῶς ὁ «Πόσιμος Χρυσός». Μιὰ σπάνια μοναδικὴ ἐμπειρία. Ἡ πεμπτουσία τῆς ἀνθρώπινης ὑποστάσεως.

Ἡ ἱκανότητα τοῦ ὁραματισμοῦ εἶναι ἡ κινητήρια δύναμη τοῦ πλανήτη μας. Ὅλα τὰ μεγάλα ἔργα -ἀνακαλύψεις, δημιουργίες- ξεκίνησαν σὰν σύλληψη μέσα στὸν ἀνθρώπινο νοῦ καὶ μετὰ ἔγιναν ἔργο καὶ πράξη. Ἡ ἱκανότητα τοῦ ἀνθρώπου νὰ συλλαμβάνη ἰδέες, εἰκόνες, σκέψεις καὶ ἐμπνεύσεις εἶναι ἡ ὑπεύθυνη καὶ ἀόρατη δύναμη ποὺ καθοδηγεῖ καὶ κατευθύνει τὴν ἀνθρώπινη ὑπόσταση καὶ τὸν πολιτισμὸ στὴν ἐξέλιξη. Πάνω σὲ αὐτὸ στηρίζονται ὅλα ὅσα ἔχει φτιάξει καὶ κατακτήσει ὁ ἄνθρωπος. Αὐτὸ δὲν εἶναι ἀμφισβητήσιμο. Χωρὶς «ὅραμα», χωρὶς «σύλληψη» ἡ ἀνθρώπινη δημιουργία δὲν θὰ εἶχε τίποτα νὰ ἐπιδείξῃ. Οὔτε καὶ θὰ ἔχῃ στὸ μέλλον. Θὰ μπορούσαμε λοιπὸν νὰ ποῦμε ὅτι τὸ «κλειδὶ» τῆς δημιουργίας ἀλλὰ καὶ τοῦ ἀνθρώπινου πολιτισμοῦ βρίσκεται στὴν ἱκανότητα τοῦ ἀνθρώπου νὰ «διαλογίζεται», ἀλλὰ καὶ νὰ συλλαμβάνῃ.

Κατὰ τὴν «Γιόγκα» ὑπάρχουν κι ἄλλες καταστάσεις συνειδήσεως καὶ εἴδη ἐγκεφαλικῶν κυμάτων, ποὺ δὲν ἔχει ἀγγίξει ἀκόμα ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα. Οἱ προχωρημένοι στὸν διαλογισμὸ λέγεται ὅτι ἔχουν τὴν ἱκανότητα νὰ εἰσέρχωνται ἑκούσια στὶς γνωστὲς καὶ ἄγνωστες καταστάσεις τῆς συνειδήσεως μὲ ἐπίγνωση, νὰ ἀνανεώνωνται σωματικὰ καὶ νοητικὰ καὶ ἐπὶ πλέον νὰ γεμίζουν τὸ εἶναι τους μὲ ἀνώτερη γνώση καὶ ἐνεργειακὴ εὐδαιμονία. Μὲ αὐτὸ τὸ κριτήριο καὶ χωρὶς νὰ μᾶς ξενίζουν οἱ ὅροι, θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε μετὰ βεβαιότητος ὅτι οἱ μεγάλοι Ἕλληνες «φιλόσοφοι», ποὺ μὲ τὸν ὁραματισμό, τὴν γνώση καὶ τὴν σοφία τους ἔβαλαν τὶς βάσεις τοῦ παγκόσμιου πολιτισμοῦ, τῶν ἐπιστημῶν, τῶν τεχνῶν καὶ τῆς ἐσωτερικῆς Ἀλήθειας, δὲν ἦταν παρὰ μεγάλοι «Γιόγκι» Διδάσκαλοι τῆς Σοφίας καὶ κατὰ πολὺ λιγώτερο ἴσως διανοούμενοι ἢ φιλόσοφοι ἢ ὑποστηρικτὲς ἰδεῶν. Οὐσιαστικὰ οἱ διδασκαλίες τους εἶναι προσπάθεια ἀποδόσεως πρὸς τὰ ἔξω τοῦ Ἀπερίγραπτου καὶ Τέλειου, τὸ ὁποῖο ἐγνώριζαν ὡς ὑπαρξιακὴ ἐμπειρία καὶ ὄχι ὡς θεώρημα. Ἐμεῖς ἁπλῶς τοὺς ὠνομάσαμε φιλοσόφους - Σωκράτης, Πλάτων, Ἀριστοτέλης, Ἡράκλειτος, Ἡσίοδος, Ὅμηρος, Πίνδαρος, Διογένης, Πλωτῖνος, Θαλῆς, Ἀναξίμανδρος, Λεύκιππος, Ἐμπεδοκλῆς, Ἀναξιμένης, Ἀναξαγόρας, Ζήνων καὶ ὁ Διδάσκαλός του Παρμενίδης κ.ἄ. Ὅλοι τους προσπάθησαν νὰ μᾶς δώσουν τὴν εἰκόνα τῆς Ἀρχικῆς Αἰτίας καὶ τῆς δημιουργικῆς ἔννοιας. Τὸν ρεαλισμὸ τῆς Ἀόρατης Πραγματικότητος.

Αὐτὴν ποὺ τότε ὠνομαζόταν Ἐνδελέχεια, Ἀθάναρ, Εἶδος, Ζωή, Πνεῦμα, Ψυχή.

Τόσο στὸ Ὁμακοεῖο τοῦ Κρότωνα τοῦ Πυθαγόρου ὅσο καὶ στὴν Ἐλεατικὴ σχολὴ τοῦ μαθητῆ τοῦ Πυθαγόρου Ξενοφάνους ἀναπτύχθηκαν μεθοδολογίες, πρακτικὲς ἐφαρμογὲς τῆς «Ἀσκήσεως τοῦ Λόγου», τῆς πρακτικῆς τῆς φιλοσοφίας.

Στὸ «ΜΟΝΟΧΟΡΔΟΝ» τοῦ Πυθαγόρου ΚΑΙ «ΤΗΝ ΑΡΜΟΝΙΑ ΤΩΝ ΣΦΑΙΡΩΝ» ἀναφέρονται ἀπὸ τὸν ἴδιο: Ο νοῦς εἶναι θεία «ὀντότητα», ὅμοια μὲ τὴν ψυχὴ τοῦ Κόσμου. Εἶναι ἐγκεκλεισμένη ἐντὸς τῆς Σφαίρας τοῦ κρανίου. Δύο Κύκλοι εὑρίσκονται ἐν κινήσει, ὁ ἕνας τοῦ Ὄντος, ἐνῷ ὁ δεύτερος τοῦ Γίγνεσθαι. ΤΟ ΕΙΝΑΙ ΚΑΙ ΤΟ ΓΙΓΝΕΣΘΑΙ λοιπὸν πρέπει νὰ βρίσκωνται σὲ ἐναρμόνια σχέση ξεπερνώντας τὴν σύγχυση, τὴν ὁποία μποροῦμε καὶ πρέπει νὰ καταπολεμήσουμε διὰ τῆς ἀσκήσεως.

Ἀνδρέας Σ. Μεσημέρης
Διδάσκαλος «Γιόγκα»-Συγγραφέας
Παγκόσμιοι Ἄνθρωποι

λόγου χάριν

ταξίδι στὸν Κόσμο τῆς Ποίησης καὶ στὴν Ποίηση τοῦ Κόσμου

Ἀπὸ τὸν Δημήτρη Ἰατρόπουλο

Ἀγαπημένες μου κι Ἀγαπημένοι μου Ἰχώριες καὶ Ἰχώριοι, συμμαχητὲς τοῦ Λόγου τοῦ Καλοῦ καὶ Ἑλληνικοῦ:

Μὲ τὴν εἴσοδό μας στὸ 2005, κατὰ συμβατικὴ χρονολόγηση ἐννοῶ, ὅλοι μας προσδοκοῦμε ὅπως κάθε ἀρχὴ νέου ἔτους, γιὰ τὸ καλύτερο. Καὶ παράλληλα ὅλοι μας γνωρίζουμε πὼς μετὰ τοὺς πρώτους μῆνες, ὅταν τὰ μεθεόρτια θὰ ἔχουν ἀντικατασταθεῖ ἀπὸ τὴν ρουτίνα, τὰ ἴδια καὶ τὰ ἴδια θὰ κανοναρχοῦν τὴν ὕπαρξή μας, κυρίως ἐδῶ μέσα, στὸ Ἱερὸ Τοπίο τῆς Αἰώνιας Ἑλλάδας.

Ὅμως ἐμεῖς ὀφείλουμε νὰ ἐλπίζουμε. Καὶ νὰ ἀγωνιζώμαστε, ἄν μή τι ἄλλο, τοὐλάχιστον νὰ μείνῃ ἡ ἐλπίδα ζωντανή. Ἡ ἐλπίδα μας νὰ ξαναβρῆ αὐτὸς ὁ τόπος τὴν χαμένη του ταυτότητα καὶ πολλὰ ἄλλα μαζὶ μ' αὐτήν: Τὴν χαμένη του ἀξιοπρέπεια, ἱστορία, μνήμη, ὀργάνωση, πνευματικὴ ὑγεία, κοινωνικὴ δομή, ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία καὶ δημόσια ἠθική, μέσα στὰ πολλὰ χαμένα εἴδη ζωῆς καὶ στοχασμοῦ καὶ ἰδεώδη.

Καὶ ἐπειδὴ πολλοὶ πιὰ εἶναι οἱ Συνέλληνες, ποὺ ὅλο καὶ περισσότερο πυκνώνουν τὶς τάξεις ἐκείνης τῆς ἀντίληψης ποὺ θεωρεῖ ἐμᾶς τοὺς Ἕλληνες ὡς ἀστρικὰ προερχόμενους μὲ ἡγετικὸ ρόλο στὴν διανομὴ τῆς πληροφορίας πάνω στὸν Πλανήτη Γῆ, θεωρῶ ξεχωριστὰ σημαντικὸ γιὰ τὴν παρέα μας νὰ σᾶς παρουσιάσω σήμερα, ὡς πρῶτο πόνημα τοῦ καινούργιου χρόνου, ἕνα ποιητικὸ ἐδάφιο ἀπ' τὸ βιβλίο μου, τὴν «ΤΡΙΜΥΘΙΑ», ποὺ κυκλοφόρησε τὸν περασμένο μῆνα καὶ τόσα ὀφείλει -ὅπως κι ἐγὼ φυσικὰ- σ' ἐσᾶς, γιὰ τὴν ἄμεση ἐπιτυχία ποὺ συνάντησε, παρὰ τὴν ἀπόπειρα τῆς γνωστῆς Συνωμοσίας τῶν Μετρίων (καὶ Ἀνθελλήνων θὰ πρόσθετα πλέον...) νὰ τὸ μπλοκάρουν.

Εἶναι ἡ στιγμὴ ποὺ ὁ ἥρωας τοῦ ἔργου ἀνεβαίνει πάνω σ' ἕνα μονόλιθο καὶ ἀπευθύνεται στὴν τεράστια ὁμάδα τῶν παράξενων φίλων του σὲ μιὰ συνάντηση στὸ ξέφωτο ἑνὸς ἱεροῦ δάσους.

Καὶ τότε μίλησε Αὐτός..

- Ποιός μοίρασε τὰ βότσαλα μὲ τὰ ὀνόματα
στὴν μεγάλη ἀμμουδιά,
τὴν ὥρα ποὺ ἔσμιξε ὁ ἀχάτης μὲ τὸν ἀλεξανδρίτη;

- Ποιός ἔσπρωξε τὰ κύματα
στὴν ἄκρη τῆς θάλασσας
καὶ τ' ἀκούμπησε πάνω στὰ βράχια νὰ στεγνώσουν;

- Ἐμεῖς δὲν εἴμαστε οἱ ἀντιπρόσωποι
τοῦ Ὠρίωνα,
τοῦ Βέγα, τοῦ Ἀρκτούρου;

- Ἐμεῖς δὲν ἤρθαμε ἀπ' τὸν Σείριο,
τὸν Μονόκερω,
τοὺς τόσους Ἄλφα;

- Ἐμεῖς δὲν κατοικοῦμε στὰ μύχια ὑπόγεια
τῶν μυστικῶν συνομιλιῶν
τῆς βροχῆς;

- Γιὰ μᾶς δὲν ἀποφάσισε
τὴν νύχτα ποὺ κρύφτηκαν ὅλα τὰ ἄστρα,
ὁ γαλαξίας ποὺ δίκασε τὶς μοῖρες;

- Γιὰ μᾶς δὲν ἑνώθηκε ἀπόκρυφα
ὁ ἕλικας τοῦ ἐγκεφάλου
μὲ τὸ σεισμικὸ χαμόγελο τοῦ πηγαδιοῦ ποὺ φτάνει στὶς ρίζες;

- Δική μας δὲν εἶναι ἡ πανάρχαια κατάθεση
στὰ πρωτογήινα λιβάδια
τῆς μεγάλης ἀγρύπνιας;

- Ἐγὼ δὲν σᾶς ὡδήγησα, αἰῶνες τώρα,
πότε γιός, πότε πατέρας, πότε μάνα, πότε κόρη,
πότε φίλος κι ἀδερφός, στὴν ἀτέλειωτη περιπέτεια;

- Ἐγὼ δὲν ἔντυσα μὲ ἀπλησίαστες ἀσπίδες
τὰ χαρακώματα τῆς κρυφῆς συμφωνίας στὰ βορινὰ νησιά,
ἐκεῖ ποὺ ξεκουράζεται ὁ ἥλιος;

- Τώρα λοιπόν, ὅλοι ἐμεῖς, ἐδῶ καὶ γιὰ πάντα,
ἑνωμένοι σφιχτά, στρείδια καὶ ὄστρακα, κοραλλένια νησιά,
ἐμεῖς, ἐδῶ μαζί, μόνοι μας, στὸν Αἰῶνα!

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΟ ΔΙΑΤΥΠΩΜΑ:
Τὸ ποιητικὸ αὐτὸ ἐδάφιο δὲν χρήζει ἰδιαίτερης ἀνάλυσης. Ἀνήκει σ' ἕνα ποιητικὸ εἶδος ποὺ θὰ τὸ ὠνομάζαμε «ἀναγγελτικό»· ἡ σημασία του δὲν βρίσκεται στὰ ὅσα «ὑπονοεῖ», ὅπως σὲ ἄλλα ποιήματα ποὺ διαχειρίζονται τὴν δισημία ἢ καὶ τρισημία τῆς ἔκφρασης γιὰ νὰ περιγράψουν τοὺς κώδικές τους, ἀλλὰ στὴν ἄμεση εἴσπραξη τοῦ μηνύματος ἀπὸ τὸν ἀναγνώστη. Βέβαια ἡ ποιητικὴ διαδικασία καὶ ἐδῶ χρησιμοποιεῖ τὴν ὑπέρβαση τῆς γλωσσοπλασίας καὶ τῆς νοητικῆς διαδρομῆς, γιὰ νὰ στηρίξη τὶς εἰκόνες ποὺ χρειάζεται ὁ Ποιητής. Παραδείγματα κάποιοι στίχοι: «Ποιός μοίρασε τὰ βότσαλα μὲ τὰ ὀνόματα..» ἢ «Ποιός ἔσπρωξε τὰ κύματα πάνω στὰ βράχια νὰ στεγνώσουν;». Τὸ μήνυμα ὅμως παραμένει σαφὲς καὶ δὲν μποροῦσε νὰ γίνη ἀλλοιῶς, ἀφοῦ τὸ ἐδάφιο εἶναι ἀπὸ τὰ ἐλάχιστα ποιητικὰ μέρη ἑνὸς οὐσιαστικὰ πεζογραφικοῦ ἔργου ὅπως ἡ «ΤΡΙΜΥΘΙΑ», ποὺ ὅπως ξανάπα πρίν,
μὲ τόση ἀγάπη ἀγκαλιάσατε ἤδη.
Καὶ σᾶς εὐγνωμονῶ γι' αὐτό.

ΤΟ ΣΧΟΛΙΟ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ: Τὸ «Τσουνάμι» μᾶλλον ἐξελίσσεται σὲ μοιραία λέξη τῆς χρονιᾶς ποὺ ἤδη μπῆκε. Ἂς ἐλπίσουμε νὰ μὴν γίνη καὶ ἡ μοιραία λέξη τῶν ἐτῶν ποὺ πλησιάζουν. Ἤ, τοὐλάχιστον, ἂν γίνη ἔτσι, κάποιοι (ἐμεῖς ἂς ποῦμε, καὶ γιατί ὄχι;) ἂς βρεθοῦν ἕτοιμοι γιὰ τὶς συνταρακτικὲς ἐξελίξεις ποὺ περιμένουν τὴν Ἀνθρωπότητα...

ΜΙΛΗΣΑ ΜΕ: Τὸν Χάρρυ Πόττερ· «Κοιτάξτε κύριε: Ἐμφανίστηκα σὲ μία συγκεκριμένη χρονικὴ στιγμή. Ἡ Παγκοσμιοποίηση, ὡς πολιτικὴ καὶ κοινωνικὴ ἔκφραση τῆς Νέας Τάξης Πραγμάτων, χρειάζεται ὁπωσδήποτε μιὰ καινούργια θρησκεία γιὰ νὰ στηριχτῆ. Ὅμως μιὰ τέτοια θρησκεία δὲν γίνεται νὰ ἐμφανιστῆ πλέον μὲ τοὺς γνωστοὺς τρόπους. Πρέπει πρῶτα νὰ ἐκπέσουν οἱ ἤδη ὑπάρχουσες καὶ νὰ χρειαστῆ νὰ ἀναζητήση ὅλη ἡ ἀνθρωπότητα, μέσῳ τῆς παντοδυναμίας τῶν Μέσων Ἐπικοινωνίας τῆς Ν.Τ. Πραγμάτων, ἕνα νέο «Μεσσία». Γιὰ νὰ προταθῆ ὅμως κάτι τέτοιο καὶ νὰ ἐγκατασταθῆ ἡ «Νέα Ἐποχὴ» στὰ μυαλὰ καὶ στὶς συνειδήσεις τῶν ἀνθρώπων αὐτῆς τῆς ἐποχῆς, πρέπει νὰ δημιουργηθοῦν ἐν τῷ μεταξὺ κάποιες «ἀντιθρησκεῖες», εὔπεπτες, χαριτωμένες, διασκεδαστικές, ποὺ νὰ φλερτάρουν μὲ τὸ Ἄγνωστο καὶ τὶς «ἀπόκρυφες» ἐπιστῆμες, ὅπως ὑπῆρξε ἐν πολλοῖς ἕνα τμῆμα τῆς ἱστορικῆς Μαγείας, ποὺ ἔχει ἤδη ἐγκατασταθῆ στὸ συλλογικὸ ὑποσυνείδητο.
Ἔ, αὐτὴν τὴν δουλειὰ τώρα κάνω καὶ ἐγὼ ὡς παιδικὸς ἥρωας, ποὺ μεγαλώνω τὴν νέα γενιὰ τῶν αὐριανῶν μεταλλαγμένων μαλιστανθρώπων ὀπαδῶν τῆς «νέας Ἐποχῆς». Μαζί μου κι ἄλλοι πολλοί.
Βεβαίως πολὺ φοβοῦμαι πὼς τὸ Φῶς θὰ λάμψη σὲ λίγα χρόνια καὶ θὰ τσακίση ὅλους ἐμᾶς μὲ τὴν καταλυτική του ἐμφάνιση. Ὅμως, μιὰ δουλειὰ κάνω κι ἐγώ, ἔχει καὶ τὰ ρίσκα του τὸ ἐπάγγελμα...».

ΤΟ ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ ΜΑΣ:
«Ἡ χαρὰ εἶναι ἡ μάνα τῆς ἐλπίδας.
Ἀλλὰ πατέρας της εἶναι ὁ πόνος..».

Σᾶς εὔχομαι Ὑγεία, Δύναμη καὶ Ἑλληνικὴ Ἀγάπη.

Δικός Σας,

Χρήστος Λάζος

Ο ΑΡΑΒΙΚΟΣ ΟΥΜΑΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΠΕΡΑΣΜΑ ΣΤΗΝ ΔΥΣΗ

ΠΩΣ ΟΙ ΑΡΑΒΕΣ ΔΙΕΣΩΣΑΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

بيده آلة النجوم

Ἡ παράδοση τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν κειμένων ἀπὸ ἀραβικὲς μεταφράσεις

Ἕνα ἀπὸ τὰ πιὸ ἐνδιαφέροντα θέματα ποὺ ἀφοροῦν στὴν παράδοση ἀρχαίων ἑλληνικῶν κειμένων, εἶναι αὐτὸ ποὺ σχετίζεται μὲ τὶς ἀραβικὲς μεταφράσεις τῶν κειμένων αὐτῶν, μεταφράσεις οἱ ὁποῖες βοήθησαν ἀργότερα στὸ νὰ γίνῃ γνωστὴ ἡ ἀρχαῖα ἑλληνικὴ φιλοσοφία καὶ ἐπιστήμη στὴν Λατινικὴ Δύση, ὅταν τὰ ἔργα αὐτὰ μεταφράστηκαν ἀπὸ τὰ ἀραβικὰ στὰ λατινικά.

Ἔτσι μέσῳ τῶν Ἀράβων γνωρίζουμε σήμερα πολλὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ κείμενα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀρκετὰ εἶναι ἄγνωστα, ἀφοῦ ἔχουν ἐξαφανιστῆ τὰ πρωτότυπά τους. Σημαντικὸς ἀκόμα εἶναι ὁ ρόλος στὴν συμμετοχὴ μιᾶς πλειάδας Ἀράβων μεταφραστῶν καὶ ὑπομνηματιστῶν στὴν ὑπομνημάτιση τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν κειμένων, γεγονὸς ποὺ βοήθησε ἀρκετὰ στὴν σύγχρονη ἔρευνα τὴν προσπάθεια ἀποκατάστασης τῶν κειμένων αὐτῶν στὴν ἀρχική τους μορφή.

Ἡ διαδικασία αὐτή, ποὺ πρέπει νὰ θεωρῆται ἕνα πολὺ ἀξιόλογο πολιτισμικὸ γεγονός, δὲν ἔχει μελετηθῆ ἐπισταμένως στὴν χώρα μας, ἐκτὸς ἀπὸ σπάνιες ἐξαιρέσεις,[1] ἐνῷ ἀντίθετα στὸ ἐξωτερικὸ ἔχει γίνει ἀντικείμενο ἐντόνου ἐνδιαφέροντος καὶ ἀνάλογης ἔρευνας. Τὰ τελευταῖα μάλιστα χρόνια στὴν ἔρευνα αὐτὴν προστέθηκαν καὶ Ἄραβες μελετητές, δίνοντας μιὰν ἄλλη διάσταση στὸ θέμα. Ἐν ὀλίγοις ἡ ἑλληνικὴ βιβλιογραφία ἔχει πολὺ λίγα νὰ παρουσιάσῃ γύρω ἀπὸ τὸ τόσο ἐνδιαφέρον αὐτὸ θέμα, στὸ ὁποῖο πιστεύω ὅτι ὑπάρχουν πολλὰ καὶ σημαντικὰ νὰ εἰπωθοῦν.

Ὁ ρόλος τῶν Νεστοριανῶν καὶ οἱ συριακὲς μεταφράσεις

Ὅταν στὰ 431 ἡ Γ΄ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, ποὺ ἔγινε στὴν Ἔφεσο, ἀποκήρυξε τὶς δοξασίες τοῦ Νεστόριου καὶ τὸν καθαίρεσε, δὲν γνώριζε φυσικὰ ὅτι μὲ τὴν πράξη της αὐτὴν θὰ ἔδινε ὤθηση σὲ μία πολὺ ἀξιόλογη φιλολογικὴ προσπάθεια. Οἱ Νεστοριανοί, λάτρεις τῆς παιδείας, κατέφυγαν στὴν Ἔδεσσα τῆς Μεσοποταμίας, ὅπου ἵδρυσαν φιλοσοφικὴ καὶ ἰατρικὴ σχολή, ποὺ ἄκμασε μέχρι τὸ 482, ὁπότε ἀναγκάστηκαν νὰ ἐκπατριστοῦν, μετὰ τὸν διωγμὸ ποὺ διέταξε ἐναντίον τους ὁ αὐτοκράτορας Ζήνωνας. Κατέφυγαν στὸ ἐσωτερικὸ τῆς Μεσοποταμίας καὶ στὴν Περσία· στὰ 498 μετέφεραν τὴν ἕδρα τους στὴν Σελεύκεια καὶ Κτησιφῶντα ἐπὶ τοῦ Τίγρη καὶ στὰ 762 στὴν Βαγδάτη.

Ἐδῶ πρέπει νὰ ἀναφερθῆ ὅτι τὸ κράτος τῶν Σασσανιδῶν (Περσῶν) εἶχε ἐξελληνισθῆ σὲ τόσο μεγάλο βαθμό, ὥστε ἡ ἑλληνικὴ παιδεία καὶ κουλτούρα νὰ θεωροῦνται ἀπαραίτητες. Καὶ στὸ σημεῖο αὐτὸ διακρίνουμε τὴν βαθειὰ ἐπίδραση ποὺ ἄσκησε στὶς ἀνατολικὲς αὐτὲς περιοχὲς ὁ Ἑλληνισμὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπιγόνων, ποὺ ἀπὸ τὴν Ἰνδία περνοῦσε στὰ ἑλληνοβακτριανὰ ἐδάφη καὶ ἀπὸ ἐκεῖ συνέκλινε πρὸς τὴν Περσία καὶ τὴν Συρία, περιοχὲς μὲ αἰσθητὰ ἔντονη ἑλληνικὴ ἐπιρροή, ἰδιαίτερα ἀφ' ὅτου ὁ Χριστιανισμὸς ἑδραιώθηκε ἐκεῖ βαθιά. Ὅταν στὰ μέσα τοῦ 6ου αἰῶνα οἱ Νεστοριανοὶ ἵδρυσαν ἰατρικὴ σχολὴ στὴν Νίσιβη τῆς Μεσοποταμίας καὶ στὴν Τζούντι-Σαποὺρ (Jundi-Shâpur) ἢ Γκούντι-Σαπούρ, στὴν ἐπαρχία τοῦ Khuzistan (Σουσιανή), ἄρχισαν νὰ μεταφράζωνται στὰ συριακὰ πολλὰ ἑλληνικὰ ἔργα, ποὺ ἀφωροῦσαν στὰ μαθηματικὰ καὶ στὴν ἰατρική. Οἱ Σασσανίδες βασιλεῖς ἐκτιμοῦσαν ἰδιαίτερα τὴν ἑλληνικὴ ἰατρικὴ καὶ σ' αὐτὸ συνετέλεσε πολὺ ἡ σχολὴ τῆς Jundi-Shâpur. Ὁ πληθυσμὸς τῆς Jundi-Shâpur περιλάμβανε μεγάλο ἀριθμὸ Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι μετὰ τὴν ἧττα τοῦ Βαλεριανοῦ στὰ 260 μ.Χ. εἶχαν αἰχμαλωτιστῆ καὶ εἶχαν σταλῆ νὰ κτίσουν τὴν Σαντουρβὰν (Shadurwan) κατὰ μῆκος τοῦ ποταμοῦ Ντζαγιὲλ (Duzayl). Ἀπὸ τοὺς αἰχμαλώτους οἱ πιὸ μορφωμένοι -ἀρχιτέκτονες, μηχανικοὶ καὶ φυσικοὶ- στάλθηκαν σὲ τρεῖς πόλεις, γιὰ νὰ ζήσουν ἐκεῖ σύμφωνα μὲ τὰ ἤθη καὶ τὶς θρησκευτικές τους πεποιθήσεις. Μία ἀπὸ αὐτὲς ἦταν ἡ Jundi-Shâpur,[2] ποὺ ἱδρύθηκε ἀπὸ τὸν Σασσανίδη Shâpur Α΄ (241-272 μ.Χ.), ἐνῷ ἡ ἀκαδημία τῆς πόλης ἱδρύθηκε ἀπὸ τὸν Khosrau Anôsharvân (Χοσρὸ Ἀνοσαρβὰν) τὸ 531

μ.Χ. Ἡ σχολὴ αὐτὴ ἔφτασε σὲ μεγάλη δόξα στὴν διάρκεια τῆς βασιλείας τοῦ Nushirwân (Νουσιρβὰν) τοῦ Δίκαιου (Χοσρόης στὰ ἑλληνικὰ καὶ Κίρσα στὰ ἀραβικὰ) στὸ διάστημα 531-579. Ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς ποὺ μετέφρασαν πολλὰ ἑλληνικὰ κείμενα στὰ περσικὰ (πεχλεβὶ) καὶ συριακὰ ἦταν ὁ Σύριος μονοφυσίτης Σέργιος. Ἀκόμα τρεῖς Νεστοριανοὶ γιατροὶ ἀξίζουν νὰ μνημονευθοῦν γιὰ παρόμοια προσφορά: ὁ Στέφανος Ἐδεσσαῖος, ὁ Τριβοῦνος ὁ Παλαιστίνιος καὶ ὁ Οὐράνιος ἐκ Συρίας.[3] Σημαντικὴ μορφὴ ἦταν ὁ Νεστοριανὸς Prôbhâ (Προμπά), ποὺ μετέφρασε τὰ ἔργα τοῦ Ἀριστοτέλη *Κατηγορίες, Περὶ Ἑρμηνείας* καὶ *Ἀναλυτικὰ πρότερα* ἀπὸ τὸ 450 μ.Χ.[4] Ἡ πιὸ ἀξιόλογη προσωπικότητα τῶν Συρίων λογίων τῆς προϊσλαμικῆς ἐποχῆς εἶναι ὁ Σέργιος ἀπὸ τὰ Rêsh áinâ (Θεοδοσιόπολη), ποὺ ὡς μεταφραστὴς ὑπῆρξε πολυγραφώτατος. Σπούδασε στὴν Ἀλεξάνδρεια καὶ ἀργότερα ἔγινε ἐπίσκοπος στὰ Rêsh áinâ. Ἔκανε πολλὲς μεταφράσεις Ἑλλήνων συγγραφέων, ὅπως τῶν Ἱπποκράτη, Γαληνοῦ, Πορφύριου, Θεμίστιου κ.ἄ., καθὼς καὶ τῶν Ἀριστοτελικῶν ἔργων *Ὄργανο, Κατηγορίες, Περὶ ἑρμηνείας, Ἀναλυτικὰ πρότερα* κ.ἄ.[5]

Μία ἄλλη ἑστία, ὅπου καλλιεργήθηκε ἡ ἑλληνικὴ ἐπιστήμη, ἦταν ἡ πόλη Harrân (Κάρρες στὴν Ὀσροκινὴ) τῆς Μεσοποταμίας, ὅπου ἐκτὸς τῆς ἰατρικῆς καλλιεργήθηκαν καὶ ἄλλες ἐπιστῆμες, ὅπως τὰ μαθηματικά, ἡ ἀστρολογία, ἡ ἀλχημεία. Ἔτσι ἔχουμε τρεῖς ἑστίες, ὅπου ἡ ἑλληνικὴ ἐπιστήμη ἀναπτύχθηκε καὶ ἐπέδρασε ἀργότερα στοὺς Ἄραβες: Τὰ κέντρα τῆς Συρίας καὶ Μεσοποταμίας μὲ τὴν δραστηριότητα τῶν Νεστοριανῶν, τὴν Jundi-Shâpur καὶ τὸ Harrân. Ὁ Max Meyerhof[6] διατυπώνει μιὰν ἄλλην ἄποψη γιὰ τὴν ἁλυσιδωτὴ μεταφορὰ τῆς ἑλληνικῆς γνώσης στοὺς Ἄραβες: ἀπὸ τὴν δωδεκαθεϊστικὴ Ἀθήνα στὴν ἐκχριστιανισμένη Ἀλεξάνδρεια, κατόπιν στὴν Ἀντιόχεια τὴν ἐποχὴ τοῦ Ὀμὰρ Β΄, ἀπὸ τὴν Ἀντιόχεια στὸ Harrân καὶ ἀπὸ ἐκεῖ στὴν Βαγδάτη.

Ὅποια ὁδὸ ὅμως κι ἂν ἀκολούθησε αὐτὴ ἡ γνώση γιὰ νὰ μεταβιβαστῆ, χρειάστηκε ταυ-

Οἱ ἀραβικὲς μεταφράσεις ἀρχαίων ἑλληνικῶν κειμένων βοήθησαν ἀργότερα στὸ νὰ γίνῃ γνωστὴ ἡ ἀρχαῖα ἑλληνικὴ φιλοσοφία καὶ ἐπιστήμη στὴν Λατινικὴ Δύση, ὅταν τὰ ἔργα αὐτὰ μεταφράστηκαν ἀπὸ τὰ ἀραβικὰ στὰ λατινικά.

Ἔτσι μέσῳ τῶν Ἀράβων γνωρίζουμε σήμερα πολλὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ κείμενα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀρκετὰ εἶναι ἄγνωστα, ἀφοῦ ἔχουν ἐξαφανιστῆ τὰ πρωτότυπά τους.

τόχρονα καὶ ἡ ἐπίδειξη ἀνεξιθρησκείας ἐκ μέρους τῶν Ἀράβων γιὰ νὰ ἀποδώση. Εἶναι πράγματι πολὺ σημαντικὸ τὸ γεγονός, ὅτι οἱ Ἄραβες κατακτητὲς ὅλων αὐτῶν τῶν περιοχῶν ἐπέδειξαν μοναδικὴ ἀνοχὴ ἀπέναντι στοὺς κατακτημένους καὶ ἔτσι ἔγινε κατορθωτὸ τὸ φαινόμενο τῆς μεταβίβασης τῆς γνώσης, ἀφοῦ στὶς κύριες ἑστίες, τὴν Συρία καὶ τὴν Μεσοποταμία, συνεχίστηκαν -ἂν δὲν ἐντάθηκαν- οἱ μεταφράσεις ἐπιστημονικῶν συγγραμμάτων ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ στὰ συριακά. Αὐτὸ εἶναι σημαντικὸ γεγονός, γιατὶ ἀπὸ τὰ συριακὰ θὰ μεταφραστοῦν στὴν συνέχεια στὰ ἀραβικὰ τὰ ἑλληνικὰ ἔργα, κυρίως στὴν διάρκεια τῆς βασιλείας τῶν Ὀμαγιαδῶν καὶ Ἀβασσιδῶν. Ὅπως γράφει καὶ ὁ Paul Lemerle: *«Ἤδη ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ 8ου αἰῶνα ἀναπτύσσεται μεγάλη μεταφραστικὴ κίνηση ἀπὸ τὰ συριακὰ στὰ ἀραβικά, δηλαδὴ στὴν πραγματικότητα ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ στὰ ἀραβικὰ μὲ τὴν μεσολάβηση τῆς Συριακῆς γλώσσας. Στὴν ἱστορία εἶναι πολὺ λίγα τὰ παραδείγματα μιᾶς τόσο ὁμαδικῆς μετάδοσης ὁλόκληρης παιδείας, ἐπιστημονικῆς καὶ φιλοσοφικῆς».*[7]

Μποροῦμε λοιπὸν νὰ ὁριοθετήσουμε τὶς χρονικὲς συντεταγμένες αὐτῆς τῆς μετάδοσης γνώσεων, προσδιορίζοντάς τες σὲ δύο κύριες φάσεις. Ἡ πρώτη εἶναι αὐτὴ ποὺ ἀρχίζει ἀπὸ τὴν στιγμὴ ποὺ τὴν διακυβέρνηση τοῦ μουσουλμανικοῦ κράτους παίρνει ἡ δυναστεία τῶν Ὀμαγιαδῶν καὶ τελειώνει μὲ τὴν ἐμφάνιση τῶν Ἀβασσιδῶν (661-750 μ.Χ.). Ἡ δεύτερη φάση ἀρχίζει μὲ τὴν ἐμφάνιση τῶν Ἀβασσιδῶν καὶ τελειώνει κάπου στὰ μέσα τοῦ 12ου αἰῶνα στὴν Βαγδάτη. Ὅπως σημειώνεται: *«Ἡ πρώτη φάση εἶναι προπαρασκευαστική· ἡ δεύτερη ἀνοίγει τὴν κύρια φάση τῆς μεταφραστικῆς κίνησης. Κατὰ τὴν πρώτη τὸ κύριο ἐνδιαφέρον στρέφεται σὲ*

Παρασκευὴ ὀφθαλμικοῦ κολλύριου μὲ ἐπεξεργασία τοῦ φυτοῦ οἰνάνθη. Ἀπὸ ἀραβικὸ χειρόγραφο τοῦ «Περὶ Ὕλης Ἰατρικῆς» τοῦ Διοσκουρίδη ἀπὸ τὴν Βαγδάτη, 1224.

θέματα πρακτικῆς φύσεως, ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῆς ἰατρικῆς καὶ τῶν ἀπόκρυφων ἑλληνιστικῶν ἐπιστημῶν. Μεταφράζονται κυρίως ἰατρικά, ἀλχημιστικά, ἀστρολογικὰ καὶ ἀστρονομικὰ βιβλία. Κατὰ τὴν δεύτερη τὸ ἐνδιαφέρον τῶν μεταφραστῶν διευρύνεται καὶ ἀγκαλιάζει ὅλους τοὺς τομεῖς τῶν ἐπιστημῶν τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ ἑλληνιστικοῦ κόσμου. Μεταφράζονται κείμενα ποὺ προέρχονται τόσο ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν ὅσο καὶ ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῶν λεγομένων ἐπιστημῶν τοῦ πολιτισμοῦ. Συγγράμματα ἀρχαίων Ἑλλήνων φιλοσόφων ἀλλὰ καὶ σπουδαίων λογίων τῶν ἑλληνιστικῶν χρόνων κάνουν τώρα γιὰ πρώτη φορὰ τὴν ἐμφάνισή τους στὴν λόγια κοινωνία τοῦ ἀραβοϊσλαμικοῦ κόσμου».[8]

Οἱ ἱστορικὲς πηγὲς τῶν μεταφράσεων

Γιὰ τὴν καταγραφὴ τῶν μεταφράσεων αὐτῶν διαθέτουμε σήμερα τρεῖς βασικὲς πηγές, ἀπ' ὅπου ἀντλοῦμε πολύτιμα ἱστορικά, λογοτεχνικὰ καὶ λοιπὰ στοιχεῖα:

1) Ὁ περίφημος «*Κατάλογος*» (Kitâb al-Fihrist) τοῦ Ibn an-Nadîm (Ἴμπν ἀν-Ναντίμ), ὅπου ὁ συγγραφέας παραθέτει κατάλογο τῶν μεταφραστῶν καὶ μία γενικὴ ἐπισκόπηση τῶν ἀριστοτελικῶν πραγματειῶν καὶ ὑπομνημάτων, ποὺ ἔχουν μεταφραστῆ ὣς τὴν ἐποχή του.

2) Τὸ βιογραφικὸ λεξικὸ «*Ἱστορία τῶν σοφῶν*» (Ta 'rîkn al-Hukamâ) τοῦ Ibn al-Qiftî (Ἴμπν ἀλ Γκιφτί), ποὺ περιλαμβάνει χριστιανούς, μουσουλμάνους, Ἄραβες, Ἕλληνες, Πέρσες καὶ Ἰνδοὺς λόγιους.

3) Τὸ περίφημο ἔργο τοῦ Ibn abî Usaibîá (Ἴμπν ἀμπὶ Γουσεμπία) «*Πηγὲς πληροφοριῶν περὶ τῶν τάξεων τῶν φυσικῶν*» (Ugûn al-anbâ tabaqât al-attibbâ). Τὸ ἔργο αὐτὸ εἶναι σπουδαῖο, γιατί, ἐκτὸς ἀπὸ τὶς ἄφθονες πηγὲς καὶ πληροφορίες ποὺ ἐνσωματώνει, περιέχει ἀκόμα «*...Τὸ ὑλικὸ ὅλου τοῦ ἀραβικοῦ ἀριστοτελισμοῦ, ἀπὸ τὴν ἔναρξη τοῦ Ἰσλὰμ ὣς τὸν ιγ´ αἰῶνα*».[9]

Αὐτὰ ἀναφορικὰ μὲ τὶς παλιότερες πηγές. Στὴν σύγχρονη ἱστορία πρέπει νὰ ποῦμε ὅτι ἡ ἔρευνα στὸν τομέα αὐτὸν εἶναι πολὺ νέα, ἀφοῦ ἡ προσπάθεια τοῦ Margolliouth πάνω στὴν *Ποιητικὴ* τοῦ Ἀριστοτέλη ἄρχισε τὸ 1887 καὶ τελείωσε τὸ 1911. Νέα ἔκδοση τῆς *Ποιητικῆς* -σχολιασμένη ἱκανοποιητικὰ- ἔκανε ὁ T. Katsch τὸ 1928 ἀλλὰ καὶ ὁ Γάλλος ἰησουίτης M. Bouyges μὲ τὴν ἐκτεταμένη προσπάθεια τοῦ στὴν ἔκδοση τῆς σειρᾶς Bibliotheca Arabics SchoJasticorum, ποὺ ἄρχισε στὴν Βηρυτὸ στὰ 1953. Ἀκόμα πιὸ σύγχρονες εἶναι οἱ προσπάθειες ποὺ καταβάλλουν δύο Ἄραβες ἐρευνητές: ὁ Σύρος Khalîl Georr (Χαλὶλ Γκὸρ) καὶ ὁ Αἰγύπτιος Abdarrahman Badanî (Ἀμπαραχμὰν Μπατανί), κυρίως πάνω στὸ ἀριστοτελικὸ ἔργο, γενικὰ τὸ μεταφρασμένο στὰ ἀραβικά.[10]

Ἡ μεταφραστικὴ δραστηριότητα στὴν διάρκεια τῆς δυναστείας τῶν Ὀμαγιαδῶν

Ἡ πρώτη, ὅπως τὴν χαρακτηρίσαμε προηγουμένως, αὐτὴ φάση τῆς ἐξάπλωσης τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γνώσης στὸν ἀραβικὸ κόσμο πρέπει νὰ θεωρηθῇ σὰν τὸ προπαρασκευαστικὸ στάδιο, στὴν διάρκεια τοῦ ὁποίου ἡ Ἑλληνικὴ σκέψη ἔγινε γνωστὴ στοὺς Ἄραβες μὲ διάφορους τρόπους. Κυριώτερος ἀπὸ αὐτοὺς εἶναι οἱ ἀπὸ δεύτερο χέρι μεταφράσεις ἑλληνικῶν ἔργων, κυρίως ἀπὸ τὰ συριακά. «*Ἡ συνηθισμένη μέθοδος ἦταν ἡ ἑξῆς: Ἕλληνες ἢ Σύροι μεταφραστὲς ἀπέδιδαν πρῶτα τὸ ἑλληνικὸ κείμενο στὴν συριακὴ ἢ ἐπεξεργαζόντουσαν τὰ κείμενα τῶν παλαιοτέρων συριακῶν μεταφράσεων καὶ ἔπειτα οἱ κάτοχοι τῆς ἀραβικῆς τὸ μεταγλώττιζαν στὰ ἀραβικά. Καὶ ὅπως εἴπαμε, ἀνάμεσα στοὺς πρώτους αὐτοὺς μεταφραστὲς δὲν συναντοῦμε ἀραβικὸ ἢ ἰσλαμικὸ ὄνομα. Ὅλοι ἦταν ἐκκλησιαστικοὶ ἄνδρες, νεστοριανοὶ καὶ μονοφυσῖτες ἢ ὀρθόδοξοι μοναχοί, μὲ μοναδικὴ ἀλλὰ ἀμφίβολη ἐξαίρεση τὸν περσικῆς καταγωγῆς Ibn al-Muqaffa καὶ τὸν υἱό του...*».[11]

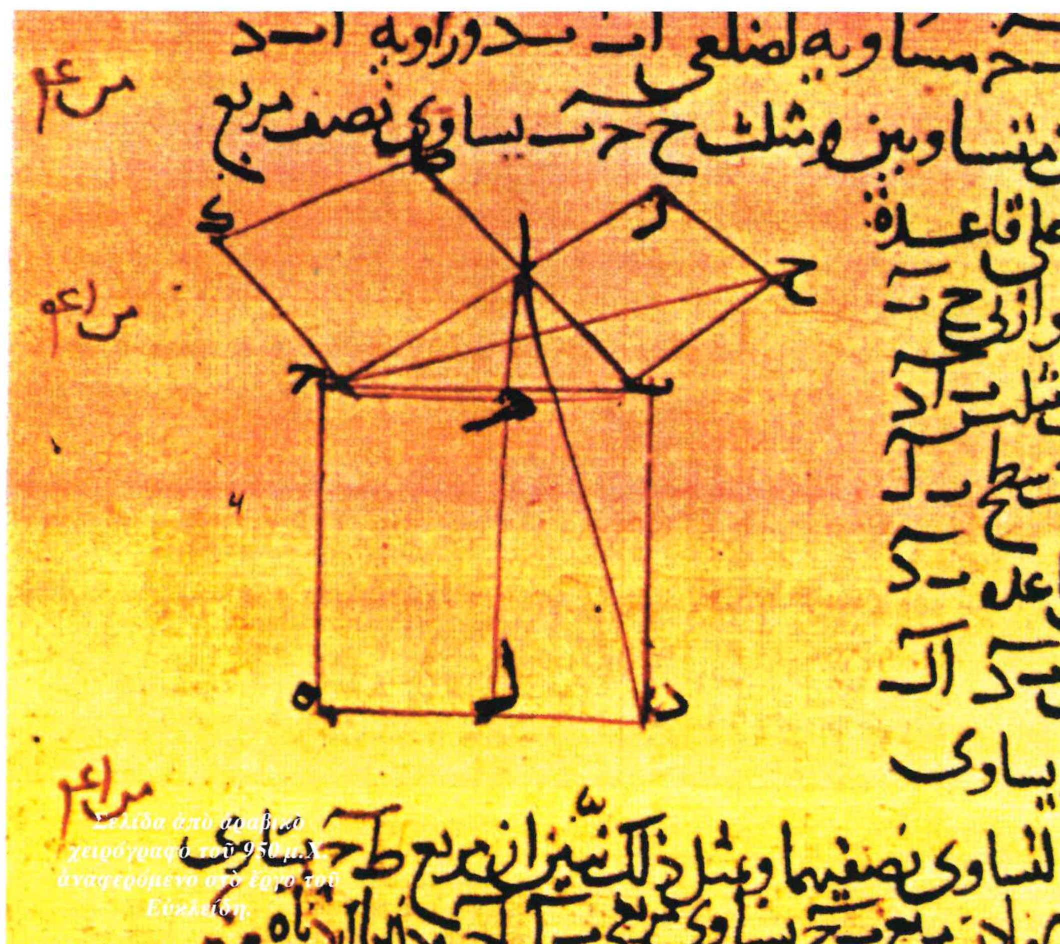
Πέρα ἀπὸ αὐτά, στὴν πρώτη περίοδο οἱ Ἄραβες δείχνουν μία ἀνεξίθρησκη στάση ἀπέναντι στὸ γεγονὸς τῆς ἐπαφῆς μὲ τὴν γνώση ἑνὸς «ἄπιστου» πολιτισμοῦ. Νὰ μὴ

ξεχνᾶμε ὅτι εἶναι ἡ περίοδος τῆς θρησκευτικῆς ἔξαρσης καὶ τῶν ἐντόνων διαφορῶν ἀκόμα καὶ μέσα στοὺς κόλπους τοῦ ἀραβικοῦ κόσμου. Παρ' ὅλα αὐτὰ ὅμως, ἂν καὶ δὲν συνηγόρησαν -ἐπίσημα τοὐλάχιστον- γιὰ τὴν μεταφραστικὴ διαδικασία τῶν ἑλληνικῶν κειμένων, δὲν ἔθεσαν κανέναν ἀπαγορευτικὸ περιορισμό, ἀλλὰ σιωπηρὰ τὴν ἀνέχτηκαν. Ἴσως ἐνδόμυχα οἱ Ὀμαγιάδες χαλῖφες ἐπιθυμοῦσαν τὴν «ἐπαφή», πόσο μᾶλλον ὅταν ἡ ἐπαφὴ αὐτὴ ἄνοιγε νέους ὁρίζοντες στοὺς ἴδιους καὶ στὸν ἀραβικὸ κόσμο γενικά, παρωθούμενοι ταυτόχρονα ἀπὸ τοὺς διανοούμενους Ἄραβες, ποὺ συνεχῶς αὐξάνονταν. Σημαντικὸ ρόλο στὴν ὅλη αὐτὴν ὑπόθεση ἔπαιξαν οἱ διάφοροι χριστιανοὶ διανοούμενοι-ἑλληνιστές, ποὺ ὑπηρετοῦσαν σὲ πολλοὺς Ἄραβες ἀξιωματούχους εἴτε ὡς σύμβουλοι εἴτε -κυρίως- ὡς γιατροί. Καὶ γνωρίζουμε ἀπὸ διάφορες πηγὲς τὴν μεγάλη ἐκτίμηση ποὺ ἔτρεφαν οἱ χαλῖφες γιὰ τοὺς γιατρούς.

Μουσικὸ μηχανικὸ καράβι ποὺ κινεῖται μὲ ὑδραυλικὸ σύστημα. Μικρογραφία ἀπὸ συριακὸ εἰκονογραφημένο χειρόγραφο τοῦ ἔργου τοῦ γνώστη τοῦ Ἀρχιμήδη Al-Gazari, Automata, 1315. [Washington, Smithsonian Institution.]

Ἔτσι ἀπὸ μία «δυναμικὴ» θέση οἱ χριστιανοὶ γιατροὶ μπόρεσαν νὰ διαμορφώσουν ἕνα κλῖμα κατάλληλο καὶ νὰ ἐπηρεάσουν πολλοὺς Ἄραβες γιὰ μία στροφὴ καὶ ἐπαφὴ μὲ τὸν ἑλληνικὸ κόσμο. Ἕνας ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς γιατρούς, ὁ Ibn Athâl (Ἴμπν Ἀθὰλ) ὑπηρέτησε ὡς προσωπικὸς γιατρὸς τοῦ πρώτου χαλίφη τῶν Ὀμαγιαδῶν Muâwiya (Μουαβίγια, 661-680). *«Μὲ τοὺς γιατροὺς καὶ τοὺς ἄλλους διανοούμενους, ποὺ ἐργάζονταν στὴν αὐλὴ τῶν χαλιφῶν καὶ μὲ τὴν ἐπικοινωνία μὲ ἄλλους μορφωμένους ὑπηκόους τῶν κατακτημένων ἑλληνικῶν πληθυσμῶν, δὲν ἄργησαν οἱ Ἄραβες, ποὺ διψοῦσαν γιὰ μάθηση, ἀκόμη καὶ*

Σελίδα ἀπὸ ἀραβικὸ χειρόγραφο τοῦ 950 μ.Χ. ἀναφερόμενο στὸ ἔργο τοῦ Εὐκλείδη.

μερικοὶ Ὀμαγιάδες χαλῖφες, νὰ γνωρίσουν τὴν σπουδαιότητα καὶ τὴν πρακτικὴ σκοπιμότητα τῆς ἰατρικῆς, τῆς ἀλχημείας καὶ τῶν ἄλλων φυσικῶν ἐπιστημῶν».[12]

Τὸ μεταφραστικὸ ἔργο στὴν διάρκεια τῆς δυναστείας τῶν Ἀβασσιδῶν (750-1258)

Τὸ ἐνδιαφέρον τῶν Ἀράβων γιὰ τὴν ἑλληνικὴ γνώση εἶχε ἄμεση σχέση μὲ τὴν μεταφορὰ τῆς πρωτεύουσάς τους· αὐξανόταν ὅσο περισσότερο προσέγγιζαν στὸν ἑλληνικὸ ἢ ἐξελληνισμένο χῶρο. Ἔτσι, ὅταν οἱ Ὀμαγιάδες μεταφέρουν τὴν πρωτεύουσά τους ἀπὸ τὴν Μεδίνα στὴν Δαμασκό, τὸ ἐνδιαφέρον αὐτὸ συναντᾷ τὴν σιωπηλὴ ἀποδοχὴ καὶ συγκατάβασή τους. Τώρα οἱ Ἀβασσίδες μεταφέρουν τὴν πρωτεύουσα ἀπὸ τὴν Δαμασκὸ στὴν Βαγδάτη, γεγονὸς ποὺ τοὺς ἐγκαθιστᾷ στὸ κέντρο μιᾶς περιοχῆς ἄμεσα «ἐλεγχόμενης» ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ παιδεία, γνώση, κοινωνικὲς συνθῆκες, παράδοση κ.λπ.[13]

Οἱ Ἀβασσίδες, προερχόμενοι ἀπὸ τὴν περσικὴ Ἀνατολή, ἔντονα διαποτισμένοι ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ παράδοση τῆς ἐκτεταμένης ἐκείνης ἑλληνικῆς κατάκτησης ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν Ἐπιγόνων, ὅταν κατέλαβαν τὴν ἐξουσία, βρέθηκαν ἤδη μπρὸς στὸ τετελεσμένο, ποὺ εἶχε δημιουργηθῆ στὴν διάρκεια τῆς βασιλείας τῶν Ὀμαγιαδῶν: Μία ἰσχυρὴ τάξη διανοουμένων, ποὺ εἶχαν ἐξοικειωθῆ καὶ διψοῦσαν γιὰ περισσότερη ἐπαφὴ μὲ τὸν ἑλληνικὸ πολιτισμό. Ἔτσι

δὲν ἄργησαν νὰ γίνουν οἱ πρωτεργάτες μιᾶς πολιτισμικῆς ἀνταλλαγῆς, μοναδικῆς στὴν παγκόσμια ἱστορία, στὴν διάρκεια τῆς ὁποίας ἕνα μεγάλο τμῆμα τῆς ἑλληνικῆς παιδείας πέρασε μεταφρασμένο στὰ χέρια τους. Μεταφράστηκαν ὅλα σχεδὸν τὰ ἔργα τοῦ Ἀριστοτέλη, τοῦ Ἀρχιμήδη, τῶν Νεοπλατωνικῶν ἀλλὰ καὶ πλῆθος ἄλλων ἔργων, ποὺ θὰ δοῦμε στὴν συνέχεια. Παράλληλα θὰ ἐμφανισθοῦν Ἄραβες λόγιοι, ποὺ θὰ μείνουν στὴν ἱστορία σὰν οἱ μεγαλύτεροι διανοητὲς καὶ φιλόσοφοι τοῦ ἀραβικοῦ κόσμου.

Στὴν χρονικὴ αὐτὴν περίοδο τῆς ἀβασσιδικῆς κυριαρχίας μποροῦμε νὰ διακρίνουμε κάποιες περιόδους, στὴν μεταφραστικὴ αὐτὴν πλημμυρίδα, περιόδους σχετικὲς καὶ ὄχι ἄμεσα ὁριοθετημένες, ὅπως: α) ἀπὸ τὴν ἔναρξη τῆς δυναστείας τῶν Ἀβασσιδῶν ἕως τὴν ἀναρρίχηση τοῦ χαλίφη al-Mámûn (756-813), β) τὴν περίοδο διακυβέρνησης τοῦ al-Mámûn ἕως τὸ 900 καὶ γ) ἀπὸ τὸ 900 ἕως τὸ τέλος τῆς Ἀβασσιδικῆς κυριαρχίας, δηλαδὴ τὸ 1258. Ἡ ἔξαρση τῶν μεταφράσεων παρουσιάστηκε κυρίως στὴν Β΄ περίοδο, ὅταν βασίλευε ὁ φωτισμένος χαλίφης al-Mamun.

Α΄ περίοδος: 750-813

Τὸ μεταφραστικὸ ἔργο τῆς περιόδου ἀρχίζει ὅταν ὁ Συρο-χριστιανὸς γιατρὸς καὶ φιλόσοφος Jurzîs Ibn Bachtîshô (Χουρτζὶ Ἴμπν Μπακτισὸ) κλήθηκε ἀπὸ τὸν Ἀβασσίδη χαλίφη al-Mansûr (754-775) στὴν Βαγδάτη σὰν προσωπικός του γιατρός. Ἡ ἐπιρροὴ τοῦ Bachtîshô καὶ τῆς οἰκογενείας του ἦταν μεγάλη, ἀφοῦ «*... ἡ οἰκογένεια αὐτὴ ἔδωσε τὴν πρώτη μεγάλη ὤθηση στὴν μεταβίβαση τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων στὸν μουσουλμανικὸ κόσμο καὶ κυριάρχησε στὴν αὐλὴ τῶν χαλιφῶν ὣς τὴν ἐποχὴ τοῦ al-Mámûn, ὅταν τὰ σκῆπτρα τῆς μεταφραστικῆς κίνησης τὰ πῆρε στὰ χέρια του ὁ πρύτανης τῶν μεταφράσεων, ὁ νεστοριανὸς Humain ibn Ishâq (Χουμαῒν Ἴμπν Ἰσάκ)*».[14] Τὸν Bachtîshô διαδέχθηκαν στὴν σειρὰ ἕνας μαθητής του, ὁ γιός του Bachtîshô, ὁ ἐγγονός του Γαβριὴλ καὶ ὁ ἀπόγονός του Ibn Masuya (Ἴμπν Μασούα).

Ὁ Θεόδωρος Abû Qurra (Ἀβουκαρᾶς) εἶναι αὐτὸς ποὺ μετέφρασε ἀρκετὰ ἔργα τοῦ Ἀριστοτέλη, ὅπως τὸ *Ὄργανο* καὶ τὰ *Ἀναλυτικὰ πρότερα*, καὶ ὁ σύγχρονός του νεστοριανὸς Abû Zakaryâ Yûhannâ ἢ Yahyâ ibn al-Bitrîq αὐτὸς ποὺ ἐπωνομάστηκε καὶ «μεταφραστής». Ὁ al-Bitrîq ὑπῆρξε ὁ μεγαλύτερος μεταφραστὴς αὐτῆς τῆς περιόδου καὶ μετέφρασε ἔργα τῶν Ἱπποκράτη, Γαληνοῦ, τὸ ἀστρολογικὸ ἔργο τοῦ Πτολεμαίου *Τετράβιλος*, τὰ *Μετεωρολογικὰ* τοῦ Ἀριστοτέλη, καθὼς καὶ τὰ *Περὶ Οὐρανοῦ, Περὶ τὰ ζῷα ἱστορίες, Περὶ ψυχῆς* καὶ τὸ ψευδεπίγραφο *Περὶ Κόσμου*. Ἄλλος περίφημος μεταφραστὴς αὐτῆς τῆς περιόδου εἶναι ὁ Ibn Nâ'imah, ποὺ μετέφρασε τὸ ἔργο τοῦ Πλωτίνου *Θεολογία τοῦ Ἀριστοτέλη*. Ὁ Ustath al-Râhid («Εὐστάθιος: Μοναχὸς») εἶναι αὐτὸς ποὺ πρῶτος μετέφρασε διάφορα ἔργα ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὸ πρωτότυπο στὰ ἀραβικά, ὅπως τὸ ἔργο τοῦ Ἀριστοτέλη *Μετὰ τὰ φυσικά*, γιὰ λογαριασμὸ τοῦ φιλοσόφου al-Kindî.

Ἡ ἀξιόλογη αὐτὴ προσπάθεια μετάφρασης ἑλληνικῶν κειμένων κατέστησε πρωταρχικὴ ἀνάγκη τὴν ἀναζήτησή τους. Γνωρίζουμε ὅτι ὁ χαλίφης Hârûn al-Rashîd ἔστελνε πράκτορες γιὰ νὰ ἀγοράζουν ἑλληνικὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα κατόπιν μετέφραζε στὰ ἀραβικά. Μερικὲς ἀπὸ τὶς μεταφράσεις αὐτὲς ἀφοροῦν στὰ μαθηματικὰ καὶ τὴν ἀστρονομία καὶ ἔγιναν ἀπὸ τὸν ἀστρονόμο Ibrahim al-Fazari, ὅπως π.χ. τὸ ἔργο *Siddhanta* καὶ τὸν μαθηματικὸ Ya'qub ibn Tariq. Μεταφράστηκαν ἡ *Μεγίστη Σύνταξις τῆς Ἀστρονομίας* τοῦ Κλαύδιου Πτολεμαίου μὲ τὴν ἀραβικὴ ὀνομασία «*Kitab al-Mazisti*» καὶ τὰ *Στοιχεῖα* τοῦ Εὐκλείδη.[15]

Ἡ *Siddhanta*, ποὺ στηρίχτηκε κυρίως πάνω στὸ ἔργο τοῦ Εὐκλείδη, ἔγινε μὲ προτροπὴ τοῦ Jáfar Ibn Barmak, πρώτου συμβούλου τοῦ χαλίφη Hârûn al-Rashîd, καὶ ὁ ἴδιος παρώτρυνε ἐπίσης στὴν μετάφραση τοῦ ἔργου τοῦ Πτολεμαίου. Ἡ ὅλη διαδικασία τῶν μεταφράσεων ἔγινε κάτω ἀπὸ τὴν ἐπίβλεψη τοῦ Sahl ibn Rabban at-Tabari, ἑνὸς Ἑβραίου λόγιου ἀπὸ τὴν Μέρβ. Τὸ γεγονὸς αὐτὸ ὅμως ἀμ-

φισβητεῖται καὶ θεωρεῖται γέννημα τῆς προπαγάνδας τῶν Περσῶν, ἀφοῦ ἄλλα στοιχεῖα μᾶς πληροφοροῦν ὅτι τὴν γενικὴ ἐποπτεία ὅλης αὐτῆς τῆς φιλολογικῆς δουλειᾶς εἶχε ὁ al-Hajjaj ibn Yusuf Ibn Matar al-Hasib (πέθανε τὸ 827).[16]

Χαρακτηριστικὸ γνώρισμα αὐτῆς τῆς περιόδου, ποὺ ἀποτελεῖ σημαντικὸ σημεῖο ἀναφορᾶς, εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι, ἐπειδὴ οἱ Ἄραβες δὲν εἶχαν δική τους ὁρολογία, πολλὲς ἑλληνικὲς λέξεις μεταφέρθηκαν σχεδὸν αὐτούσιες στὰ ἀραβικά, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ παρεισφρήση στὴν γλῶσσα τους μία κάποια ἑλληνικὴ ἐπιρροή, ποὺ δυστυχῶς δὲν διατηρήθηκε μέχρι σήμερα, ἦταν ὅμως πολὺ χρήσιμη στὶς μεταφράσεις τῶν ἑλληνικῶν ἔργων ἀπὸ τὸ πρωτότυπο. Ἔτσι ἡ ρητορικὴ λέγεται riturîyah, ἡ διαλεκτικὴ dialiqtiqîyah, ὁ συλλογισμὸς slujismûs, ἡ ἐπαγωγὴ îfaghughî, ἡ πολιτεία fulitîyah, οἱ *Κατηγορίες* τοῦ Ἀριστοτέλη Qâtî(â)ghuriyâs, τὸ *Περὶ Ἑρμηνείας* Bârîrmî(â)niyâas, τὰ *Ἀναλυτικὰ* Anûlûtîqâ, τὰ *Τοπικὰ* Tûbîqâ, ἡ *Εἰσαγωγὴ* (τοῦ Πορφύριου) Isâghûjî κ.λπ.[17]

Ὅλα αὐτὰ συνέβησαν στὴν διάρκεια τῆς βασιλείας τῶν δύο πρώτων Ἀβασσιδῶν, τῶν al-Mansûr (754-775) καὶ Hârûn al-Rashîd (786-809). Στὴν διάρκεια αὐτῆς τῆς πρώτης περιόδου οἱ ἀραβικὲς γνώσεις πλουτίστηκαν σὲ πολλοὺς τομεῖς, ὅπως ἀστρονομία, ἰατρική, μαθηματικὰ κ.λπ., ὅμως ἡ κορύφωση αὐτῆς τῆς γνώσης θὰ λάβῃ χώρα στὴν ἑπόμενη περίοδο, ποὺ ἀρχίζει μὲ τὴν βασιλεία τοῦ φωτισμένου χαλίφη al-Ma'mûn.

Β´ περίοδος καὶ ὁ «Οἶκος τῆς Σοφίας»

Ἡ βασιλεία τοῦ al-Ma'mûn (813-833) χαρακτηρίζεται ὡς μία ἀπὸ τὶς λαμπρότερες περιόδους τῆς ἀραβικῆς ἱστορίας, στὴν διάρκεια τῆς ὁποίας ἡ ἐλευθερία τῆς σκέψης καὶ ἡ ἀναζήτηση τῆς γνώσης ἔφτασαν σὲ ὁριακὰ σημεῖα. Τὸ ἔργο συνέχισε ὁ (ἐπίσης) φιλόμουσος γιός του al-Mûtasim (833-842) καὶ διήρκεσε ἡ ἐπιρροή του ἀκόμα περισσότερο στὰ ἑπόμενα χρόνια παρὰ τὴν ἐπικράτηση τῶν Σουννιτῶν, δηλαδὴ τῶν παραδοσιακῶν, συντηρητικῶν μουσουλμάνων, ποὺ κυνήγησαν τὸν ἑλληνικὸ λόγο.

Ὁ al-Ma'mûn εἶχε γεννηθῆ ἀπὸ μητέρα Περσίδα καὶ εἶχε ἐκπαιδευθῆ στὴν Μὲρβ σὲ μία ἀτμόσφαιρα ἔντονα ἑλληνική, γεγονὸς ποὺ τὸν ἐπηρέασε βαθιά. Στὸ «κλῖμα» αὐτὸ ἔχει τὴν αἰτία της ἡ ἐπιθυμία του νὰ ἐπαναλάβῃ στὴν Βαγδάτη τὸ πείραμα τοῦ Ἐρατοσθένη, δηλαδὴ νὰ μετρηθῆ τὸ τόξο τῆς περιφέρειας τῆς γῆς. Τὸ μεγαλύτερο ὅμως ἐπίτευγμα τοῦ al-Ma'mûn εἶναι ἡ ἵδρυση στὴν Βαγδάτη τὸ 830 τοῦ «Οἴκου τῆς Σοφίας», ἑνὸς πνευματικοῦ κέντρου, ποὺ ἦταν συνδυασμὸς ἀκαδημίας, βιβλιοθήκης, κέντρου μεταφράσεων, ἀνώτερης σχολῆς καὶ ἀστεροσκοπείου.[18] Ἡ πολὺ σημαντικὴ αὐτὴ πράξη ἄφησε τὴν σφραγῖδα της στὴν ἐξέλιξη τῆς ἀραβικῆς ἐπιστήμης, ἀφοῦ ὅλοι οἱ μεγάλοι Ἄραβες ἐπιστήμονες καὶ φιλόσοφοι στηρίχτηκαν πάνω στὰ ἑλληνικὰ ἔργα ποὺ μεταφράστηκαν καὶ μελετήθηκαν στὸ ἐπιστημονικὸ αὐτὸ κέντρο, μοναδικὸ γιὰ τὸν ἀραβικὸ κόσμο. Νὰ πιστέψουμε ὅτι σκοπὸς τοῦ al-Ma'mûn ἦταν νὰ ἀντικαταστήσῃ τὸ περίφημο «Μουσεῖο» τῆς Ἀλεξάνδρειας; Πιθανώτατα, ἀφοῦ ἤδη ἡ Ἀλεξάνδρεια παρήκμαζε. Εἶναι πάντως γεγονὸς ὅτι ὁ «Οἶκος τῆς Σοφίας» διευθύνθηκε ἀπὸ Ἄραβες διανοούμενους ὑψηλῆς πνευματικῆς στάθμης, ποὺ θὰ τοὺς ζήλευε καὶ ἡ ἴδια ἡ Βυζαντινὴ διανόηση τῆς ἐποχῆς. Φαίνεται ὅτι στὴν ἵδρυση τοῦ «Οἴκου τῆς Σοφίας» σημαντικὸ ρόλο ἔπαιξαν οἱ ἀδελφοὶ Banû Mûsá. Οἱ τρεῖς γιοὶ τοῦ Mûsá Ibn Shakir, ποὺ τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς ζωῆς του τὸ πέρασε ἐμπορευόμενος στὸ Khurasan, εἶχαν πάρει ἀπὸ τὸν πατέρα τους μεγάλη ἐκπαίδευση στὴν Jundi-Shâpur. Ἦταν αὐτοὶ οἱ τρεῖς διανοούμενοι ποὺ παρώτρυναν τὸν χαλίφη al-Ma'mûn στὴν ἵδρυση τῆς ἀκαδημίας Dar al-hikhma, δηλαδὴ τοῦ «Οἴκου τῆς Σοφίας». Καὶ τὰ τρία ἀδέλφια διακρίθηκαν στὶς ἐπιστῆμες: στὴν ἀστρονομία ὁ μεγαλύτερος, ὁ Muhammad, ὁ Ahmed στὴν μηχανικὴ καὶ ὁ al-Hasan στὴν γεωμετρία.[19]

Πρῶτος διευθυντὴς τοῦ «Οἴκου τῆς Σοφίας» ἀνέλαβε ἕνας Σύρος χριστιανός, ὁ

Ἰωάννης Δαμασκηνὸς Μεσοῦε ὁ πρεσβύτερος (777-857), ποὺ διηύθυνε καὶ τὸ γραφεῖο μεταφράσεων. Εἶχε μεταφράσει ὁ ἴδιος ἔργα τοῦ Ἱπποκράτη καὶ τοῦ Γαληνοῦ, συνέγραψε τοὺς *Ἀφορισμοὺς* καὶ τὴν *Ὀφθαλμολογία* καὶ ὁ al-Ma'mûn τὸν ὠνόμασε ἀρχηγὸ τῶν μεταφραστῶν.[20] Μὲ δική του ἐπίβλεψη μεταφράστηκαν στὰ ἀραβικὰ ἔργα τοῦ Ρούφου τοῦ Ἐφέσιου, τοῦ Μάγνη, τοῦ Ὀρειβάσιου, τοῦ Ἀλέξανδρου τοῦ Τραλλιανοῦ, τοῦ Ἀπολλώνιου τοῦ Τυανέα, τοῦ Εὐτόκιου, τοῦ Νικόμαχου καὶ ἄλλων.

Σύμφωνα μὲ μία παράδοση ὁ al-Ma'mûn ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ Οἴκου τῆς Σοφίας τοποθέτησε τρεῖς Πέρσες, τῶν ὁποίων δὲν γνωρίζουμε τὰ ὀνόματα, ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ τοῦ al-Kindi, μιᾶς ἀπὸ τὶς πιὸ φημισμένες πνευματικὲς φυσιογνωμίες τῆς περιόδου αὐτῆς. Ὁ al-Kindi ὑπῆρξε πολυγραφώτατος -ἕνας πανεπιστήμων ἐγκυκλοπαιδιστὴς- μὲ 265 ἔργα στὸ ἐνεργητικό του, τὰ ὁποῖα εἶναι ἄμεσα ἐμπνευσμένα -ἂν ὄχι μεταφρασμένα- ἀπὸ ἑλληνικὰ ἔργα. Ἦταν τόσο πολλὲς οἱ γνώσεις του, ποὺ δίκαια χαρακτηρίστηκε faîlasouf al-arab, ὁ «Φιλόσοφος τῶν Ἀράβων», ὁ πρῶτος κατ' ἐξοχὴν Ἄραβας φιλόσοφος. Ἦταν πολὺ καλὸς γνώστης τῆς Νεοπλατωνικῆς φιλοσοφίας καὶ ταυτόχρονα ὑπῆρξε ἀστρολόγος, ἀλχημιστής, πολιτικὸς καὶ θεωρητικὸς τῆς μουσικῆς. Ἀναγνώριζε τὸν Ἀριστοτέλη σὰν μοναδικὴ θεία αὐθεντία, μετέφρασε πολλὰ ἔργα του στὰ ἀραβικὰ καὶ ἵδρυσε τὴν Ἀραβικὴ Ἀριστοτελικὴ Σχολή. *«Ἀπὸ τὰ 265 ἔργα ποὺ ἔγραψε, μὰ ποὺ τὰ περισσότερα χάθηκαν, ἡ «Ὀπτική» του, βασισμένη στὴν Ὀπτικὴ τοῦ Εὐκλείδη, ἦταν εὐρύτατα ἐν χρήσει τόσο στὴν Ἀνατολὴ ὅσο καὶ στὴν Δύση, καὶ ἐπηρέασε τὸν Ρότζερ Μπαίηκον τὸν 13ο αἰῶνα».*[21] Ὁ al-Kindi ἀσχολήθηκε ἐπίσης μὲ τὶς λεγόμενες «ἀπόκρυφες ἐπιστῆμες» καὶ τὸ ἔργο του *Περὶ τῶν ἀστρικῶν ἀκτινῶν* ἢ *Θεωρία τῆς μαγικῆς τέχνης* ἀντανακλᾷ τὴν ἐντρύφησή του στὸν χῶρο αὐτόν, ἀπότοκο ἑνὸς πνεύματος ποὺ διὰ μέσου τῶν Χαλδαίων, Βαβυλωνίων καὶ Αἰγυπτίων ἔφτασε νὰ ἐπηρεάζῃ τόσα φωτισμένα πνεύματα τοῦ ἀραβικοῦ κόσμου.

Ὁ Χουναῒν Ἰμπν -Ἰσὰκ (Ἰωαννίτιος)

Ἡ μεγαλύτερη ὅμως φιλολογικὴ μορφὴ αὐτῆς τῆς περιόδου εἶναι ἀναμφίβολα ὁ Hunain ibn Ishâq al-Abadi, γνωστὸς στὴν Δύση μὲ τὸ ἐκλατινισμένο ὄνομα Johannitius (Ἰωαννίτιος στὰ ἑλληνικά), γεννημένος τὸ 809 στὸ Hîrah τοῦ Ἰράκ, κοντὰ στὸν Εὐφράτη, ἀπὸ πατέρα χριστιανὸ (-νεστοριανό), φαρμακοποιὸ στὸ ἐπάγγελμα. Ἔτυχε λαμπρῆς παιδείας τόσο στὴν σχολὴ τῆς Basra, ὅπου τελειοποίησε τὰ ἀραβικά του, ὅσο καὶ στὴν Βαγδάτη, ὅπου σπούδασε ἰατρική, ἐνῷ ἄλλα στοιχεῖα τονίζουν ὅτι σπούδασε καὶ στὴν Jundi-Shâpur μὲ τὸν Ibn Masawaih. Τὰ περσικὰ καὶ ἑλληνικὰ τὰ ἔμαθε στὰ διάφορα ἑλληνικὰ κέντρα τῆς Ἀνατολῆς καὶ Μ. Ἀσίας, ὅπως καὶ στὴν Ἀλεξάνδρεια. *«Ἐπέστρεψε στὴν Βαγδάτη, ὅπου προσλήφθηκε ὡς ἰατρός, συγγραφέας καὶ μεταφραστὴς στὴν αὐλὴ τοῦ χαλίφη καὶ ἔζησε μία ζωὴ γεμάτη ἀπὸ ἐπιστημονικὲς ἐπιτυχίες καὶ συγγραφικὴ παραγωγή. Ἐπέζησε τῆς διακυβερνήσεως δέκα χαλιφῶν καὶ οἱ ἐπιτυχίες του, ἡ δόξα του καὶ ἡ περίβλεπτη θέση του ὡς ἰατροῦ στὴν αὐλὴ τῶν χαλιφῶν εἶχαν ὄχι μόνο τὴν εὐχάριστη ἀλλὰ καὶ τὴν δυσάρεστη πλευρά τους· παρακίνησαν τὴν ζηλοφθονία αὐλικῶν, φίλων, ἀκόμη καὶ μαθητῶν του, ποὺ πολλὲς φορὲς τὸν ἔβλαψε».*[22]

Ὁ ἴδιος σὲ ἐπιστολὲς πρὸς διαφόρους φίλους του μετέφερε τὴν πληροφορία ὅτι στὴν Βαγδάτη μαζεύονταν χριστιανοὶ καὶ διάβαζαν ἀρχαῖα κείμενα κι ἀκόμα ὅτι οἱ ἑλληνικὲς κοινότητες τῆς περιοχῆς εἶχαν διατηρήσει τὴν χρήση τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας κυρίως στὰ μοναστήρια, καὶ ὅτι ἑλληνικὰ χειρόγραφα μποροῦσαν νὰ βρεθοῦν σὲ πολλὲς περιοχὲς τῆς ἰσλαμικῆς ἐπικράτειας.[23] Ἴσως στὶς παρατηρήσεις του αὐτὲς μποροῦμε νὰ διακρίνουμε τὴν δημιουργία -τὸ πάθος του- μιᾶς τεράστιας συλλογῆς ἑλληνικῶν πρωτοτύπων χειρογράφων, ποὺ συγκέντρωσε στὴν διάρκεια τῶν πολλῶν ταξιδιῶν του στὰ ἑλληνιστικὰ κέντρα τῆς Ἀνατολῆς - Συρία, Παλαιστίνη, Αἴγυπτο, Μεσοποταμία. Ἡ μεταφραστικὴ ὅσο καὶ ἡ συγγραφική του

παραγωγὴ ἦταν τεράστια, κάτι ποὺ ξεπερνᾶ τὸ συνηθισμένο μέτρο.[24] Αὐτὸ τὸ γεγονὸς εἶναι ἡ αἰτία ποὺ τόσοι ἐρευνητὲς καὶ ἱστορικοὶ ἀσχολήθηκαν μὲ τὸ ἔργο του, ἕνα ἔργο ποὺ βασικός του στόχος ἦταν νὰ μεταφράσῃ στὰ ἀραβικὰ ὅλα τὰ ἔργα τῶν Ἑλλήνων γιατρῶν. Διαβάζουμε σχετικά:

«Τὰ ἰατρικά του συγγράμματα, ποὺ διασώθηκαν καὶ βρίσκονται σήμερα στὴν διάθεση τῆς ἔρευνας, μαρτυροῦν γιὰ τὴν μεγάλη συνεισφορά του στὴν ἰατρικὴ τῆς ἐποχῆς του, καὶ μάλιστα στὸν εἰδικὸ τομέα τῆς ὀφθαλμολογίας. Γιὰ τὴν συνεισφορά του αὐτὴν ὁμιλοῦν καὶ οἱ Ἄραβες ἰατροὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Κατὰ τὸν Alîb Isâ π.χ., ἕναν ἀπὸ τοὺς σημαντικώτερους ὀφθαλμίατρους τοῦ ι´ καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ ια´ αἰῶνα, ὁ Hunain "συνάθροισε τὰ ἄνθη ὅλων τῶν συγγραμμάτων, τὰ ὁποῖα ἔγραψαν οἱ διαπρεπέστεροι ἰατροὶ πρὶν καὶ μετὰ τὸν Γαληνό". Ἀλλὰ τὸ ἐνδιαφέρον του δὲν σταματᾶ ἐδῶ· ἀνάμεσα στὶς πολυάριθμες μεταφράσεις ἰατρικῶν ἔργων συγκαταλέγονται καὶ ἔργα ποὺ ἀναφέρονται στὴν λογική, τὴν φιλοσοφία, τὶς φυσικὲς ἐπιστῆμες καὶ τὰ μαθηματικά. Ὁ Hunain ἀγκάλιασε μὲ τὸ μεταφραστικὸ ἀλλὰ καὶ τὸ συγγραφικό του ἔργο ὄχι μόνο τοὺς Ἕλληνες ἰατροὺς καὶ τὸν Γαληνὸ ἀλλὰ καὶ τὸν Ἀριστοτέλη καὶ τὸν Πλάτωνα. Ἀπὸ τὰ πολλὰ σχετικὰ μὲ τοὺς φιλοσοφικοὺς τομεῖς βιβλία τῆς προσωπικῆς του φιλολογικῆς παραγωγῆς ἀξίζει νὰ μνημονεύσουμε ἐδῶ τὸ "Βιβλίο περὶ Λογικῆς" καὶ ἕνα ἠθικὸ παραινετικὸ γνωμολόγιο μὲ τὸν τίτλο "Ἠθικὰ ἀποφθέγματα τῶν φιλοσόφων" (Kitâb âdâb alfalâsifa)».[25]

Πιὸ σωστὸ θὰ ἦταν ἂν λέγαμε ὅτι ὁ Humain εἶχε δημιουργήσει μία μεταφραστικὴ σχολὴ τῆς ὁποίας προΐστατο ὁ ἴδιος, ὅπου κύριους συνεργάτες του εἶχε τὸν γιό του Ishaq b. Hunain (830-910) καὶ τὸν ἀνηψιό του Hubaish b. al-Hasan al-Asam ad-Dimashqî, τοὺς ὁποίους πλαισίωναν πλῆθος λογίων μαθηματικῶν. Μὲ τὴν συλλογικὴ αὐτὴν προσπάθεια ἡ ἑλληνικὴ γνώση -ποιοτικὰ καὶ ποσοτικὰ- μετανάστευσε στὴν ἀραβικὴ διανόηση καὶ τὴν πότισε μὲ ζωογόνο νερό. Μεταφράστηκαν πλῆθος ἑλληνικῶν ἔργων ἀπὸ τὸ πρωτότυπο, ἔργα τῶν Ἱπποκράτη, Γαληνοῦ, Ὀρειβάσιου, Παύλου τοῦ Αἰγινίτη, Διοσκορίδη, Πλάτωνα, Ἀριστοτέλη. Τὸ βοτανικὸ ἔργο τοῦ Διοσκορίδη ἀποτέλεσε τὴν βάση τῆς ἀραβικῆς φαρμακολογίας, ἐνῷ τὰ ἔργα τοῦ Isâ ibn Yahyâ Ibrâhîm, Σύριου γιατροῦ ἀπὸ τὴν Δαμασκό, *Ἀφορισμοὶ* καὶ *Πανδέκτης* εἶναι ἐμπνευσμένα ἀπὸ ἀντίστοιχα ἑλληνικά. Ὁ Yusuf al-Quarî al-Quâsh μετέφρασε ἔργα τοῦ Ἀρχιμήδη καὶ τοῦ Γαληνοῦ, ἐνῷ ἕνας ἄλλος Ἄραβας διανοούμενος, ὁ Khusta ibn Luca al-Balbakî, μετέφρασε ἔργα τοῦ Ὑψικλῆ, τὰ *Σφαιρικὰ* τοῦ Θεοδόσιου, τὰ *Μηχανικὰ* τοῦ Ἥρωνα, τὰ *Μετέωρα* τοῦ Θεόφραστου, ἔργα τοῦ Αὐτόλυκου, κατάλογο τῶν ἔργων τοῦ Γαληνοῦ καὶ ἔργο τοῦ Ἰωάννη Φιλόπονου πάνω στὰ *Φυσικὰ* του Ἀριστοτέλη.[26]

Ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴ στὴν Δύση μέσῳ τῶν ἀραβικῶν μεταφράσεων

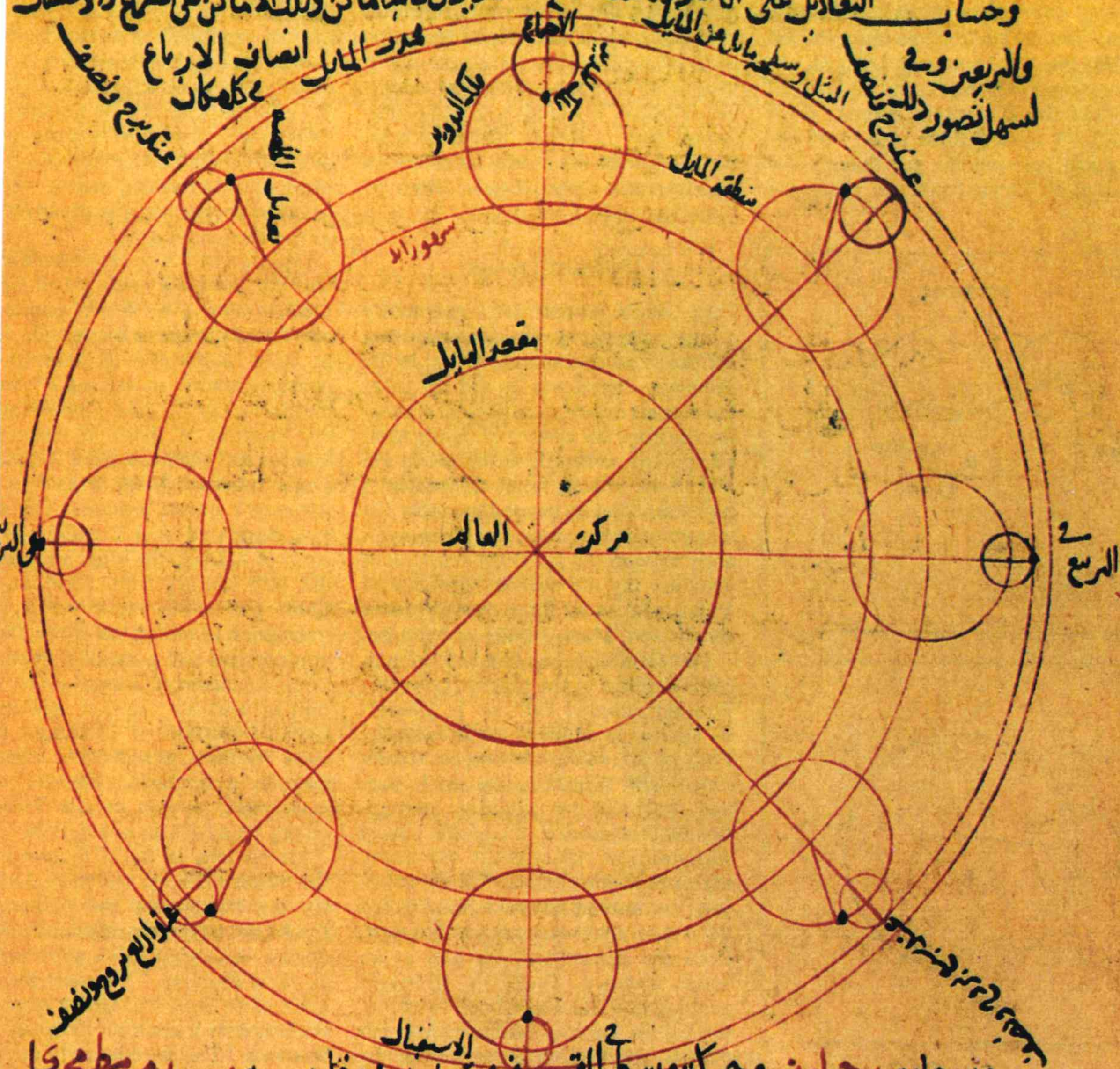
Οἱ μεταφράσεις αὐτὲς ἐπηρέασαν πολὺ τοὺς Ἄραβες ἐπιστήμονες καὶ συνέβαλαν στὴν ἀνάπτυξη τῶν ἐπιστημῶν αὐτῶν ἀκόμα περισσότερο, ἀλλὰ παράλληλα ὠφέλησαν καὶ τὴν Δύση (Δυτικὴ Εὐρώπη), ὅταν πολλὰ ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἔργα μεταφράστηκαν ἀργότερα στὰ λατινικά. Ὁ al-Guarizmi εἶναι αὐτὸς ποὺ εἰσήγαγε στὰ ἀραβικὰ μαθηματικὰ τὸ ἰνδικὸ σύστημα ἀρίθμησης, ποὺ ἔγινε γνωστὸ στὴν Δύση σὰν «ἀλγόριθμοι» ἀπὸ παραφθορὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ εἰσηγητῆ του (al-Guarizmi = ἀλγόριθμοι). Γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ ὁ O. Nengebauer σημειώνει: «*Εἶναι λάθος νὰ πιστεύουμε ὅτι οἱ μαθηματικοὶ καὶ ἀστρονόμοι τοῦ Ἰσλὰμ χρησιμοποίησαν μὲ συνέπεια τὰ "ἰνδο-ἀραβικὰ" ἀριθμητικά. Σὲ γενικὲς γραμμὲς τὰ ἰνδο-ἀραβικὰ ἀριθμητικὰ περιορίζονται σὲ μαθηματικὰ συμφραζόμενα, ἐνῷ στοὺς ἀστρονομικοὺς πίνακες χρησιμοποιοῦνται τὰ ἀλφαβητικὰ ἀριθμητικά. Στὴν Αἴγυπτο συνέχισαν νὰ χρησιμοποιοῦν τὰ ἑλληνικὰ ἢ κοπτικὰ ἀλφαβητικὰ ἀριθμητικὰ γιὰ πολλοὺς αἰῶνες μετὰ τὴν κατάκτησή της ἀπὸ τοὺς Ἄραβες*».[27]

Τὸ ἔργο τοῦ Πτολεμαίου, ὅπως καὶ πολλῶν ἄλλων συγγραφέων, ἔγινε γνωστὸ μὲ τὸν ἴδιο ἐπίσης τρόπο, ἀπὸ ἀραβικὲς μεταφράσεις ποὺ εἶχαν κάνει συγγραφεῖς ὅπως ὁ al-Guarizmi, ὁ al-Farghâni, ὁ al-Batanî. Ὁ Muhammad al-Batanî (850-929), ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Πτολεμαίου, ὑπολόγισε, ἀπὸ τὸ ἀστεροσκοπεῖο του στὴν Ἀντιόχεια, τὴν μετάπτωση τῶν ἰσημερινῶν καὶ διαμόρφωσε μία νέα σειρὰ ἀστρονομικῶν πινάκων. Ὅμως ἡ μετάφραση ἀπὸ τὸν Ahmad al-Farghâni τοῦ ἔργου τοῦ Εὐκλείδη *Στοιχεῖα* (μὲ τὸν τίτλο «*Jawani*») ἐπηρέασε ἀκόμα περισσότερο τοὺς Δυτικούς, ἀφοῦ μεταφράστηκε δύο φορὲς στὰ Λατινικὰ στὸ Τολέδο, μία ἀπὸ τὸν Ἰωάννη τῆς Σεβίλλης (Johannes Hispalensis) στὸ πρῶτο μισὸ τοῦ 12ου αἰῶνα καὶ πληρέστερα ἀπὸ τὸν Γεράρδο τῆς Κρεμόνας, μερικὲς δεκαετίες ἀργότερα. Ἕνα ἀντίτυπο τῆς μετάφρασης τοῦ Γεράρδου εἶχε ὁ Δάντης, ἀπὸ ὅπου καὶ ἐμπνεύσθηκε τὴν διάταξη τῶν σφαιρῶν καὶ τῶν κύκλων στὸ ἔργο του, ἀλλὰ γνωστότερη ἦταν ἡ μετάφραση τοῦ Ἰωάννη τῆς Σεβίλης.[28]

Αὐτὸ ποὺ κάνει ἰδιαίτερη ἐντύπωση ἀπ' ὅλη αὐτὴν τὴν τεράστια πολιτισμικὴ ἀνταλλαγή, εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ συντριπτικὴ πλειοψηφία τῶν μεταφράσεων

Ὁ ἀστρολάβος ὑπῆρξε ἑλληνικὴ ἐπινόηση, ἀλλὰ ἐξελίχθηκε σὲ μεγάλο βαθμὸ ἀπὸ Ἄραβες ἀστρονόμους. Ἐδῶ ἕνας ἀπὸ τοὺς παλαιότερους ἀραβικοὺς ἀστρολάβους κατασκευασμένος ἀπὸ ἕναν μουσουλμᾶνο μὲ τὸ ὄνομα Nastulus τὸ 927-28 μ.Χ. καὶ ὁ ὁποῖος βρίσκεται στὸ Ἐθνικὸ Μουσεῖο τοῦ Κουβέιτ.

وهذه صوره افلاك القمر وهي مدارات مراكز الاكر التامه على حسب ما تصور على البسط لافهام البراهين
وحساب التعاديل على انا صورنا فلك التدوير والمدير في ثمانية اماكن وتلك الاماكن هي الاجتماع والاستقبال
والتربيعين و
لسهل تصوره للمتعلمين

ونسعايه رجله ن وحركة وسط القمر في عشرين سنه فارسيه ب رمسطمح ىا
وفي سنه واحده دط يج ب كط كه وفي ثلاثين يوما اه ىر ل لو نو ح ط وفي يوم بليلته
يج ي له الحب لوح يور وفي ساعه مستويه لب نو كز لحمالا وكتبنا ان
خاصه القمر للتاريخ المذكور دح له كر وحركتها في عشرين سنه فارسيه باد كب ل
وفي سنه واحده ـ ع محر وفي شهر اا لوخ وفي يوم ىجح نح وفي ساعه لب
لطمه وانبتنا وسط الجوزهر للتاريخ المذكور ط ه رله وحركته الى خلاف التوالي في كل عشرين
سنه

αὐτῶν ἀφορᾷ σὲ κείμενα ποὺ ἀνήκουν κυρίως στὸν χῶρο τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν παρὰ στὸν φιλολογικό. Καὶ εἶναι δύσκολο νὰ ἐξηγηθῇ τὸ φαινόμενο, ἀφοῦ τὴν ἴδια χρονικὴ περίοδο ὑπῆρχε στὸ Βυζάντιο μία ἄνθιση τῶν ἑλληνικῶν σπουδῶν, ποὺ περιλάμβανε, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, ποίηση, θέατρο, ρητορικὴ κ.λπ. Ἔτσι τὸ Ἰσλὰμ *«ἔμεινε ἔξω ἀπὸ τὸν πνευματικὸ καὶ καλλιτεχνικὸ κόσμο τῶν Ἑλλήνων»*.[29] Μήπως αὐτὸ ὀφείλεται στὸ γεγονός, ὅτι στὰ συριακὰ εἶχαν μεταφραστῆ μόνο παρόμοιας θεματογραφίας ἔργα, ὁπότε ἀναγκαστικὰ οἱ ἀραβικὲς μεταφράσεις εἶχαν παρόμοιο περιεχόμενο; Εἶναι μία σοβαρὴ ἄποψη ποὺ δὲν ἀντικρούεται εὔκολα, ἀφοῦ προβάλλεται ἀπὸ ἀρκετοὺς μελετητές.[30] Ὅπως τονίζει καὶ ὁ P. Lemerle *«... Σὲ τελευταία ἀνάλυση τὸ Ἰσλὰμ οὐσιαστικὰ γνώρισε καὶ κράτησε ἀπὸ τὸν ἑλληνισμὸ ὅ,τι εἶχαν γνωρίσει καὶ κρατήσει καὶ οἱ Σύριοι, πρᾶγμα ποὺ ἐπιβεβαιώνει ὅτι οἱ ἀραβικὲς μεταφράσεις γίνονταν συνήθως ἀπὸ τὰ συριακὰ καὶ ὅτι οἱ μεταφραστὲς ὑπῆρξαν συχνότατα Σύριοι, προσήλυτοι ἢ μὴ στὸν ἰσλαμισμό»*.[31]

Ὅμως δὲν ἦταν πάντοτε αὐτὴ ἡ διαμεσολάβηση· τὸν ἴδιο ρόλο ἔπαιξε σὲ μεγάλο βαθμὸ καὶ ἡ πεχλεβικὴ γλῶσσα, στὴν ὁποία εἶχαν μεταφραστῆ πολλὰ ἑλληνικὰ ἔργα ἀπὸ τὸ πρωτότυπο χωρὶς τὴν μεσολάβηση τῆς συριακῆς. Αὐτὸ ὑποστηρίζει ὁ C.A. Nallino,[32] ποὺ ἀναφέρει ὅτι κατὰ τὸν Nöldeke ὁ συριακὸς ψευδοκαλλισθένης δὲν εἶχε μεταφραστῆ ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ ἀλλὰ ἀπὸ τὰ πεχλεβικά. Ἀναφέρει ἀκόμα ἄλλα τρία ἑλληνικὰ ἐπιστημονικὰ ἔργα, ποὺ μεταφράστηκαν στὰ ἀραβικὰ ἀπὸ τὰ πεχλεβικά: τὰ *Γεωπονικὰ* τοῦ Κασσιανοῦ Βάσσου τοῦ Σχολαστικοῦ, τὴν *Ἀστρολογία* τοῦ Βεττίου Οὐάλεντα καὶ τὰ *Παρανατέλλοντα* τοῦ Τεύκρου. Στὸ σημεῖο αὐτὸ ὁ P. Lemerle μεταφέρει μίαν ἀξιόλογη πληροφορία· γράφει: *«Υπενθυμίζουμε ἐπίσης ὅτι ὁ D. Pingree δημοσίευσε πρόσφατα γιὰ πρώτη φορὰ τὴν ἑλληνικὴ μετάφραση -ποὺ ἔγινε στὰ τέλη περίπου τοῦ 10ου αἰῶνα- τοῦ μεγάλου ἔργου τοῦ Ἄραβα ἀστρολόγου Abu Máshar, ὁ ὁποῖος ἔζησε τὸν 9ο αἰῶνα: Abumasaris, De revolutionibus nativitatum, Λειψία (Teuber), 1968. Ὅμως ὁ συγγραφέας αὐτὸς ἐμπνεύσθηκε ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Ἕλληνα ἀστρονόμου Δωροθέου ἀπὸ τὴν Σιδῶνα (1ος μ.Χ. αἰ.), ποὺ μεταφράστηκε στὰ πεχλεβικὰ τὸν 3ο αἰῶνα καὶ ἔπειτα ἀπὸ τὰ πεχλεβικὰ στὰ ἀραβικὰ γύρω στὰ 800. Καὶ ἡ πραγματεία τοῦ ἴδιου τοῦ Abu Máshar μεταφράστηκε μὲ τὴν σειρά της στὰ περσικὰ καὶ ἑλληνικά, μετὰ τὴν ἑλληνικὴ αὐτὴν μετάφραση τοῦ 10ου αἰῶνα, στὰ λατινικὰ τὸν 13ο αἰῶνα καὶ τέλος στὰ γαλλικά»*.[33]

Ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Δωρόθεο ὁ Abu Máshar ἄντλησε στοιχεῖα ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Τεύκρου *Βαρβαρικὴ σφαῖρα*, τοῦ ὁποίου εἶχε γίνει περσικὴ μετάφραση στὰ 542. Ὁ Ἄραβας ἀστρονόμος δὲν ἄργησε νὰ γίνῃ μία *«... σημαντικὴ πηγὴ πρώιμης ἑλληνιστικῆς παράδοσης σχετικὰ μὲ τοὺς ἀστερισμούς»*, ὅπως τονίζει ὁ O. Neugebauer, ποὺ σημειώνει ἐπίσης τὰ ἑξῆς γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῆς ἀστρολογίας τῶν Ἑλλήνων: *«Γιὰ τὸν ἱστορικὸ τοῦ πολιτισμοῦ ἡ ἀστρολογία δὲν ἀποτελεῖ μόνον ἕνα ἀπὸ τὰ σημαντικὰ φαινόμενα τοῦ ἑλληνιστικοῦ κόσμου ἀλλὰ καὶ ἐξαιρετικὰ χρήσιμο ἐργαλεῖο, γιὰ νὰ διερευνηθῇ ἡ μετάδοση τῆς ἑλληνιστικῆς σκέψης. Ὡς παράδειγμα μπορεῖ νὰ ἀναφερθῇ ὁ Abu Máshar, ο ὁποῖος πέθανε τὸ 886 καὶ στάθηκε ἕνας ἀπὸ τοὺς πρώτους ἐκπροσώπους τῆς ἑλληνιστικῆς ἀστρολογίας ἀνάμεσα στοὺς Ἄραβες»*.[34]

Ἡ ἀξία τοῦ ἔργου τοῦ Abu Máshar εἶναι πολλαπλῆ. Ἐπηρέασε τὴν ἀστρολογικὴ ἔρευνα τῆς ἐποχῆς του, ἐπιρροὴ ποὺ ἔφτασε νὰ ἁπλωθῇ ἀκόμα καὶ σὲ καλλιτεχνικὲς ἀπεικονίσεις.[35] Οἱ πολλὲς μεταφράσεις τῶν ἔργων -στὰ λατινικά, στὰ ἑλληνικά, στὰ ἑβραϊκὰ καὶ ἀπὸ τὰ ἑβραϊκὰ στὰ λατινικὰ- ἔδωσαν τὴν

Τὸ σύστημα τῆς διπλῆς-ἐπίκυκλης φορᾶς προτάθηκε τὸν 14ο αἰ. ἀπὸ τὸν Ibn al-Shâtir. Στηριζόμενο στὶς θεωρίες τοῦ Πτολεμαίου τοποθετοῦσε τὸν ἥλιο, τὴν σελήνη καὶ τοὺς πλανῆτες σὲ ὁμόκεντρες τροχιὲς γύρω ἀπὸ τὴν γῆ. Τὸ διάγραμμα προέρχεται ἀπὸ ἀραβικὸ χειρόγραφο τῆς Ὀξφόρδης καὶ δείχνει τὶς θέσεις τῆς σελήνης.

Σελίδες ἀπὸ τὸ ἔργο «Ἀστρονομικὲς παρατηρήσεις» τοῦ Taqi al-Din, 1580. [Παρίσι, Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη τῆς Γαλλίας.]

δυνατότητα ἀνταλλαγῆς πληροφοριῶν καὶ σχολιασμῶν καὶ ἄσχετα ἂν οἱ περισσότερες ἀπὸ αὐτὲς τὶς μεταφράσεις δὲν ἦσαν παρὰ μόνο ἐλεύθερες διασκευὲς ἐνσωματωμένες σὲ γενικώτερα ἔργα, ἐν τούτοις συνέβαλαν στὴν κριτικὴ θεώρηση τῆς ἀστρολογικῆς ἔρευνας. Γι' αὐτὸ τὸ «ἀλληλο-ἑρμηνευτικὸ» μπέρδεμα ὁ O. Neugebauer σημειώνει: *«Ὑπάρχουν μάλιστα καὶ πλήρεις κύκλοι μεταφράσεων καὶ δανείων ἀπὸ (καὶ στὴν συνέχεια πρὸς) τὰ ἑλληνικά, π.χ. κεφάλαια ἀπὸ ἕνα ἀστρολογικὸ ποίημα γραμμένο σὲ ἑξάμετρο τοῦ Δωρόθεου ἀπὸ τὴν Σιδῶνα (1ος αἰῶνας μ.Χ.) χρησιμοποιήθηκαν ἀπὸ τὸν Abu Máshar, ο ὁποῖος, μὲ τὴν σειρά του, ἀποτέλεσε τὸ πρότυπο ἑνὸς βυζαντινοῦ διαλόγου ποὺ ἔχει τὸν τίτλο Ἕρμιππος. Ὅμοιοι κύκλοι μπορεῖ νὰ δειχτῇ ὅτι ὑπάρχουν καὶ στὴν περίπτωση ἀστρονομικῶν πινάκων καὶ πραγματειῶν ποὺ ἔφτασαν στὸ Βυζάντιο».*[36]

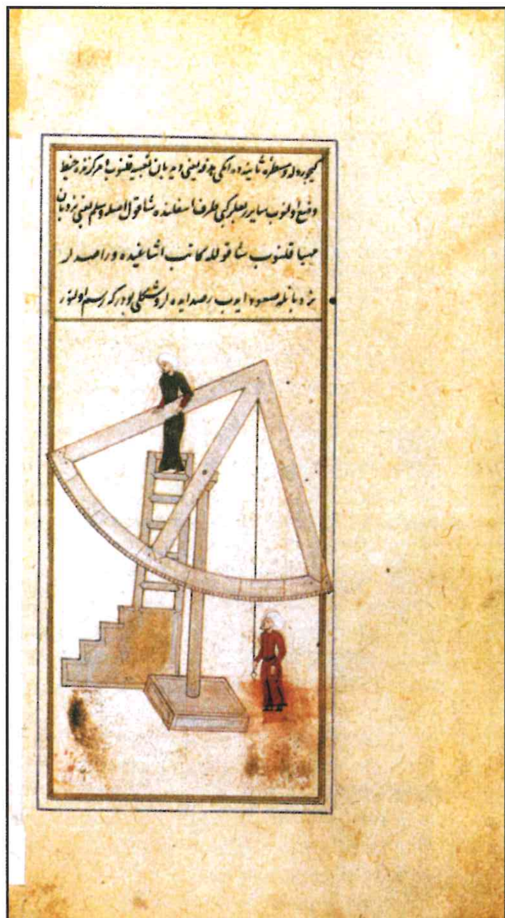
Ἐπιπρόσθετα ἕνα ἄλλο στοιχεῖο, ποὺ κάνει ἀκόμα πιὸ σημαντικὸ τὸ ἔργο τοῦ Abu Máshar, εἶναι ὅτι μέσα ἀπὸ αὐτὸ μποροῦμε νὰ ἀνιχνεύσουμε τὰ ὅρια διάδοσης ἢ ἐπηρεασμοῦ τῆς ἑλληνιστικῆς ἐπιστήμης. Τοὐλάχιστον γιὰ τὴν ἰνδικὴ ἀστρονομία, τὴν τόσο ἔντονα ἐπηρεασμένη ἀπὸ τὴν ἑλληνιστικὴ παράδοση, τὰ ἴχνη εἶναι ὄχι ἔντονα ἀλλὰ ἀποδεδειγμένα. Ὑπῆρξε ἐπιρροὴ μεγάλης κλίμακας, ἕνα θέμα ποὺ περίπου δὲν ἔχει μελετηθῆ καθόλου ἀπὸ ἑλληνικῆς πλευρᾶς.[37] Ὁ Abu Máshar στὸ ἔργο του ἀναφέρεται σὲ ἰνδικοὺς ἀστερισμοὺς τοῦ Varaba Misira, *«... τοῦ ἴδιου συγγραφέα τοῦ 6ου αἰῶνα μ.Χ. ποὺ στὸ ἀστρονομικὸ ἔργο του συναντήσαμε τὴν χρήση τῶν γραμμικῶν μεθόδων γιὰ τὸν ὑπολογισμὸ τῆς σεληνιακῆς κίνησης, οἱ ὁποῖες ἐπίσης μᾶς εἶναι γνωστὲς ἀπὸ ἑλληνικοὺς παπύρους καί, τελικά, ἀπὸ πινακίδες τῆς σφηνοειδοῦς γραφῆς. Ἀκολουθώντας τὰ ἀδιαμφισβήτητα ἴχνη πολὺ συγκεκριμένων ἀστρολογικῶν δογμάτων, μπορεῖ κανεὶς νὰ ἀποκαταστήσῃ τὸν δρόμο ὁ ὁποῖος συνέδεε τὴν ἑλληνιστικὴ Μεσοποταμία μὲ τὴν ἑλληνιστικὴ Αἴγυπτο, μὲ τὴν προμωαμεθανικὴ Περσία καὶ μὲ τὴν Ἰνδία».*[38]

Ἐπιστρέφουμε λοιπὸν στὴν ἀρχικὴ πρόταση: ὅτι αὐτὴ ἡ ἔξαρση μεταφράσεων ἑλληνικῶν ἔργων στὰ ἀραβικὰ ξεκίνησε καὶ ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴ πρὸς τὴν Δύση, δηλαδὴ ἀπὸ ἕνα νεο-ἀναβαθμισμένο ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν ἑλληνικὴ παιδεία, ποὺ προερχόταν ἀπὸ τὴν ἐξελληνισμένη Ἀνατολή, κυρίως ἀπὸ τὴν Περσία καὶ τὴν Συρία. Ὅπως καὶ νὰ συνέβη αὐτό, δηλαδὴ μέσῳ ποιᾶς διαδρομῆς κ.λπ., σημασία ἔχει ὅτι μέρος τῆς ἑλληνικῆς πολιτιστικῆς κληρονομιᾶς -κυρίως στὶς θετικὲς ἐπιστῆμες- πέρασε στοὺς Ἄραβες καὶ ἀπὸ αὐτοὺς μεταδόθηκε ἀργότερα σὲ εὐρύτερα τμήματα τοῦ μεσαιωνικοῦ Δυτικοῦ κόσμου,

συμβάλλοντας στὴν πνευματική του ἀνάπτυξη. Καὶ αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ ἐπαφὴ ἑνὸς κόσμου, τοῦ Δυτικοευρωπαϊκοῦ, μὲ τὴν ἑλληνικὴ παιδεία τὸν βοήθησε νὰ ξεφύγη ἀπὸ τὰ μεσαιωνικὰ σκοτάδια καὶ νὰ ἀντλήση στοιχεῖα τέτοια, ποὺ τοῦ ἐπέτρεψαν νὰ ἀναθεωρήση τὴν «στάση» του ἀπέναντι στὸν Ἄνθρωπο καὶ τὰ περὶ αὐτόν. Ἔτσι ἢ κάπως ἔτσι ξεκίνησε ἡ Ἀναγέννηση. Φυσικὰ αὐτὴ εἶναι μία ἄποψη πολὺ γνωστὴ καὶ γενικὰ ἀποδεκτή, ἀλλὰ δὲν βλάπτει νὰ τὴν ὑπενθυμίζουμε ὅποτε μποροῦμε.

Ὁ R. Menéndez-Pidal σ' ἕνα ἀρκετὰ κατατοπιστικὸ ἄρθρο του[39] τονίζει ὅτι ἡ ἄνθιση τῶν ἐπιστημῶν στὴν ἀραβικὴ Ἱσπανία, κυρίως στὸ Τολέδο, εἶναι στὴν οὐσία ἑλληνική· πρόκειται γιὰ ἀραβικὲς μεταφράσεις ἔργων ἑλληνικῶν, πλουτισμένων πολλὲς φορὲς μὲ ἀραβικὰ σχόλια, ἔργων ποὺ ἔφτασαν στὸ Τολέδο σὲ μεγάλο ἀριθμὸ καὶ ξαναμεταφράστηκαν στὰ ἱσπανικὰ ἢ στὰ λατινικά.[40] Στὸ σημεῖο αὐτὸ ὁ P. Lemerle κάνει ἕνα ἐνδιαφέρον σχόλιο, λέγοντας: *«Θὰ ἦταν πολὺ χρήσιμο νὰ συγκεντρώση κανεὶς καὶ νὰ ἑρμηνεύση ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὅλες τὶς γνωστὲς μαρτυρίες. Ἀναφέρω μόνον ἕνα παράδειγμα: ὑπάρχουν ἐνδιαφέρουσες πληροφορίες γιὰ τὴν ἀποστολὴ στὴν Κόρδοβα ἑνὸς χειρογράφου τοῦ Ἀπολλώνιου τοῦ Τυανέα (σύμφωνα μὲ ἕνα χργφ. ποὺ βρίσκεται σήμερα στὴν Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη τῆς Μαδρίτης)· καὶ ἐπίσης γιὰ τὴν πολὺ γνωστὴ ἀποστολὴ ἑνὸς χργφ. τοῦ Διοσκορίδη (ποὺ τὸ ἔφερε ὁ μοναχὸς Νικόλαος, ἱκανὸς νὰ τὸ μεταφράση καὶ νὰ τὸ ἐξηγήση στοὺς σοφοὺς τῆς Κόρδοβας) στὴν μελέτη τοῦ S.M. Stern».*[41]

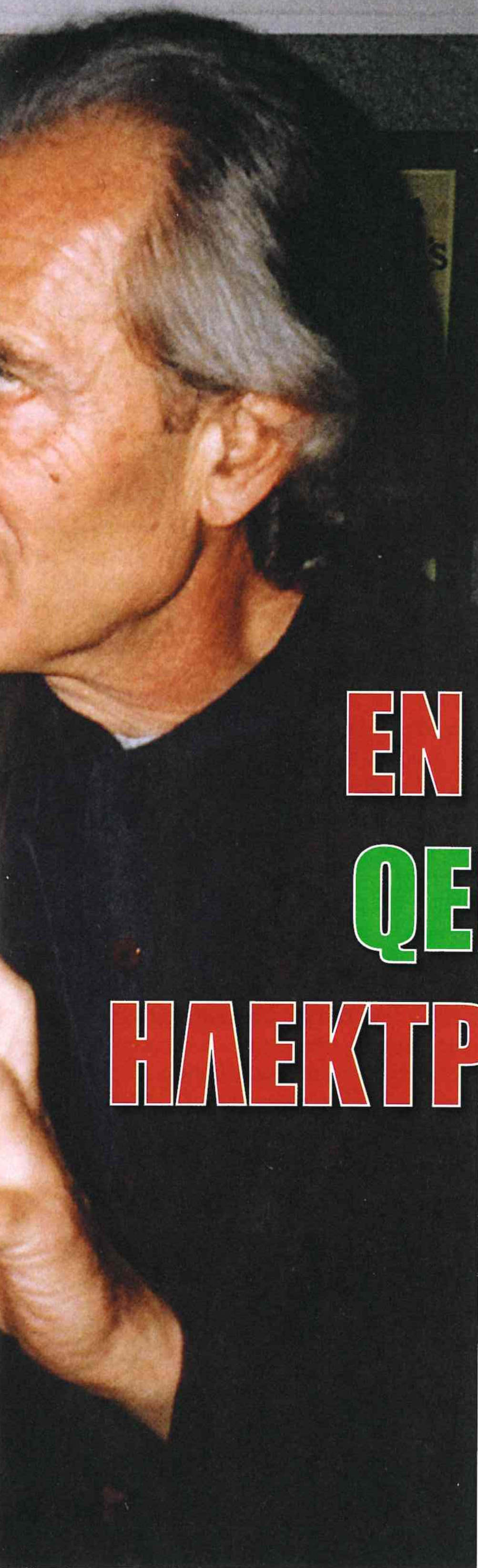
Στὴν πραγματικότητα δὲν ἔχει διερευνηθῆ ἀκόμα αὐτὴ ἡ ἱστορικὴ πτυχὴ στὴν ἔκταση ἐκείνη ποὺ θὰ μᾶς βοηθοῦσε νὰ προσδιορίσουμε μὲ περισσότερη ἀκρίβεια τὸ μέγεθος τοῦ ἐπηρεασμοῦ τῆς Δύσης ἀπὸ τὴν μετάφραση τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν κειμένων, ποὺ τῆς παραδόθηκαν διὰ μέσου τῶν ἀραβικῶν μεταφράσεων. Καὶ δὲν ἔχουμε νὰ κάνουμε μ' ἕνα φαινόμενο περιωρισμένο χρονικά, ἀλλὰ μὲ μία διαδικασία παράδοσης κλασσικῶν κειμένων ποὺ φτάνει μέχρι τὴν ἐποχή μας, ἂν κρίνουμε ἀπὸ διάφορες ἔρευνες, κύρια πάνω στοὺς ὡρολογιακοὺς μηχανισμούς,[42] στὴν ἀστρονομία[43] ἢ σὲ κάποιον παραπλήσιο τομέα, ὅπως εἶναι ἡ ἔρευνα γιὰ τοὺς ἀστρολάβους.[44] Καὶ τὰ ἔργα αὐτὰ ὄχι μόνο μεταφράστηκαν ἀπὸ τὰ ἀραβικὰ στὰ λατινικὰ καὶ γενικὰ στὶς διάφορες δυτικοευρωπαϊκὲς γλῶσσες, ἀλλὰ ἀρκετὲς φορὲς ἡ Δύση βγῆκε διπλᾶ κερδισμένη, ἀφοῦ οἱ ἀραβικὲς μεταφράσεις ἀφωροῦσαν καὶ σὲ χαμένα ἔργα. Π.χ. στὸ ἔργο τοῦ A. Badawi[45] ὑπάρχουν πολλὲς ἀναφορὲς *«... κειμένων χαμένων στὰ ἑλληνικά, ποὺ ξαναβρέθηκαν σὲ ἀραβικὴ μετάφραση»*, καὶ τὰ ὁποῖα ἀργότερα μεταφράστηκαν στὰ γαλλικά.

Σημειώσεις - Βιβλιογραφία

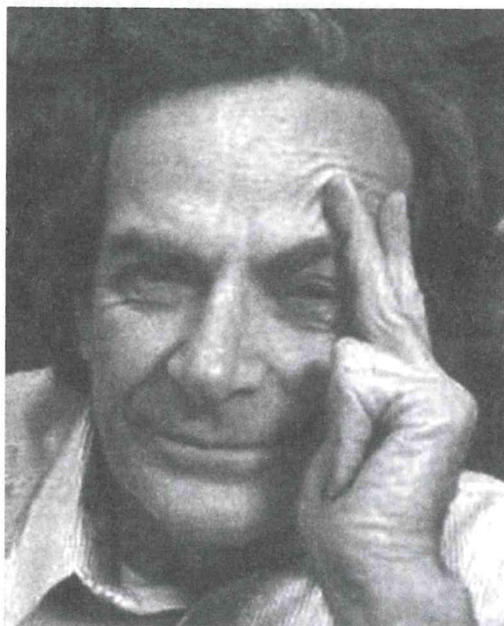
1. Βλ. Γρηγόριος Δ. Ζιάκας, *Ὁ Ἀριστοτέλης στὴν ἀραβικὴ παράδοση*, Θεσ/νίκη, 1980.
2. Stuart Fleming, «*Islamic Science in Baghdad: A Greek inheritance*», Archaeology, July-August 1985, σελ. 61.
3. Ι.Ν. Δάμπασης, «*Οἱ Νεστοριανοὶ ἐκ τῶν ἱδρυτῶν τῆς ἰατρικῆς καὶ Φιλοσοφικῆς Σχολῆς ἐν Περσίᾳ*», Παρνασσός, τόμ. ΙΘ΄, ἀρ. 3 (Ἰούλιος-Σεπτέμβριος 1977), σελ. 392-394.
4. Στὸ ἴδιο, 28.
5. Γρηγ. Δ. Ζιάκας, 27.
6. Max Meyerhof, «*New Light on Hunain ibn Ishâq and his Period*», ISIS, 8 (1926) 685-724.
7. Paul Lemerle, *Ὁ πρῶτος Βυζαντινὸς Οὐμανισμός* (εἰδικὰ στὸ Β΄ κεφάλαιο), σελ. 33. Ἀθήνα 1985.
8. Γρηγ. Δ. Ζιάκας, 31.
9. Στὸ ἴδιο, 18.
10. Βλ. γενικὰ εἰς E.S. Kennedy, *Studies in the Islamic Exact Sciences. American University of Beirut*, 1983.
11. Γρηγ. Δ. Ζιάκας, 31-32.
12. Στὸ ἴδιο, 34.
13. Βλ. γενικὰ A.I. Sabra, «*The Scientific Enterprice in The World of Islam: Faith, People, Culture*», edited by Bernard Lewis, Alfred A. Knopf, Inc. 1976.
14. Γρηγ. Δ. Ζιάκας, 44.
15. Stuart Fleming, 61.
16. Στὸ ἴδιο.
17. Γρηγ. Δ. Ζιάκας, 50.
18. Ayclin Sayili, *The Observatory in Islam and its Place in the General History of the Observatory*, Publ. of the Turkish Historical Society, 1960, σελ. 32.
19. Stuart Fleming, 61.
20. Π.Π. Παναγιώτου, «*Οἱ πνευματικοὶ δεσμοὶ Ἑλλάδος καὶ Ἀράβων*», Παρνασσός, τόμ. ΚΒ΄, ἀριθ. 4 (Ὀκτώβριος-Δεκέμβριος 1980), σελ. 524-26.
21. Στὸ ἴδιο, 527.
22. Γρηγ. Δ. Ζιάκας, 53. Σπουδαῖο βιβλιογραφικὸ ὑλικὸ γιὰ τὸν Hunain συγκέντρωσαν οἱ G. Gabrieli, «*Hunain ibn Ishâq*», ISIS, 4 (1924), 282-292 καὶ Lufti M. Sâdi, «*A Bio-bibliographical Study of H.*», στὸ Bulletin of History of Medieval, 2 (1934), 409-446.
23. L.D. Reynolds & N.G. Wilson, *Ἀντιγραφεῖς καὶ φιλόλογοι*, σελ. 75, Ἀθήνα 1983.
24. Γρηγ. Δ. Ζιάκας, 53. Γιὰ τὸ ἔργο του ὡς φιλολόγου, μεταφραστῆ καὶ γιατροῦ ὑπάρχουν ἄφθονες πληροφορίες στὸ προσωπικὸ σύγγραμα Risâlah, ποὺ ἐκδόθηκε καὶ μεταφράστηκε στὰ γερμανικὰ ἀπὸ τὸν G. Bergstrasser (*Hunain über Galen-Übersetzungen*).
25. Γρηγ. Δ. Ζιάκας, 53-54.
26. Ἡ καλύτερη εἰσαγωγὴ γιὰ τὶς ἀραβικὲς μεταφράσεις καὶ τὸν Χουναΐν Ἴμπν Ἰσὰκ εἶναι ἡ μελέτη τοῦ R. Walzer, *HSCP 63* (1958), 217-231, ὅπου ἀναφέρεται καὶ ἡ λοιπὴ βιβλιογραφία. Ἐπίσης ἡ μελέτη τοῦ F. Gabrieli, *Al-Andalus*, 24 (1959), 293-318, παρέχει μία χρήσιμη βιβλιογραφικὴ ἐπισκόπηση.
27. O. Nengebauer, *Οἱ θετικὲς ἐπιστῆμες στὴν Ἀρχαιότητα*, 57.
28. Owen Gingerioh, *Islamic Astronomy*, Scientific American, April 1986, 76.
29. P. Lemerle, *Ὁ πρῶτος βυζαντινὸς οὐμανισμός*, σ. 35.
30. Βλ. T.J. ds Boer. *The History of philosophy in Islam*, London 1903, G.E. von Grunebaum, *Medieval Islam. A Study in Cultural Oriental Orientation*, Chicago, 1946. Ἀκόμα De Lacy O' Leary, *How Creek Science passed to the Arabs*, London 1951 καὶ Sp. Vryonis Jr., *Byzantium and Islam Seventh - Seventheenth Century*, East European Quarterly, 2, 1968, σελ. 205-240. Τέλος τὸ ἀξιόλογο ἄρθρο τοῦ R. Brunschvig, *Pour ou contre la logique grecque chez les théologiens-juristes de l' Islam Ibn Hazm, Al-Ghazali, Ibn Taimiyva*, Acad. dei Lincei, Fond A. Volta, Atti dei Convegni B, *Oriente e Occidente nel Medioevo: filosofia e scienze*, Ρώμη 1971, σελ. 185-209.
31. P. Lemerle, 305. σημ. 17.
32. C.A. Nablino, *Tracce di opere grechc giuntc agli Arabiper frafila pehlevica*, Oriental Studies presented to E.G. Browwe, Cambridge 1922, σ. 345-363.
33. *Πρῶτος Βυζαντινὸς Οὐμανισμός*, 300, σημ. 2.
34. O. Neugebauer, *Οἱ θετικὲς ἐπιστῆμες στὴν ἀρχαιότητα*, 215.
35. Π.χ. οἱ περίφημες τοιχογραφίες τοῦ Palazzo Schifanoja στὴν Φερράρα, ποὺ ἔχουν ἀστρολογικὸ περιεχόμενο καὶ κατασκευάστηκαν στὸ δεύτερο μισὸ τοῦ 15ου αἰῶνα, εἶναι ἐπηρεασμένες ἀπὸ τὶς ἀστρολογικὲς ἀπόψεις τοῦ Abu Máshar (βλ. O. Neugebauer, 216).
36. O. Neugebawer, στὸ ἴδιο, 216. Γιὰ τὸν Τεῦκτρο καὶ τὸν διάλογο Ἕρμιππος βλ. τὶς σημειώσεις ποὺ παραθέτει στὶς σελ. 235-36.
37. Βλ. Χρήστου Δ. Λάζου, *Ἑλληνιστικὲς Ἐπιδράσεις στὴν Ἰνδικὴ ἀστρονομία*, Ἱστορία Εἰκονογραφημένη, ἀρ. 268 (Ὀκτώβριος 1990), σελ. 99-105. Πρόκειται γιὰ τὸ μοναδικὸ ἄρθρο γύρω ἀπὸ τὸ θέμα. Δυστυχῶς τὸ περιοδικὸ ἀπαξίωσε νὰ παραθέσῃ τὶς σημειώσεις καὶ βιβλιογραφικὲς παραπομπὲς τοῦ ἄρθρου, τὸ ὁποῖο ἔτσι εἶναι περίπου ἄχρηστο γιὰ τὸν μελετητή.
38. O. Neugebauer, στὸ ἴδιο 216.
39. Βλ. *L' Espagne et l' introduction de la science arabe en Occident*, La Table ronde, ἀριθ. 144, Δεκεμ. 1959, σελ. 41-61.
40. Πρβλ. ἐπίσης R. Walzer, *Arabic transmission on Greek thought to Medieval Europe*, Bulletin of the John Rylands Librady, 29, 1945-1946, σελ. 160-183.
41. *Πρῶτος Βυζαντινὸς Οὐμανισμός*, 303, σημ. 12. Ἀναφέρεται στὴν μελέτη «A letter of the Byzantine Emperor to the court of the Spanish Umayyad Caliph al-Hakam», Al-Andalus, 26, 1, 1961, σελ. 37-42.
42. Βλ. Early Gearing, *Geared Mechanisms in the Ancient and Mediaeval World*, Science Museum ed., London 1985.
43. Βλ. Owen Gingerich, *Islamic Astronomy*, Scientific American, April 1986, 68-75.
44. J.D. North, *The Astrolabe*, Scientific American, January 1974.
45. A. Badawi, *La transmission dela philosophie greque on monde Arabe*, Paris 1968.

Συνέντευξη τοῦ Γ. Κοτανίδη
στὸν Γ. Τσαγκρινό

ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ ΕΝ ΑΥΛΙΔΙ ΣΤΗΝ QED-ΚΒΑΝΤΙΚΗ ΗΛΕΚΤΡΟΔΥΝΑΜΙΚΗ

ΤΣΑΓΓΡΙΝΟΣ: *Βρισκόμαστε στὶς ἀρχὲς τοῦ Ἰανουαρίου, κ. Κοτανίδη, καὶ οἱ παραστάσεις τοῦ QED συνεχίζονται μὲ μεγάλη ἐπιτυχία. Πόσο ἀκόμη θὰ μείνη τὸ ἔργο στὴν σκηνὴ τοῦ Θεάτρου «Ροές»;*

ΚΟΤΑΝΙΔΗΣ: Ἐξ αἰτίας τῆς ἐπιτυχίας δώσαμε μία παράταση μέχρι τέλος Ἰανουαρίου.

Τ.: *Εἴμαστε λοιπὸν στὸν τελευταῖο μῆνα ποὺ παίζεται τὸ πολὺ καλό, γιὰ μένα ἀριστουργηματικό, αὐτὸ ἔργο, μὲ θέμα τὴν ζωὴ τοῦ νομπελίστα φυσικοῦ Ρίτσαρτ Φάυνμαν. Καὶ δὲν τὸ ἀποκαλῶ ἀριστουργηματικὸ ἐπειδὴ εἶμαι φυσικός, ἀλλὰ μὲ ἄγγιξε πολύ, ἐπειδὴ εἶναι τόσο ἀνθρώπινος ὁ Φέυνμαν ἢ Φάυνμαν.*

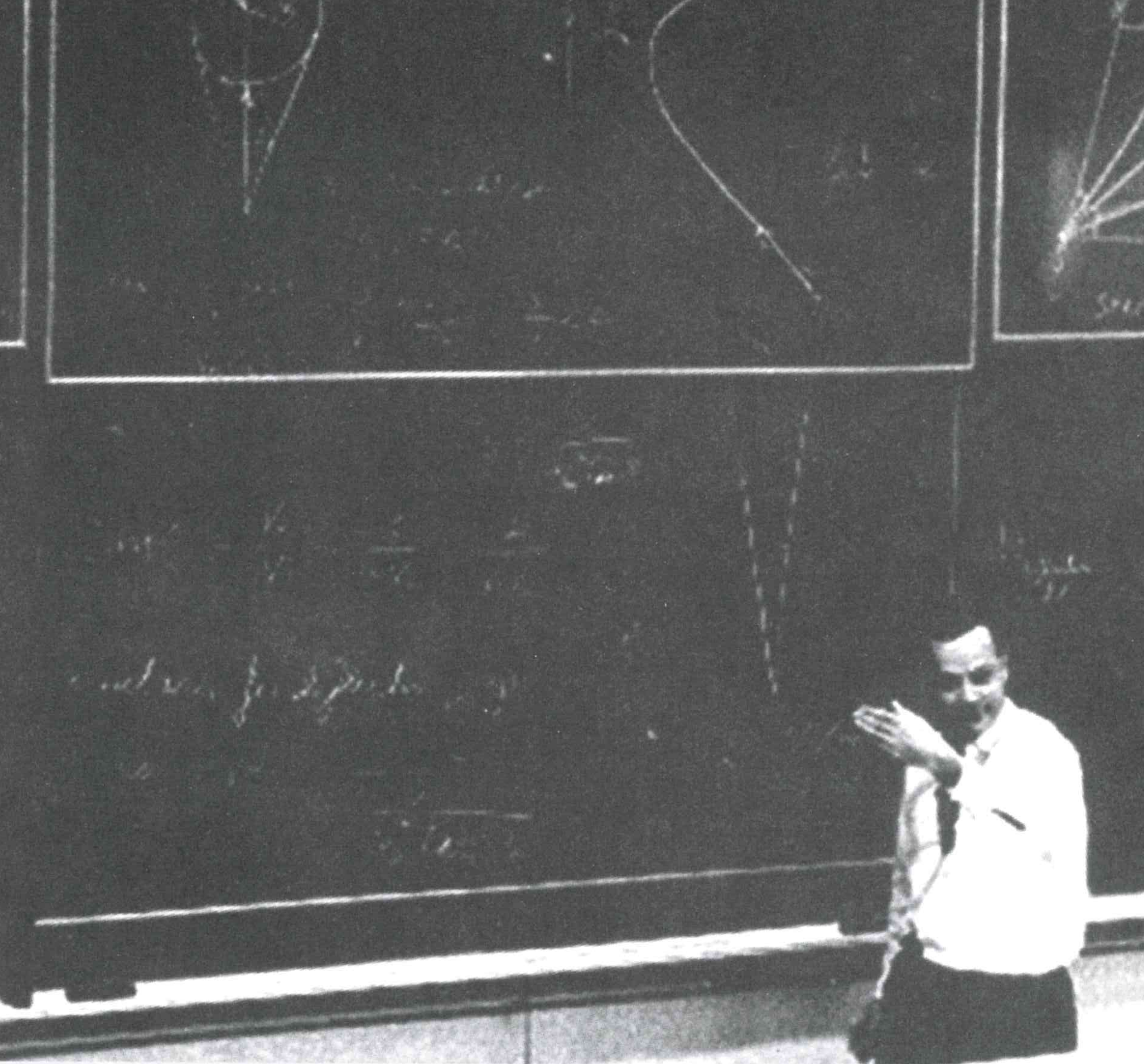
Κ.: Φάυνμαν, ἔτσι προφέρεται.

Τ.: *Πῶς ἀποφασίσατε καὶ ξεκινήσατε μία τέτοια δύσκολη δουλειά, ἕνα τόσο ἰδιαίτερα δύσκολο θεατρικὸ ἔργο, ποὺ παρ' ὅλη τὴν σαγηνευτικὴ ροή του, τὸ ἀνεβάσετε σὲ μία πόλη ὅπως ἡ Ἀθήνα, μὲ πολλὰ θέατρα καὶ συνεπῶς μὲ δυνατὸ ἀνταγωνισμό;*

Κ.: Λοιπὸν κοιτάξτε πῶς ἔχουν τὰ πράγματα. Μερικὲς φορὲς οἱ καταστάσεις στὴν ζωὴ εἶναι σημαδιακές, ὑπάρχει μία ἀτάκα στὸ ἔργο ποὺ λέει: *«γιὰ ὅλα ὑπάρχει πάντα ἡ κατάλληλη στιγμή»*. Ἔτσι φαίνεται ἦταν καὶ μ' αὐτὸ τὸ ἔργο. Πρὶν 3 χρόνια λοιπὸν ἐπισκέφθηκα, λίγο μετὰ τὴν 11η Σεπτεμβρίου, τὴν καταστροφὴ αὐτὴν στοὺς Δίδυμους Πύργους, τὸν φίλο μου τὸν Γιάννη τὸν Μήλιο στὴν Ν. Ὑόρκη, ὁ ὁποῖος σὲ ἀντίδραση σ' αὐτὸ τὸ κλῖμα τῆς καταστροφῆς καὶ τῆς μοιρολατρίας ποὺ ὑπῆρχε, ἔκανε ἕνα πάρτυ, στὸ ὁποῖο καὶ πῆγα. Ἀνάμεσα σὲ αὐτὰ ποὺ συζητήσαμε ἦταν καὶ γιὰ τὸ ἔργο ποὺ παιζόταν στὴν NY, τὸ QED. Διάβασα λοιπὸν στὴν ἐφημερίδα περὶ QED. Διάβασα ὅτι ἀναφερόταν στὴν ζωὴ τοῦ Φάυνμαν καὶ ἀμέσως ἐνδιαφέρθηκα, γιατὶ ἤξερα τὸν Φάυνμαν ἀπὸ τὴν αὐτοβιογραφία του καὶ εἶχα διαβάσει κάποια ἄλλα βιβλία του καὶ τὸν εἶχα σὲ ἀπεριόριστη ἐκτίμηση, δηλαδὴ ἦταν ἀπὸ τὰ πνεύματα ποὺ προσπαθοῦσα νὰ καταλάβω βαθύτερα. Λοιπὸν τί συνέβη; Πήγαμε καὶ εἴδαμε μὲ τὸν Γιάννη καὶ τὴν Ἔλεν, τὴν σύντροφό του, αὐτὴν τὴν παράσταση, ὅπου ἔπαιζε ὁ Ἄλαν Ἄλντερ, αὐτὸς ὁ ἐξαιρετικὸς ἠθοποιὸς τοῦ θεάτρου καὶ ὄχι μόνον, στὸ Λίνκον Σέντερ Θήατερ. Τὸ βλέπουμε λοιπὸν καὶ πραγματικὰ ἐντυπωσιαστήκαμε πολύ. Γιατί; Γιατὶ πέρα ἀπὸ τὸν πολὺ σπουδαῖο ἠθοποιὸ ποὺ κυριολεκτικὰ μᾶς μάγεψε, τὸν Ἄλαν Ἄλντερ ἐννοῶ, ἦταν πάρα πολὺ καλὰ γραμμένο καὶ τὸ ἔργο εἶχε μία φοβερὴ ἐσωτερικὴ ἰσορροπία. Γυρνώντας μετὰ τὴν παράσταση στὸ σπίτι, τὸ συζητούσαμε. Καὶ ἐγώ, ἐπειδὴ μοῦ ἄρεσε πάρα πολὺ καὶ μὲ εἶχε γοητέψει ὁ ρόλος, ἔνοιωθα ἐνθουσιασμένος. Καὶ τότε μοῦ λέει ὁ Γιάννης: «Δὲν τὸ ἀνεβάζεις αὐτὸ τὸ ἔργο στὴν Ἀθήνα;».

Τ.: *Ὁ Γιάννης ὁ Μήλιος πρέπει νὰ ποῦμε ὅτι εἶναι φυσικὸς καὶ ὁ ἴδιος, ἐκτὸς καὶ ἀπὸ ἐπιτυχημένος ἄνθρωπος τῶν κομπιοῦτερ.*

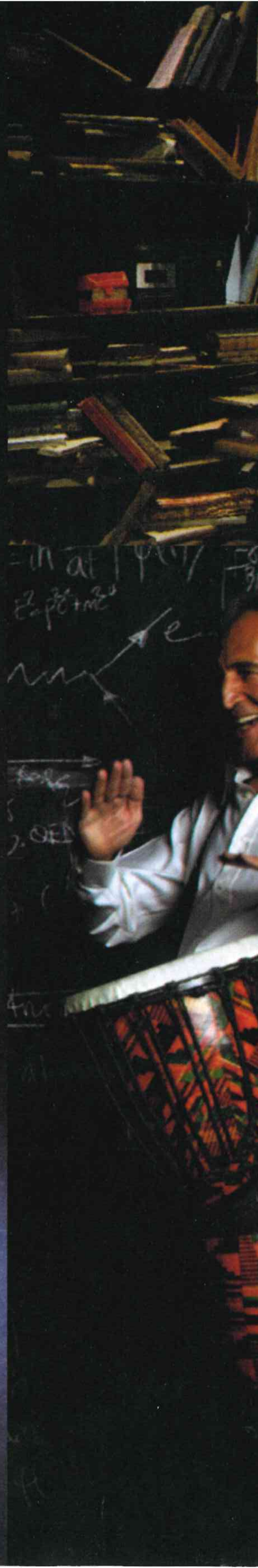
Κ.: Εἶναι λοιπὸν οἱ συμπτώσεις καὶ οἱ κατάλληλες στιγμές. Μὲ τὸν Γιάννη

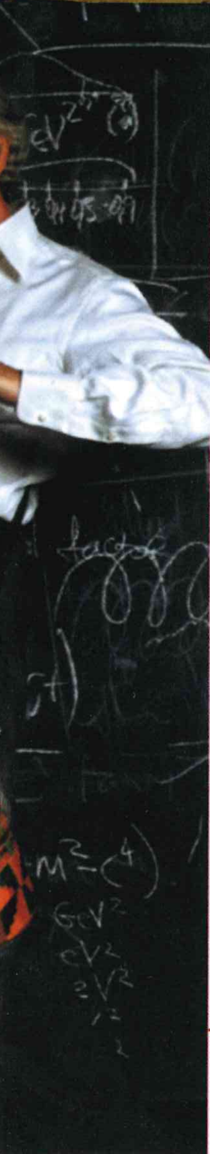
τὸν Μήλιο εἴχαμε βρεθῆ τὸ 1974 στὸ τέλος τῆς δικτατορίας, ἐνῷ ἤμασταν γιὰ μία περίοδο 4 μηνῶν ἀπομονωμένοι στὴν φυλακὴ ἀπὸ τὴν χούντα σὲ τραγικὰ κακὲς συνθῆκες. Ξαφνικὰ στὶς τελευταῖες μέρες, λίγο πρὶν τὴν μεταπολίτευση, δηλαδὴ 10 μέρες πρίν, ἄνοιξε ἡ πόρτα τοῦ κελιοῦ μου καὶ ἐμφανίστηκε ὁ Γιάννης ὁ Μήλιος, ὁ ὁποῖος ἦταν 20 χρονῶν. Ἐγὼ ἤμουν 27, θέλω νὰ πῶ ἤμασταν κάτι σὰν ἀδέλφια, ὁ λίγο μεγαλύτερος καὶ ὁ κάπως πιὸ μικρός, ἂς ποῦμε.

Μὲ τὸν Γιάννη λοιπὸν τὸν Μήλιο γνωριστήκαμε ἐκεῖ. Ἐγὼ ἤμουν ἤδη γνωστὸς ἠθοποιὸς ἀπὸ τὸ Ἐλεύθερο Θέατρο. Ὁ Γιάννης ἦταν τότε στοὺς φοιτητές, στὴν ΑΑΣΠΕ, τὴν ἀντιφασιστική-ἀντιιμπεριαλιστικὴ παράταξη Ἑλλάδος, ἐγὼ ἤμουν στὸ ΕΚΚΕ, τὸ ὁποῖο στελέχωναν οἱ πιὸ μεγάλοι σὲ ἡλικία καὶ βρισκόταν σὲ ἄμεση σχέση μὲ τὴν ΑΑΣΠΕ. Ξαφνικὰ λοιπὸν συναντηθήκαμε μέσα σ' αὐτὲς τὶς πάρα πολὺ κακὲς συνθῆκες, καὶ ἐπειδὴ ὕστερα ἀπὸ 4 μῆνες ἀπομόνωσης θέλαμε ἕναν ἄνθρωπο νὰ μιλήσουμε, εἴχαμε ἀρχίσει νὰ μιλᾶμε καὶ σταματήσαμε ὕστερα ἀπὸ μία βδομάδα – μέρα-νύχτα δὲν σταματούσαμε. Ἐκεῖ λοιπὸν μιλήσαμε γιὰ τὸ θέατρο, μιλήσα-

με γιὰ τὸν χορό, γιὰ τὴν πολιτικὴ βέβαια, γιὰ τὴν ἀντίσταση στὴν χούντα πιὸ πολύ, ἀλλὰ μιλήσαμε καὶ γιὰ Φυσική, γιατὶ ὁ Γιάννης σπούδαζε τότε Φυσικὴ καὶ ἐγὼ εἶχα ἤδη «ψώνιο» μὲ τὴν Φυσική. Μοῦ ἄρεσαν πολὺ οἱ συζητήσεις γύρω ἀπὸ τὴν Φυσική. Νὰ λοιπὸν ποὺ ἔτυχε 30 χρόνια μετὰ καὶ κλείνει ἕνας κύκλος ὁλόκληρος.

Τ.: *Ὁ Γιάννης εἶναι καὶ συντελεστὴς στὴν παράσταση νομίζω;*

Κ.: Ὁ Γιάννης, ναί. Σὲ πολλὰ ἐπίπεδα. Κατ' ἀρχὴν μεταφράσαμε μαζὶ τὸ ἔργο.

Τ.: *Ἄ! Μάλιστα. Συνεπῶς μετάφραση εἶναι Γιῶργος Κοτανίδης καὶ Γιάννης Μήλιος.*

Κ.: Γιάννης Μήλιος, Γιῶργος Κοτανίδης, γιατὶ ὁ Γιάννης εἶναι πάρα πολὺ καλὸς στὰ ἀγγλικά, ζῇ βλέπεις στὴν Ἀμερικὴ πάνω ἀπὸ 20 χρόνια, ἐγὼ ἀσκώντας ὄχι τὸ ἐπάγγελμα, ἀλλὰ τὴν τεχνική, ἂν θέλῃς, τοῦ συγγραφέα τὰ τελευταῖα χρόνια, εἶναι λογικὸ νὰ γνωρίζω καλύτερα ἑλληνικά.

Τ.: *Μάλιστα.*

Κ.: Ἔτσι λοιπὸν συντονίσαμε τὴν ἀγάπη μας γιὰ τὴν Φυσική, ἀλλὰ καὶ γι' αὐτὸ τὸ συγκεκριμένο ἔργο, συνδυάζοντας τὰ πολὺ καλὰ ἀγγλικὰ τοῦ Γιάννη καὶ τὰ καλύτερα ἑλληνικὰ τὰ δικά μου, δουλέψαμε συλλογικὰ καὶ φτάσαμε σ' αὐτὸ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς μετάφρασης. Εἴχαμε ὅμως καὶ τὴν εὐτυχία ἡ Τζένη Μαστοράκη, αὐτὴ ἡ ὑπέροχη ποιήτρια ἀλλὰ καὶ καταπληκτικὴ μεταφράστρια, ἀπὸ τοὺς καλύτερους γνῶστες καὶ χειριστὲς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας, νὰ μᾶς βοηθήσῃ. Ἀφοῦ μᾶς εἶπε ὅτι ἡ μετάφρασή μας εἶναι πολὺ καλή, μᾶς ἔδωσε καὶ μερικὲς ἀκόμη συμβουλές. Δηλαδὴ διάβασε τὴν μετάφραση καὶ μᾶς βοήθησε νὰ τὴν τελειοποιήσουμε.

Τ.: *Καὶ ἐγὼ ὀφείλω νὰ πῶ ὅτι ἐντοπίζω μία στιβαρότητα ἀλλὰ καὶ φρεσκάδα στὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα, ὅπως χρησιμοποιεῖται στὸ ἔργο. Κάπου ὁ Φάυνμαν μοῦ θυμίζει Ἴωνες φυσικοὺς φιλοσόφους καὶ ἴσως αὐτὴ ἡ ποιότητα σκέψης νὰ βοηθᾷ τὴν ροὴ τῆς γλώσσας. Ὅμως παρ' ὅλο ποὺ τὸ θέμα ἔχει νὰ κάνη μὲ τὴν Φυσικὴ ἐπιστήμη, δὲν παγιδευόσαστε σὲ ὁρολογίες, ὑπάρχει αὐτὴ ἡ ἐκπληκτικὴ ροὴ στὸν λόγο, ὁ ὁποῖος μὲ μαεστρία καὶ ἔξυπνο τρόπο εἶναι δουλεμένος, ὥστε ὅ,τι ἀκούγεται νὰ γίνεται κατανοητό. Γιατὶ καὶ ἄλλους ἀνθρώπους ποὺ ρώτησα, οἱ ὁποῖοι δὲν ἔχουν σχέση μὲ τὴν Φυσική, μοῦ εἶπαν ὅτι ἦταν πάρα πολὺ ὡραῖος ὁ λόγος καὶ ὅλα κατανοητά.*

Κ.: Ναί. Ναί. Αὐτὸ τὸ λένε καὶ σὲ μένα. Καὶ βέβαια μὲ τὴν ὑποσημείωση ὅτι ὑπάρχουν καὶ κάποιοι φυσικοὶ ὅροι πάρα πολὺ δυσνόητοι. Καὶ ἐδῶ θέλω νὰ πῶ ὅτι ἕνας ἀγαπημένος φίλος ἀπὸ τότε ποὺ ἤμασταν μικροί, ὁ Πέτρος ὁ Βίτσας, ποὺ εἶναι καθηγητὴς Πυρηνικῆς Φυσικῆς στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Κρήτης, ὁ ὁποῖος ἔχει γνωρίσει τὸν Φάυνμαν, ἔκανε τὸν ἔλεγχο τῶν ἐπιστημονικῶν ὅρων καὶ βέβαια, ἐν συνεχείᾳ, καὶ ὁ

Γιῶργος ὁ Γραμματικάκης, ὁ ὁποῖος ἐπίσης εἶχε γνωρίσει τὸ Φάυνμαν καὶ ἔκαναν συντροφιὰ ὅταν εἶχε πάει ὁ Φάυνμαν στὴν Κρήτη, μᾶς ἔγραψε ἕνα καταπληκτικὸ κείμενο στὸ πρόγραμμα μὲ τίτλο «Ἕνας χορογράφος τοῦ φωτός», ποὺ εἶναι πράγματι καταπληκτικό, μπορεῖς νὰ πάρης στοιχεῖα του. Λοιπὸν τελειώσαμε μὲ τὴν μετάφραση καὶ ἐν συνεχείᾳ ἀνέλαβα ἐγὼ νὰ στήσω τὴν παραγωγή. Θέλω νὰ ὑπογραμμίσω δὲ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Γιάννης ὁ Μήλιος εἶναι καὶ ὁ βασικός μου χορηγὸς σ' αὐτήν μου τὴν παράσταση.

Τ.: *Μάλιστα.*

Κ.: Μοῦ ἔδωσε τὴν κλωτσιά, ποὺ λένε, νὰ τὸ κάνω, εἶναι δηλαδὴ ὁ ρόλος του πιὸ σημαντικός, ὄχι μὲ τὴν ἔννοια τοῦ μεταφραστῆ ἢ τοῦ οἰκονομικοῦ ὑποστηρικτῆ, ἀλλὰ εἶναι πολὺ σημαντικὸς γιατί; Γιατὶ μου ἔδωσε τὴν κλωτσιὰ νὰ τὸ κάνω.

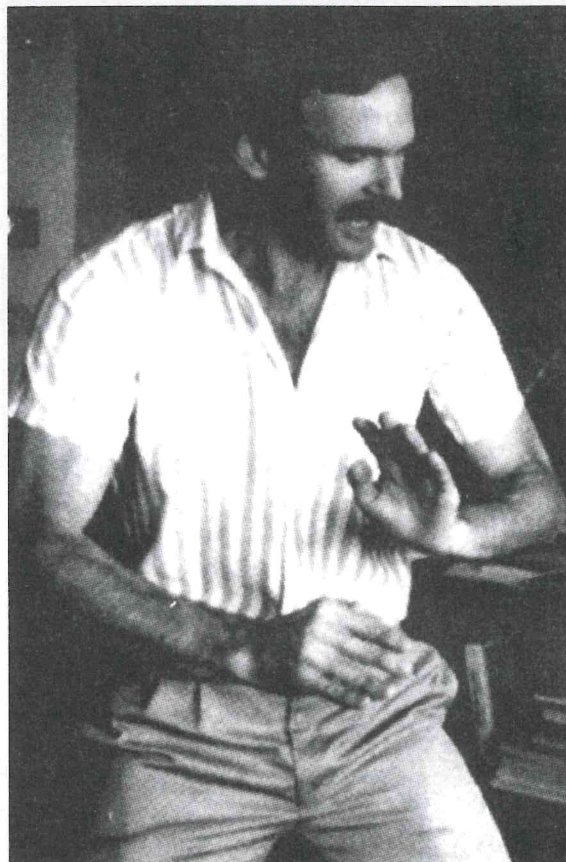
Τ.: *Μάλιστα.*

Κ.: Ἐπειδὴ μὲ πιστεύει πολὺ ἀπὸ τότε, σὰν φίλος καλὸς καὶ ἀγαπημένος, χρόνια μὲ πίεζε νὰ ἀναλάβω κάτι, νὰ κάνω κάτι πιὸ δυναμικὸ στὸ θέατρο· καὶ μοῦ ἔδωσε τὴν ὤθηση ποὺ εἶχα ἀνάγκη. «Ἄντε, κάν' το ἐπὶ τέλους», μοῦ εἶπε.

Τ.: *Καὶ εὐτυχῶς, γιατὶ εἶναι σίγουρα δυναμικὸ τὸ ἔργο. Φαίνεται ἦταν δυνατὴ ἡ «κλωτσιά». Καὶ τὸ βρίσκω δυναμικό, ὄχι ἐπειδὴ εἶναι κβαντικὴ ἠλεκτροδυναμική, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἔχει σοφία, δράση καὶ δύναμη ἡ παράσταση. Ὀφείλω νὰ τὸ πῶ, εἶναι προσωπικὸ βίωμα αὐτὸ ποὺ ἐκφράζω γιατὶ τὴν βίωσα τὴν παράσταση καὶ εἶναι ἀριστουργηματική.*

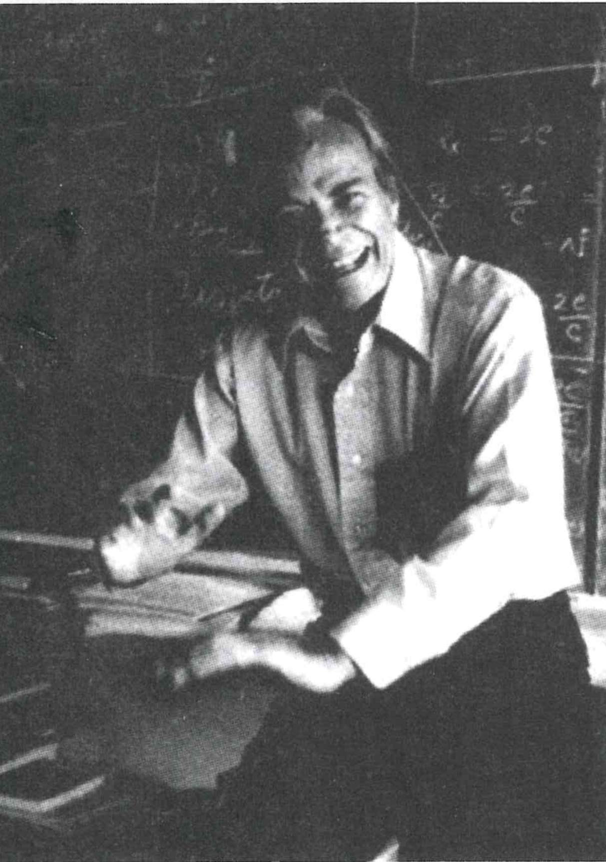
Θὰ ἤθελα νὰ κάνω μία μικρὴ ἀναδρομὴ καὶ νὰ πάω σὲ μία περσινὴ παράσταση, στὴν ὁποία συμμετείχατε, κ. Κοτανίδη, ποὺ ἐπίσης εἶχα παρακολουθήσει, τὴν «Ἰφιγένεια ἐν Αὐλίδι», στὸ Θέατρο «Στοά».

Ἤθελα λοιπὸν νὰ ρωτήσω πῶς, μετὰ

τὴν «Ἰφιγένεια ἐν Αὐλίδι», ἕνα ἀρχαῖο κλασσικὸ ἑλληνικὸ ἀριστούργημα, καταφέρατε νὰ καταπιαστῆτε μὲ ἕνα σύγχρονο θεατρικὸ ἔργο μὲ θέμα τὴν σύγχρονη Φυσική; Μήπως αὐτὰ τὰ ἔργα στὸ βάθος ἔχουν κάτι κοινό; Ἐσεῖς θὰ μοῦ πῆτε ἂν ὄντως ὑπάρχη κάτι κοινὸ σ' αὐτό, ὅπως ἡ τραγικότητα τοῦ πολέμου π.χ., ποὺ στὴν «Ἰφιγένεια ἐν Αὐλίδι» ὑπάρχει σὲ ὅλο τὸ ὑπόβαθρο τῆς τραγῳδίας, ἐνῷ στὸ QED ὑποφώσκει ἡ τραγικότητα τοῦ Β΄ Παγκόσμιου Πολέμου, μὲ κορύφωση τὴν ἀνεπανάληπτη τραγῳδία τῆς ἀτομικῆς βόμβας στὴν Χιροσίμα καὶ στὸ Ναγκασάκι.

Κ.: Κοιτάξτε, σὰν ἔργα, αὐτὰ καθ' αὐτά, μὲ μιὰ πρώτη ματιὰ δὲν ἔχουν τίποτα σχεδὸν κοινό. Ὡστόσο ὅμως κι ἐγὼ πιστεύω ὅτι ἡ τραγικότητα τοῦ πολέμου

ὄντως ὑποβόσκει, κυρίαρχη ὅμως θὰ πρέπει νὰ πῶ ὅτι εἶναι ἡ τραγικότητα τοῦ ἥρωα-πρωταγωνιστῆ Φυσικοῦ.
Ὅμως τὰ πράγματα συνέβησαν πιὸ ἁπλᾶ. Εἶχα ἀποφασίσει ὅτι φέτος, τώρα αὐτὴν τὴν σαιζόν, θὰ ἀνέβαζα τὸ QED. Καὶ ὅταν πρὶν ἑνάμισυ χρόνο ὁ Θανάσης Παπαγεωργίου μὲ πῆρε καὶ μοῦ εἶπε νὰ συνεργαστοῦμε (στὴν περσινὴ σαιζὸν) στὴν «Ἰφιγένεια», ἀπάντησα ἀσυζητητὶ ναί, γιὰ δύο λόγους. Γιατὶ ἤξερα κατ' ἀρχὰς τὴν δουλειὰ ποὺ κάνει ἡ Στοά, ἡ ὁποία δουλεύει πάρα πολὺ σοβαρά, εἶναι ἀπὸ τὰ καλύτερα ἑλληνικὰ Θέατρα καὶ ὁ Θανάσης Παπαγεωργίου εἶναι ἐξαιρετικὸς σκηνοθέτης, σὺν τὸ γεγονὸς ὅτι ὑπάρχει ἐκεῖ μία μεγάλη ἠθοποιός, ποὺ λέγεται Λήδα Πρωτοψάλτη καὶ φυσικὰ ἐπειδὴ ἦταν ἕνα ἔργο μὲ θέμα ἀπὸ τὴν ἀρχαία Ἑλλάδα· ὅλα αὐτὰ ἦταν ἡ αἰτία ποὺ μὲ ἔκαναν νὰ ἀπαντήσω ἀμέσως «ναί». Μέχρι τότε δὲν εἶχε τύχει νὰ δουλέψω μαζί τους. Εἶχα καὶ ἄλλες προτάσεις, νὰ παίξω σὲ ἄλλα ἔργα πρὶν ἀπὸ τὸ QED, ἀλλὰ διάλεξα νὰ παίξω ἐκεῖ.

Τ.: *Μάλιστα.*

Κ.: Καὶ γιατὶ μ' ἀρέσει πάρα πολὺ τὸ ἔργο «Ἰφιγένεια ἐν Αὐλίδι»; Εἶναι δύσκολο ἔργο ἀλλὰ πάρα πολὺ ἐνδιαφέρον. Ἐγὼ ἔπαιξα τὸν Μενέλαο. Ἂν ὑπάρχη κάτι κοινὸ μὲ τὸν Φάυνμαν, εἶναι οἱ μονόλογοι. Ὁ Μενέλαος σὰν ρόλος εἶναι δύο μεγάλοι μονόλογοι. Ὁ Φάυνμαν εἶναι ἕνας τεράστιος μονόλογος.

Τ.: *Πολὺ καλὰ ἐναρμονισμένος ὅμως μέσα στὸ ἔργο μὲ μουσική, σκηνικά, κίνηση καὶ χορό.*

Κ.: Στὴν οὐσία, ἐπειδὴ εἶχα νὰ παίξω καὶ δυὸ-τρία χρόνια στὸ θέατρο, τὸ εἶδα σὰν ζέσταμα. Ὄχι μόνο σὰν ζέσταμα, ἀλλὰ καὶ σὰν τὴν καλύτερη προετοιμασία γιὰ νὰ βγῶ στὸ κοινό. Τὸ ἕνα πάει μὲ τὸ ἄλλο. Ἐνῷ τὰ ἔργα αὐτὰ δὲν ἔχουν σχέση σὰν εἶδος, κάπου ἰσχύει αὐτὸ ποὺ ἐπισημάνατε στὴν ἀρχή, τὸ ὅτι ὁ Φάυνμαν, σὰν Φυσικὸς ἀλλὰ καὶ ἄθεος, παρ' ὅλο ποὺ ἦταν Ἑβραῖος στὴν καταγωγή, πίστευε στὴν φύση. Ἡ πίστη τοῦ Φάυνμαν ἦταν ἡ φύση. Ὁ Θεός του ἦταν ἡ Φύση καὶ τὸ λέει στὸ ἔργο σὲ κάποια στιγμή. Ὡς πρὸς αὐτὸ λοιπὸν στὴν σκέψη ἦταν Ἕλληνας Ἴωνας.

Τ.: *Ἑλληνικὸς τρόπος σκέψης ἀλὰ Φάυνμαν, θὰ λέγαμε.*

Κ.: Ναί. Ἂν καὶ δὲν συμπαθοῦσε τὴν φιλοσοφία. Σατιρίζει καὶ ἕναν καθηγητὴ τῆς φιλοσοφίας. Δὲν συμπαθοῦσε λοιπὸν τὴν φιλοσοφία καὶ τοὺς φιλοσόφους. Ἦταν τυπικὸς Ἀμερικανὸς ἐπιστήμονας. Ἐνῷ ὁ Χάιζεμπερκ, ποὺ ἦταν καὶ αὐτὸς τῆς κβαντικῆς Φυσικῆς, ἔγραψε τὸ ἔργο «Φυσικὴ καὶ Φιλοσοφία», ἦταν δηλαδὴ φυσικὸς καὶ φιλόσοφος. Ὁ Φάυνμαν

δὲν ἦταν καθόλου τὸ γνωστὸ στὺλ τοῦ σύγχρονου φυσικοῦ-φιλοσόφου, τί ἦταν ὅμως; Ἦταν στὴν οὐσία ἡ συνέχεια τοῦ Θαλῆ, τοῦ Ἀναξίμανδρου, τοῦ Ἀναξιμένη, τοῦ Ἐμπεδοκλῆ. Γιατί; Γιατὶ αὐτοὶ οἱ φυσικοὶ φιλόσοφοι τί κάνανε; Τοὺς ὀνομάσαμε φυσικοὺς φιλοσόφους γιατὶ στοχάζονταν καὶ ἀναρωτιόντουσαν ἀπὸ τί εἶναι ἡ φύση. Δηλαδὴ ὁ Θαλῆς προσπαθοῦσε νὰ πῇ ὅτι ἡ γῆ ἐπιπλέει στὸ νερό. Ἔτσι ἐξηγοῦσε καὶ τοὺς σεισμούς, κουνιόντουσαν τὰ νερὰ καὶ γινόντουσαν σεισμοί.

Ἦρθε ὅμως ὁ μαθητής του ὁ Ἀναξίμανδρος καὶ εἶπε ὅτι ἡ γῆ αἰωρεῖται. Γιὰ πρώτη φορὰ στὴν ἱστορία εἰπώθηκε αὐτό. Δὲν εἶπε ὅμως ὅτι εἶναι στρογγυλή, εἶπε ὅτι εἶναι σὰν μακρόστενη κολώνα.

Τ.: *Τὴν εἶπε κυλινδρική. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ἡ γῆ δὲν εἶναι ἀκριβῶς στρογγυλή, εἶναι καὶ λίγο σὰν «πατάτα». Δὲν θέλω νὰ δικαιολογήσω τὸν κυλινδρισμὸ τοῦ Ἀναξίμανδρου, ἀλλὰ γιὰ νὰ γίνῃ κατανοητός... ποιός ξέρει ὁ ἄνθρωπος τί δυσκολίες θὰ εἶχε στὸ πῶς νὰ τὸ πῇ. Εἶχε ἀναφερθῆ ὅμως σὲ τόσα ἐκπληκτικὰ πράγματα, ὅπως ὅτι ὅλες οἱ ἀντιθέσεις βρίσκονται μέσα στὴν ἀπειροσύνη καὶ ὅτι ἐκεῖ, πέρα ἀπὸ τὰ φαινόμενα τῶν ἀντιθέσεων, στὸ βάθος ὑπάρχει ἡ οὐσία σὰν κοινὸς πυρῆνας καὶ ὅτι τὰ φαινομενικῶς ἀντίθετα εἶναι ἁπλῶς ἐπιφανειακὲς ἐντυπώσεις. Ἀλλὰ ἐδῶ ἐσεῖς δίνετε συνέντευξη καὶ ὄχι ἐγώ. Σᾶς ἀκούω λοιπόν.*

Κ.: Ἐγὼ αὐτὸ ποὺ ἐπισημαίνω εἶναι ὅτι ὁ Θαλῆς, ὁ Ἀναξίμανδρος, ὁ Ἀναξιμένης, ἡ Ἰωνικὴ σχολὴ εἶναι αὐτοὶ ποὺ ἀνακάλυψαν τὴν ἐπιστήμη. Δὲν τὸ λέω μόνον ἐγώ, αὐτὸ εἶναι κοινὸς τόπος. Ὁ πρῶτος ἐπιστήμονας εἶναι ὁ Θαλῆς. Θεωρεῖται καὶ φιλόσοφος, ἀλλὰ βασικὰ ἦταν ἐπιστήμων ποὺ προσπαθοῦσε νὰ ἑρμηνεύσῃ τὴν φύση μὲ λογικὲς διαδικασίες σκέψης. Ἐδῶ λοιπὸν βλέπουμε σὲ ἕνα ἔργο δύο ὡρῶν τὸν Φάυνμαν συνεχῶς νὰ ἐπικαλῆται τὴν φύση καὶ νὰ λέῃ ὅτι ἡ φυσικὴ εἶναι ἡ προσπάθεια τοῦ ἀνθρώπου νὰ περιγράψῃ τὴν φύση.

Τ.: *Εἶναι πανέμορφο καὶ εἶναι ὄντως κάτι ποὺ βγαίνει μέσα ἀπὸ τὸ ἔργο ἔντονα. Ὑπάρχει ὅμως ἕνα σημεῖο στὸ ἔργο, ὅπου ὁ Φάυνμαν ἐμφανίζεται σὰν ἕνας ἀπὸ τοὺς συντελεστὲς τῆς κατασκευῆς τῆς Ἀτομικῆς βόμβας. Καὶ θέλω κάτι νὰ ποῦμε πάνω σ' αὐτό.*

Κ.: Ναί, ὄντως ἦταν ἀπὸ τοὺς συντελεστὲς στὴν κατασκευὴ τῆς Ἀτομικῆς βόμβας.

Τ.: *Ὁ Φάυνμαν φαίνεται ὅτι τότε περνοῦσε μία περίοδο περίεργης ἀθωότητας καὶ ἀργότερα, ὅταν ἦταν πλέον ὥριμος ἐπιστήμονας, κατανόησε τί κακὸ εἶχε κάνει.*

Προχωρώντας ὅμως θέλω νὰ ἀναφερθῶ σὲ κάποια στιγμὴ τοῦ ἔργου, ὅπου μαθαίνουμε ὅτι ἦταν ὑπεύθυνος στὴν ἐπιτροπὴ ἔρευνας γιὰ τὸ τραγικὸ δυστύχημα τοῦ Τσάλεντζερ καὶ μάλιστα τὰ ἔβαλε μὲ τὸν Πρόεδρο τῶν ΗΠΑ καὶ διάφορα συμβούλια.

Κ.: Ναί. Τὸν κάλεσαν νὰ ἡγηθῇ μιᾶς ἐπιτροπῆς, ποὺ θὰ ἔβρισκε τὰ αἴτια τῆς ἔκρηξης τοῦ Τσάλεντζερ. Καὶ εἶναι ὁ μόνος ποὺ βρῆκε τὴν ἀλήθεια καὶ τὴν εἶπε. Κόντρα στοὺς ἄλλους, ποὺ ἤθελαν νὰ τὴν καλύψουν.

Τ.: *Γιὰ πέστε μας, πῶς μέσα στὴν πορεία τῶν δεκαετιῶν τῆς ζωῆς του ὡς ἐπιστήμονος ὡριμάζει καὶ καταλαβαίνει τί σημαίνει πραγματικὰ Ἀτομικὴ βόμβα;*

Κ.: Ζόρικο πρᾶγμα, γιατὶ ἐκείνη τὴν ἐποχὴ ὁ Φάυνμαν εἶναι 25 χρονῶν καὶ τὸν βρίσκει ὁ Μπὸμπ Γουίλσον, ἕνας μεγάλος φυσικός, καὶ τὸν παίρνει μαζί του στὴν κατασκευὴ τῆς βόμβας καὶ δουλεύει κάτω ἀπὸ τὸν Ὀπενχάιμερ. Ὁ Ὀπενχάιμερ ἦταν ἀκόμα πιὸ ἐχθρικὸς καὶ ἀντίθετος στὴν κατασκευὴ τῆς βόμβας. Ἔτσι οἱ Ἀμερικανοὶ ὑπεύθυνοι τὸν ξήλωσαν ἀπὸ παντοῦ. Ὁ Φάυνμαν δὲν ἔφτασε ἕως ἐκεῖ. Ἦταν...

Τ.: *Νεαρός.*

Κ.: Ναί. Βέβαια διαφώνησε ριζικὰ μετὰ γιὰ τὴν χρήση τῆς Ἀτομικῆς βόμβας, αὐτὸ εἶναι ὁλοφάνερο. Τὸ θέμα εἶναι ὅτι ἀπὸ μιὰν ἄλλην ἄποψη ὁ Φάυνμαν ὑπῆρξε θῦμα. Δηλαδὴ δὲν μπορῶ νὰ τὸν παρομοιάσω μὲ τὴν Ἰφιγένεια τόσο πολύ, ἀλλὰ τὸ στοιχεῖο τῆς θυσίας μᾶλλον ὑπάρχει καὶ στὰ δύο ἔργα. Ὁ καρκίνος τὸν ὁποῖο ἐκδήλωσε μπορεῖ νὰ ἦταν ἀπὸ τὴν ἀκτινοβολία ποὺ δέχτηκε ἀπὸ τὴν Ἀτομικὴ βόμβα, γιατί, ὅπως λέει, ἦταν ὁ μόνος ποὺ κοίταξε τὴν ἔκρηξη τῆς βόμβας κατάματα, ἐπειδὴ τότε δὲν γνώριζαν τὰ προβλήματα τῆς ἀκτινοβολίας. Ὅπως ἡ Μαντὰμ Κιουρὶ -ποὺ ἀναφέρεται καὶ αὐτὴ στὸ ἔργο-, τῆς ὁποίας ὁ ἄντρας της καὶ ὁ γιὸς πέθαναν ἀπὸ λευχαιμία ἐξ αἰτίας τῶν ἀκτινοβολιῶν, ποὺ τότε δὲν ἤξεραν τὶς ἐπιπτώσεις τους.

Τ.: *Ναί.*

Κ.: Μὲ τὴν ἔννοια λοιπὸν αὐτήν, ἀλλὰ μὲ μία τελείως διαφορετικὴ προσέγγιση, μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι εἶναι καὶ αὐτὸς θῦμα. Θυσιάζεται γιατὶ δέχθηκε τὴν ἀκτινοβολία.

Τ.: *Στὸ ὄνομα τῆς νίκης σὲ ἕναν πόλεμο.*

Κ.: Τότε ἡ Ἀμερικὴ καὶ ἡ Σοβιετικὴ Ἕνωση μαζὶ μὲ τὴν Εὐρώπη πολεμοῦσαν τὸν Χίτλερ, χέρι-χέρι. Ἡ Ἀμερικὴ ἔστελνε τρόφιμα πολεμοφόδια στὴν Ρωσία, στὴν Σοβιετικὴ Ἕνωση - ἦταν ἀλλοιῶς τὰ πράγματα. Οἱ Γερμανοὶ εἶχαν ἐπίσης πολὺ γερὸ ἐπιτελεῖο καὶ ἑτοίμαζαν καὶ αὐτοὶ τὴν βόμβα. Βέβαια ἀποδείχθηκε ὅτι δὲν ἦταν τόσο προχωρημένοι, ἀλλὰ τότε δὲν τὸ ἤξερε κανεὶς αὐτό. Μὲ τὴν ἔννοια αὐτὴν λοιπὸν ἐκεῖνο ποὺ πραγματικὰ ἔχει σημασία, εἶναι ὅτι σὲ ποιόν βαθμὸ ἕνας ἁπλὸς ἄνθρωπος -γιατὶ ὁ Φάϊμαν ἦταν ἕνα παιδὶ τοῦ δρόμου, μεγάλωσε στὸ Ρὸκ γουέη στὸ Λὸγκ Ἄιλαντ, στὴν Ν. Ὑόρκη- συνειδητοποίησε σταδιακὰ τὸν ὄλεθρο τῆς βόμβας. Αὐτὸς ξεκίνησε φτωχόπαιδο. Ἕνα παιδὶ τῆς γειτονιᾶς ποὺ ἔφτιαχνε ραδιόφωνα καὶ ὄχι μόνο, ὁτιδήποτε τοῦ ἔφερναν τὸ διώρθωνε. Ἦταν ἀνήσυχο πνεῦμα, ἀλλὰ ἦταν παιδὶ λαϊκό, δὲν ἦταν κουλτουριάρης. Δὲν ἦταν ἀπὸ τὸ Γέιλ ἢ τὸ Πρίστον καὶ γι' αὐτό, ὅταν μετὰ πῆγε σ' αὐτά, ἔκανε πλάκα.

Ὅταν πῆγε στὸ Πρίστον, ἕνα πολὺ σοβαρὸ Πανεπιστήμιο, ὁ πρύτανης ἔδινε κάθε Τετάρτη ἀπόγευμα ἕνα τσάι, ἡ γυναῖκα τοῦ πρύτανη, ποὺ τὸν εἶδε - ἦταν καινούργιος ἐκεῖ-, τοῦ λέει «θέλετε γάλα ἢ λεμόνι στὸ τσάϊ σας», καὶ αὐτὸς λέει «καὶ ἀπ' τὰ δυό», καὶ τοῦ λέει αὐτή, «σίγουρα θὰ ἀστειεύεσθε, κ. Φάυνμαν». Καὶ εἶναι ὁ τίτλος τῆς αὐτοβιογραφίας του. Αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος κράτησε τὴν ἀθώα φρέσκια ματιά του ἀπέναντι στὴν ἐπιστήμη, δηλαδὴ τὸ νὰ δουλεύῃ σὰν νὰ εἶναι παιχνίδι μέχρι τὸ τέλος τῆς ζωῆς του. Νομίζω ὅτι αὐτὸ ποὺ ἀνακαλύπτω -καὶ ὑποκλίνομαι σ' αὐτὴν τὴν προσωπικότητα, ποὺ μὲ γοήτευσε τόσο πολύ, ὥστε νὰ προσπαθήσω νὰ «μπῶ» μέσα της- εἶναι ὅτι ἐνῷ ἦταν τόσο μεγάλος, ἐξακολουθοῦσε νὰ κάνῃ σαχλαμάρες, ἐξακολουθοῦσε νὰ εἶναι ἕνας ἁπλὸς ἄνθρωπος, ποὺ ἤθελε νὰ ἀπολαμβάνῃ τὸ κάθε μικρὸ πρᾶγμα στὴν ζωή του.

Τ.: *Χαρακτηριστικὸ τῶν πραγματικὰ μεγάλων.*

Κ.: Χωρὶς καμμιὰ σοβαροφάνεια. Πρᾶγμα ἀπὸ τὸ ὁποῖο, ὅπως ξέρετε πολὺ καλά, πάσχει τὸ μεγαλύτερο τμῆμα τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας. Βάλε κάποιον πίσω ἀπὸ μία καρέκλα, δῶσε του ἕνα ἀξίωμα, μιὰν ἀναγνώριση καὶ ἀμέσως παίρνει ὕφος χιλίων αὐτοκρατόρων καὶ χιλίων παπῶν, ἂς ποῦμε.

Τ.: *Ὑπάρχει ὅμως μέσα στὸ ἔργο σας ἕνα σημεῖο αἰχμή, ποὺ δείχνει μὲ ἰδιαίτερο τρόπο τὴν εὐαισθησία καὶ τὴν ἀνθρωπιὰ τοῦ χαρακτῆρα του. Εἶναι τὸ σημεῖο ποὺ φαίνεται ἡ πίστη καὶ ἡ μεγάλη ἀγάπη πρὸς τὴν σύντροφό του. Μιὰ ἐκπληκτικὴ ἱστορία ἀγάπης.*

Κ.: Εἶναι καταπληκτικὴ περίπτωση. Γιατί; Γιατὶ αὐτὸς τὴν εἶχε γνωρίσει τὴν Ἀρλὴν στὸ πανεπιστήμιο καὶ ἦταν ἐρωτευμένος μαζί της καὶ οἱ γονεῖς του δὲν τὴν ἤθελαν -καὶ ἰδίως ἡ μητέρα του- ἐπειδὴ δὲν ἦταν Ἑβραία ἢ κάτι τέτοιο. Αὐτὸς ὅμως ἔκανε τὴν ὑπέρβαση, τὴν παντρεύτηκε καὶ τὴν πῆρε μαζί του.

Τ.: *Ἐπειδὴ δὲν ἦταν Ἑβραία δὲν τὴν ἤθελε ἡ μητέρα του;*

Κ.: Ναί, δὲν ἦταν Ἑβραία ἡ Ἀρλὴν καὶ ἡ μητέρα του εἶχε ἀντιρρήσεις γι' αὐτήν. Ξέρεις οἱ Ἑβραῖοι καὶ ἰδιαίτερα οἱ γυναῖκες κρατᾶνε τὸ θρησκευτικὸ καὶ τὴν προσήλωση σ' αὐτά. Αὐτὸς ὅμως ἦταν ἀνατρεπτικὸ πνεῦμα, θέλω νὰ πῶ ἦταν ἕνας ἄνθρωπος πάνω ἀπ' ὅλα, ἄνθρωπος μὲ συνείδηση οἰκουμενικοῦ ἀνθρώπου. Αὐτὸς ὁ ἔρωτας ἦταν πολὺ μεγάλος, γιατί, ὅπως βλέπεις, 40 χρόνια μετὰ μιλάει γι' αὐτὴν καὶ συγκλονίζεται καὶ κλαίει. Αὐτὸς ἦταν ὁ ἔρωτας τῆς ζωῆς του.

Τ.: *Καὶ ἔφευγε σαββατοκύριακα ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ τῆς Ἀμερικῆς γιὰ νὰ ἐπισκεφθῆ τὴν ἄρρωστη Ἀρλήν;*

Κ.: Ναί, διέσχιζε δύο πολιτεῖες γιὰ νὰ πάη νὰ τὴν βρῆ στὸ νοσοκομεῖο, καὶ αὐτὸ ἦταν κάτι ποὺ τὸν συγκλόνισε, τὸν ἐπηρέασε σὲ ὅλη του τὴν ζωή. Ἔχει γίνει καὶ μία ταινία στὸν κινηματογράφο γιὰ ἐκεῖνον τὸν ἔρωτα ἐκεῖνα τὰ χρόνια.

Τ.: *Ἆ, ἔτσι.*

Κ.: Βέβαια. Ντὶκ καὶ Ἀρλίν, δὲν θυμᾶμαι πῶς ἀκριβῶς λέγεται, δὲν ἔχει σημασία.

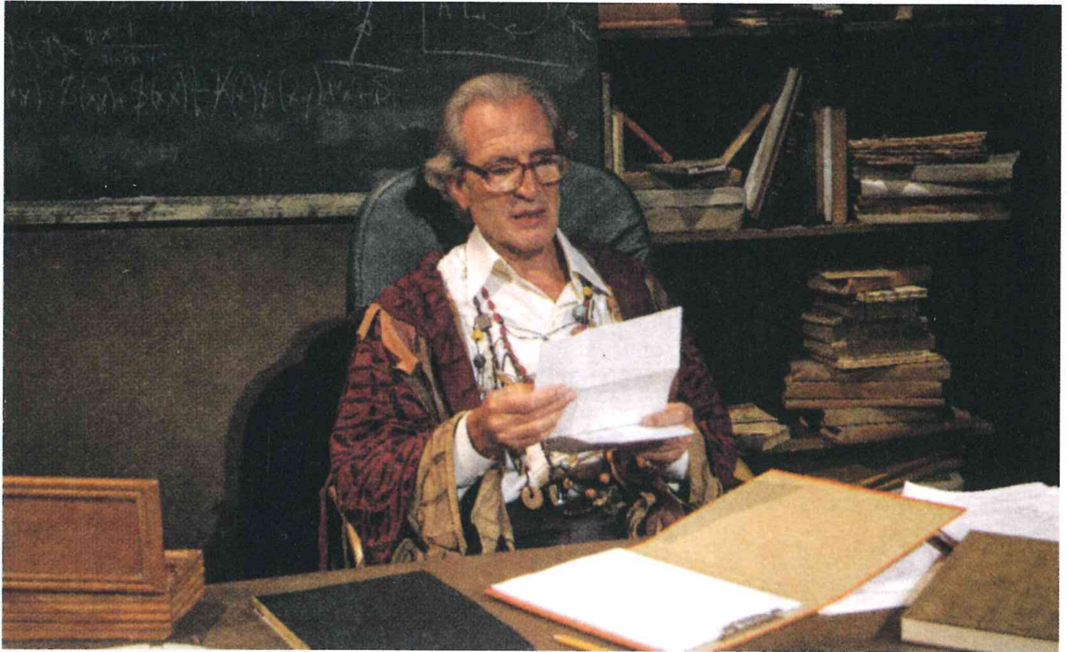
Τ.: *Ὡστόσο εἴπατε στὴν ἀρχὴ τῆς συζήτησής μας γιὰ τὴν συμβολή σας στὴν μετάφραση. Αὐτὸ συμβαίνει ἐπειδὴ ἔχετε καὶ κάποιο ταλέντο στὴν συγγραφή; Πρόσφατα νομίζω κυκλοφόρησε ἕνα βιβλίο σας, οἱ Σαλτιμπάγκοι, ἔτσι δὲν εἶναι;*

Κ.: Ναί, ἀκριβῶς.

Τ.: *Μὲ τί καταπιάνεται αὐτὸ τὸ βιβλίο;*

Κ.: Αὐτὸ τὸ βιβλίο δὲν ἔχει καμμία σχέση, ὅπως καταλαβαίνετε, μὲ τὸ θεατρικὸ ἔργο QED. Οἱ *Σαλτιμπάγκοι* εἶναι μία ἱστορία στὰ 1836, στὴν Ἀθήνα ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, ὅπου ἔχει γίνει πρωτεύουσα ἐνάμισυ χρόνο πρίν. Ἡ Ἀθήνα ἔγινε πρωτεύουσα τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους τὸν Δεκέμβρη τοῦ 1834. Πρὶν ἦταν τὸ Ναύπλιο καὶ ἀκόμα πιὸ πρὶν ἡ Αἴγινα, ἡ πρώτη πρωτεύουσα ἀπὸ τὸ 1828 ποὺ ἔγινε ἐλεύθερο κράτος ἡ Ἑλλάδα καὶ ἦρθε ὁ Καποδίστριας. Αὐτὸς πῆγε πρῶτα στὴν Αἴγινα καὶ μετὰ στὸ Ναύπλιο. Ἡ ἱστορία μου λοιπὸν ἐξελίσσεται τότε ποὺ δημιουργήθηκε τὸ Ἑλληνικὸ Κράτος καὶ ἔχει νὰ κάνῃ πολὺ μὲ Ἕλληνες τῆς διασπορᾶς ἀπὸ ὅλον τὸν κόσμο στὴν μόλις ἀπελευθερωμένη Ἑλλάδα. Γνωρίζουμε πολὺ καλά, θὰ τὸ ξέρετε καὶ ἐσεῖς, ὅτι οἱ Ἕλληνες τῆς διασπορᾶς ἔπαιξαν καθοριστικὸ ρόλο μὲ τὴν Φιλικὴ Ἑταιρεία. Εἶναι λοιπὸν ἕνας ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ὀνομάζεται Θανάσης Κωτσόπουλος, ὁ ὁποῖος κατάγεται ἀπὸ τὴν Ὀδησσό, ὅπου στὴν Ὀδησσὸ προεπαναστατικὰ εἶχε δημιουργηθῆ θέατρο ἀπὸ τὴν Φιλικὴ Ἑταιρεία, ἡ ὁποία ἔπαιζε ἔργα τοῦ διαφωτισμοῦ, ποὺ ὑμνοῦσαν τὶς ἀρχὲς τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς δημοκρατίας κ.λπ.

Καὶ ὁ ἄνθρωπος αὐτός, ὁ πρωταγωνιστής, στὰ νιάτα του ἔφυγε, πῆγε στὸ Παρίσι νὰ γίνῃ γιατρός, ἀλλὰ μετὰ ἀποφάσισε νὰ γίνῃ ἠθοποιός, ἔγινε ἠθοποιὸς εἶχε μία μικρὴ καριέρα, ἀλλὰ παράλληλα, ὅταν ξέσπασε ἡ ἐπανάσταση, γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ βοηθήσῃ μάζευε λεφτὰ γιὰ τοὺς ἐπαναστατημένους. Καὶ ὅταν πιὰ τελείωσαν ὅλα, πέθανε. Στὴν συνέχεια ὁ Κοραῆς ἀποφάσισε πιὰ τὸ 1836 νὰ ἔρθῃ στὴν πατρίδα. Ἔρχεται λοιπὸν στὴν Ἑλλάδα μὲ ἕνα ὄνειρο, νὰ κάνῃ ἕνα θέατρο. Τὸ πρῶτο θέατρο τῆς Ἀθήνας,

στὸ ὁποῖο προσδοκοῦσε νὰ παιχτοῦν τὰ ἔργα τὰ ὁποῖα εἶχε ἀγαπήσει μικρός, τὰ ὁποῖα ἔχει ἀφήσει στὴν Ὀδησσό. Λοιπόν, αὐτὸς εἶναι ἕνα παιδὶ τοῦ διαφωτισμοῦ στὴν οὐσία.

Τ.: *Δηλαδὴ μὲ τὸ θέατρο καὶ τὸν διαφωτισμὸ καταπιάνεται κυρίως τὸ βιβλίο σας, Οἱ Σαλτιμπάγκοι. Ὅμως ξέρω ὅτι εἶστε ἀπὸ γενιὰ συγγραφέων, διότι καὶ ὁ πατέρας σας, ὁ φιλόλογος Παῦλος Κοτανίδης, ἔχει ἀφήσει ἕνα ἔργο μνημειῶδες, ποὺ εἶναι ἡ Ὀδύσσεια στὰ Ποντιακά, ἀπ' τὶς ἐκδόσεις «ΚΑΚΤΟΣ».*

Κ.: Ναί. Ἀπὸ τὸν τολμηρὸ Ὀδυσσέα Χατζόπουλο.

Τ.: *Θά 'θελα νὰ μοῦ πῆτε γιὰ τὸν πατέρα σας, καὶ αὐτὸ γιατὶ ἐλάχιστοι γνωρίζουν ὅτι ὑπάρχει ἡ Ὀδύσσεια στὰ Ποντιακά. Ἐδῶ ὅλοι καταλαβαίνουμε πλέον ὅτι ἡ ποντιακή σας καταγωγὴ δικαιολογεῖ τὸ ὄνομά σας ἀλλὰ καὶ τὴν ἑλληνική σας κατατομή.*

Κ.: Χαίρομαι ποὺ φαίνεται.

Τ.: *Κοτανίδειος μύτη - ὁ Πόντος σὲ ὅλη τὴν ἑλληνικότητά του. Ἤθελα λοιπὸν νὰ σᾶς ρωτήσω δυὸ πράγματα σχετικὰ μὲ τὸν πατέρα σας.*

Κ.: Ὁ πατέρας μου μπορῶ νὰ πῶ ὅτι εἶχε μία φλέβα συγγραφική ἀπὸ μικρός. Δηλαδὴ τὸ πρῶτο του ἔργο θὰ πρέπει νὰ τὸ ἔγραψε -ἕνα θεατρικὸ- στὰ ποντιακὰ στὴν Δρᾶμα «νὰ ἡ λύπη οὐκ ἐξέρ», δηλαδὴ ἀλίμονο σ' αὐτὸν ποὺ δὲν γνωρίζει. Λοιπὸν ἀσχολεῖτο μὲ τὴν συγγραφὴ θεατρικῶν ἔργων. Ἔχει γράψει ἀρκετὰ ποντιακὰ ἔργα. Πρὶν τὴν *Ὀδύσσεια* εἶχε μεταφράσει Ἀριστοφάνη, ἀρκετὰ ἔργα. Ἡ *Εἰρήνη* τοῦ Ἀριστοφάνη ἔχει παιχτῆ ἀπὸ μία ποντιακὴ σκηνὴ τοῦ Τερζᾶ στὰ πλαίσια τῆς *«Ἀθήνα, Πολιτιστικὴ Πρωτεύουσα»* πρὶν 20 χρόνια, καὶ ἐν συνεχείᾳ καὶ ἄλλα θεατρικὰ ἔργα. Μάλιστα ἔχει πάρει καὶ βραβεῖα ἀπὸ τὴν Παναγία Σουμελᾶ καὶ ὅλα αὐτά, ἀλλὰ τὸ βασικώτερο ἦταν ἡ *Ὀδύσσεια*. Ὅταν καταπιάστηκε μὲ τὴν *Ὀδύσσεια* ἐπὶ μία πενταετία ἦταν πρωί, μεσημέρι, βράδυ ἐκεῖ, πάνω ἀπὸ τὸ βιβλίο. Πῆρε νωρὶς τὴν σύνταξη, στὰ 58 του, γιατὶ

εἶχε πολλὰ χρόνια στρατιωτικῆς θητείας, ἐπειδὴ ἦτανε στὸν πόλεμο. Καὶ ἀπὸ ἐκεῖ καὶ μετὰ στρώθηκε γιὰ τὰ καλὰ στὸ γράψιμο, ποὺ ἦταν ἡ ἀγάπη του. Μ' αὐτὴν τὴν λογικὴ μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι ἀργὰ ἄρχισε νὰ καλλιεργῆ πιὸ ἔντονα τὴν συγγραφική του ἱκανότητα· καὶ μπορῶ νὰ πῶ ὅτι εἶμαι περήφανος, γιατὶ ὅταν ἔχῃς ἕνα πατέρα ὁ ὁποῖος μεγάλος -στὰ 55, στὰ 60- στρώνεται νὰ μεταφράση *Ὀδύσσεια*, ἂς ποῦμε ὁλόκληρο τὸν Ὅμηρο καὶ ἐν συνεχείᾳ καταπιάνεται καὶ μεταφράζει καὶ τὴν *Ἰλιάδα*, ἡ ὁποία ἐλπίζω νὰ ἐκδοθῇ καὶ αὐτὴ σύντομα, ἔ, ἔχεις ἕνα φωτεινὸ παράδειγμα. Ἂν ὑπάρχῃ φλέβα σὲ μένα, ἴσως ἡ κληρονομιὰ νὰ εἶναι ἀπὸ τὸν παρέρα.

Τ.: *Εἶναι ὄμορφα ὅλα αὐτά, γιατὶ ἀκριβῶς δείχνουν τὴν διαχρονικότητα τῆς ἑλληνικῆς παράδοσης, ποὺ εἰδικὰ οἱ Ἕλληνες τοῦ Πόντου τὴν διατήρησαν ὅσο λίγοι Ἕλληνες. Ὅμως ὀφείλω νὰ πῶ ὅτι σ' αὐτὸ βλέπω καὶ τὴν ἀνάγκη τοῦ Ἕλληνα γιὰ τὴν τέχνη γενικώτερα - εἴτε εἶναι λογοτεχνία, εἴτε θέατρο, εἴτε μουσική, εἴτε χορός. Στὴν οὐσία μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι ἡ ψυχὴ τοῦ Ἕλληνα εἶναι ἕνα κρᾶμα μὲ τὴν τέχνη. Τοῦ Ἕλληνα τοῦ ἀρέσει νὰ γίνεται ἕνα μὲ τὴν τέχνη. Ἐπανερχόμενος στὸ θεατρικὸ μὲ θέμα τὴν ζωὴ τοῦ Φάυνμαν ἤθελα νὰ σᾶς ρωτήσω, ἔχετε σκεφθῆ ποτὲ ὅτι παρακολουθώντας ἕνας ἄνθρωπος γιὰ δύο ὧρες Φάυνμαν-Κοτανίδη γίνεται καὶ ὁ ἴδιος Φάυνμαν; Δηλαδὴ ὅτι τὸ θέατρο στὴν οὐσία μπορεῖ νὰ σὲ κάνῃ, χωρὶς νὰ χρειαστῆ νὰ κάνῃς ἔγκλημα, νὰ νοιώσῃς ὅπως νιώθει ἕνας δολοφόνος, ἂν καταφέρῃ ἕνας πολὺ καλὸς ἠθοποιὸς καὶ σὲ παρασύρει. Μὲ τὴν βοήθεια τοῦ ἠθοποιοῦ νὰ ταυτιστῇς μὲ τὸν ἥρωα καὶ νὰ νοιώσῃς τὸν κόσμο του, ὅποιος καὶ νὰ εἶναι αὐτός. Ἐγὼ ἔνοιωσα κατὰ τὴν διάρκεια τοῦ ἔργου σὲ ἀρκετὲς περιπτώσεις Φάυνμαν, πιστεύω ἔτσι θὰ ἔνοιωσαν καὶ πολλοὶ ἄλλοι. Καταφέρατε καὶ μὲ παρασύρατε. Τί ἔχετε νὰ πῆτε γι' αὐτό, γιὰ τὴν ψυχὴ τοῦ ρόλου, γιὰ τὸ πετσὶ τοῦ ρόλου; Παίζοντας αὐτὸ τὸ ἔργο σᾶς βγαίνει κάπου ἕνα ἀπωθημένο φυσικομαθηματικοῦ, ποὺ φωλιάζει μέσα σας;*

Κ.: Βέβαια, ἐδῶ καὶ χρόνια λέω ὅτι ἂν δὲ γινόμουν ἠθοποιός, ἂν ξεκινοῦσα ἀπὸ τὴν ἀρχή, θὰ γινόμουν ἢ φυσικὸς ἢ χορευτής. Γιατὶ μὲ γοητεύει πάρα πολὺ ἡ φυσική, πάρα πολύ, ἀλλὰ μὲ γοητεύει καὶ ὁ χορός, γιατὶ θεωρῶ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ χορευτῆ τὸ μοναδικὸ ἐπάγγελμα σκηνικῆς τέχνης ποὺ εἶναι δυσκολώτερο ἀπὸ τοῦ ἠθοποιοῦ. Οἱ χορευτὲς ἔχουν πραγματικὰ δουλειὰ πιὸ δύσκολη, ἔτσι πιστεύω. Γιατὶ ἡ πειθαρχεία τοῦ σώματος εἶναι πολὺ δύσκολη ὑπόθεση, ἔτσι νομίζω.

Τ.: *Στὸ ἔργο ρίχνετε καὶ τοὺς χορούς σας μὲ τὴν συμπρωταγωνίστριά σας ἀλλὰ καὶ μόνος σας.*

Κ.: Μὰ ἔχω κάνει χορό. Ἀπὸ τὶς πρῶτες παραστάσεις ποὺ ἔκανα, ἔχω χορέψει στὸ Ἡρώδειο.

Τ.: *Εἶναι πολὺ ὡραῖο τὸ κομμάτι μὲ τοὺς χορούς σας.*

Κ.: Ἄ, ναί.

Τ.: *Ὥστε ἔτσι λοιπόν, νοιώθετε καὶ σὰν φυσικός.*

Κ.: Ναί, ἐδῶ λοιπὸν ἦταν πραγματικὰ ἡ λογική μου· νὰ μπῶ μέσα σ' αὐτὴν τὴν προσωπικότητα ἑνὸς ἀνθρώπου ποὺ ἔχει ζήσει τὴν φυσικὴ σὲ τέτοιο βαθμό. Καὶ ἐπειδὴ ἐμένα μοῦ ἀρέσει τόσο πολὺ ἡ φυσική, τὸ ἔργο τὸ ἔνοιωσα κάπου καὶ σὰν ἕνα πολὺ μεγάλο σεμινάριο γιὰ μένα. Εἶναι προσωπικὸ σχολεῖο γιὰ μένα, γιατὶ ἔχω διαβάσει 4-5 βιβλία τοῦ Φάυνμαν στὴν πορεία ἐνῷ ἑτοιμαζόταν τὸ ἔργο, ἀλλὰ καὶ πολλὰ ἄλλα βιβλία πάλι γύρω ἀπὸ τὴν φυσική. Αὐτὸ τὸ κείμενο τοῦ Γραμματικάκη στὸ πρόγραμμα σᾶς διαφωτίζει σὲ τόσα πράγματα. Γιατί; Γιατὶ πραγματικὰ ἡ θεωρεία τοῦ

QED, ποὺ ἕνωνε τὴν κβαντικὴ φυσικὴ μὲ τὴν ἠλεκτρομαγνητισμό, εἶναι κάτι τὸ ὁποῖο ἀπελευθερώνει πάρα πολλὰ πράγματα στὴν σκέψη καὶ ἔτσι ἔρχεται ἡ γνώση. Εἶναι μία θεωρεία ἡ ὁποία ἔχει ἀπίστευτες ἐφαρμογές.

Τ.: *Ἐδῶ θὰ ἤθελα νὰ πῶ ὅτι ὁ ὅρος «κβαντικὴ» φυσικὴ ξεκινάει ἀπὸ τὴν λέξη «κβάντουμ», ποὺ στὰ λατινικὰ σημαίνει πακέτο· κβάντο εἶναι τὸ «μικρὸ πακέτο ἐνεργείας». Ἔτσι λοιπὸν βλέπουμε ἕνα φυσικό, ὁ ὁποῖος ὅμως εἶναι καὶ μουσικός. Γι' αὐτὸ τί ἔχετε νὰ πῆτε; Αὐτὸ πῶς τὸ βιώσατε;*

Κ.: Αὐτὸ ἦταν μία μεγάλη δυσκολία. Γιατί; Γιατὶ ὁ Φάυνμαν παίζει ντράμς. Ἦταν ὡραῖος ντραμίστας. Ἔπαιζε ἀπὸ μικρὸς ντράμς, ἐγὼ ἤμουν ἀνίδεος, ἔκατσα λοιπὸν καὶ πῆρα μαθήματα.

Τ.: *Κι ὅμως στὰ τύμπανα τὰ καταφέρατε καλά.*

Κ.: Ἔμαθα δυὸ-τρία μοτίβα ποὺ χρειαζόταν.

Τ.: *Δύσκολα μοτίβα.*

Κ.: Ναί, ἔκανα πολλοὺς μῆνες μαθήματα γιὰ νὰ μάθω, γιατὶ ἤμουν τελείως ἄσχετος καὶ ἐκεῖ ζορίστηκα. Ὅμως μὲ βοήθησε νὰ μπῶ πιὸ πέρα στὴν ψυχοσύνθεσή του. Γιατί;

Γιατί ἀκριβῶς ὁ ἄνθρωπος ὁ ὁποῖος διανοεῖται καὶ μετὰ παίρνει ἕνα τύμπανο καὶ ἀρχίζει καὶ τὸ κτυπάη καὶ βγάζει ἤχους καὶ ρυθμοὺς μέσα ἀπ' αὐτό, ἐνῷ παράλληλα τὰ ἐνδιαφέροντά του σὲ ὅλα τὰ ἐπίπεδα εἶναι φορτισμένα μὲ δύναμη, εἶναι ἄνθρωπος γεμᾶτος. Νομίζω ὅμως ὅτι τὸ χαρακτηριστικώτερο τοῦ Φάυνμαν εἶναι αὐτό, ὅτι ἦταν ἕνας πάρα πολὺ περίεργος ἄνθρωπος καὶ ὅπου εὕρισκε ἐνδιαφέρον ἤθελε νὰ τὸ μάθη, πήγαινε μὲ τὸ κεφάλι μπροστὰ γιὰ νὰ τὸ μάθη. Αὐτὸ γιὰ μένα κρύβει ἀπίστευτη γοητεία μέσα του.

Τ.: *Ἴσως τελικὰ καὶ ἡ φυσικὴ καὶ ἡ ἁρμονία τῶν σφαιρῶν, ἐννοῶ τῶν πλανητῶν, τῶν ἀστρικῶν συστημάτων, γίνεται ἁρμονία καὶ στὴν καθημερινότητά μας σὲ μικροκλίμακα· νὰ ἔρχονται ἡ μουσικὴ καὶ ὁ χορὸς καὶ μέσα ἀπὸ κάθε νότα, μέσα ἀπὸ τὸν ἀέρα, νὰ δημιουργῇ παλμοὺς καὶ νὰ τοὺς ἀκοῦμε. Αὐτὸς ὁ χορὸς νὰ εἶναι μία ἀντανάκλαση τῶν χορῶν τοῦ σύμπαντος καὶ ἴσως ἐκεῖ πέρα εὕρισκε καὶ ὁ Φάυνμαν αὐτὴν τὴν ἐσωτερικὴ ἀναλογία μὲ τὸν μακρόκοσμο.*

Κ.: Τί λέει ὁ Πλάτωνας γιὰ τὴν μουσική; Δὲν θυμᾶμαι τὴν φράση, εἶναι κάτι ἐξαιρετικὲς φράσεις, εἶναι γιὰ τὴν μουσικὴ σὰν μία ἔκφραση τοῦ σύμπαντος.

Τ.: *Ἔτσι. Ὁ Πυθαγόρας ἔλεγε ἀκριβῶς ὅτι ἡ μουσικὴ εἶναι μία ἀναλογία τῆς ἁρμονίας τῶν συμπαντικῶν σφαιρῶν.*

Κ.: Καὶ τελικὰ νομίζω ὅτι ὅλη ἡ τέχνη αὐτὴ τὴν ἁρμονία ἀνιχνεύει στὴν οὐσία. Δηλαδὴ πέρα ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπινους χαρακτῆρες καὶ τὶς σχέσεις τῶν ἀνθρώπων ἡ τέχνη προσπαθεῖ νὰ συλλάβη καὶ αὐτὴ μὲ τὸν τρόπο της τὸ σύμπαν. Κάπως ἔτσι τὸ αἰσθανόμουνα πάντα. Ὄχι μὲ τὴν ἔννοια τῆς ὑποχρέωσης ἀλλὰ μὲ τὴν ἔννοια τοῦ παιχνιδιοῦ, ὅπως λέει καὶ ὁ Φάυνμαν γιὰ τὴν ἐπιστήμη. Γιατὶ λέει σὲ κάποιο σημεῖο -ποὺ εἶναι καὶ γιὰ μένα κλειδὶ γιὰ τὸ ἔργο καὶ γιὰ τὴν ἑρμηνεία- ὅτι πολλὰ ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ θὰ μοῦ ἔδιναν ἀργότερα τὸ νόμπελ, εἶχαν ξεκινήσει ἀπὸ μία σαχλαμάρα, ἕνα παιχνίδι μὲ ἕνα πιάτο.

Τ.: *Περισσότερα κλειδιὰ ὅμως θὰ βροῦν οἱ θεατὲς ὅταν ἔλθουν νὰ παρακολουθήσουν τὸ θεατρικό σας ἔργο, ποὺ θὰ παίζεται στὴν σκηνὴ τοῦ Θεάτρου «ΡΟΕΣ» ἕως τὸ τέλος Ἰανουαρίου, ὁπότε θὰ ὁλοκληρωθοῦν οἱ παραστάσεις.*

Σᾶς εὐχαριστῶ, κ. Κοτανίδη, νὰ εἶστε καλά.

Κ.: Καὶ ἐγὼ εὐχαριστῶ καὶ ἐσᾶς καὶ τὸ «ΙΧΩΡ». ●

ΤΟ ΑΡΧΑΙΟ ΙΕΡΟ ΠΥΡ

Στυλιανός Τάκας

Ὁ Ἕλλην φιλόσοφος Ἡράκλειτος ἔλεγε ὅτι τὸ Πῦρ εἶναι ἡ ἀρχὴ τῶν πάντων. Μὲ τὴν φράση του αὐτὴν μᾶς ἀποκαλύπτει ὅτι τὸ πῦρ εἶναι στοιχεῖο δημιουργικό, τὸ ὁποῖο ὑπάρχει παντοῦ καὶ συντελεῖ στὴν ἀέναη δημιουργία καὶ ἐξέλιξη τῶν πάντων στὴν Φύση, γι' αὐτὸ δικαίως ἀπὸ πολλοὺς χαρακτηρίζεται ὡς ΙΕΡΟΝ ΠΥΡ.

Τὸ **ΠΥΡ** στὴν πλέον ἁπλῆ του ἐκδήλωση, ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν καύση ὑλικῶν σωμάτων, ἐκδηλώνεται ὡς **Φῶς** καὶ **Θερμότητα**. Ἡ ἐσωτερικὴ φιλοσοφία θεωρεῖ ὅτι ἡ ΘΕΡΜΟΤΗΤΑ εἶναι ἐκδήλωση (δηλαδὴ νόμος) τῆς μεριστῆς (ἢ ἀτομικῆς) οὐσίας, δηλαδὴ τῆς ΥΛΙΚΗΣ ΟΥΣΙΑΣ, ἐνῷ τὸ ΦΩΣ εἶναι ἐκδήλωση (δηλαδὴ νόμος) τῆς ἀμέριστης (ἢ συνεχοῦς) οὐσίας, δηλαδὴ τῆς ΟΥΣΙΑΣ ΤΟΥ ΑΙΘΕΡΟΣ. Ἐπίσης θεωρεῖ ὅτι τὸ ΦΩΣ ὡς νόμος τῆς οὐσίας τοῦ αἰθέρος ἐκδηλώνεται ὅταν ὁ αἰθέρας συνεργάζεται καὶ συλλειτουργῇ μὲ τὴν ἄλλη οὐσία τοῦ σύμπαντος, τὴν ὑλικὴ οὐσία, ἀπὸ τὴν ὁποία ἐκπορεύεται ὁ νόμος τῆς θερμότητας. Καθένας ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς νόμους (τοῦ φωτὸς καὶ τῆς θερμότητας) δὲν μπορεῖ νὰ ἐμφανισθῇ χωριστὰ στὶς λειτουργίες τῶν Κόσμων, ὅπως καὶ στὶς λειτουργίες καὶ αὐτῶν ἀκόμη τῶν πνευματικῶν φύσεων, γι' αὐτὸ λέγουμε ὅτι τὸ **ΠΥΡ εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς συλλειτουργίας καὶ τῶν δύο οὐσιῶν τοῦ Σύμπαντος**. Συνεπῶς γιὰ νὰ γίνῃ κατανοητὴ σὲ ὅλους μας ἡ ἔννοια τοῦ Πυρός, πρέπει προηγουμένως νὰ ἐξετάσουμε τί εἶναι μεριστὴ ἢ ἀτομικὴ ἢ ΥΛΙΚΗ οὐσία καὶ τί ἀμέριστη ἢ συνεχὴς οὐσία ἢ ΑΙΘΕΡΑΣ καὶ γιατί ἡ θερμότητα εἶναι ἐκδήλωση τῆς μεριστῆς καὶ τὸ φῶς τῆς ἀμέριστης οὐσίας.

Η ΜΕΡΙΣΤΗ ΟΥΣΙΑ ΤΗΣ ΦΥΣΕΩΣ

Ἡ μεριστὴ ἢ ἀτομική[1] οὐσία ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ ἄπειρο πλῆθος τῶν ἀτόμων τὰ ὁποῖα συγκροτοῦν τὶς ὑλικὲς μορφὲς τοῦ σύμπαντος, δηλαδὴ ἀποτελεῖ (σὲ πρώτη προσέγγιση) τὴν ὑλικὴ οὐσία τοῦ σύμπαντος. Τὰ ἄτομα τῆς μεριστῆς ἢ ἀτομικῆς οὐσίας νοοῦνται ὡς στιγμές, δηλαδὴ ὡς μαθηματικὰ σημεῖα χωρὶς διαστάσεις καὶ ἔχουν κέντρο καὶ περιφέρεια. **Κέντρο** εἶναι ἡ δύναμη τοῦ ἀτόμου, ἡ ὁποία ἔχει τὴν ἔννοια τοῦ Νόμου τῆς Κινήσεως καὶ **Περιφέρεια** εἶναι αὐτὸ τοῦτο τὸ Εἶναι τοῦ ἀτόμου, ἔχει δὲ τὴν ἔννοια τοῦ Νόμου τῆς Ζωῆς. Μὲ τὴν ἐμφάνιση τῶν ἀτόμων στὴν Φύση (δηλαδὴ στὴν ἐνεργητικὴ κατάσταση) ἐκ τοῦ Χάους, ὁ μὲν Νόμος τῆς Κινήσεως οὐδέποτε καταπαύει τὴν δράση του, μὲ τὴν ὁποία συνεχῶς ἐπεκτείνει τὶς δυναμικότητες τῶν ἀτόμων τῆς μεριστῆς οὐσίας, ἐνῷ ὁ Νόμος τῆς Ζωῆς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ τηρεῖ τὸ κάθε ἄτομο ὡς διακεκριμένη ὀντότητα ἔναντι τῶν ἄλλων ἀτόμων. Ἐπισημαίνεται μὲ ἔμφαση ὅτι ἡ λέξη ζωὴ ἔχει τὴν ἔννοια τῆς αὐτοτελοῦς ὑπάρξεως στὴν προκειμένη περίπτωση καὶ ὄχι τὴν ἔννοια ποὺ δίνει ἡ βιολογία.

Ὁ *Νόμος τῆς Κινήσεως* τοῦ Ἀτόμου (ποὺ ἡ δράση του εἶναι ἀδιάλειπτη) προκαλεῖ ἀπὸ τὸ Εἶναι τῶν ἀτόμων τὴν ἐκδήλωση ἑνὸς νέου νόμου, τοῦ Νόμου τῆς ΘΕΡΜΟΤΗΤΑΣ. Ἡ θερμότητα ἐκδηλώνεται ὡς ἡ φυγόκεντρη* δύναμη τοῦ ἀτόμου, ἐνῷ ἡ κίνηση ἐκδηλώνεται ὡς κεντρομόλα* δύναμή του. [Οἱ ὅροι φυγόκεντρη* δύναμη καὶ κεντρομόλα* δύναμη (ποὺ γιὰ λόγους διακρίσεως γράφονται μὲ ἕνα ἀστεράκι στὸ τέλος) δὲν ἔχουν τὴν ἔννοια ποὺ δίδεται στὴν φυσική, ἀλλὰ ἐννοοῦν τὴν πρὸς τὰ ἔσω ἢ πρὸς τὰ ἔξω ἐκδήλωση τῶν ἀντίστοιχων νόμων. Συνεπῶς ἡ ΘΕΡΜΟΤΗΤΑ εἶναι ἡ πρὸς τὰ ἔξω ἐκδήλωση τῶν ἀτόμων τῆς ἀτομικῆς ἢ μεριστῆς οὐσίας.]

Ἡ μεριστὴ οὐσία εἶναι ἡ Μητέρα τῶν Κόσμων, τὸ θῆλυ τῆς δημιουργίας καὶ ὁ παθητικὸς παράγων τῶν κόσμων, γιατὶ ὑπόκειται στὶς ἐνεργητικὲς ἐπιδράσεις τῆς ἄλλης οὐσίας, τῆς συνεχοῦς, προκειμένου νὰ συγκροτηθοῦν οἱ μορφές.

Τὴν μεριστὴ ἢ συνεχῆ οὐσία οἱ Πυθαγόρειοι χαρακτήρισαν ὡς ἀόριστη δυάδα. Τὸν ὅρο «ἀόριστη» τὸν ἔδιναν γιατὶ τὸ πλῆθος τῶν ἀτόμων της εἶναι ἄπειρο (δηλαδὴ ἀπροσδιόριστο στὸ πλῆθος του ἀριθμητικά), ἐνῷ τὸν ὅρο «δυάδα» τὸν ἔδιναν γιατὶ τὰ ἄτομα τῆς μεριστῆς ἢ ἀτομικῆς οὐσίας ἔχουν ἐν ἐνεργείᾳ δύο νόμους: τὸν νόμο τῆς κινήσεως καὶ τὸν νόμο τῆς ζωῆς.

Τὰ ἄτομα ἢ στοιχεῖα ποὺ μελετάει ἡ ἐπιστήμη ἀποτελοῦνται ἀπὸ κέντρο καὶ περιφέρεια, ὅπως ἀκριβῶς καὶ τὰ Ἄτομα τῆς ἀτομικῆς οὐσίας. Τὸ κέντρο τῶν ἀτόμων ποὺ ἐξετάζει ἡ ἐπιστήμη ὀνομάζεται

Πυρῆνας, ἔχει θετικὸ ἠλεκτρικὸ φορτίο καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ στοιχειώδη σωματίδια ποὺ ὀνομάζονται νουκλεόνια, ἐνῷ ἡ περιφέρεια ὀνομάζεται φλοιός, ἔχει ἀρνητικὸ ἠλεκτρικὸ φορτίο καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰ στοιχειώδη σωματίδια ποὺ ὀνομάζονται ἠλεκτρόνια καὶ τὰ ὁποῖα ἀδιάλειπτα περιστρέφονται γύρω ἀπὸ τὸν πυρῆνα. Τὰ στοιχειώδη σωματίδια ποὺ ἀποτελοῦν τὴν ἐσωτερικὴ δομὴ τῶν ἀτόμων (ἢ στοιχείων) τῆς φυσικῆς, ἔχουν καὶ αὐτὰ ἐσωτερικὴ δομὴ καὶ ἀποτελοῦνται ἀπὸ ἄλλα ὑποσωματίδια, ποὺ ὀνομάζονται κουώρκς καὶ τὰ ὁποῖα θεωροῦνται σημειακά, δηλαδὴ δὲν ἔχουν διαστάσεις, ὅπως θεωροῦνται καὶ τὰ Ἄτομα τῆς μεριστῆς οὐσίας, ἀλλὰ δὲν εἶναι γνωστὴ ἡ ἐσωτερική τους δομὴ ἢ δὲν εἶναι γνωστὸ ἂν αὐτὰ εἶναι τὰ Ἄτομα τῆς μεριστῆς οὐσίας (βλ. σχετικὰ στὸ βιβλίο τοῦ Παν. Τσιλιμίγκρα, *«Φυσικὴ στοιχειωδῶν σωματιδίων»*.

Η ΑΜΕΡΙΣΤΗ ΟΥΣΙΑ ΤΗΣ ΦΥΣΕΩΣ

Ἡ ἀμέριστη ἢ συνεχὴς οὐσία ἢ αἰθέρας πληροῖ (σὲ πρώτη προσέγγιση) ὁλόκληρο τὸν χῶρο τοῦ Σύμπαντος καὶ συνεπῶς ἀποτελεῖ μὲ τὸ Εἶναι της τὸν **οὐσιαστικὸ χῶρο**, μέσα στὸν ὁποῖο ἐνεργοῦν τὰ ἄτομα τῆς ἀτομικῆς οὐσίας, γιατὶ δὲν ὑπάρχει μέσα στὸ Σύμπαν χῶρος ὁ ὁποῖος νὰ μὴν πληροῦται ἀπὸ τὸν αἰθέρα. Συνεπῶς ὁ αἰθέρας εἶναι τὸ ἄπειρο περιέχον τοῦ Σύμπαντος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου τὰ πάντα γίνονται. Ἡ ἀΐδιος[2] ἀμέριστη ἢ συνεχὴς οὐσία εἶναι ἡ πάντα συνεχὴς πρὸς τὸν ἑαυτό της καὶ τὸ γεγονὸς αὐτὸ δίνει τὴν ἔννοια τοῦ χώρου, γιατὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ νοηθῇ χῶρος χωρὶς νὰ εἶναι συνεχής, ἀφοῦ χῶρος εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖο περιέχει κάτι τὸ μετρήσιμο καὶ τὸ ὁποῖο δίδει τὴν ἔννοια τῆς διαστάσεως. Ἐκδήλωση τῆς ἀμέριστης ἢ συνεχοῦς οὐσίας εἶναι ὁ Νόμος τῆς Ἐνεργείας καὶ γι' αὐτὸ ἡ συνεχὴς οὐσία ὠνομάστηκε Ἐνέργεια[3] ἀπὸ ὡρισμένα φιλοσοφικὰ συστήματα τῆς ἀρχαιότητας. **Ἐνέργεια** εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖο διαπλάσσει τὶς μορφὲς τῶν κόσμων ἀλλὰ καὶ ἀποσυνθέτει αὐτές, προκειμένου νὰ διαπλάσσῃ ἐκ τῶν ἀποσυντεθεισῶν μορφῶν ἄλλες ἀρτιώτερες.

Ὁ Νόμος τῆς Ἐνεργείας τῆς ἀμέριστης οὐσίας προκαλεῖ ἀπὸ τὸ Εἶναι της τὴν ἐκδήλωση ἑνὸς νέου νόμου, τοῦ Νόμου τοῦ Φωτός, τὸ ὁποῖο (φῶς[4]) διαδίδεται διὰ τῆς ἀμέριστης οὐσίας ἢ Αἰθέρος.[5] Συνεπῶς **τὸ ΦΩΣ εἶναι νόμος τῆς οὐσίας τοῦ αἰθέρος καὶ ἡ πρὸς τὰ ἔξω ἐκδήλωσή του**.

Ἡ ἀμέριστη οὐσία εἶναι ὁ Λόγος καὶ Πατέρας τῶν Κόσμων, εἶναι τὸ ἄρρεν τῆς δημιουργίας καὶ ὁ ἐνεργητικὸς παράγων τῶν κόσμων, γιατί μὲ τὴν δράση της ἐπὶ τῆς ἄλλης οὐσίας, τῆς ἀτομικῆς, προκαλεῖ τὴν συγκρότηση τῶν μορφῶν ἀλλὰ καὶ τὴν ἀποσύνθεση αὐτῶν καὶ συνεπῶς ἀποτελεῖ τὸν Λόγο τῆς ὑπάρξεως τῶν μορφῶν.

Ὡρισμένα ἀπὸ τὰ ἀρχαῖα μυστήρια ἰσχυρίσθηκαν ὅτι τὸ ΦΩΣ τῆς Φύσεως εἶναι ἡ ψυχὴ τοῦ κόσμου, ἡ ὁποία τέμνεται κατὰ τὴν δράση της σὲ ἀτομικότητες. Ὅμως τὴν πίστη τους αὐτὴν ἀπέκρουσαν ἄλλα ἐπικρατέστερα ἐκ τῶν ἀρχαίων μυστηρίων, ὅπως τὰ Ἐλευσίνια καὶ πρὸ παντὸς τὰ Πυθαγόρεια. Τὸ Φῶς δὲν εἶναι ἡ ψυχὴ τοῦ κόσμου ἀλλὰ εἶναι μέρος τῆς ψυχῆς τοῦ κόσμου, καὶ μάλιστα εἶναι ἡ φυσικὴ ἐκείνη δύναμη, ἡ ὁποία ἔφερε τὴν ψυχὴ τοῦ κόσμου στὴν ἀντίληψη τοῦ ΕΙΝΑΙ αὐτῆς, εἶναι τὸ μέσον τῆς προόδου τῆς ψυχῆς τοῦ κόσμου, εἶναι τέλος ἡ δύναμη ἐκείνη τῆς Φύσεως, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀπορρέει ὁ νόμος τῆς ἐξελίξεως. Ἡ ψυχὴ τοῦ κόσμου μετέχει καὶ τῶν τριῶν δυνάμεων τῆς δημιουργίας (κινήσεως, ζωῆς καὶ ἐνέργειας) καὶ συνεπῶς ἔχει ὡς ἐκδήλωσή της φῶς καὶ θερμότητα, δηλαδὴ τὸ ΙΕΡΟΝ ΠΥΡ.

Τὴν ἀμέριστη ἢ συνεχῆ οὐσία οἱ Πυθαγόρειοι χαρακτήριζαν ὡς ΜΟΝΑΔΑ, γιατὶ ἔχει ἐν ἐνεργείᾳ ἕναν νόμο, τὸν νόμο τῆς ἐνεργείας, οἱ Ὀρφικοὶ τὴν ἀποκαλοῦσαν ΑΙΘΕΡΑ ἢ «αἰὲν ἓν (τὸ πάντοτε ἓν) ἀμέριστον», ὁ Ἡσίοδος (ποὺ ἀπηχοῦσε τὶς ἀπόψεις τῶν Ἐλευσινίων μυστηρίων) ΕΡΩΤΑ, γιὰ νὰ καταδείξῃ τὴν γονιμοποιό του ἱκανότητα, ἐνῷ ὁ Ἡράκλειτος καὶ οἱ Στωικοὶ ΛΟΓΟ

μὲ τὴν ἔννοια τοῦ αἰτίου, γιὰ νὰ καταδείξουν ὅτι εἶναι τὸ αἴτιο τῆς συνθέσεως καὶ ἀποσυνθέσεως τῶν μορφῶν τοῦ ἀπείρου (Συνθετικὸς καὶ Ἀποσυνθετικὸς Λόγος), δηλαδὴ τὸ αἴτιο τῆς μεταμορφώσεως τῶν μορφῶν τοῦ ἀπείρου ἢ ἄλλως ὁ ἀτελεύτητα Μεταμορφωτικὸς Λόγος αὐτῶν.

Τὸ 17ο αἰῶνα ὁ Huygens, προκειμένου νὰ ἐξηγήσῃ τὴν διάδοση τοῦ **φωτὸς** μέσα ἀπὸ τὸν χῶρο, θεώρησε (ὀρθὰ) ὅτι ὁ **Χῶρος** πληροῦται ἀπὸ μία οὐσία, τὴν ὁποία ὠνόμασε Αἰθέρα καὶ τὴν ὁποία θεώρησε (λανθασμένα) ὅτι ἀποτελεῖ τὴν τετάρτη κατάσταση τῆς ὕλης. Γιὰ νὰ συγκεράσῃ τὴν ὑλικὴ ὑπόσταση τοῦ αἰθέρα μὲ τὴν ἔλλειψη ἐπίδρασής του στὴν κίνηση τῶν οὐρανίων σωμάτων μέσα στὴν "μᾶζα" του, θεώρησε (ἐπίσης λανθασμένα) τὸν αἰθέρα ὡς μιὰ μορφὴ ὕλης μὲ ἄπειρη ἐλαστικότητα. Σύμφωνα μὲ τὴν θεωρία αὐτήν, θὰ ἔπρεπε νὰ παρατηρηθῇ διαφορὰ στὴν ταχύτητα τοῦ φωτὸς ποὺ ἐκπέμπεται ἀπὸ μία πηγὴ (ποὺ βρίσκεται ἐντὸς τοῦ αἰθέρα) πρὸς διαφορετικὲς κατευθύνσεις. Ἡ ἄποψη αὐτὴ ὅμως δὲν ἐπιβεβαιώθηκε ἀπὸ τὸ πείραμα τῶν Michelson καὶ Morley, μὲ ἀποτέλεσμα ἡ θεωρία αὐτὴ νὰ ἐγκαταλειφθῇ. Τὸ σφάλμα τοῦ Huygens σχετικὰ μὲ τὸν Αἰθέρα ἦταν ὅτι τὸν θεώρησε ὡς μία μορφὴ ὕλης καὶ ὄχι ὡς μία ἄλλη διαφορετικὴ οὐσία. Ὁ Einstein, ποὺ στὴν θεωρία τῆς σχετικότητας ἀρνήθηκε τὴν ὕπαρξη τοῦ αἰθέρα, σὲ μία διάλεξή του περὶ τὸ τέλος τῆς ζωῆς του ἀνέφερε ὅτι ὑπάρχει ὁ αἰθέρας, ἀλλὰ δὲν πρόλαβε νὰ κάνῃ τὴν σχετικὴ ἀναθεώρηση τῆς θεωρίας τῆς σχετικότητας.

Η ΑΛΛΗΛΕΠΙΔΡΑΣΗ ΚΑΙ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕΡΙΣΤΗΣ ΚΑΙ ΑΜΕΡΙΣΤΗΣ ΟΥΣΙΑΣ

Ἀποτέλεσμα τῆς συνεργασίας τῶν δύο ἀϊδίων οὐσιῶν στὴν συγκρότηση τῶν μορφῶν εἶναι ἡ ἐκδήλωση νέων δυνάμεων καὶ ἀπὸ τὶς δύο οὐσίες. Ὁ θεῖος Πυθαγόρας γιὰ τὶς οὐσίες τοῦ σύμπαντος ἔλεγε ὅτι «τὰ ἄτομα τῆς ἀϊδίου ἀτομικῆς (μεριστῆς) οὐσίας εἶναι ἄρτιος καὶ ἄπειρος ἀριθμός, ἐνῷ ἡ οὐσία τῆς μονάδας (συνεχὴς οὐσία) διὰ τῶν ἐν ἐνεργείᾳ νόμων της εἶναι περιττὸς ἀριθμός. Ἡ ἐνέργεια τῶν περιττῶν ἀριθμῶν συγκροτεῖ καὶ διαλύει τὶς μορφὲς τῶν κόσμων, ποὺ ἔτσι καθίστανται πεπερασμένες. Οἱ μορφὲς τῶν κόσμων εἶναι τὸ ἄθροισμα τῶν δύο οὐσιῶν (μεριστῆς καὶ ἀμέριστης)

καὶ γνωρίζονται μὲ τὴν ἔννοια τῶν ἀρτιοπερίσσων ἀριθμῶν».

Στὸ σημεῖο αὐτὸ πρέπει νὰ ἐπισημανθῇ ὅτι ἡ συνύπαρξη καὶ συλλειτουργία τῆς μεριστῆς καὶ τῆς ἀμέριστης οὐσίας εἶναι ἀδιάσπαστη καὶ αὐτὸ χαρακτηρίζεται ὡς ΘΕΙΑ ΑΓΑΠΗ, καὶ γι' αὐτὸ τὸ ἐξ αὐτῆς τῆς θείας ἀγάπης ἐκδηλούμενο πῦρ εἶναι ἱερό. Τυχὸν διακοπὴ τῆς μεταξύ τους συνεργασίας καὶ ἀλληλεπιδράσεως θὰ εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα νὰ τεθοῦν ἀμφότερες ἐκτὸς ἐνεργητικῆς καταστάσεως καὶ ἀκολούθως νὰ ἐπιστρέψουν στὸ Χάος. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἀκόμα καὶ σὲ περιοχὲς τοῦ χώρου ὅπου ὑπάρχει μόνον ἀμέριστη οὐσία, χωρὶς τὴν ταυτόχρονη ὕπαρξη μεριστῆς, ἡ ἀμέριστη οὐσία ὑφίσταται τεράστιες ἐπιδράσεις ἀπὸ τοὺς πέριξ αὐτῆς γαλαξίες ὑπὸ τὴν μορφὴ τῶν βαρυτικῶν κυμάτων. Ἐπίσης πρέπει νὰ ἐπισημανθῇ ὅτι ἡ ἀμέριστη οὐσία δρᾷ ἐπὶ τῆς μεριστῆς καὶ παράλληλα ὅτι ἡ μεριστὴ οὐσία προκαλεῖ τὴν ἐπ' αὐτῆς δράση τῆς ἀμέριστης, δηλαδὴ ἔχουμε κυριολεκτικὰ συλλειτουργία τῶν δύο οὐσιῶν (τοῦ ἄρρενος καὶ τοῦ θήλεως). Αὐτὸ μήπως πρέπει νὰ τὸ συγκρίνουμε μὲ τὴν συλλειτουργία τοῦ ζεύγους τῶν θεῶν Διὸς (ἀμέριστη οὐσία, οὐρανὸς κ.λπ.) καὶ Ἥρας (μεριστὴ οὐσία, γαῖα κ.λπ.);

Η ΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΠΥΡΟΣ ΚΑΤΑ ΤΑ ΗΛΙΟΣΤΑΣΙΑ ΚΑΙ ΤΙΣ ΙΣΗΜΕΡΙΕΣ

Τὴν μεγάλη σημασία τοῦ Πυρὸς μᾶς δείχνουν ἀφ' ἑνὸς μὲν ὁ Συμβολισμὸς τῆς Θεᾶς Ἑστίας[6] καὶ ἀφ' ἑτέρου τὸ ἀρχαῖο λόγιον **ἡ φύση ὁλόκληρη ἀναγεννᾶται διὰ τοῦ Πυρός**. Τὸ λόγιον αὐτὸ δείχνει τὴν μεταμορφωτικὴ δράση τοῦ Πυρὸς στὸν ὑλικό, στὸν μορφικό, στὸν ψυχικὸ καὶ στὸν πνευματικὸ κόσμο. Ἐξ αὐτοῦ συνάγεται ὅτι τὸ στοιχεῖο τοῦ Πυρὸς ἀποτελεῖ τὸν παράγοντα ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος μετέχει σ' ὅλες τὶς μεταμορφώσεις τῆς Φύσεως, οἱ ὁποῖες εἶναι ἐμφανέστερες κατὰ τὶς τέσσαρες ἐποχὲς τοῦ ἔτους.[7] Ἰδιαιτέρως κατὰ τὰ ἡλιοστάσια (θερινὸ καὶ χειμερινό), ὁπότε ἡ ἔνταση (θερινὸ) καὶ ἡ χαλάρωση

Ἡ συνύπαρξη καὶ συλλειτουργία τῆς μεριστῆς καὶ τῆς ἀμέριστης οὐσίας εἶναι ἀδιάσπαστη καὶ αὐτὸ χαρακτηρίζεται ὡς ΘΕΙΑ ΑΓΑΠΗ, καὶ γι' αὐτὸ τὸ ἐξ αὐτῆς τῆς θείας ἀγάπης ἐκδηλούμενο πῦρ εἶναι ἱερό.
Αὐτὸ μπορεῖ νὰ συγκριθῇ μὲ τὴν συλλειτουργία τοῦ ζεύγους τῶν θεῶν Διὸς (ἀμέριστη οὐσία, οὐρανὸς) καὶ Ἥρας (μεριστὴ οὐσία, γαῖα).

(χειμερινὸ) ἀντιστοίχως τῆς ἐνεργείας τοῦ στοιχείου τοῦ Πυρὸς τοῦ Ἡλίου δημιουργοῦν ὅλα τὰ γνωστὰ θαυμαστὰ φαινόμενα - ὄχι μόνον ἐπὶ τῆς ὑλικῆς ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς συνειδητῆς καὶ πνευματικῆς φύσεως.

Γνώρισμα τῆς ἐντέλειας ἑνὸς σώματος εἶναι ἡ ἐκδήλωση τῶν Νόμων τῆς **Θερμότητας** καὶ τοῦ **Φωτός**. Γνωρίζουμε ἐπίσης ὅτι καὶ τοὺς δύο αὐτοὺς νόμους (Θερμότητας καὶ Φωτὸς) ἔχει ἐκδηλώσει σὲ ὑπέρτατο βαθμὸ στὸ ἡλιακό μας σύστημα ὁ Ἥλιος. Συνεπῶς ἐξ αὐτοῦ τοῦ γεγονότος κατανοοῦμε εὐχερέστερα ὅτι ὅταν ἡ Γῆ δέχεται ἐντονώτερα τὴν ἐπίδραση τοῦ Πυρὸς τοῦ Ἡλίου κατὰ τὴν θερινὴ τροπή, τότε τὸ ὑπάρχον στὴν Γῆ Πῦρ παρουσιάζει μεγαλύτερη ἐνεργητικότητα, ἐνῷ, ὅταν δέχεται ἀσθενέστερα τὴν ἐπίδραση τοῦ Πυρὸς τοῦ Ἡλίου κατὰ τὴν χειμερινὴ τροπή, συμβαίνει τὸ ἀντίθετο.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ προαναφερθέντα ἡλιοστάσια (Θερινὸ καὶ Χειμερινὸ) ἔχουμε καὶ τὶς δύο ἐνδιάμεσες θέσεις, τὶς δύο ἰσημερίες (Ἐαρινὴ καὶ Φθινοπωρινή), μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ἐμφανίζωνται στὴν Γῆ οἱ τέσσαρες ἐποχὲς τοῦ ἔτους. Ἔτσι ὅταν οἱ δυνάμεις τῆς ἐνεργητικότητας τῆς Γῆς εἶναι μειωμένες, κυοφορεῖ τὰ ἐντὸς αὐτῆς σπέρματα καὶ ἀναμένει τὴν νέα ἐντονώτερη ζωογόνο ἐπίδραση τοῦ Ἡλίου, ὥστε νὰ ἐκκολάψῃ τὰ σπέρματα. Συνεπῶς οἱ μεταμορφώσεις καὶ ἡ ἐξέλιξη τῶν οὐσιῶν τῆς Φύσεως πάνω στὴν Γῆ εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἐπιδράσεως τοῦ πυρὸς Ἡλίου, γιατὶ ὁ Ἥλιος εἶναι Ἐκεῖνος ποὺ δίνει τὸν ρυθμὸ στὸ πλανητικό μας σύστημα καὶ τὴν ζωὴ ὑπὸ τὴν εὐρεῖα της ἔννοια. Τὰ διάφορα φαινόμενα ποὺ λαμβάνουν χώραν πάνω στὴν Γῆ μαρτυροῦν τὴν ζωογόνο ἐπίδραση τοῦ Πυρὸς Ἡλίου στὴν Γῆ, γιατὶ ὁ Ἥλιος εἶναι Ἐκεῖνος ποὺ συνθέτει σήμερα γιὰ νὰ ἀποσυνθέσῃ αὔριο καὶ νὰ ἀνασυνθέσῃ ἀργότερα.

Μὲ τὴν βοήθεια τοῦ ἡλιακοῦ πυρὸς μετατρέπεται τὸ ἁπλὸ σπέρμα σὲ δρῦ καὶ μὲ τὶς διαφορετικῆς ἐντάσεως ἀκτῖνες του προκαλοῦνται οἱ διαφορετικὲς λειτουργίες στὸν κάθε ὀργανισμό. Ἐπίσης ὁ Ἥλιος ἐπιδρᾷ καὶ ἐπὶ τῶν συνειδητῶν νοητικῶν ὑπάρξεων, μὲ ἀποτέλεσμα τὴν ἀναγέννηση καὶ ἀναμόρφωση τοῦ πνεύματος αὐτῶν μὲ τὴν ἀναγέννηση καὶ ἀναμόρφωση τῶν συναισθημάτων, τῶν ἰδεῶν καὶ τῆς ἐνέργειας τῆς κάθε ἀτομικότητας, ἡ ὁποία ἐνέργεια εἶναι τὸ πλαστικὸ μέρος τοῦ ὀργανισμοῦ της. Συνεπῶς ὁ Ἥλιος μὲ τὶς ἀκτινοβολίες του ἀφυπνίζει τὰ σπέρματα τῶν Ἰδεῶν καὶ ἐπιβοηθεῖ τὰ ὄντα νὰ ἀνελιχθοῦν. Γιὰ νὰ εἶναι ὅμως ἀμεσώτερα τὰ ἀποτελέσματα αὐτῶν τῶν ἐπιδράσεων στὸν ἄνθρωπο, πρέπει νὰ φροντίσῃ νὰ ἐκμηδενίσῃ κάθε

ἀντίδραση τῶν στοιχείων τῆς κατώτερης φύσεώς του.

Τόσο ὁ Ἥλιος ὅσο καὶ τὰ ἄλλα πλανητικὰ σώματα ἀσκοῦν ἐπὶ τῆς Γῆς ἐπίδραση διὰ τῆς ἐνεργείας τοῦ Πυρός τους. Ἡ ἐπίδραση αὐτὴ μεταδίδεται καὶ στὰ νοητικὰ καὶ πνευματικὰ ὄντα τῆς Γῆς καὶ ἐπιδρᾷ στοὺς προσωπικοὺς λόγους, κατὰ τρόπον ὥστε νὰ ἀναγεννᾷ καὶ μεταμορφώνῃ τὸ πνεῦμα διὰ τῆς ἀναγεννήσεως καὶ ἀναμορφώσεως τῶν **συναισθημάτων**, τῶν **ἰδεῶν** καὶ τῆς **ἐνεργείας** τοῦ κατὰ μέρος πυρὸς τοῦ ἀτομικοῦ λόγου, ὁ ὁποῖος εἶναι τὸ πλαστικὸ στοιχεῖο τοῦ ὀργανισμοῦ. Αὐτὰ ἀποτελοῦν τὴν μυστικὴ *κλεῖδα*, τὴν ὁποία μόνον ἕνα ἀκηλίδωτο χέρι μπορεῖ νὰ χρησιμοποιήσῃ, ὥστε νὰ ἀνοίξῃ τὴν θύρα ἐκείνη ποὺ θὰ τὸν ὁδηγήσῃ στὸ πεδίο ὑπεργήινης σοφίας καὶ ταυτόχρονα εἶναι ἡ *κλίμακα* ἐκείνη ποὺ θὰ τὸν ἀναβιβάσῃ στὰ οὐράνια δώματα.

ΟΙ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΠΥΡΟΣ

Τὸ πῦρ ἐκδηλώνεται σὲ ὅλα τὰ ἐπίπεδα, γι' αὐτὸ μιλᾶμε γιὰ ὑλικό, ζωικὸ καὶ πνευματικὸ πῦρ.

Ὅπως ἀναφέρθηκε ἀνωτέρω, ἡ ΘΕΡΜΟΤΗΤΑ εἶναι ἐκδήλωση τῆς μεριστῆς ἢ ἀτομικῆς οὐσίας καὶ τὸ ΦΩΣ εἶναι ἐκδήλωση τῆς ἀμέριστης ἢ συνεχοῦς οὐσίας ἢ αἰθέρος. Συνεπῶς τὸ γνωστὸ σὲ ὅλους μας πῦρ, ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν καύση ὑλικῶν σωμάτων, εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς συλλειτουργίας τῆς ἀμέριστης καὶ τῆς μεριστῆς οὐσίας καὶ γι' αὐτὸ τὸ ὀνομάζουμε **Ὑλικὸ Πῦρ**.

Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ τὸ ὑλικὸ πῦρ ὑπάρχει καὶ ἄλλο πῦρ, τὸ ὁποῖο εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς λειτουργίας τῶν ζωικῶν ὀργανισμῶν, τῶν ζῴων, καὶ ἐκδηλώνεται ὡς ΖΩΙΚΗ ΘΕΡΜΟΤΗΤΑ καὶ ὡς ΖΩΙΚΟ ΦΩΣ, τὰ ὁποῖα ἀπὸ κοινοῦ συνιστοῦν **Ζωικὸ Πῦρ**. Ἡ Ζωικὴ Θερμότητα μᾶς εἶναι γνωστή, ἐνῷ τὸ Ζωικὸ Φῶς θὰ τὸ ἰδοῦμε ὅταν καταστείλουμε τὰ πάθη μας καὶ ἀποκτήσουμε ἤρεμο νοῦ, τὸν ὁποῖο δὲν τὸν ταράζουν τὰ πάθη καὶ οἱ κακίες. Τὸ Ζωικὸ Πῦρ εἶναι τὸ κυριώτερο ἀναγεννητικὸ μέσο τῶν ἀνθρώπων, ποὺ μπορεῖ νὰ τοὺς ὁδηγήσῃ στὴν ἀποθέωση.

Τέλος ἐκτὸς ἀπὸ τὸ Ζωικὸ Πῦρ τῶν ὄντων ποὺ ἔχουν γήινους ὀργανισμοὺς ὑπάρχει καὶ τὸ **Πνευματικὸ Πῦρ** στοὺς ὀργανισμοὺς τῶν ἀθανάτων πνευμάτων καὶ τὸ ὁποῖο προέρχεται ἀπὸ τὴν συλλειτουργία τῆς θερμότητας καὶ τοῦ φωτὸς τῶν ὀργανισμῶν αὐτῶν τῶν ὀντοτήτων.

Χαρακτηριστικὸ τοῦ πνευματικοῦ πυρὸς ἔναντι τοῦ ζωικοῦ πυρὸς εἶναι ἡ ἀφθαρσία του, ἡ ὁποία προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀδιάσπαστη συλλειτουργία τῶν ἡλιακῆς ποιότητος στοιχείων του.

ΤΑ ΙΕΡΑ ΔΡΑΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΞΕΛΙΚΤΙΚΗΣ ΠΟΡΕΙΑΣ ΤΗΣ ΦΥΣΕΩΣ

Ἡ λέξη **δρᾶμα** σημαίνει τὴν δράση, δηλαδὴ τὴν πράξη ἀλλὰ καὶ τὸ ἀποτέλεσμα μιᾶς πράξεως. Ἡ ἔκφραση **Ἱερὸ Δρᾶμα** τῆς ἐξελικτικῆς πορείας τῆς φύσεως εἶναι γενικὰ ἕνας πολὺ σημαντικὸς σταθμὸς τῆς ἐξελίξεως τῆς Φύσεως, ὁ ὁποῖος ἐμφανίζει νέα καὶ πολὺ σημαντικὰ δεδομένα στὴν Φύση, ἄγνωστα μέχρι τότε καὶ τὰ ὁποῖα δίνουν μία νέα τροπὴ στὴν ἐξελικτικὴ πορεία τῆς Φύσεως.

Τὸ ΠΡΩΤΟ ΙΕΡΟ ΔΡΑΜΑ τῆς ἐξελικτικῆς πορείας τῆς Φύσεως εἶναι ἡ ἐμφάνιση τῆς ἀτομικῆς ΨΥΧΗΣ.

Μετὰ τὴν ἐκδήλωση τῆς μεριστῆς καὶ συνεχοῦς οὐσίας στὸ σύμπαν ὁ σκοπὸς τῆς ἐκπορεύσεως τῆς Φύσεως δὲν περατώνεται. Τὸ ὑλικὸ πῦρ ἐκδηλώνεται ὡς μία **κοσμογονικὴ δύναμη**, ἡ ὁποία ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἐκδήλωση ἀρχικὰ τῶν ἀεριοδεστέρων ὑλικῶν μορφῶν (τὰ νεφελώματα), κατόπιν τῶν γαλαξιῶν μὲ τὰ ἡλιακὰ συστήματα καὶ γενικὰ μὲ τὶς διάφορες ὑλικὲς μορφὲς τοῦ σύμπαντος. Ἐπιστέγασμα τῆς δράσεως τῆς κοσμογονικῆς δυνάμεως εἶναι ἡ ἐμφάνιση τῆς **ΑΤΟΜΙΚΗΣ ΨΥΧΗΣ**, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ καὶ τὸ πρῶτο ἱερὸ δρᾶμα τῆς ἐξελικτικῆς πορείας τῆς Φύσεως. Ἡ ἐμφάνιση τῆς ἀτομικῆς ψυχῆς, ὡς γνωστόν,[8] εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς εἰσόδου τῆς ἀμέριστης οὐσίας ἐντὸς τῶν ἀτόμων τῆς ἀτομικῆς (ἢ μεριστῆς) οὐσίας καὶ τῆς ἄρρηκτης σύνδεσης τοῦ συγκεκριμένου αὐτοῦ ἀτόμου τῆς μεριστῆς οὐσίας μὲ τὴν ἀμέριστη. Τὸ πρῶτο αὐτὸ ἱερὸ δρᾶμα τῆς ἐξελικτικῆς πορείας τῆς Φύσεως χαρακτηρίζεται καὶ ὡς ἡ **ΕΚΠΝΕΥΜΑΤΩΣΗ ΤΗΣ ΥΛΗΣ**, γιατὶ τὸ ὑλικὸ ἄτομο γίνεται ἀτομικὴ ψυχή, ἡ ὁποία προορίζεται νὰ ἐξελιχθῆ σὲ πνεῦμα καὶ αὐτὸ νὰ ἀκολουθήση μία ἄπειρη ἐξελικτικὴ πορεία στὸν ἄπειρο χρόνο.

Τὸ ΔΕΥΤΕΡΟ ΙΕΡΟ ΔΡΑΜΑ τῆς ἐξελικτικῆς πορείας τῆς Φύσεως εἶναι ἡ ἐμφάνισης τῆς ΖΩΙΚΗΣ ΝΟΗΣΕΩΣ.

Ὁ σκοπὸς τῆς δημιουργίας δὲν περατώνεται μὲ τὴν ἐκπνευμάτωση τῆς ὕλης. Οἱ ἀτομικὲς ψυχές, γιὰ νὰ ἐκδηλωθοῦν στὸ φυσικό τους περιβάλλον καὶ μέσῳ τῆς ἐκδηλώσεώς τους νὰ ἐξελιχθοῦν, ἔχουν ἀνάγκη ὀργανισμῶν. **Οἱ ὀργανισμοὶ** εἶναι τὰ πολύτιμα μέσα, ποὺ εἶναι ἀπαραίτητα στὴν ἀτομικὴ ψυχὴ γιὰ νὰ ἐπικοινωνήσῃ μὲ τὸ περιβάλλον ποὺ βρίσκεται, νὰ ἐκδηλώσῃ τὶς δυνάμεις της, νὰ πλουτίσῃ τὸ γνωσιολογικό της περιεχόμενο καὶ νὰ ἐξελιχθῆ. Γιὰ τὸν λόγο αὐτὸν ἡ κοσμογονικὴ δύναμη, ποὺ ἐδῶ τώρα ὀνομάζεται φυσιογονικὴ δύναμη, θὰ δράσῃ ἔτσι, ὥστε ἀπὸ τὴν ἀνόργανη ὕλη νὰ σχηματισθῆ ἡ ὀργανικὴ ὕλη, ποὺ εἶναι ἀπαραίτητη γιὰ τὸν ἐν συνεχείᾳ σχηματισμὸ ὀργανισμῶν. Κατόπιν φυσιογονικὴ δύναμη, ποὺ ἐδῶ πλέον χαρακτηρίζεται ὡς ὀργανικὴ δύναμη, θὰ δράσῃ ὥστε νὰ σχηματισθοῦν ὀργανισμοὶ γιὰ τὶς ἀτομικὲς ψυχὲς καὶ μάλιστα ἀνάλογοι τοῦ ἐξελικτικοῦ τους ἐπιπέδου. Ἔτσι οἱ πρῶτοι ὀργανισμοὶ εἶναι οἱ ὀργανισμοὶ τῶν ἰῶν καὶ κατόπιν οἱ τῶν μονοκυττάρων. Ἐν συνεχείᾳ ἡ ὀργανικὴ δύναμη, ποὺ τώρα ὀνομάζεται φυτικὴ ἐνεργοῦσα δύναμη, συντελεῖ στὴν ἐκδήλωση τῆς Φυτικῆς Ζωῆς καὶ παράγει τὰ διάφορα φυτά, ποὺ εἶναι ἀπαραίτητα γιὰ τὸν περαιτέρω σκοπὸ τῆς δημιουργίας. Ἡ φυτικὴ ζωὴ ἀποτέλεσε τὸ πρῶτο[9] στάδιο στὴν ἐμφάνιση ΑΥΤΟΑΝΑΠΑΡΑΓΟΜΕΝΗΣ ΖΩΗΣ.

Ἡ φυτικὴ ζωὴ δὲν εἶναι ὁ τελευταῖος σκοπὸς τῆς ἐξελικτικῆς πορείας τῆς Φύσεως. Ἔτσι ἡ φυσιογονικὴ δύναμη ἐκδηλώνει νέα δράση πρὸς περαιτέρω ἐξέλιξη, ἡ ὁποία ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἐμφάνιση τῶν ὀργανισμῶν τῶν ζῴων καὶ γενικὰ τῶν ὀντοτήτων **Ζωικῆς φύσεως**. Οἱ ζωικὲς φύσεις ἐκτὸς ἀπὸ τὴν δυνατότητα τῆς ΑΥΤΟΑΝΑΠΑΡΑΓΟΜΕΝΗΣ ΖΩΗΣ ἔχουν ΑΙΣΘΗΣΗ καὶ δυνατότητα ΑΥΤΟΚΙΝΗΣΗΣ, δηλαδὴ τὴν κατὰ βούληση κίνησή τους. Στὶς ζωικὲς φύσεις θὰ ἐκδηλωθῆ ἡ πρώτη δυνατότητα νοήσεως, ἡ **ΖΩΙΚΗ ΝΟΗΣΗ** καὶ ἐδῶ περατώνεται τὸ δεύτερο ἱερὸ δρᾶμα τῆς ἐξελικτικῆς πορείας τῆς Φύσεως.

Τὸ ΤΡΙΤΟ ΙΕΡΟ ΔΡΑΜΑ τῆς ἐξελικτικῆς

πορείας τῆς Φύσεως εἶναι ἡ ἐμφάνιση τῆς ΛΟΓΙΚΗΣ ΝΟΗΣΕΩΣ.

Σύμφωνα μὲ τὴν ἑλληνικὴ παράδοση, ὁ τιτᾶνας Προμηθεὺς[10] ἔκλεψε τὸ Πνευματικὸ Πῦρ καὶ τὸ ἔδωσε στὸν πλέον ἐξελιγμένο ζωικὸ ὀργανισμὸ τῆς Γῆς (τὸν ἄνθρωπο), ὥστε νὰ ἀποτελέση τὸν Συνδετικὸ Λόγο του. Αὐτὸ συνιστᾷ τὴν διαφορὰ τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὰ ἄλλα ζῷα, γιατὶ ἀποτέλεσε τὴν ἐξέλιξη τῆς Ζωικῆς Νοήσεως σὲ Λογικὴ Νόηση. Ἡ μεταβολὴ τῆς ζωικῆς νοήσεως σὲ λογικὴ νόηση εἶναι (ὅπως ἀναφέρθηκε ἀνωτέρω) τὸ τρίτο Ἱερὸ Δρᾶμα τῆς ἐξελικτικῆς πορείας τῆς Φύσεως, τὸ ὁποῖο συντελέσθηκε ὡς ἑξῆς: ὁ δημιουργικὸς Αἰθέρας (ὁ ὁποῖος εἰκονίζεται ὡς ὁ Προμηθεὺς) τοῦ περιβάλλοντος τῆς μητέρας μας Γῆς δέχθηκε τὴν περίπτυξη τοῦ Πνευματικοῦ Πυρὸς κάποια στιγμὴ ποὺ οἱ ἀστρολογικὲς συνθῆκες ἐμφάνισαν εὐνοϊκοὺς ὅρους. Αὐτὸ τὸ πνευματικὸ πῦρ ἐπηρέασε τὸν αἰθέρα τοῦ γήινου περιβάλλοντος καὶ μεταφέρθηκε ὡς μεταμορφωτικὸς συνδετικὸς λόγος στὸ πλέον ἐξελιγμένο ὂν τῆς Γῆς, τὸν ἄνθρωπο, καὶ τοῦ ἔδωσε τὴν δυνατότητα νὰ μεταβάλῃ τὴν μέχρι τότε Ζωικὴ Νόησή του σὲ Λογικὴ Νόηση.

Οἱ ἀτομικὲς ψυχές, γιὰ νὰ ἐκδηλωθοῦν στὸ φυσικό τους περιβάλλον καὶ μέσῳ τῆς ἐκδηλώσεώς τους νὰ ἐξελιχθοῦν, ἔχουν ἀνάγκη ὀργανισμῶν. Οἱ ὀργανισμοὶ εἶναι τὰ πολύτιμα μέσα, ποὺ εἶναι ἀπαραίτητα στὴν ἀτομικὴ ψυχὴ γιὰ νὰ ἐπικοινωνήσῃ μὲ τὸ περιβάλλον ποὺ βρίσκεται, νὰ ἐκδηλώσῃ τὶς δυνάμεις της, νὰ πλουτίσῃ τὸ γνωσιολογικό της περιεχόμενο καὶ νὰ ἐξελιχθῇ.

Τὸ ΤΕΤΑΡΤΟ ΙΕΡΟ ΔΡΑΜΑ τῆς ἐξελικτικῆς πορείας τῆς Φύσεως εἶναι ἡ ἐμφάνιση τῆς ΓΝΩΣΤΙΚΗΣ ΝΟΗΣΕΩΣ.

Ἡ ἐξέλιξη ὅμως τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος συνετέλεσε στὴν ἐκδήλωση τοῦ τετάρτου ἱεροῦ δράματος τῆς ἐξελικτικῆς πορείας τῆς Φύσεως, ποὺ εἶναι ἡ κατάκτηση τῆς Γνωστικῆς Νοήσεως, ὅπου ἡ

Λογικὴ Νόηση γίνεται Γνωστικὴ Νόηση. Τὸ τέταρτο αὐτὸ ἱερὸ δρᾶμα τῆς δημιουργίας συνετελεῖτο ἐντὸς τῶν μυσταγωγικῶν σκηνωμάτων, ὅταν αὐτὰ λειτουργοῦσαν ὑπὸ τὴν διεύθυνση πραγματικῶν μυσταγωγῶν καὶ τὰ ὁποῖα εἶχαν ὡς προορισμὸ νὰ ἀποβάλουν οἱ μύστες τὰ πάθη τους, νὰ ἀποκτήσουν τὴν Γνωστικὴ Νόηση, δηλαδὴ αὐτὸ ποὺ λέγεται ἁπλᾶ Γνώση. Καὶ σὲ αὐτὸ τὸ στάδιο ἔρχεται ἀρωγὸς ὁ πάντα πρόθυμος πνευματικὸς κόσμος τῶν ἀθανάτων πνευμάτων (τῶν Θεῶν, κατὰ τὴν Ἑλληνικὴ παράδοση) μὲ τὴν παροχὴ τοῦ Πνευματικοῦ Πυρός.

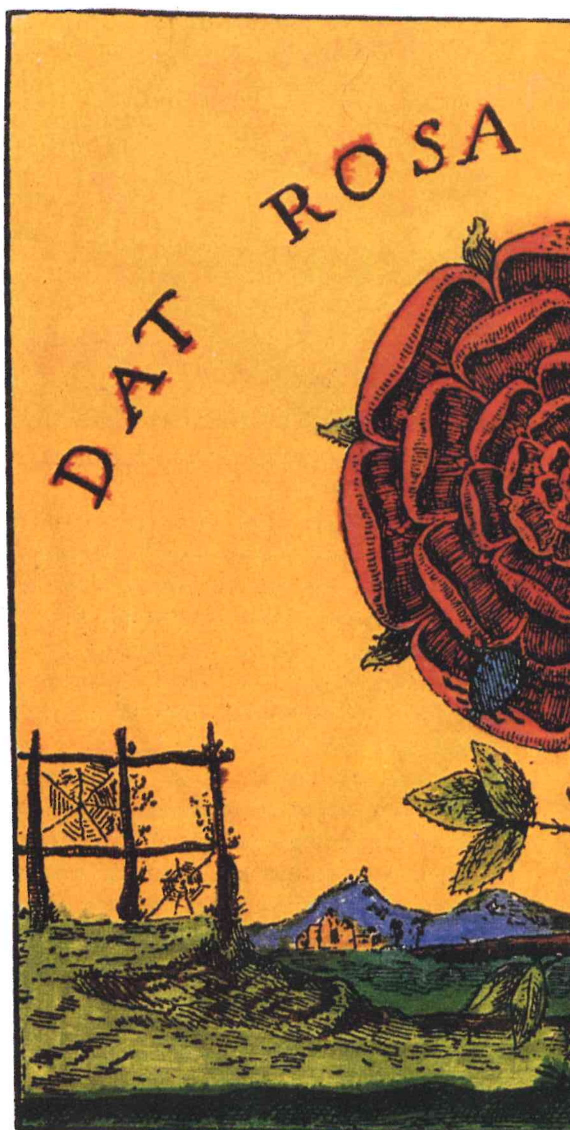
Τὸ ΠΕΜΠΤΟ ΙΕΡΟ ΔΡΑΜΑ τῆς ἐξελικτικῆς πορείας τῆς Φύσεως εἶναι ἡ κατάκτηση τῆς ΣΟΦΙΑΣ.

Μὲ τὴν κατάκτηση τῆς **Σοφίας** ὁ μύστης ἀποκτᾷ τὴν δυνατότητα νὰ ἀναβαθμιστῇ στὶς τάξεις τῶν ἀθανάτων πνευμάτων καὶ νὰ ἀποθεωθῇ. Τὰ ἀθάνατα πνεύματα πάντα ἐπεμβαίνουν παρέχοντα οὐσιαστικὴ βοήθεια, ὅπως εἶναι ἡ κάθοδος τοῦ **Ἀθανάτου Πυρὸς τοῦ πνευματικοῦ Ὀλύμπου**, ὥστε τὰ πλέον ἐξελιγμένα πνεύματα νὰ μπορέσουν νὰ ξεπεράσουν αὐτοὺς τοὺς ἐξελικτικοὺς σταθμοὺς μέσῳ τῶν πραγματικῶν μυστηριακῶν ὀργανώσεων διὰ δοκιμασιῶν καὶ καθαρμῶν κατὰ τὸ γνωστὸ λόγιον: «ὅπως ὁ χρυσὸς δοκιμάζεται διὰ τοῦ πυρός, ἔτσι καὶ ὁ δίκαιος θὰ καθαριστῇ διὰ τοῦ πυρός».

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω[11] συνάγεται ὅτι διὰ τοῦ Πυρὸς ἡ ὕλη μετουσιοῦται καὶ ἐξ αὐτῆς ἐκπορεύεται τὸ πνεῦμα, διὰ τοῦ Πυρὸς ὁ θνητὸς ἄνθρωπος γίνεται ἀθάνατος, διὰ τοῦ Πυρὸς τὸ πνεῦμα ἐξελίσσεται καὶ ἐξελισσόμενο καθίσταται δεσπόζουσα καὶ κυρίαρχη δύναμη στὴν φύση.

ΤΙ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΠΡΟΣΕΞΟΥΜΕ

Ἡ ἀμέριστη οὐσία εἶναι ἡ αἰτία τῶν χημικῶν ἀλλοιώσεων κάθε σώματος (ποὺ βραδέως μὲν ἀλλὰ ἀσφαλῶς τελοῦνται σὲ κάθε μορφὴ) καὶ συμμετέχει στὴν συγκρότηση τῆς κάθε μορφῆς. Αὐτὴ ἡ αἰτία ἐκδηλώνεται ὡς Χημικὸς Νόμος, ὁ ὁποῖος προκαλεῖ τὴν μεταμόρφωση τῆς κάθε

Τὸ ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ Ρόδο εἰκονίζει τὴν ἀναγέννηση τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς, ἀρκεῖ ὁ χυμὸς τοῦ Πυρὸς ποὺ μεταμορφώθηκε στὴν ἀνθρώπινη ὑπόσταση νὰ εἶναι ΑΓΝΟΣ. Τὸ Ρόδο εἶναι ἡ ἀναγέννηση τῆς ἀνθρωπότητας καὶ ὁ ἁγνὸς ἄνθρωπος ποὺ γεύθηκε αὐτὸν τὸν χυμό, θὰ ἀφομοιωθῇ πρὸς τὴν αἰώνια ζωή.

μορφῆς πρὸς τὸν σκοπὸ τῆς ἀποσυνθέσεώς της καὶ τῆς συνθέσεως ἄλλων μορφῶν. Ἡ μελέτη τοῦ Χημικοῦ Νόμου θὰ ἀποκαλύψῃ στὸν μελετητὴ ὅτι στὴν οὐσία τῆς Φύσεως ὑπάρχει μία **Δύναμη**, στῆς ὁποίας τὶς διαθέσεις καὶ τοὺς Νόμους ὑποτάσσεται ἡ ὕλη καὶ ἡ ὁποία προσδίδει τὴν αἰωνιότητα σὲ αὐτήν.

Οἱ μορφὲς τῆς θείας Φύσεως συγκροτοῦνται ἀπὸ τὴν οὐσία τῆς Φύσεως. Ἡ δυναμικότητα τῆς κάθε μορφῆς διαφέρει

ἀπὸ τὴν δυναμικότητα τῶν ἄλλων μορφῶν καὶ αὐτὴ ἡ διαφορὰ εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς χρονικῆς ἀφετηρίας τῆς συνθέσεώς της. Ἡ μορφὴ μὲ μεγαλύτερη δυναμικότητα ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῶν ἄλλων μορφῶν, ποὺ ἔχουν μικρότερη δυναμικότητα καὶ συντελεῖ στὴν ἐξέλιξή τους. Ἡ ἐπίδραση αὐτὴ εἶναι ἰδιότητα τοῦ πυρός, ποὺ ἐνυπάρχει στὶς μορφὲς καὶ εἶναι διαφορετικῆς ἐντάσεως καὶ δυναμικότητας, ἀνάλογα μὲ τὸν βαθμὸ ἐξέλιξης καὶ ἐνεργητικότητας τῆς κάθε μορφῆς.

Σχετικὰ μὲ τὸ Πῦρ ὁ Καλλιόστρο ἔλεγε: *«Τὸ ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ Ρόδο εἰκονίζει τὴν ἀναγέννηση τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς, ἀρκεῖ ὁ χυμὸς τοῦ Πυρὸς ποὺ μεταμορφώθηκε στὴν ἀνθρώπινη ὑπόσταση νὰ εἶναι ΑΓΝΟΣ. Οὐδείς, ἂν δὲν εἶναι ἀπόλυτα ΑΓΝΟΣ, δύναται νὰ ἀναγεννηθῇ ὑπὸ τοῦ εὐώδους χυμοῦ, ποὺ συντελέσθηκε ἐκ τοῦ Θείου Πυρὸς στὴν μορφὴ τοῦ Ρόδου. Τὸ Ρόδο εἶναι ἡ ἀναγέννηση τῆς ἀνθρωπότητας καὶ ὁ* ***ἁγνὸς ἄνθρωπος*** *ποὺ γεύθηκε αὐτὸν τὸν χυμό, θὰ ἀφομοιωθῇ πρὸς τὴν* ***αἰώνια ζωή****»*.

Ἀλλὰ ποιός εἶναι ὁ ἁγνὸς ἄνθρωπος, πῶς θὰ ἀφομοιωθῇ πρὸς τὴν αἰώνια ζωὴ καὶ τί σημαίνει αἰώνια ζωή; **ΑΓΝΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ** εἶναι ὁ πλήρως ἀποκαθαρμένος ἀπὸ τὰ πάθη καὶ τὶς ψευδεῖς δοξασίες του ἄνθρωπος, εἶναι ὁ ἁγνὰ σκεπτόμενος καὶ ἐνεργῶν, τοῦ ὁποίου τὸ πνεῦμα δὲν βρίσκεται σὲ χαμηλὲς λειτουργίες καὶ ἡ διάνοιά του δὲν εἶναι καθηλωμένη στὰ πάθη καὶ στὶς ψευδεῖς δοξασίες, εἶναι τέλος ὁ διάγων μία ἄνευ παθῶν ἁγνὴ ζωὴ ἄνθρωπος. **ΑΝΕΥ ΠΑΘΩΝ ΑΓΝΗ ΖΩΗ** διάγει ὁ ἄνθρωπος ὅταν λατρεύῃ τὴν δικαιοσύνη, ἐπιθυμῇ τὶς θεῖες ἐπιρροὲς καὶ ἐκδηλοῦται σ' αὐτὸν ἡ θεία λατρεία. Τότε συντελεῖται στὴν ψυχή του ἁρμονία. Τότε τὸ Ἱερὸ Πῦρ μέσα σ' αὐτὴν τὴν Ζωὴ παρουσιάζει τὴν λαμπρότητά του καὶ τὶς διαυγεῖς φωτεινὲς ἀκτῖνες του, οἱ ὁποῖες εἰσέρχονται στὴν λειτουργία τοῦ πνεύματός του. Τότε ἀποκτᾷ τὸ μέσον ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖο τῆς ἐπιτρέπει νὰ διαγράφῃ εὐρύτερους ὁρίζοντες στὶς φωτεινὲς χῶρες

τοῦ Οὐρανοῦ, ἐκεῖ ποὺ ὑπάρχει τὸ Φῶς καὶ ἡ αἰώνια ζωή. **ΑΙΩΝΙΑ ΖΩΗ** εἶναι ζωὴ ἔχουσα ἀδιάκοπη ἐνέργεια (δηλαδὴ μὴ ὑποκειμένη στὸν θάνατο) καὶ ἀποτελοῦσα αἰώνια σύζευξη τοῦ μέσου διανοήσεως τῶν ψυχῶν πρὸς τὴν ὑπ' αὐτῆς ἐκδηλουμένη ζωή. Σ' αὐτὴν τὴν ζωὴ θὰ ἀναγεννηθῇ καὶ θὰ ἀφομοιωθῇ ὁ γευσάμενος τὸν εὐώδη χυμὸ τοῦ Πυρός. Ἀντίθετα ζωὴ χωρὶς μέσον συνεχοῦς διανοήσεως εἶναι ὑποκειμένη στὶς ἐπιδράσεις τῆς θεότητος ποὺ ἔχει ὡς ἐξωτερικὸ σύμβολο τὸν θάνατο. Καμμιὰ ζωή, καμμιὰ ψυχικὴ ὑπόσταση δὲν μπορεῖ νὰ ἀποφύγῃ τὶς ἐπιδράσεις αὐτῆς τῆς θεότητας, ἂν δὲν ἀποτελέσῃ διαρκῆ σύζευξη πρὸς τὸ μέσον διανοήσεώς της καὶ ἂν πρὸς τὸ μέσον αὐτὸ δὲν διαχυθῇ Ζωή, Ζωὴ προερχομένη ἐκ τοῦ εὐώδους χυμοῦ τοῦ Πυρός.

Παραπομπές

1. Τὰ Ἄτομα τῆς ἀτομικῆς οὐσίας (ποὺ γιὰ λόγους διάκρισης θὰ γράφωνται μὲ τὸ πρῶτο γράμμα κεφαλαῖο) δὲν ἔχουν καμμιὰ σχέση ὡς ὅρος μὲ τὰ ἄτομα ποὺ περιγράφει ἡ φυσική, γιατὶ τὰ μὲν ἄτομα τῆς φυσικῆς δὲν εἶναι ὡς γνωστὸν ἄτμητα, ἀλλὰ ἀποτελοῦνται ἀπὸ τὰ στοιχειώδη σωματίδια, ἐνῷ τὰ Ἄτομα τῆς μεριστῆς οὐσίας εἶναι ἄτμητα καὶ προφανῶς ἀποτελοῦν τὴν ἐσωτερικὴ δομὴ τῶν στοιχειωδῶν σωματιδίων τῆς φυσικῆς.
2. Ἡ λέξη «ἀΐδιος» οὐσία σημαίνει οὐσία αἰώνια, δηλαδὴ χωρὶς ἀρχὴ καὶ τέλος.
3. Οἱ ὅροι «Ἐνέργεια» καὶ «νόμος τῆς Ἐνέργειας» (ποὺ γιὰ λόγους διακρίσεως γράφονται μὲ κεφαλαῖο τὸ πρῶτο γράμμα) δὲν ταυτίζονται ἀπόλυτα μὲ τὸ ὅρο ἐνέργεια τῆς φυσικῆς, ὅπως φαίνεται καὶ ἀπὸ τὸν ὁρισμό τους.
4. Τὸ φῶς, ὡς γνωστόν, εἶναι ἠλεκτρομαγνητικὸ κῦμα, τὸ ὁποῖο ἔχει ὡς φορέα του τὸν αἰθέρα. Ἐπίσης ὅταν λέγουμε φῶς, ἐννοοῦμε τὸ ὁποιοδήποτε ἠλεκτρομαγνητικὸ κῦμα καὶ ὄχι μόνον τὸ ὁρατὸ φῶς, τὸ ὁποῖο καλύπτει μικρὸ μόνον μέρος τοῦ φάσματος.
5. Ὁ αἰθέρας εἶναι ἐπίσης φορέας καὶ τῶν βαρυτικῶν κυμάτων ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὴν κίνηση ἀλλὰ καὶ τὴν παρουσία κ.λπ. τῶν μαζῶν τῶν ἡλιακῶν συστημάτων. Τὰ βαρυτικὰ κύματα εἶναι ἡ ἐπίδραση ποὺ ἀσκεῖ ἡ μεριστὴ οὐσία στὴν ἀμέριστη οὐσία σὲ περιοχὲς τοῦ σύμπαντος ποὺ ἀπουσιάζουν οἱ ὑλικὲς μᾶζες.
6. Γιὰ τὴν θεὰ Ἑστία θὰ ἀναφερθοῦμε σὲ ἄλλο δημοσίευμα.
7. Τὸ θέμα αὐτὸ ἀναλύεται στὸ δημοσίευμα τοῦ ΙΧΩΡ *«Φυσικὲς ἑορτές»* (τεῦχος 47-48, Αὔγουστος 2004).
8. Βλέπε στὸ σχετικὸ δημοσίευμά μου στὸ τεῦχος 38 τοῦ ΙΧΩΡ Ὀκτωβρίου 2003, τὸ ὁποῖο εἶναι ἀπαραίτητο νὰ μελετήσουν οἱ ἀναγνῶστες τοῦ παρόντος δημοσιεύματος, ὥστε νὰ κατανοήσουν τὴν ἐμφάνιση τῆς ἀτομικῆς ψυχῆς.
9. Πολλοὶ θεωροῦν ὡς πρῶτο σταθμὸ τοὺς κρυστάλλους, οἱ ὁποῖοι ἔχουν τὴν δυνατότητα ἀναπαραγωγῆς ὁμοίων ἀκριβῶς μὲ αὐτοὺς κρυστάλλων.
10. Ἡ λέξη Προμηθεὺς σημαίνει προνόηση ἢ πρόνοια, γιατὶ προέρχεται ἀπὸ τὶς λέξεις πρὸ καὶ μῆτις.
11. Δὲν ἀναφέρουμε τίποτε γιὰ τὰ πέραν τοῦ πέμπτου ἱερὰ δράματα τῆς δημιουργίας, γιατὶ μόνον τὰ ἀθάνατα πνεύματα τῆς φύσεως γνωρίζουν ἐπ' αὐτῶν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

ΣΠΥΡ. ΝΑΓΟΥ, *Περὶ τῆς Ἀρχῆς τῆς Φύσεως.*
ΠΑΝ. ΤΣΙΛΙΜΙΓΚΡΑ, *Φυσικὴ τῶν στοιχειωδῶν σωματιδίων.*
ΣΤΥΛ. ΤΑΚΑ, *Περὶ ψυχῆς* (ΙΧΩΡ, τ. 38, Ὀκτ. 2003)

ΒΙΒΛΙΑ & ΑΦΙΣΕΣ ΠΟΥ ΔΕΝ ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ ΣΕ "ΚΑΛΑ" ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ...

Όσα δεν μας είπαν ότι λέει η Αγία Γραφή για εμάς!..

ΓΕΝΝΗΘΗΚΑ ΕΛΛΗΝΑΣ

14 πολυθεϊστικά κείμενα
Τι σημαίνει σήμερα να είσαι Έλληνας πολυθεϊστής;
Πόσο ακριβά το πληρώνεις;

Νέες Αφίσες

με αρχαιολατρικά θέματα: 5,00 Ευρώ

1001 Αφροδίτη Ζεύκτειρα
1002 Ήρα Μάκαιρα
1003 Αθηνά Νικηφόρος
1004 Δήμητρα Αλωαίη
1005 Απόλλων Πύθιος
1006 Εστία Οικουρός
1007 Άρτεμις Λοχεία
1008 Ερμής Εριούνιος
1009 Ζευς Ύψιστος
1010 Ποσειδών Ίππιος
1011 Άρης Άρρηκτος
1012 Ήφαιστος
2001 Σάτυρος Φίλος
2002 Αφροδίτη Κυπρίς
2003 Φίλος Έρως
2005 Διόνυσος Βοτρυηφόρος

Θέλω τα βιβλία Νο ... ...
Θέλω τις αφίσες Νο ... ...

Αποστολή με αντικαταβολή

Ονοματεπώνυμο ....
....
Διεύθυνση ....
....

01 ΤΑ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ ΤΗΣ ΝΕΚΡΗΣ ΘΑΛΑΣΣΑΣ 18,72
02 Η ΒΙΒΛΟΣ & ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ τ.Α 18,72
03 Η ΒΙΒΛΟΣ & ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ τ.Β 18,72
04 Η ΒΙΒΛΟΣ & ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ τ.Γ 18,72
05 ΒΙΒΛΟΣ ΑΚΑΤΑΛΛΗΛΗ ΔΙ' ΕΝΗΛΙΚΟΥΣ 13,52
06 ΚΑΤΑ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ 15,60
30 ΤΟ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟ ΑΔΙΕΞΟΔΟ 12,48
07 ΤΟ ΑΣΘΕΝΕΣΤΕΡΟΝ ΣΚΕΥΟΣ 6,24
12 Θ. ΜΟΙΡΑΣ ΜΕΤΕΣΧΕΝ Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ 15,60
13 ΜΗ ΨΕΥΔΟΥ ΑΛΛ' ΑΛΗΘΕΥΕ 15,60
14 ΜΗ ΠΑΣΙ ΠΙΣΤΕΥΕ 15,60
08 ΠΩΣ ΓΕΝΝΙΟΥΝΤΑΙ, ΖΟΥΝ ΚΑΙ ΠΕΘΑΙΝΟΥΝ ΟΙ ΘΕΟΙ & ΟΙ ΘΕΕΣ 13,52
17 Η ΥΠΟΠΤΗ ΕΠΙΣΚΕΨΗ ΑΠ. ΠΑΥΛΟΥ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ 4,68
18 Η ΥΠΟΠΤΗ ΕΠΙΣΚΕΨΗ ΑΠ. ΠΑΥΛΟΥ ΣΤΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 4,68
19 Η ΥΠΟΠΤΗ ΔΡΑΣΗ ΑΠ. ΠΑΥΛΟΥ ΣΤΗΝ ΕΦΕΣΟ 4,68
20 Η ΥΠΟΠΤΗ ΠΑΡΑΜΟΝΗ ΑΠ. ΠΑΥΛΟΥ ΣΤΗΝ ΚΟΡΙΝΘΟ 4,68
21 Η ΥΠΟΠΤΗ ΔΙΕΛΕΥΣΗ ΑΠ. ΠΑΥΛΟΥ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΥΠΡΟ 4,68
22 Ο ΥΠΟΠΤΟΣ ΠΕΡΙΠΛΟΥΣ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΑΠ. ΠΑΥΛΟ 4,68
23 Ο ΧΡΙΣΤΟΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΕΣ 6,24
24 ΣΤΑ ΑΠΟΚΡΥΦΑ ΤΗΣ ΑΠΟΚΑΛΥΨΗΣ 8,32
09 ΙΗΣΟΥΣ ή ΜΥΣΤΙΚΟ ΝΑΪΤΩΝ 18,72
10 ΠΑΥΛΟΣ, Η ΜΥΣΤΙΚΗ ΖΩΗ 18,72
11 ΓΟΛΓΟΘΑΣ ΚΑΙ ΤΑ ΒΑΡΙΑ ΜΥΣΤΙΚΑ ΤΟΥ 18,72
15 ΚΑΤΑ ΡΑΣΟΦΟΡΩΝ 15,60
16 ΕΛΛΑΔΙΣΤΑΝ - ΟΡΘΟΔΟΞΟΣΤΑΝ 10,40
25 ΓΕΝΝΗΘΗΚΑ ΕΛΛΗΝΑΣ 10,40
26 ΜΕΓΑ ΕΤΑΙΡΙΚΟΝ 13,52
27 ΚΑΡΝΑΒΑΛΙ - Η ΑΡΧΑΙΟΤΕΡΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΙΟΡΤΗ 4,68
28 Η ΙΝΔΙΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ 13,52
29 ΠΟΛΥΘΕΪΑ & ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ 6,24
31 ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΟΣΜΟΘΕΩΡΙΑ 8,32
32 ΤΟ ΣΩΜΑ ΚΑΙ ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ 13,52
33 ΜΕΓΑ ΟΝΟΜΑΣΤΙΚΟΝ 18,72
34 ΑΡΧΑΙΟΓΝΩΣΤΙΚΟΣ ΟΔΗΓΟΣ 12,48
35 ΜΕΓΑ ΤΟΠΩΝΥΜΙΚΟΝ 12,48
36 ΓΝΩΜΟΛΟΓΙΚΟ ΛΕΞΙΚΟ 15,60
37 ΟΙ ΠΥΛΕΣ ΤΟΥ ΑΛΛΟΚΟΣΜΟΥ 20,80
38 ΤΟ ΚΟΥΤΙ ΤΗΣ ΠΑΝΔΩΡΑΣ 12,48
39 ΜΑΥΡΑ ΥΠΟΓΕΙΑ ΡΕΥΜΑΤΑ 15,60
43 Ο ΔΡΟΜΟΣ ΠΡΟΣ ΑΕΙΖΩΙΑ 10,40
44 Ο ΤΡΟΠΟΣ ΓΙΑ ΑΕΙΖΩΙΑ 10,40
45 ΤΑ ΜΙΚΡΑ ΜΥΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΥΓΕΙΑΣ 8,32
49 Η ΜΑΓΕΙΑ ΤΟΥ ΜΠΑΛΙ 12,48
50 ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΣΤΡΑΤΟΠΕΔΩΝ 12,48
55 ΕΙΣΒΟΛΗ ΣΤΗ ΜΥΡΜΗΓΚΑΝΑ 4,68
56 ΤΟ ΑΥΓΟ ΤΟΥ ΠΑΛΙΑΤΖΗ 4,68
57 ΟΙ ΝΕΦΟΚΑΛΛΙΚΑΝΤΖΑΡΟΙ 4,68
58 ΔΑΝΑΗ 5,72
60 Ο ΠΑΡΠΑΡΟΥΪ 4,68
59 ΑΤΑΛΑΝΤΗ 6,76
61 multiSex.gr 10,40

Εκδόσεις **Μάριος Βερέττας**

Μεσολογγίου 3, 106 81 ΑΘΗΝΑ τηλ. 210 33 05 139
Διεθνές Ηλεκτρονικό Βιβλιοπωλείο
www.verettas.gr

ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ

Η ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΛΑΪΚΗΣ ΠΙΣΤΗΣ ΚΑΙ ΔΟΓΜΑΤΟΣ

Ὅλοι ἔχουμε ἀκούσει κάποιο δάσκαλό μας ἢ κάποιον ἀπὸ τοὺς δικούς μας, ὅταν ἤμαστε παιδιά, νὰ παραλληλίζουν τοὺς ἀρχαίους θεοὺς μὲ μερικοὺς ἀπὸ τὴν στρατιὰ τῶν ἁγίων τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, θέλοντας ἔτσι ν' ἀποδείξουν ὅτι ἡ μία προῆλθε ἀπὸ τὰ σπλάγχνα τῆς ἄλλης. Βεβαίως τόσο ἡ φιλοσοφικὴ ὅσο καὶ ἡ ἱστορικὴ ἀλήθεια δείχνουν ἀκριβῶς τ' ἀντίθετο. Ἡ προσπάθεια εἶναι πιὸ παλιὰ καὶ ξεκινάει ἀπὸ τοὺς Ἑβραίους, ποὺ οὔτε λίγο οὔτε πολὺ ἐξίσωσαν τὸν Μωυσῆ μὲ τὸν Πλάτωνα. Ἡ προσπάθεια αὐτὴ στράφηκε κυρίως στὴν διαστροφὴ τῶν νοημάτων τῶν ἀρχαίων κειμένων καὶ στὴν παραχάραξη τῆς ἱστορίας.

Κατὰ τὸν πλέον ἁρμόδιο, τὸν μητροπολίτη Πισιδίας κ. Μεθόδιο Φούγια, ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι κληρονόμος τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ. Ὅμως ὁ Χριστιανισμός, ἰδιαίτερα ὁ ἀνατολικός, ἀποποιήθηκε τὴν πνευματικὴ κληρονομιὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ κι ἐπιδόθηκε στὴν καταστροφή του. Ὁ θαυμαστὴς τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας Κ. Παπαρρηγόπουλος δικαιολογεῖ τὸ μῖσος τῶν χριστιανῶν πρὸς τὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ φιλοσοφία, γιατὶ ἀπὸ τὰ κείμενα τῶν ἀρχαίων σοφῶν οἱ αἱρετικοὶ ἀντλοῦσαν τὰ ἐπιχειρήματά τους καὶ γι' αὐτὸ βάλθηκαν νὰ τὰ καταστρέψουν. Κληρονόμησαν ὅμως ἀτόφιο τὸ μῖσος τῶν Ἑβραίων πρὸς τοὺς Ἕλληνες, ὅπως αὐτὸ περιγράφεται στοὺς προφῆτες Ζαχαρία, Σωφονία κ.ἄ. καὶ στὰ βιβλία τῶν Μακκαβαίων. Τὸ ἀποτρόπαιο ἔγκλημα κατὰ τῆς ἀνθρωπότητας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, στὸ ὁποῖο ἐπιδόθηκαν μ' ἐπιμέλεια καὶ φανατισμὸ οἱ χριστιανοὶ διῶκτες, δὲν εἶχε ἱστορικὸ προηγούμενο καὶ ἑπόμενο. Ἴσως παρόμοια ἐγκλήματα περιγράφονται στὴν Π. Διαθήκη, ἀλλὰ περισσότερο οἱ διηγήσεις τους ἀνάγονται στὴν σφαῖρα τῆς φαντασίας παρὰ σὲ πραγματικὰ ἱστορικὰ γεγονότα, ἀφοῦ ὡς γνωστὸν οἱ Ἑβραῖοι οὐδέποτε ὑπῆρξαν ἐλεύθεροι, ἀλλὰ κατὰ περιόδους ἀπήλαυσαν μιᾶς αὐτονομίας στὰ πλαίσια ξενικῆς κατοχῆς - εἴτε τῶν Ἀσσυροβαβυλωνίων εἴτε τῶν Μακεδόνων εἴτε τῶν Ρωμαίων.

Οἱ Βυζαντινοί, ὅπως ἐπεκράτησε νὰ λέγωνται στὰ νεώτερα χρόνια, κράτησαν ἀτόφιο τὸ ἀνθελληνικὸ μῖσος τους καθ' ὅλη τὴν διάρκεια τῆς χιλιετοῦς καὶ πλέον ἱστορίας τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας. Ἐπιδόθηκαν ὄχι μόνο στὴν καταστροφὴ τῶν ἀρχαίων μνημείων καὶ συγγραμμάτων ἀλλὰ καὶ στὴν βιολογικὴ ἐξαφάνιση τῶν Ἑλλήνων, ποὺ ἐπέμεναν νὰ μένουν πιστοὶ στὴν πάτρια θρησκεία. Αὐτὸ τὸ ἀποδεικνύει περίτρανα ἡ ἀνθελληνικὴ νομοθεσία, ποὺ διατηρήθηκε ἀκέραια μέχρι τοῦ τέλους τοῦ βίου της. Στὴν τελευταία συλλογὴ νόμων, ποὺ δημοσιεύθηκε τὸ 1350, δηλαδὴ 100 χρόνια πρὶν τὴν Ἅλωση, τοῦ Κ. Ἀρμενόπουλου, γνωστὴ σὰν «Ἑξάβιβλος», ἡ ποινὴ γιὰ τοὺς ἑλληνίζοντες παραμένει ἡ θανατικὴ καταδίκη. Ὁ μεγάλος ἀνθέλληνας καὶ πρῶτος πατριάρχης ἐπὶ Τουρκοκρατίας Γεώργιος Σχολάριος-Γεννάδιος ἔγραφε στὸν στρατιωτικὸ διοικητὴ τῆς Λακωνίας Ραοὺλ τοῦ Οἰσῆ, τοὺς δυσεβεῖς καὶ ἀλάστορες Ἕλληνες νὰ τοὺς κτυπᾷ κατακέφαλα, νὰ τοὺς φυλακίζῃ στὰ κάτεργα καὶ νὰ τοὺς κόβῃ τὴν γλῶσσα, κι ἂν συνέχιζαν νὰ ἑλληνίζουν, νὰ τοὺς στέλνῃ στὸν βυθὸ τῆς θάλασσας μέσα σὲ σακκὶ μὲ πέτρες καὶ διάφορα ζῷα, γιὰ νὰ εἶναι μεγαλύτερο τὸ μαρτύριο τοῦ θανάτου τους. Μὲ τὸ κάψιμο τοῦ βιβλίου τοῦ Γεμιστοῦ *«Νόμοι»* σὲ δημόσια τελετή, σφραγίζει τὴν ἀτελείωτη καταστροφὴ τῶν ἀρχαίων φιλοσοφικῶν κειμένων, μὲ ἀποτέλεσμα ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Γεμιστοῦ νὰ ἔχουν σωθῆ κάποια σπαράγματα ἀπὸ τὶς σημειώσεις τῶν μαθητῶν του.

ΤΑ ΚΟΥΡΕΛΙΑ ΤΡΑΓΟΥΔΟΥΣΑΝ ΑΚΟΜΗ.

Ὁ νεώτερος ποιητὴς Κ. Καβάφης λέει στὸ ποίημά του *«Ἰωνικόν»* ὅτι, ἐπειδὴ σπάσαμε τ' ἀγάλματά τους καὶ διώξαμε ἀπὸ τοὺς ναούς τους τοὺς θεούς, διόλου δὲν πέθαναν γι' αὐτό. Διόλου δὲν ἐξαφανίστηκε κι ἡ ἀρχαία πίστη, παρὰ τοὺς ἀπηνεῖς χριστιανικοὺς διωγμούς. Τὸ μαρτυρεῖ ὄχι μόνον ἡ διαιώνιση τῶν ἀνθελληνικῶν νόμων, ἀλλὰ καὶ ἡ Ἐκκλησία μὲ τοὺς συνεχεῖς ἀφορισμούς της. Ὁ ΚΔ΄ κανόνας τῆς πενθέκτης οἰκουμενικῆς συνόδου, ποὺ συγκλήθηκε τὸ 692 ἀπὸ τὸν Ἰουστινιανὸ Β΄, μὲ ποινὴ καθαίρεσης ἀπειλεῖ τοὺς ἱερεῖς καὶ τοὺς μοναχοὺς ποὺ πηγαίνουν στὸν ἱππόδρομο ἢ ἀνέχονται τὰ θυμελικὰ παιχνίδια. Ἀκόμα μὲ τὴν ἴδια ποινὴ ἀπειλεῖ τοὺς ἱερεῖς ποὺ δὲν θὰ σηκωθοῦν νὰ φύγουν ἀπὸ ἕνα γάμο, ὅταν ἀρχίζει τὸ κοσμικὸ γλέντι. Ἀλλὰ φαίνεται πὼς στὴν πορεία τῶν διαβουλεύσεων τῆς συνόδου τὸ καλοσκέφθηκαν κι ἐπανέρχονται μὲ τὸν ΝΑ΄ κανόνα, ποὺ καθαιρεῖ τοὺς ρασοφόρους καὶ ἀφορίζει τοὺς λαϊκούς, ἂν προσέρχωνται σὲ θέατρα ἢ χορεύουν. Πανηγύρι εἶναι ὅμως ὁ ΞΒ΄ κανόνας, ποὺ προστάζει κι ἀπειλεῖ: *«Τὰς οὕτω λεγομένας Καλάνδας, καὶ τὰ λεγόμενα Βοτά, καὶ τὰ καλούμενα Βρουμάλια, καὶ τὴν ἐν τῇ πρώτῃ τοῦ Μαρτίου μηνὸς ἡμέρᾳ ἐπιτελουμένην πανήγυριν, καθάπαξ ἐκ τῆς*

τῶν πιστῶν πολιτείας περιαιρεθῆναι βουλόμεθα. Ἀλλὰ μὴν καὶ τὰς τῶν γυναικῶν δημοσίας ὀρχήσεις, ὡς ἀσέμνους, καὶ πολλὴν λύμην καὶ βλάβην ἐμποιεῖν δυναμένας, ἔτι μὴν καὶ τὰς ὀνόματι τῶν παρ' Ἕλλησι ψευδῶς ὀνομασθέντων θεῶν ἢ ἐξ ἀνδρῶν, ἢ γυναικῶν γινομένας ὀρχήσεις, καὶ τελετάς, κατά τι ἔθος παλαιόν, καὶ ἀλλότριον τοῦ τῶν χριστιανῶν βίου, ἀποπεμπόμεθα, ὁρίζοντες, μηδένα ἄνδρα γυναικεῖαν στολὴν ἐνδεδύσκεσθαι, ἢ γυναῖκα ἀνδρᾶσιν ἁρμόδιον. Ἀλλὰ μήτε προσωπεῖα κωμικά, ἢ σατυρικά, ἢ τραγικὰ ὑποδύεσθαι· μήτε τὸ τοῦ βδελυκτοῦ Διονύσου ὄνομα, τὴν σταφυλὴν ἐκθλίβοντος ἐν τοῖς ληνοῖς, ἐπιβοᾶν· μηδὲ τὸν οἶνον ἐν τοῖς πίθοις ἐπιχέοντας γέλωτα ἐπικινεῖν, ἀγνοίας τρόπῳ, ἢ ματαιότητος, τὰ τῆς δαιμονιώδους πλάνης ἐνεργοῦντας. Τοὺς οὖν ἀπὸ τοῦ νῦν τί τῶν προειρημένων ἐπιτελεῖν ἐγχειροῦντας, ἐν γνώσει τούτων καθισταμένους, τούτους, εἰ μὲν κληρικοὶ εἶεν, καθαιρεῖσθαι προστάσσομεν· εἰ δὲ λαϊκοί, ἀφορίζεσθαι».

Τὸ «Συνοδικὸ» βρίθει ἀφορισμῶν κατὰ τῆς μελέτης τῶν ἀρχαίων κειμένων κι ὅσων ἀσχολοῦνται μ' αὐτά. Ἀλλὰ πέρα ἀπὸ τοὺς νόμους καὶ τοὺς ἀφορισμοὺς τῆς Ἐκκλησίας ἄλλα, πιὸ ἐπίσημα, χείλη βεβαιώνουν τὴν ὕπαρξη πιστῶν στὴν ἀρχαία θρησκεία πολὺ μετὰ τοὺς ἀπηνεῖς διωγμοὺς τῶν πρώτων αἰώνων. Ὁ αὐτοκράτορας Κωνσταντῖνος Ζ΄ ὁ Πορφυρογέννητος στὸ βιβλίο του *«Περὶ Θεμάτων»* γράφει: *«Οἱ τοῦ κάστρου Μαΐνης οὐκ εἰσὶ ἀπὸ τῆς γενεᾶς τῶν Σλάβων, ἀλλ' ἐκ τῶν παλαιοτέρων Ρωμαίων, οἱ καὶ μέχρι τοῦ νῦν παρὰ τῶν ἐντοπίων Ἕλληνες προσαγορεύονται διὰ τὸ ἐν τοῖς προπαλαιοῖς χρόνοις εἰδωλολάτρας εἶναι καὶ προσκυνητὰς τῶν εἰδώλων κατὰ τοὺς παλαιοὺς Ἕλληνας, οἵτινες ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ ἀοιδίμου Βασιλείου χριστιανοὶ γεγόνασι»*. Βεβαίως ὁ Βασίλειος Α΄ (867-886), ποὺ ἀναφέρει ὁ Κωνσταντῖνος (913-919 καὶ 944-959), δὲν τοὺς ἐκχριστιάνισε, ἀφοῦ ὁ ἴδιος αὐτοδιαψεύδεται μὲ τὸ «μέχρι τοῦ νῦν». Ἡ φυσιολογία τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου μὲ τοὺς ὀρεινοὺς κι ἀπομονωμένους ὄγκους προσφέρεται γιὰ τὴν δημιουργία ἑστιῶν ἀντίστασης. Ἰδιαίτερα ὅμως ἡ περιοχὴ τῆς Λακωνικῆς φαίνεται πὼς εἶχε καταστῆ ἐπίκεντρο τῶν πιστῶν τῆς ἀρχαίας θρησκείας. Λίγα χρόνια μετὰ τὸν Κωνσταντῖνο Ζ΄, στὰ τέλη τοῦ 10ου αἰῶνα, ἐνέσκηψε στὴν Λακωνικὴ ὁ περιβόητος Νίκων «ὁ Μετανοεῖτε», γιὰ νὰ ἐξαλείψη τὰ ἴχνη τῶν πιστῶν στὴν ἀρχαία θρησκεία. Ὑπῆρξε βίαιος κι ἔπνιξε μὲ τὰ ἴδια του τὰ χέρια τὸν Ἀντίοχο, ἔφορο τῶν Ἐθνικῶν Γαιῶν, γιατὶ μοίραζε γιὰ καλλιέργεια γῆ στοὺς Ἕλληνες. Ἔκτισε μάλιστα ἐκκλησία τοῦ Σωτῆρος ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ ναοῦ τῆς Χαλκιοίκου Ἀθηνᾶς. Ὅμως σ' ὅλους τοὺς ναοὺς ποὺ ἔκτισε ὁ Νίκων, τὴν εἴσοδό τους τὴν ἔκανε πολὺ χαμηλή, ἀναγκάζοντας τοὺς εἰσερχόμενους νὰ μπαίνουν πεσμένοι στὰ γόνατα, γιὰ νὰ δείχνουν τὴν ὑποταγή τους. Ἀλλὰ οὔτε ἡ βιαιότητα τοῦ Νίκωνα ἐξάλειψε τὴν ἀρχαία θρησκεία. Μερικοὺς αἰῶνες ἀργότερα, ὑπὸ τὴν σοφὴ καθοδήγηση τοῦ Πλήθωνα-Γεμιστοῦ, λειτούργησε ἡ περίφημη πλατωνική του Ἀκαδημία κι ἀκούστηκε πάλι τὸ ἐθνικὸ ὄνομα τῶν Ἑλλήνων.

ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΚΑΘΟΛΙΚΗΣ ΑΠΟΔΟΧΗΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ. Πρᾶγμα περίεργο -ἀλλ' ὄχι ἀνεξήγητο- ὑπῆρξε ἡ καθολικὴ ἀποδοχὴ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες κατὰ τὴν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας, ὅταν ἡ ἰσχὺς τῆς πατριαρχικῆς ἐξουσίας ἔβαινε ἐλαττούμενη. Μπορεῖ ὁ πατριάρχης μὲ τὰ προνόμιά του ἀπὸ τοὺς σουλτάνους νὰ ὑπῆρξε καὶ πολιτικὸς ἀρχηγὸς τῶν χριστιανῶν, μπορεῖ ν' ἀντικατέστησε τὸν ἀπέριττο πατριαρχικὸ σκοῦφο μὲ τὴν μίτρα, ὑποκαθιστώντας τὸ αὐτοκρατορικὸ στέμμα, ὅμως ἡ ἐξουσία του τελοῦσε ὑπὸ τὴν αἵρεση τοῦ σουλτάνου, ποὺ εἶχε καὶ τὸν τελικὸ λόγο. Κάτω ἀπὸ τὴν ἐπίδραση τῆς δημιουργίας τῶν πρώτων ἐθνικῶν κρατῶν στὴν Εὐρώπη καὶ τὴν ἐπιθετικότητα τῶν Ὀθωμανῶν ἐναντίον τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐδαφῶν ἀναπτύχθηκε ὄχι μόνον ἕνα ἀντιτουρκικὸ μέτωπο, ποὺ ὅμως ἐξ αἰτίας τῶν ἰδιαιτέρων συμφερόντων στάθηκε χαλαρὸ ἀπέναντι στὴν Ὀθωμανικὴ Αὐτοκρατορία, ἀλλὰ δημιουργήθηκε κι ἕνα κίνημα ἀπελευθέρωσης τῆς Ἑλλάδος.

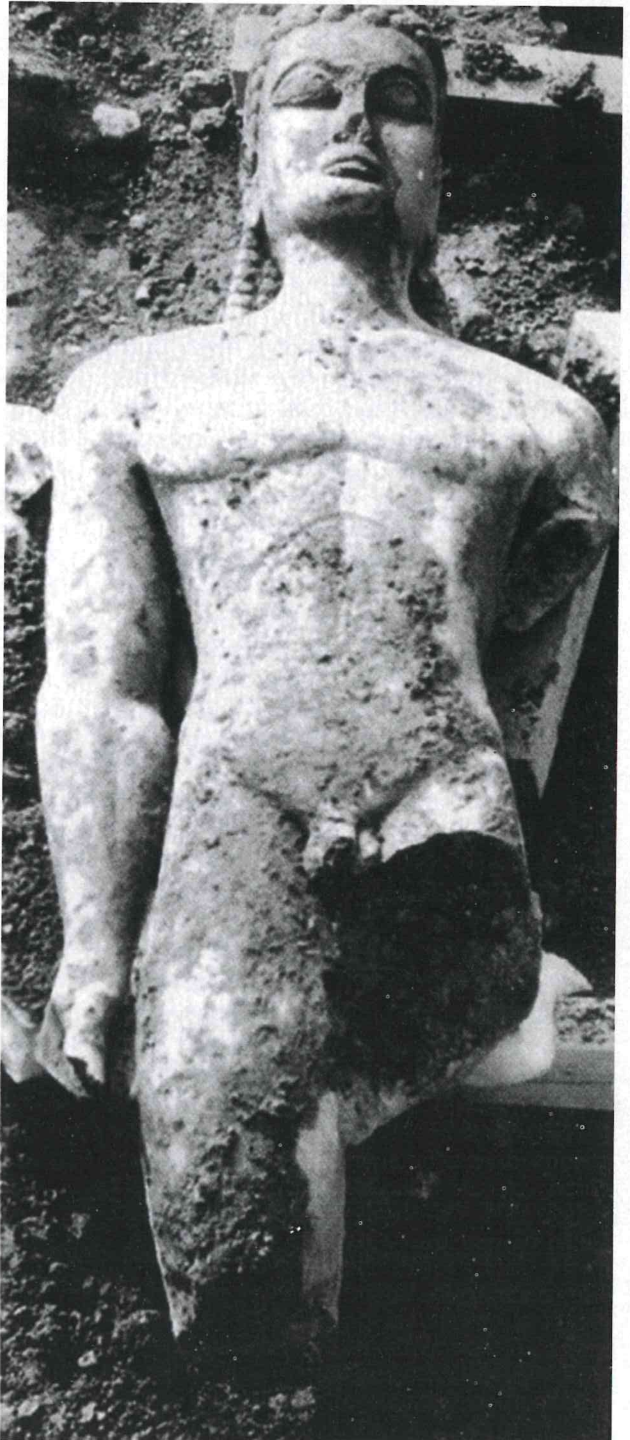
Καὶ τοῦτο κάτω ἀπὸ μία ἑνιαία ἐδαφικὴ ἀντίληψη, ποὺ ἀνταποκρινόταν στὰ ὅρια τῶν ἑλληνικῶν χώρων τῆς ἀρχαίας ἐποχῆς, ἐκτὸς φυσικὰ τῶν παλαιῶν ἀποικιῶν, ποὺ εἶχαν πλέον ἐνσωματωθῆ στὰ νέα εὐρωπαϊκὰ κράτη. Ἐμψυχωτὲς τοῦ φιλελληνικοῦ αὐτοῦ κινήματος ὑπῆρξαν ἐξέχουσες προσωπικότητες, ποὺ εἶχαν καταφύγει στὴν Δύση μετὰ τὴν ἐπικράτηση τῶν Τούρκων στὸν ἑλληνικὸ χῶρο. Προσπάθησαν κατὰ τὸν καλύτερο τρόπο νὰ ἐκμεταλλευθοῦν τὶς περιστάσεις καὶ τὰ στενὰ συμφέροντα τῶν Εὐρωπαίων ἡγετῶν, γιατὶ εἶναι ἄστοχο νὰ πιστεύουμε ὅτι αὐτοὶ θὰ ἐκινοῦντο ὑπὲρ τῆς ἀπελευθέρωσης τῆς Ἑλλάδος ἐμφορούμενοι μόνον ἐξ ἰδεολογίας. Γιὰ τὸν λόγο αὐτὸν ἐξ ἄλλου δὲν εὐωδόθηκαν οἱ προσπάθειες νὰ ὀργανωθῆ μία νέα σταυροφορία ἐναντίον τῶν Τούρκων.

Ψυχὴ τῆς ὀργάνωσης μιᾶς σταυροφορίας ἐναντίον τῶν Τούρκων ἐστάθηκαν οἱ πάπες. Μετὰ τὸν θάνατο τοῦ πάπα Νικολάου Ε΄ τὸν Μάρτιο τοῦ 1455 καὶ τὴν παρὰ λίγο ἀναρρίχηση στὸν παπικὸ θρόνο τοῦ Βησσαρίωνα, ὁ διάδοχός του Κάλλιστος Γ΄ ὑπῆρξε διάπυρος ὑποστηρικτὴς μιᾶς σταυροφορίας, ἴσως καὶ κάτω ἀπὸ τὴν ἐπίδραση τοῦ Ἕλληνα καρδινάλιου. Μάλιστα, γιὰ νὰ ἐξοικονομήση χρήματα, ἀπέστειλε σ' ὅλη τὴν Εὐρώπη ἀποκρισάριους, ὄχι μόνο γιὰ νὰ πείση τοὺς ἡγέτες νὰ συμμετάσχουν στὴν σταυροφορία, ἀλλὰ πουλώντας καὶ συγχωροχάρτια μὲ 20.000 δουκᾶτα τὸ ἕνα. Τὸ ἴδιο ἔνθερμοι ὀπαδοὶ ἦταν κι οἱ πάπες Πῖος Β΄, ὁ Σίξτος, ὁ Λέων Ι΄. Ὅμως δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ ἀναληφθῆ σταυροφορία ἀπὸ χριστιανικὰ κράτη γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση μὴ χριστιανικοῦ. Μπορεῖ ὁ Σιγισμόνδος Μαλατέστα νὰ μετέφερε τὰ ὀστᾶ τοῦ δασκάλου του δωδεκαθεϊστῆ Πλήθωνα στὸ Ρίμινι, ἀλλὰ μέχρις ἐκεῖ. Παράλληλα ὅλο αὐτὸ τὸ κίνημα ἄναψε καὶ τὸν πόθο γιὰ τὴν ἐλευθερία στοὺς Ἕλληνες κατοίκους τῆς Ἑλλάδας. Ἔτσι ἀπὸ τὴν μιὰ μεριὰ ἔπρεπε νὰ δεχθοῦν τὴν χριστιανικὴ πίστη, ἂν ἤθελαν ἡ Εὐρώπη νὰ κινηθῆ ἐναντίον τῶν Τούρκων, ἀπὸ τὴν ἄλλη ὁ πόθος γιὰ τὴν ἐλευθερία τοὺς ἔκανε ν' ἀναζητήσουν στοιχεῖα πέρα ἀπὸ τὰ ἐθνικά, ποὺ νὰ καταδείχνουν τὴν ἀντίθεσή τους καὶ νὰ ὁριοθετοῦν τὴν διαφορετικότητά τους πρὸς τὸν κατακτητή. Βασικὸ στοιχεῖο ἀπέναντι στὸ θεοκρατικὸ μουσουλμανικὸ κράτος ἦταν ἡ θρησκεία. Κυριολεκτικὰ ἡ προσέλευση στὴν ἐκκλησία ἦταν μία πράξη ἀντίστασης ἐναντίον τοῦ κατακτητῆ. Κάτι ἀνάλογο συνέβηκε στὴν διάρκεια τῆς ἑπταετίας τῶν συνταγματαρχῶν μὲ τὴν μαζικὴ συμμετοχὴ στὴν κηδεία τοῦ νομπελίστα ποιητῆ Γ. Σεφέρη καὶ στὴν κηδεία καὶ τὸ μνημόσυνο τοῦ Γ. Παπανδρέου. Εἶναι σίγουρο ὅτι ἡ μεγάλη πλειοψηφία τῶν συμμετασχόντων στὴν κηδεία τοῦ Σεφέρη ἐλάχιστη γνώση εἶχαν τοῦ ποιητικοῦ ἔργου του, ἐκτὸς ἴσως ἀπὸ τοὺς μελοποιηθέντες στίχους του ἀπὸ τὸν Μίκη Θεοδωράκη, ποὺ σύμπαντες τραγουδοῦσαν. Θὰ ἦταν δὲ ἐκτὸς πραγματικότητας, ἂν κάποιοι ἰσχυρίζονταν ὅτι ὅσοι ἀκολούθησαν τὸ ξόδι τοῦ Γ. Παπανδρέου καὶ πῆγαν στὸ μνημόσυνό του ἕνα χρόνο μετά, ἦταν ὀπαδοὶ τῆς Ἕνωσης Κέντρου. Ἔτσι ἐθελουσίως οἱ Ἕλληνες σύμπαντες βρέθηκαν χριστιανοὶ κι ἐγκατέλειψαν τοὺς ὁμαδικοὺς ἑκούσιους ἐξισλαμισμούς, στοὺς ὁποίους προέβαιναν καὶ σὰν πράξη ἀντίστασης στὸ μισελληνικὸ Βυζάντιο. Ἄλλωστε τὸ πνεῦμα ἐξ Ἑσπερίας ἀνύψωνε τὴν δόξα τῶν ἀρχαίων προγόνων τους, ποὺ ἦταν καὶ τὸ ζητούμενο γι' αὐτούς.

ΟΙ ΜΕΓΑΛΕΣ ΑΝΤΙΦΑΣΕΙΣ.

Ὁ πρῶτος ποὺ ἀνέμιξε Χριστιανισμὸ κι Ἑλληνισμὸ καὶ κατέδειξε τὶς ἀρχαιοελληνικὲς ρίζες τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ ἦταν ὁ Ἰωάννης-Ἰανὸς Λάσκαρις. Μετὰ τὴν νίκη του ἐπὶ τοῦ Γάλλου βασιλέα Φραγκίσκου Α΄ στὴν Παβία τὸ 1525, ὁ Γερμανὸς αὐτοκράτορας Κάρολος Ε΄ ἔγινε ὁ ἰσχυρότερος ἡγεμόνας στὴν Δύση. Τότε ὁ πάπας Κλήμης Ζ΄ ἀπέστειλε τὸν Λάσκαρι στὴν αὐλὴ τοῦ Καρόλου, γιὰ νὰ τὸν πείση ν' ἀπελευθερώση τὸν αἰχμαλωτισθέντα Φραγκίσκο κι ἀπὸ κοινοῦ νὰ ἡγηθοῦν ἐκστρατείας ἐναντίον τῶν Τούρκων. Μεταξὺ τῶν ἄλλων εἶπε στὸν Γερμανὸ αὐτοκράτορα στὸν ἐμπνευσμένο λόγο του: *«Λέγων δὲ ἀρχαίαν Ἑλλάδα, ἐννοῶ ὅτι λαλῶ περὶ τῶν μεγάλων ἀνδρῶν τοὺς*

ὁποίους παρήγαγε, καὶ οἵτινες ἐξωκείωσαν καὶ καθωράισαν τὸν κόσμον μετὰ πάσης ἀρετῆς καὶ σοφίας. Τοιοῦτοι εἶναι οἱ ἥρωες Ἡρακλῆς, Θησεύς, Ἰάσων, καὶ ἄλλοι ὅμοιοι αὐτοῖς· οἱ μεγάλοι στρατηγοὶ καὶ πολῖται Θεμιστοκλῆς, Ἀριστείδης, Ἐπαμεινώνδας· οἱ βασιλεῖς Ἀγησίλαος, Φίλιππος καὶ Ἀλέξανδρος· οἱ πρῶτοι συγγραφεῖς τῆς ἀνθρωπίνου ἐπιστήμης, ποιηταὶ καὶ ἱστορικοί, καὶ ταμίαι τῶν ἐναρέτων πράξεων τῶν ἡγεμόνων Ὅμηρος, Πίνδαρος, Ἡσίοδος, Ξενοφῶν, Θουκυδίδης, Πλούταρχος· οἱ ἐρευνηταὶ τῆς φύσεως καὶ ἐρευνηταὶ τῶν θείων καὶ ἀνθρωπίνων Πλάτων, Ἀριστοτέλης, καὶ πολλοὶ ἄλλοι τούτοις ὅμοιοι· οἱ μαθηματικοὶ καὶ γεωγράφοι Ἵππαρχος, Στράβων, Πτολεμαῖος· οἱ περὶ ὑγείας συγγραφεῖς Ἱπποκράτης καὶ Γαληνός· ὁ χορὸς τῶν θεολόγων, ὁ Μέγας Βασίλειος, Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, καὶ πλῆθος ἄλλων διαπρεψάντων ἐν πᾶσι τοῖς κλάδοις καὶ ταῖς ἐπιστήμαις. Οἱ Ἕλληνες εἰσήγαγον αὐτὰς διδάξαντες καὶ τ' ἄλλα ἔθνη, καὶ ἰδίως τοὺς κατοίκους τῆς Εὐρώπης, ὡς Ἰταλούς, Γερμανούς, Ἱσπανούς, Γάλλους, καὶ ἄλλους. Ὅλοι οἱ Ἕλληνες οὗτοι ἔδωκαν τοὺς νόμους, τὴν θρησκείαν, καὶ τὰ ἤθη, ἅτινα καθιστῶσι

Ὁ νεώτερος ποιητὴς Κ. Καβάφης λέει στὸ ποίημά του «Ἰωνικὸν» ὅτι, ἐπειδὴ σπάσαμε τ' ἀγάλματά τους καὶ διώξαμε ἀπὸ τοὺς ναούς τους τοὺς θεούς, διόλου δὲν πέθαναν γι' αὐτό. Διόλου δὲν ἐξαφανίστηκε κι ἡ ἀρχαία πίστη, παρὰ τοὺς ἀπηνεῖς χριστιανικοὺς διωγμούς.

τοὺς ἀνθρώπους ἐντελεῖς» (ὁλόκληρος ὁ λόγος του στὸ βιβλίο τοῦ Κ. Σάθα *«Τουρκοκρατουμένη Ἑλλάς»*, σελ. 84 κ.ἑ.).

Ὁ Ἰανὸς Λάσκαρις ἦταν μὲ τὸν Βησσαρίωνα οἱ πιὸ μεγάλες προσωπικότητες στὸν ἀγῶνα γιὰ τὴν ἑλληνικὴ ἀναγέννηση. Γεννήθηκε τὸ 1445 στὸ Ρύνδακο τῆς Μ. Ἀσίας. Μὲ τὴν βοήθεια τοῦ Βησσαρίωνα σπούδασε φιλολογία κι ἀργότερα διωρίστηκε βιβλιοφύλακας στὴν βιβλιοθήκη τοῦ Λαυρεντίου τῶν Μεδίκων. Κατ' ἐντολή του ἔκανε πολλὰ ταξίδια στὴν Ἑλλάδα, μὲ σκοπὸ τὴν ἀγορὰ ἀρχαίων χειρογράφων, ἰδιαίτερα στὸν Ἄθω. Ἔτσι οἱ καλόγεροι προστάτευαν καὶ διέσῳζαν τὰ ἀρχαῖα κειμήλια. Στὴν συνέχεια ἐγκαταστάθηκε στὸ Παρίσι, ὅπου δίδασκε τὰ Ἑλληνικά. Ἀπὸ τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας Λουδοβίκο ΙΒ΄ διωρίστηκε πρεσβευτὴς στὴν Ἑνετία καὶ ὁ πάπας Λέων Ι΄ (ἐκκλησιαστικὸ ὄνομα τοῦ Ἰωάννη τῶν Μεδίκων) τοῦ ἐμπιστεύτηκε τὴν διεύθυνση τοῦ «Ἑλληνικοῦ Γυμνασίου» στὴν Ρώμη. Τὴν περίοδο αὐτὴν τύπωσε τὰ βιβλία του μὲ σχόλια στὸν Ὅμηρο καὶ τὸν Σοφοκλῆ μὲ δαπάνες τοῦ περίφημου Ἄλδου Μανούτιου. Γύρισε στὸ Παρίσι, ὅπου ἀνέλαβε τὴν διεύθυνση καὶ τὴν ὀργάνωση τῆς βασιλικῆς βιβλιοθήκης, γιὰ νὰ ἐπιστρέψη τελικὰ ὑπέργηρος στὴν Ρώμη, ὅπου καὶ πέθανε σὲ ἡλικία 90 ἐτῶν τὸ 1535. Πέρα ἀπὸ τοὺς ἀγῶνες του γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Ἑλλάδος καὶ τὸν φωτισμὸ τοῦ γένους, εἶναι ὁ τρίτος στὴν σειρά, μετὰ τὸν Πλήθωνα καὶ τὸν Βησσαρίωνα, ποὺ ἀνέδειξε τὸ πλατωνικὸ ἔργο στὴν Δύση, ἀφοῦ ὅλη ἡ ἀναγέννηση τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων εἶχε στηριχθῆ στὰ ἔργα τοῦ Ἀριστοτέλη, ποὺ οἱ Ἄραβες εἶχαν διαδώσει στὴν Εὐρώπη μέσῳ τῆς Ἱσπανίας. Τὴν ἴδια περίοδο κι ἕνας ἄλλος Ἕλληνας τῆς διασπορᾶς ἀπὸ τὴν Κρήτη παρακινοῦσε τὸν πάπα Λέοντα Ι΄ ν' ἀναλάβη πρωτοβουλία γιὰ τὴν ὀργάνωση σταυροφορίας ἐναντίον τῶν Τούρκων, ὁ Μᾶρκος Μουσοῦρος. Μὲ δαπάνες τοῦ Ἄλδου Μανούτιου ἐπιμελήθηκε τὴν ἔκδοση τῶν περιηγήσεων τοῦ Παυσανία κι ἔργων τοῦ Πλάτωνα.

Ἐνῷ στὴν Δύση οἱ λόγιοι ἐμπνέονται ἀπὸ τὴν ἀγάπη τους γιὰ τὴν ἀρχαία Ἑλλάδα, στὴν Ἀνατολὴ ὠνειρεύονταν ἀκόμη τὴν ἀναστήλωση τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας. Ὁ Ἐμμανουὴλ Γεωργιλᾶς ἀπὸ τὴν Ρόδο σ' ἕναν μακροσκελῆ καὶ τελείως ἄτεχνο θρῆνο γιὰ τὴν πτώση τῆς Κωνσταντινούπολης στοὺς στίχους 355-358 γράφει:

«Πᾶσα ἀφεντιά, πᾶσ' ἀρχή, τῆς Δύσεως τὰ μέρη,

νὰ ὁμονοιάζουν ἔμπιστα νὰ πᾶν κατὰ τὰ ἔθνη,

τὴν Πόλιν τῶν Χριστιανῶν, Λατίνων καὶ Ρωμαίων

νὰ πάρουν ἀπ' τὰ χέρια των, νὰ κόψουν ἔπαρσίν των».

Πιὸ νωρὶς ὅμως, στοὺς στίχους 231-234, χρησιμοποιεῖ τὸ ὄνομα τοῦ κράτους, ποὺ κάποιοι σύγχρονοι θέλουν νὰ ὀνοματίζουν ψευδεπίγραφα ἑλληνικό. Θρηνωδεῖ ὁ Γεωργιλᾶς:

«Ἡ Πόλις ἦτον τὸ σπαθί, ἡ Πόλις τὸ κοντάρι,

ἡ Πόλις ἦτον τὸ κλειδὶ τῆς Ρωμανίας ὅλης,

κ' ἐκλείδωνε κ' ἐσφάλιζεν ὅλην τὴν Ρωμανίαν,

κ' ὅλον τὸ Ἀρχιπέλαγος ἐσφικτοκλείδωνέν το».

Εἶναι χαρακτηριστικὸ στὸ πρῶτο ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸν θρῆνο τοῦ Γεωργιλᾶ ὅτι οἱ Βυζαντινοί, θεωρώντας τοὺς ἑαυτούς τους γνήσιους κληρονόμους τῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας, ἀντιδιαστέλλονται πρὸς τοὺς Δυτικοὺς μὲ τὸ νὰ τοὺς ἀποκαλοῦν Λατίνους. Ἡ ἀντίληψη αὐτὴ ἦταν διαδεδομένη, γιατὶ σ' ἕναν ἄλλον θρῆνο ἄγνωστου συγγραφέα διαβάζουμε γιὰ τὴν Πόλη πώς:

«ἦτον σπίτιον ὁλονῶν Ρωμαίων καὶ Λατίνων».

Τὸ μισελληνικὸ πνεῦμα τοῦ Σχολάριου βασιλεύει στὴν Ἀνατολὴ κι ὁ ἄγνωστος στιχοπλόκος γράφει:

«Ὅποιος ἔνι χριστιανὸς τὴν Πόλιν ἂς τὴν κλαύσῃ».

Καὶ συνεχίζει πιὸ κάτω:

«Ἦλθε καιρὸς τῶν χριστιανῶν, Λατίνων καὶ Ρωμαίων

Ρώσων καὶ Βλάχων καὶ Οὐγκρῶν, Σέρβων

καὶ Ἀλαμάνων,
Ὅλοι νὰ ὁμονοιάσουσιν, νὰ γένουσι τὸ ἕνα,
Καὶ νὰ ὁμοφωνήσουσιν οἱ χριστιανοί τε ὅλοι,
Καὶ νὰ σηκώσουν τὸν σταυρόν, τοῦ Χριστοῦ τὸ σημάδι».

Ὅμως κι ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες ἡ ἀνάμνηση τῶν διωγμῶν τους ἀπὸ τοὺς χριστιανοὺς εἶχε περάσει στὰ χρωματοσώματά τους κι ἀκόμα διατηρεῖται. Δὲν πρέπει νὰ λησμονῆται ὅτι εἴμαστε οἱ πιὸ βάρβαροι ὑβριστὲς τῶν θείων, ποὺ οὔτε οἱ αὐστηροὶ νόμοι μπόρεσαν ν' ἀνακόψουν, ἀφοῦ, ἂν ἐξαιρέσουμε μία μειοψηφία φανατικῶν, κανεὶς δὲν ἔχει ὄρεξη νὰ καταγγείλη τὶς ὕβρεις. Ἡ δοξασία ὅτι τὸ συναπάντημα μὲ κληρικὸ εἶναι γρουσουζιὰ κρατάει κι αὐτὸ αἰῶνες. Ὁ Ἰωάννης Φιλήμων ἔγραφε: *«Τί δύναται νὰ στοχασθῇ τις, ὅταν ἐνθυμηθῇ τὸν Ὀδυσσέα Ἀνδροῦτσον καὶ πολλοὺς ὁπλαρχηγοὺς πιστεύοντας (καὶ ἐκδικουμένους ἐνίοτε) ὡς κάκιστον οἰωνὸν τὴν καθ' ὁδὸν συνάντησίν των μὲ παππᾶν (ἱερέα), ὅτε διευθύνοντο εἴς τι μέρος, καὶ μάλιστα ὅτε ἐξεστράτευον;»* («*Δοκίμιον Ἱστορικὸν περὶ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας*», σημείωσις ἐποχῆς γ΄, κεφάλαιον γ΄, σελ. 321). Ὅμως ἡ χρυσαλλίδα ἔβγαλε τὸ κεφάλι της ἀπὸ τὸ κουκούλλι. Στὸ τέλος τοῦ 16ου αἰῶνα ὁ Γεώργιος Αἰτωλὸς δημοσίευσε τοὺς μύθους του, ποὺ εἶναι μία διασκευὴ τῶν μύθων τοῦ Αἰσώπου καὶ τοῦ Βαβρία. Μιὰ ἄλλη μορφὴ τῶν γραμμάτων φάνηκε λίγα χρόνια ἀργότερα, ὁ Θεόφιλος Κορυδαλλέας. Γεννήθηκε στὴν Ἀθήνα στὰ μισὰ τοῦ 16ου αἰῶνα καὶ σπούδασε στὸ Ἑλληνικὸ Γυμνάσιο τῆς Ρώμης. Τὸ 1609 δίδαξε στὴν Βενετία καὶ στὴν συνέχεια γιὰ 10 χρόνια δίδαξε στὴν γενέτειρά του. Ὅταν στὸν πατριαρχικὸ θρόνο ἀνέβηκε ὁ νεωτεριστὴς Κύριλλος Λούκαρις, τὸν προσκάλεσε νὰ διδάξη στὴν νεότευκτη πατριαρχικὴ σχολή. Δίδαξε τὶς περιόδους 1622-1628 καὶ 1634-1640 (περίοδοι πατριαρχίας τοῦ Λουκάρεως), ἀκολουθώντας τὴν μοῖρα τοῦ προστάτη του, Λογική, Φυσική, Γεωγραφία καὶ Ἀστρονομία. Ἀριστοτελικὸς ὁ ἴδιος ἐπιχείρησε τὸν διαχωρισμὸ φιλοσοφίας καὶ θεολογίας. Εἰσῆλθε στὸ ἱερατικὸ σῶμα καὶ χρίσθηκε μητροπολίτης Ναυπάκτου καὶ Ἄρτας. Ὅπως καὶ ὁ Λούκαρις, κυνηγήθηκε ἀπὸ τὴν ἀνθελληνικὴ συντηρητικὴ μερίδα. Ἀποβλήθηκε ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία μὲ τὴν κατηγορία ὅτι μὲ τὴν φιλοσοφία του εἰσήγαγε τὴν ἀθεΐα καὶ μὲ τὴν θεολογία του τὸν καλβινισμό, κατηγορία ποὺ προσάφθηκε καὶ στὸν Λούκαρι. Ἡ νίκη τῶν συντηρητικῶν σήμανε καὶ τὴν διάλυση τῆς πατριαρχικῆς σχολῆς καὶ τοῦ τυπογραφείου ποὺ εἶχε ὀργανώσει ὁ Λούκαρις.

Μπορεῖ ὁ Λούκαρις ν' ἀπετέλεσε μιὰ φωτεινὴ ἐξαίρεση στὸν πατριαρχικὸ συντηρητικὸ κύκλο, ὅμως πάρα πολλοὶ ἱερωμένοι, κυρίως ἀρχιμανδρῖτες, ἀγωνίστηκαν γιὰ τὴν ἀναβίωση τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων. Κυριολεκτικὰ ἡ συντριπτικὴ πλειοψηφία τῶν διαφωτιστῶν τοῦ γένους κατὰ τὴν Τουρκοκρατία ἦσαν κληρικοί. Κι ὑπάρχει μία μεγάλη ἀντίφαση σ' αὐτό. Οἱ κήρυκες πλέον τοῦ Ἑλληνισμοῦ προέρχονται ἀπὸ τὴν τάξη τῶν πιὸ ἀπηνῶν διωκτῶν του. Πιθανῶς οἱ λόγοι εἶναι τελείως πρακτικοί, ἀφοῦ ἔτσι ἐξασφάλιζαν τὰ πρὸς τὸ ζῆν καὶ ἀπολάμβαναν ἀσφαλείας ἀπέναντι στὸν κατακτητή. Ὅμως εἶναι οἱ πρωτεργάτες, ποὺ μετέτρεψαν τὸν Χριστιανισμὸ ἀπὸ ὑπερεθνικὸ σ' ἐθνικὴ θρησκεία τῶν Ἑλλήνων. Αὐτὸ τοὺς ἔφερε σ' εὐθεῖα ἀντιπαράθεση μὲ τοὺς πατριάρχες καὶ τοὺς δεσποτάδες, ποὺ συνέχιζαν νὰ ποιμαίνουν πάντα τὰ ἔθνη. Παρὰ τὰ ὅσα λέγονται, ὁ πατριάρχης δὲν ἔπαυσε νὰ εἶναι ἀρχηγὸς πάντων τῶν ὀρθοδόξων, εἴτε αὐτοὶ ἦταν Ἕλληνες ἢ Σύριοι ἢ ὁτιδήποτε ἄλλο. Οὐδέποτε ἔπαιξε ἐθναρχικὸ ρόλο. Προσέτι ἡ συνταύτιση τῆς πατριαρχικῆς ἐξουσίας μὲ τὴν ἐξουσία τοῦ σουλτάνου ὄξυνε τὴν ἀντίθεση σ' ἕνα ἐπίπεδο πλέον ἐθνικὸ ὄχι μόνο μεταξὺ τοῦ λαοῦ ἀλλὰ καὶ τοῦ κατωτέρου κλήρου. Εἶναι γνωστὸ τὸ κατάπτυστο κείμενο τῆς «Πατρικῆς Διδασκαλίας», ποὺ ἐκπορεύτηκε ἀπὸ τὸ πατριαρχεῖο καὶ ποὺ καλοῦσε τοὺς Ἕλληνες νὰ μὴν ἐπαναστατήσουν ἐναντίον τοῦ σουλτάνου, διότι τὸν ἔστειλε ὁ θεός γιὰ νὰ δοκιμάση τὴν πίστη τους. Τὸ ἐπιχείρημα ἴδιο μὲ τοῦ ἀπόστολου Παύλου, ποὺ ἔγραφε πρὸς τοὺς Ρωμαίους ὅτι

«Λέγων δὲ ἀρχαίαν Ἑλλάδα, ἐννοῶ ὅτι λαλῶ περὶ τῶν μεγάλων ἀνδρῶν τοὺς ὁποίους παρήγαγε, καὶ οἵτινες ἐξωκείωσαν καὶ καθωράισαν τὸν κόσμον μετὰ πάσης ἀρετῆς καὶ σοφίας».

Ὁ πρῶτος ποὺ ἀνέμιξε Χριστιανισμὸ κι Ἑλληνισμὸ καὶ κατέδειξε τὶς ἀρχαιοελληνικὲς ρίζες τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ ἦταν ὁ Ἰωάννης-Ἰανὸς Λάσκαρις.

Πέρα ἀπὸ τοὺς ἀγῶνες του γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Ἑλλάδος καὶ τὸν φωτισμὸ τοῦ γένους, εἶναι ὁ τρίτος στὴν σειρά, μετὰ τὸν Πλήθωνα καὶ τὸν Βησσαρίωνα, ποὺ ἀνέδειξε τὸ πλατωνικὸ ἔργο στὴν Δύση, ἀφοῦ ὅλη ἡ ἀναγέννηση τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων εἶχε στηριχθῆ στὰ ἔργα τοῦ Ἀριστοτέλη, ποὺ οἱ Ἄραβες εἶχαν διαδώσει στὴν Εὐρώπη μέσῳ τῆς Ἱσπανίας.

Τὴν ἴδια περίοδο κι ἕνας ἄλλος Ἕλληνας τῆς διασπορᾶς ἀπὸ τὴν Κρήτη παρακινοῦσε τὸν πάπα Λέοντα Ι΄ ν' ἀναλάβῃ πρωτοβουλία γιὰ τὴν ὀργάνωση σταυροφορίας ἐναντίον τῶν Τούρκων, ὁ Μᾶρκος Μουσοῦρος (δεξιά). Μὲ δαπάνες τοῦ Ἄλδου Μανούτιου ἐπιμελήθηκε τὴν ἔκδοση τῶν περιηγήσεων τοῦ Παυσανία κι ἔργων τοῦ Πλάτωνα.

Ὁ νεωτεριστὴς πατριάρχης Κύριλλος Λούκαρις. Κατὰ τὶς περιόδους πατριαρχίας τοῦ Λουκάρεως (1622-1628 καὶ 1634-1640) διδάχθηκαν στὴν νεότευκτη πατριαρχικὴ σχολὴ Κωνσταντινουπόλεως Λογική, Φυσική, Γεωγραφία καὶ Ἀστρονομία καὶ ἐπιχειρήθηκε ὁ διαχωρισμὸς φιλοσοφίας καὶ θεολογίας. Δυστυχῶς ἡ ἀνθελληνικὴ συντηρητικὴ μερίδα ἀντιτάχθηκε σ' αὐτοὺς τοὺς νεωτερισμοὺς καὶ ὁ Λούκαρις κυνηγήθηκε ἀπηνῶς. Ὁ προστατευόμενός του Θεόφιλος Κορυδαλλεὺς ἀποβλήθηκε ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία μὲ τὴν κατηγορία ὅτι μὲ τὴν φιλοσοφία του εἰσήγαγε τὴν ἀθεΐα καὶ μὲ τὴν θεολογία του τὸν καλβινισμό, κατηγορία ποὺ προσάφθηκε καὶ στὸν Λούκαρι. Ἡ νίκη τῶν συντηρητικῶν σήμανε καὶ τὴν διάλυση τῆς πατριαρχικῆς σχολῆς καὶ τοῦ τυπογραφείου ποὺ εἶχε ὀργανώσει ὁ Λούκαρις.

ὅποιος ἀντιστέκεται στὴν κοσμικὴ ἐξουσία, ἀντιστέκεται στὴν θέληση τοῦ θεοῦ καὶ θὰ τιμωρηθῇ. Γιὰ τὸν λόγο αὐτὸν καὶ οἱ ἐπαναστατικὲς ἀκόμα κυβερνήσεις εἶχαν ἀποφασίσει τὴν ἵδρυση ἰδίας συνόδου καὶ νὰ μὴ δέχωνται κληρικοὺς διωρισμένους ἀπὸ τὸ Φανάρι. Στὴν ἀναγέννηση τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων ἡ πατριαρχικὴ ἀντίδραση ἦταν λυσσώδης. Συκοφαντοῦσαν τοὺς κληρικοὺς γιὰ ἀθεΐα καὶ τοὺς καλοῦσαν στὸ Φανάρι γιὰ νὰ κάνουν δήλωση μετανοίας, καὶ δὲν δίσταζαν νὰ κάψουν τὰ χειρόγραφά τους, ὅπως ἔκαναν μὲ τὸν κυνηγημένο Μεθόδιο Ἀνθρακίτη, ποὺ ὑπέπεσε στὸ ἁμάρτημα νὰ διδάσκη Λογικὴ καὶ Μαθηματικά. Κι ὅσο φούντωνε ὁ διαφωτισμὸς τοῦ γένους, ὁ πατριάρχης τῶν ἀφορισμῶν τῶν ἑλληνικῶν κινημάτων Γρηγόριος Ε΄ ἐξέδωσε συγκίλιο, ποὺ ἀπαγόρευε στοὺς ἱερεῖς νὰ βαπτίζουν τὰ παιδιὰ μὲ ἀρχαιοελληνικὰ ὀνόματα. Ἄλλωστε γιὰ τὴν πολιτεία του ὁ Κοραῆς τοῦ εἶχε προσάψει τὸ παρατσούκλι τοῦ «πλακουντοπώλη», δηλαδὴ τοῦ ὑπαίθριου πωλητῆ ζαχαρωτῶν.

ΤΟ ΔΟΓΜΑ ΠΑΕΙ ΠΕΡΙΠΑΤΟ.

Κυριολεκτικὰ τὸ ὄνομα τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀνασύρθηκε ἀπὸ τὴν ἀφάνεια στὴν διάρκεια τῆς Τουρκοκρατίας, ὅταν ἡ πατριαρχικὴ ἐξουσία τέθηκε ὑπὸ ἀμφισβήτηση. Οἱ ἀρχαῖες συνήθειες, ποὺ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας

θὰ ἐπέφεραν τὴν θανατικὴ καταδίκη, ξαναζωντάνεψαν. Οἱ ἀρχαῖες χόες, δηλαδὴ ἡ προσφορὰ τροφῶν στοὺς νεκροὺς προγόνους, ἐπανῆλθε μὲ τὰ κόλυβα. Ὅλοι ἔχουμε παρακολουθήσει στὴν τηλεόραση τὴν ἀναμετάδοση τοῦ πανάρχαιου ἐθίμου τοῦ τραπεζώματος δίπλα στοὺς τάφους τῶν νεκρῶν προγόνων, ποὺ ἔφεραν πρόσφυγες ἀπὸ τὸν Πόντο. Ἡ πυροβασία τῶν «ἀναστενάρηδων» εἶναι ἕνα ἀκόμα πανάρχαιο ἔθιμο. Οἱ διονυσιακὲς γιορτὲς (τὰ καρναβάλια) ἀναγεννήθηκαν κατὰ τὴν Τουρκοκρατία. Κι εἶναι σημαντικὸ ὅτι στὸν Τύρναβο, ποὺ μέχρι τὶς ἡμέρες μας διατηρεῖται τὸ ἐλευθεριώτατο «Μπουρανί», δίδαξε ὁ νεωτεριστὴς δάσκαλος Ἰωάννης Πέζαρος-Δημητριάδης κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα. Οἱ κλέφτες πάνω στὰ βουνά, ἀνάμεσα στὶς πολεμικὲς ἐπιχειρήσεις, ξαναζωντάνεψαν τοὺς ἐξωβελισμένους ἀθλητικοὺς ἀγῶνες μὲ τ' ἀγωνίσματα τῆς πάλης, τοῦ τρεξίματος, τοῦ ριξίματος τοῦ λιθαριοῦ καὶ τὴν σκοποβολή. Περιώνυμοι σκοπευτὲς ἦταν οἱ Σουλιῶτες, ποὺ μποροῦσαν νὰ περάσουν τὸ βόλι στὴν τρῦπα τοῦ δακτυλιδιοῦ, ἐνῶ ξακουστὸς γιὰ τὸ τρέξιμό του ἦταν ὁ Ζαχαριᾶς ὁ Μπαρμπιτσιώτης. Ἐδῶ τὸ χριστιανικὸ Πάσχα κατάντησε γιορτὴ τῆς ἀναγέννησης τῆς φύσης καὶ Πάσχα τῶν Ἑλλήνων, ποὺ ὁραματίζεται τὴν ἀνάσταση τοῦ γένους. Πόσοι ἀκόμα καὶ σήμερα τηροῦν τὸ ἔθιμο νὰ σφάζουν κόκκορα στὰ θεμέλια

Κυριολεκτικὰ τὸ ὄνομα τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀνασύρθηκε ἀπὸ τὴν ἀφάνεια στὴν διάρκεια τῆς Τουρκοκρατίας, ὅταν ἡ πατριαρχικὴ ἐξουσία τέθηκε ὑπὸ ἀμφισβήτηση. Οἱ ἀρχαῖες συνήθειες, ποὺ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας θὰ ἐπέφεραν τὴν θανατικὴ καταδίκη, ξαναζωντάνεψαν. Οἱ διονυσιακὲς γιορτὲς (τὰ καρναβάλια) ἀναγεννήθηκαν κατὰ τὴν Τουρκοκρατία.

[Εἰκόνα ἀπὸ λαϊκὸ καρναβάλι τοῦ 19ου αἰ.]

νεόκτιστου σπιτιοῦ ἢ συντροφεύουν τὸν νεκρὸ μὲ νομίσματα, γιὰ νὰ τὸν περάση ὁ ψυχοπομπὸς Ἑρμῆς στὴν ἀντικρυνὴ ὄχθη τῆς Ἀχερουσίας λίμνης.

Στὴν πραγματικότητα ὅμως τὴν ἐπαφὴ μὲ τὸν ἀρχαῖο κόσμο δὲν τὴν ἀπώλεσε ποτὲ ὁ ἁπλὸς λαός, ὅπως φαίνεται μέσα ἀπὸ τὶς παραδόσεις του καὶ τὰ Δημοτικὰ Τραγούδια. Τὰ μνημεῖα αὐτὰ τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ εἶναι ἀψευδέστατοι μάρτυρες κι ἂς τὰ κρατοῦν στὴν ἀφάνεια, προβάλλοντας σὰν λαϊκὸ πολιτισμὸ μόνο τὶς φορεσιές, τὰ ὑφαντὰ καὶ τὶς καρδάρες καὶ τὶς κουδοῦνες ἢ τὰ λίκνα καὶ τὰ ξύλα τοῦ φουρνίσματος γιὰ λαϊκὰ δημιουργήματα. Ὅλες οἱ περιοχὲς τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου ἀστραποβολοῦν τὴν ἑλληνικὴ λαϊκὴ συνείδηση. Κάθε φορὰ ποὺ ἤθελαν χρονικὰ νὰ πλησιάσουν τὴν ἀρχαία Ἑλλάδα, ἡ ἀγαπημένη ἔκφραση ἦταν «τὸν καιρὸ τῶν Ἑλλήνων». Μιὰ ἔκφραση ποὺ ἔχει περάσει καὶ στὴν σύγχρονη λόγια παραγωγή. Στὴν ἀρχὴ τοῦ μυθιστορήματος *«Ἡ Τιμὴ καὶ τὸ Χρῆμα»* ὁ Κ. Θεοτόκης, περιγράφοντας ἕναν τόπο, γράφει ὅτι ὑπῆρχε ἕνα μονοπάτι ἀπὸ τὸν καιρὸ τῶν Ἑλλήνων. Ἡ λαϊκὴ φαντασία βλέποντας τὰ διασωθέντα κυκλώπεια τείχη ἔπλασε τοὺς προγόνους γίγαντες, πού, ὅταν πέθαιναν, δὲν χωροῦσε ὁ τόπος νὰ τοὺς θάψουν. Τὴν περιγραφὴ τοῦ Παυσανία γιὰ τὰ φαντάσματα τῆς Μάχης τοῦ Μαραθῶνος τὴν βρίσκουμε στοὺς Κρητικοὺς Δροσουλῖτες καὶ στοὺς λαϊκοὺς μύθους πολλῶν περιοχῶν. Οἱ μῦθοι τῆς *«Μονοβύζας»* στὸ σύνολο σχεδὸν τῶν ἑλληνικῶν περιοχῶν διασῴζουν τὸν μῦθο τῶν Ἀμαζόνων, ποὺ ἦταν κακὲς καὶ εἶχαν κόψει τὸν ἕνα μαστό τους γιὰ νὰ κρατοῦν τὴν ἀσπίδα καὶ νὰ τοξεύουν ἐλεύθερα. Τὴν ἱστορία τῆς Τελέσιλλας, ποὺ ἔσωσε μὲ τὶς γυναῖκες τὸ Ἄργος καὶ περιγράφει ὁ Πλούταρχος στὸ ἔργο του *«Γυναικῶν Ἀρεταί»*, ὁ ἁπλὸς λαὸς τὴν διασῴζει ἀτόφια, μόνο ποὺ μεταφέρει τὸ γεγονὸς στὸν τόπο του καὶ χρονικὰ στὰ χρόνια τοῦ Μεγαλέξαντρου, ποὺ ἦταν ὁ πιὸ σπουδαῖος ἥρωας τῆς πληθώρας τῶν λαϊκῶν καὶ λογίων μύθων. Ἡ ἀτελὴς ἀλλὰ σπουδαία συλλογὴ τῶν λαϊκῶν παραδόσεων τοῦ Ν.Γ. Πολίτη περιέχει ὅλες τὶς ἀποδείξεις. Θὰ σταθοῦμε ὅμως στὴν παράδοση 174, ὅπως αὐτὲς ἀριθμοῦνται ἀπὸ τὶς ἐκδόσεις «Γράμματα». Ἀναφέρεται στὸν τάφο τοῦ Δία, ποὺ οἱ Κρητικοὶ τὸν ἔδειχναν μέχρι πρόσφατα. Εἶναι ὅμως χαρακτηριστικὸ ὅτι μέχρι τὶς ἡμέρες μας, ἰδιαίτερα οἱ Ἀνωγειανοί, ἐπικαλοῦνται τ' ὄνομά του. Στὰ ἔκτακτα περιστατικὰ ἀναφωνοῦσαν, μέχρι τὰ χρόνια τοῦ Κονδυλάκη τουλάχιστον, *«Ζᾶνε θεὲ»* ἢ στὶς ἀναποδιὲς *«Ἠκοῦτε μου, Ζῶνε θεέ!!!»*.

Ὅλη ὅμως ἡ παγανιστικὴ ἀντίληψη τῶν Ἑλλήνων ἔχει σωθῆ ἀτόφια στὸ Δημοτικὸ Τραγούδι. Ἡ πανάρχαια συνήθεια τῶν λαϊκῶν βάρδων ποὺ ὑμνοῦν τὰ ἆθλα ἡρώων δὲν διακόπηκε ποτέ. Μόνο ποὺ κάτω ἀπὸ τὴν χριστιανικὴ τυραννίδα ἀπὸ τὰ χρόνια τοῦ Βυζαντίου ἐλάχιστα ἔργα ἔχουν διασωθῆ. Ἐνῷ τοὺς λαϊκοὺς βάρδους ὁ ἐπίσκοπος Καισάρειας Ἀρέθας (11ος αἰῶνας) τοὺς ἀποκαλεῖ χλευαστικὰ «Παφλαγόνες». Παρ' ὅλ' αὐτὰ στὸ ἔπος τοῦ Διγενῆ ὁ Χάρος λαμβάνει ἀνθρώπινη μορφὴ κι ὁ ἥρωας τὸν ἀντιπαλεύει μὲ περιγραφὲς βγαλμένες κατ' εὐθεῖαν ἀπὸ τὴν ἐπικὴ ἀρχαιοελληνικὴ παράδοση. Γιὰ τὸ Δημοτικὸ τραγούδι, ποὺ ἔζησε τὴν ἀκμή του τὸν 18ον αἰῶνα, ὅταν ἔχει φουντώσει ἡ ἑλληνικὴ ἀναγέννηση, ὁ Κ.Θ. Δημαρᾶς σημειώνει: *«Ἡ θρησκευτική του διάθεση σπάνια ἐκδηλώνεται μὲ ἄμεσα θρησκευτικὰ θέματα· συνηθέστερα ἔμμεσα, μὲ μιὰ διακριτικὴ καὶ συγκρατημένη μυστικοπάθεια, ποὺ εἶναι σὲ τελευταία ἀνάλυση συνάρτηση τῆς ψυχικῆς ἐπαφῆς τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸν φυσικὸ κόσμο: ἀόρατες δυνάμεις κυβερνοῦν τὴν φύση καὶ τὸν ἄνθρωπο καὶ ἐκδηλώνουν μέσα ἀπὸ τὴν φύση τὸ ἐνδιαφέρον τους γιὰ τὸν ἄνθρωπο»* (*«Ἱστορία τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας»*, ἐκδόσεις «Ἴκαρος», 6η ἔκδοση, σελ. 12). Αὐτὸ κι ἂν δὲν εἶναι συνέχεια τῆς ἀρχαιότατης Δαιμονολατρίας. Βουνὰ ἀνθρωποποιοῦνται:

«Ὁ Ὄλυμπος κι ὁ Κίσσαβος, τὰ δυὸ βουνὰ μαλώνουν,

τὸ ποιό θὰ ρίξη τὴν βροχή, τὸ ποιό θὰ ρίξη χιόνι».

Τοῦ Κίτσου ἡ μάνα μαλώνει μὲ τὸ ποτάμι, ἐνῷ ἡ ἀρχαία ἡρωικὴ ἀνδρεία θέλει τὸν ἥρωα τοῦ κλέφτικου τραγουδιοῦ νὰ τὸν πηγαίνουν ἁλυσοδεμένο χίλιοι ἀπὸ μπροστὰ

καὶ δυὸ χιλιάδες πίσω. Ὁ ἀφωρισμένος Ἔρωτας ξαναζῇ στὰ ἐρωτικὰ τραγούδια, ἐνῷ ἡ ἐλευθεροστομία τῶν σατυρικῶν τραγουδιῶν παραπέμπει ἄμεσα στὰ Διονυσιακὰ Ἀνθεστήρια. Ὅλ' αὐτὰ ἔκαναν τὸν ἐξαίρετο πανεπιστημιακὸ δάσκαλο Στίλπωνα Κυριακίδη νὰ γράψῃ: *«Οὕτως ἡ λαϊκὴ ἑλληνικὴ χριστιανικὴ πίστις εἶναι ἐν πολλοῖς οὐσιωδῶς διάφορος τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἐκτὸς δὲ τοῦ κύκλου τῆς χριστιανικῆς θρησκείας διέσωσεν ὁ ἑλληνικὸς λαὸς οὐ μόνον τὴν πίστιν εἰς διαφόρους δαίμονας ἀλλὰ καὶ πολυάριθμα ἐθνικὰ λατρευτικὰ στοιχεῖα. Εἶναι δὲ ἀξιοσημείωτον τὸ γεγονός, ὅτι ἐν πολλοῖς αἱ δύο πίστεις ὑφίστανται ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ λαοῦ ἐκ παραλλήλου, χωρὶς οὗτος νὰ αἰσθάνεται τὴν ἀντίφασιν καὶ νὰ πολυπραγνονῇ δι' αὐτήν»* (ἀπὸ τὸ φυλλάδιό του *«Γλῶσσα καὶ Λαϊκὸς Πολιτισμὸς τῶν Νεωτέρων Ἑλλήνων»*).

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

Τὴν ἀντίθεσή τους πρὸς τὴν Ἐκκλησία οἱ νεώτεροι Ἕλληνες τὴν ἐξέφρασαν μὲ τὴν ἄρνηση νὰ ἀποδεχθοῦν τὸ Βυζάντιο σὰν συνέχεια τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἀκόμα κι ὁ ἐθνικὸς ἱστορικὸς Κ. Παπαρρηγόπουλος, πρὶν ἀκόμα ἀνταλλάξῃ τὴν καθηγητικὴ ἕδρα του μὲ τὴν βυζαντινολατρία, ἔγραφε τὸ 1844: *«Ἡ μέση ἑλληνικὴ ἱστορία εἶναι ὅλως διάφορη τῆς βυζαντινῆς καὶ πρέπει νὰ ἐρευνηθῇ»*. Ἡ «Μεγάλη Ἰδέα» μὲ τὸ πάρσιμο τῆς Πόλης εἶναι πολιτικὸ γέννημα κι ἐκφράζει περισσότερο τὴν ὁριστικὴ ἧττα τοῦ κατακτητῆ μὲ τὴν κατάληψη τῆς πρωτεύουσάς του. Γιὰ τὸν λόγο αὐτὸν ἡ Ἐκκλησία, ὅπως ἔχει γράψει κι ὁ π. Γ. Μεταλληνός, ἐξέφρασε τὴν δική της «Μεγάλη Ἰδέα», ποὺ στηριζόταν στὸ «Ἑλληνοθωμανικὸ Δόγμα» καὶ ποὺ πολιτικὰ τὸ ἐξέφρασε ὁ Γ. Τυπάλδος-Ἰακωβᾶτος μὲ τὴν φράση του: *«Ὅπου πατεῖ ὁ Τοῦρκος σώζεται ἡ Ρωμιοσύνη»*. Πολιτικὴ ὅμως ἢ ἐκκλησιαστικὴ ἡ «Μεγάλη Ἰδέα» στάθηκε μακριὰ ἀπὸ τοὺς διαφωτιστές, ποὺ ἀγωνίστηκαν γιὰ τὴν ἀνακήρυξη τοῦ αὐτοκέφαλου τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας καὶ τὴν ἑλληνικὴ φυσιογνωμία τοῦ νέου ἐλεύθερου κρατιδίου. Βιώνοντας τὴν μεγάλη αὐτὴν ἀντίφαση ὁ Κ. Παλαμᾶς στὸ *«Ἴαμβοι καὶ Ἀνάπαιστοι»* ἀναφωνεῖ:

«Ἀδέλφια μου, νὰ πλάσουμε
νέα θρησκείαν, ἐλᾶτε!».

Ἡ κρίση τοῦ Δ.Σ. Μπαλάνου γιὰ τὶς θρησκευτικὲς πεποιθήσεις τοῦ Κ. Παλαμᾶ κρύβει μία γενικώτερη ἀλήθεια. Στὸ περιοδικὸ «Νέα Ἑστία», ἀφιέρωμα στὸν ποιητή, ἔγραψε: *«Ὁ Παλαμᾶς ὅμως, ἀκολουθῶν τὰς ἀρχὰς τοῦ συγκριτισμοῦ, παραλληλίζων τὸν Σωτῆρα πρὸς μυθολογικὰ πρόσωπα, θέτων τὸν Χριστιανισμὸν εἰς ἴσην ἢ καὶ ἥσσονα μοῖραν πρὸς τὰς ἐθνικὰς θρησκείας καὶ ἀπαρνούμενος τὴν δογματικὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας, ἀπεμακρύνθη θεμελιωδῶν ἀρχῶν καὶ μόνον ὡς ἁπλῆ φρασεολογία δύναται νὰ θεωρηθῇ ὅταν λέγῃ "τὴν ὀρθοδοξίαν μου δὲν ἀνταλλάσσω μὲ ὅλα τοῦ κόσμου τὰ θρησκεύματα"»*. Ὁ συγκριτισμὸς αὐτός, ποὺ σ' ἄλλες ἐποχὲς ἔπαιξε κάποιον ἐθνικὸ ρόλο, ὁδηγεῖ σήμερα σ' ἕνα ἄγονο ὑβρίδιο, ποὺ σ' αὐτὸ ἐν πολλοῖς ὀφείλεται ἡ λεγόμενη «νεοελληνικὴ σχιζοφρένεια». Κατὰ ποὺ λέει κι ὁ τραγουδοποιός, ἔφθασε ὁ καιρὸς ν' ἀποφασίσουμε μὲ ποιούς θὰ πάμε καὶ ποιούς θ' ἀφήσουμε. Εἴμαστε ἀπόγονοι τοῦ Θεμιστοκλῆ καὶ τοῦ Λυκούργου, τοῦ Μεγαλέξαντρου κι ὄχι τοῦ Ἀβραὰμ καὶ τοῦ Λώτ.

Δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀκολουθοῦμε μία θρησκεία, ποὺ ἀκόμα καὶ σήμερα διαβάζει στὴν λειτουργία της ἀφορισμοὺς ἐναντίον τοῦ πολιτισμοῦ τῶν προγόνων μας. Δὲν εἶναι δυνατὸν ν' ἀκολουθοῦμε μία θρησκεία, ποὺ οἱ πρόγονοί μας λοιδωροῦσαν: *«Ἀκούσαντες δὲ ἀνάστασιν νεκρῶν οἱ μὲν ἐχλεύαζον, οἱ δὲ εἶπον· ἀκουσόμεθά σου πάλιν περὶ τούτου. Καὶ οὕτως ὁ Παῦλος ἐξῆλθεν ἐκ μέσου αὐτῶν»* (*«Πράξεις τῶν Ἀποστόλων»*, ΙΖ΄, 32-33). Ἤ: *«Ἡμεῖς δὲ κηρύσσομεν Χριστὸν ἐσταυρωμένον, Ἰουδαίοις μὲν σκάνδαλον, Ἕλλησι δὲ μωρίαν...»* (*«Πρὸς Κορινθίους»*, Α΄, 23).

Σὲ πονηρὲς περιστάσεις, ὅπου ἡ βυζαντινὴ πολιτεία προβάλλεται παγκόσμια σὰν τὸ πρότυπο τοῦ νέου πλανητικοῦ πολυφυλετικοῦ (ἀλλὰ καὶ ἀπολιτισμικοῦ) κράτους, οἱ καιροὶ δὲν περιμένουν. ●

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΔΙΑΛΕΞΕΩΝ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ

ΑΙΘΟΥΣΑ

«ΕΥΑΝΔΡΟΣ»

Ἀκαδημίας 86 - Τηλ.: 210.38.40.676

Παρασκευή
14.01.2005 - Ὥρα 19:00

ΔΩΡΙΚΟΣ - ΧΑΤΖΗΓΙΑΝΝΑΚΗΣ
«ΑΡΧΑΙΑ ΘΡΑΚΗ: ΧΩΡΑ ΕΛΛΗΝΙΣ»
Παρουσίαση βιβλίου

Παρασκευή
21.01.2005 - Ὥρα 19:00

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΓΟΝΙΔΕΛΗΣ
«ΤΙΤΑΝΕΣ, ΤΟ 1ον ΔΩΔΕΚΑΘΕΟΝ»
Παρουσίαση βιβλίου

Παρασκευή
28.01.2005 - Ὥρα 19:00

ΣΤΥΛΙΑΝΟΣ ΤΑΚΑΣ
«ΟΙ ΝΟΜΟΙ ΤΗΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥΣΗΣ ΦΥΣΕΩΣ»

ΕΙΣΟΔΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΗ

ΑΙΘΟΥΣΑ

«ΕΣΤΙΑ»

Δωδώνης 36 - Τηλ.: 210.51.42.500

Τετάρτη, 19.01.2005 - Ὥρα 19:30

ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΚΑΤΣΙΜΠΑΣ

«Ἡ ματιὰ τοῦ Δία.
Ἡ γεωδαιτικὴ εὐθεῖα ποὺ ἐκπλήσσει»

Τετάρτη, 26.01.2005 - Ὥρα 19:30

ΔΗΜΟΣ ΣΙΝΑΝΙΔΗΣ

«Φιλοσοφικοὶ περίπατοι»

ΕΙΣΟΔΟΣ ΜΟΝΟ ΓΙΑ ΤΑ ΜΕΛΗ ΤΗΣ «ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΣΤΙΑΣ»

Σ. Δωρικὸς - Κ. Χατζηγιαννάκης

ΟΙ ΥΠΕΡΒΟΡΕΙΟΙ ΚΑΙ Ο ΣΥΣΧΕΤΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΜΥΘΟΛΟΓΙΚΩΝ ΠΑΡΑΔΟΣΕΩΝ ΩΣ ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΕΡΕΥΝΗΣ

Μὲ τὸν βορρᾶ καὶ τοὺς ὑπερβόρειους σχετίζεται στὴν ἑλληνικὴ μυθολογία ὁ Βορέας, θεὸς τοῦ βορείου ἀνέμου, γιὸς Τιτᾶνα καὶ τῆς Ἠοῦς, κόρης τοῦ Ἡλίου. Ἡ σχέση αὐτὴ συνάδει πρὸς τὴν συσχέτιση τῆς Ὑπερβόρειας χώρας ἢ ἠπείρου μὲ τὸ ἑλληνικὸ κέντρο τῆς θρησκείας τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ ἡλίου τὴν Δῆλο, συσχέτιση γιὰ τὴν ὁποία ὑπάρχουν συγκεκριμένες μαρτυρίες στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ γραμματεία. Ἡ σχέση καὶ μὲ τὸν γεννήτορα Οὐρανὸ στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ Μυθολογία προκύπτει καὶ ἀπὸ τὴν φύση τῆς περιοχῆς, ὅπου ἡ ἡμέρα καὶ ἡ νύκτα διαρκοῦν ἕξι μῆνες καὶ ἑπομένως ἐκπροσωπεῖ ἡ ὑπεβόρεια περιοχὴ τὸν ἄξονα τοῦ οὐρανίου στερεώματος. Ὁ Ἡρόδοτος ἀναφέρει ὡς χώρα προέλευσης τῶν Ἀριμασπῶν ἢ Μονοφθάλμων (Κυκλώπων;) τὴν ὑπερβόρεια χώρα, πίσω ἀπὸ τὰ Ριπαῖα Ὄρη, τὰ ὄρη ἐκτοξεύσεως τῶν ριπῶν τοῦ βορείου ἀνέμου. Ὁ Πυθαγόρας ἀναφέρεται σὲ λαὸ ποὺ ἐγνώριζε τὰ μυστικὰ καὶ τὴν τέχνη τῆς πτήσεως. Ἀναφέρονται μύστες ἢ μάντεις καὶ συνοδοὶ τῶν Ὑπερβορείων Παρθένων, ὡς ἐκπρόσωποι τοῦ θεοῦ Ἀπόλλωνα.

Τὰ πράγματα συνδέονται ἀκόμη περισσότερο στὶς διηγήσεις τοῦ Αἰλιανοῦ καὶ τοῦ Ἑκαταίου τοῦ Μιλησίου, ποὺ ἐξιστορεῖ ὅτι οἱ γιοὶ τοῦ Βορέα, ὁ Ζήτης καὶ ὁ Κάλαϊς, συνήθιζαν νὰ λατρεύουν τὸν Ἀπόλλωνα καὶ ὅτι κατὰ τὴν ὥρα τῆς λατρευτικῆς τελετουργίας πετοῦσαν κύκνοι καὶ ἐψάλλοντο ᾄσματα ἀφιερωμένα στὸν Ἀπόλλωνα. Ἐν προκειμένῳ γίνεται ἔμμεσα συσχέτηση μὲ τοὺς ἀγῶνες τοῦ Ἡρακλῆ μὲ τὸν Κύκνο καὶ τὴν μετάβαση τοῦ ἥρωα στὴν χώρα τῶν Ὑπερβορείων. Ἐξ ἄλλου ἡ ἀναφορὰ σὲ ᾠδὲς ποὺ ἐψάλλοντο στὸν Ἀπόλλωνα στὴν χώρα τῶν Ὑπερβορείων συνάδει μὲ τὶς Ὠδὲς τοῦ Λίνου ποὺ ἐψάλλοντο στὴν Δῆλο κατὰ τὶς ἑορτὲς τῶν γενεθλίων του Ἀπόλλωνα. Ἡ συσχέτιση τοῦ Ἡλίου, τῆς Ἠοῦς καὶ τοῦ Ἀπόλλωνα μὲ τὴν χώρα τῶν Ὑπερβορείων αἰτιολογεῖ τὴν ἀνέγερση τοῦ Ναοῦ τῆς Δήλου κατὰ τὸ πρότυπο ναοῦ τῶν Ὑπερβορείων, τὴν σχέση τοῦ Ἀπόλλωνα μὲ τὶς ψαλλόμενες ᾠδές, μὲ μουσικὴ καὶ ὕμνους, ἐνῷ ἡ ἴδια ἡ προέλευση ἀπὸ τοὺς Ὑπερβορείους καὶ μὲ παρουσία τους στὴν Δῆλο, ἀντικατοπτρίζει τὴν βαθύτερη σχέση τῶν Τιτάνων -καὶ ἰδιαίτερα τοῦ Τιτᾶνα Ὑπερίονα, πατέρα τοῦ Ἡλίου καὶ προγόνου θεοῦ τοῦ Ἀπόλλωνα ἤδη ἀπὸ τῆς βασιλείας τους στὴν γῆ καὶ μάλιστα στὶς ὑπερβόρειες χῶρες [γεγονὸς ποὺ τοὺς συνδέει κοσμογονικῶς καὶ ἀστρονομικῶς (φιλοσοφικῶς) ἀλλὰ καὶ θρησκευτικῶς] μὲ τοὺς ἀπώτερους κατοίκους τῆς Ἑλλάδας (τοὺς προκατακλυσμιαίους Ἕλληνες)- μὲ τοὺς ὑπερβορείους λαοὺς καὶ χῶρες. Ἡ Ἑλλάδα ἀπεικονίζεται στὸ κέντρο τῆς γῆς, κέντρο τῶν πόλων, τοῦ ὑπερβορείου καὶ τοῦ ὑπερνοτίου, μὲ σύμβολο τὸν ὀμφαλὸ τῆς Γῆς τοῦ Μαντείου τῶν Δελφῶν, ἄμεσα συσχετιζομένου μὲ τὴν λατρεία τοῦ Ἀπόλλωνα καὶ τὴν Δῆλο -ἄλλωστε Δελφοὶ καὶ Δῆλος εἶναι ὁμόρριζα-, ἐνῷ ὡς ἄλλο κέντρο -ὀμφαλὸς τῆς γῆς- ἀναδεικνύεται ὁ ἄξων τοῦ οὐρανοῦ, διερχόμενος ἀπὸ τὸ κέντρο τοῦ κόσμου (ὡς κεντρικὸς μεσημβρινός), δηλαδὴ σὲ ἀντίστοιχο ὀμφαλό, μάλιστα ὑπὸ τὴν Ἄρκτο, ποὺ καὶ ἡ ἴδια ἐθεωρεῖτο ὡς ὀμφαλὸς τοῦ Οὐρανοῦ. Ἡ κοσμογονικῆς καὶ ἀστρονομικῆς φύσεως συγκεκριμένη ἄποψη συνάδει καὶ μὲ τὰ μενὶρ ἢ ὄρθιους λίθους σὲ ὅλη τὴν ἐπικράτεια τῶν Τιτάνων -συμπεριλαμβανομένης τῆς Μεσογείου, τῶν Ὑπερβορείων χωρῶν καὶ τῆς Ἀφρικῆς (Σαχάρα)- ἀλλὰ καὶ τὰ πυραμιδοειδῆ ἱερὰ (πυραμίδες στὴν Ἑλληνικὴ Μητρόπολη καὶ τὴν Αἴγυπτο) καὶ μὲ τὰ πρωτογενῆ ἐν σειρᾷ τριγωνικὰ ἢ βαθμιδωτὰ στοιχεῖα διακοσμήσεως τῶν ἀγγείων τοῦ Διμηνιοῦ ἢ τοῦ Σέσκλου, ποὺ μεταφυτεύονται καὶ στοὺς πολιτισμοὺς τῶν Σουμερίων καὶ τῆς Κεντρικῆς καὶ Νοτίου Ἀμερικῆς -ἀπὸ τὴν «ἀνατολὴ» κατὰ τοὺς μύθους τῶν τελευταίων- ἀπὸ τὸ κέντρο τοῦ κόσμου, τὴν Ἑλληνικὴ Μητρόπολη, καὶ τοὺς πολιτισμοὺς τοῦ Αἰγαίου, μεταφέροντας τὴν ἀπαρχὴ τοῦ Πολιτισμοῦ στὴν Ἑλληνικὴ κοιτίδα πρὸ τοῦ πρώτου κατακλυσμοῦ τοῦ Ὠγύγου καὶ πρὸ τῆς τήξεως τῶν παγετώνων, μὲ μαρτυρημένη παρουσία τῶν ἀπωτάτων

Ἑλλήνων καὶ τῶν Πελασγῶν. Καὶ ὁ χρυσοῦς αἰὼν καὶ τὸ χρυσὸ γένος τῆς Ἑλληνικῆς Μυθολογίας παίρνει σάρκα καὶ ὀστᾶ στὶς παραδόσεις τῶν Ὑπερβορείων, μὲ τοὺς Γρύπες νὰ φυλάττουν τὸν χρυσὸ τοῦ Ἀπόλλωνα καὶ στοὺς Κόλχους -μὲ ἐθνωνύμιο σχετιζόμενο καὶ μὲ τὸν χρυσὸ [**γλουρός· χρυσὸς** (Ἡσύχιος), ρίζα **χρ-/κρ-/γρ-/γλ-/κλ-** μὲ ἐναλλαγὴ ὑγρῶν]- νὰ φυλάττουν τὸ χρυσόμαλλο δέρας καὶ τὸν χρυσὸ κριὸ στὴν παράδοση τοῦ Φρίξου καὶ τῆς Ἕλλης. Οἱ Κόλχοι ἄλλωστε, στὴν ἐκδοχὴ θέσης τους ἔναντι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Δουνάβεως στὸν Εὔξεινο Πόντο, μποροῦν κατὰ τὶς ἀρχαῖες παραδόσεις νὰ συγκαταλεγοῦν στοὺς Ὑπερβορείους ὅπως καὶ οἱ κάτοικοι τῆς Εὐρωπαϊκῆς καὶ τῆς Ἀσιατικῆς Σαρματείας.

Ἡ ἀρχαία Ἑλληνικὴ Θεογονία καὶ Κοσμογονία μπορεῖ ἑπομένως, σὲ συνδυασμὸ μὲ τὶς ἱστορικὲς καὶ λοιπὲς μαρτυρίες στὴν ἀρχαία Ἑλληνικὴ Γραμματεία, νὰ ἑρμηνεύσῃ συνειρμικῶς τὴν οὐσία τόσο τῶν μαρτυριῶν ὅσο καὶ τῶν παραδόσεων καὶ γεγονότων, καὶ νὰ ὁδηγήσῃ στὴν βαθύτερη κατανόησή τους. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν ἡ Μυθολογία λαμβάνει τὴν προγονική της διάσταση στὸν ἀρχαῖο λόγο τοῦ μύθου ὑπὸ τὴν ἔννοια ἀκριβῶς τοῦ λόγου καὶ ὄχι τῆς οἱασδήποτε φανταστικῆς διηγήσεως. Ταυτοχρόνως ἡ μελέτη τῶν στοιχείων α) τῆς Ἰρλανδικῆς καὶ Κελτικῆς β) τῆς Νορδικῆς καὶ Σκανδιναβικῆς καὶ γ) τῆς Φινλανδικῆς μυθολογίας ὁδηγεῖ σὲ ἐντοπισμὸ διαφοροποιήσεων στὴν Κοσμογονία καὶ Θεογονία ἀλλὰ καὶ στὴν λατρεία τους. Αὐτὸ τὸ γεγονός, ὅπως ἀποκαλύπτουν καὶ τὰ ἀρχαῖα κείμενα, διακρίνει τὶς χῶρες τῶν Ὑπερβορείων στὴν καθ' ἑαυτὸ περιοχὴ τοῦ θεοῦ Ἀπόλλωνος (ἱερατικοῦ χαρακτῆρα), στὴν περιοχὴ τῶν ὑπηρετούντων τοὺς πιστούς, τῶν «ἀναχωρητῶν» ἢ «μοναχῶν» (**Φαλακροὶ**) καὶ τῶν πιστῶν λαῶν (ὑπερβορείων, κελτικῶν, γερμανικῶν λαῶν). Βεβαίως οἱ λαοὶ αὐτοί, ὡς ἀποδεικνύεται ἐπίσης στὴν ἀρχαία Ἑλληνικὴ Γραμματεία, ἐδέχθησαν ἀπ' εὐθείας ἐπιδράσεις τόσο ἀπὸ τοὺς προϊστορικοὺς Ἕλληνες (**Πελασγούς, Μινωίτες, Μυκηναίους**) ὅσο καὶ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες τῆς Ἱστορικῆς Περιόδου, μέσῳ τῶν Μινωιτῶν, τῶν Ἐμπορείων τῶν Ἀποικιῶν καὶ τῶν ἐπαφῶν μὲ τοὺς Ὑπερβορείους λαοὺς στὴν περιοχὴ τοῦ Δουνάβεως τοῦ Εὔξεινου Πόντου καὶ ἄνωθεν αὐτοῦ, ὡς ἀναφέρονται στοὺς Ἀρχαίους Ἕλληνες Ἱστορικοὺς καὶ Γεωγράφους. Ἡ μετάβαση τοῦ Ἀστερίου καὶ τοῦ Ἡρακλέους στοὺς Ἰσσηδόνες καὶ τοὺς Ἀριμασποὺς ἀποτελεῖ ἰδιαιτέρας σημασίας γεγονός, ἐπειδὴ αὐτοὶ ἔδρασαν ὡς ἥρωες, ἄρχοντες καὶ ἐντεταλμένοι (**φοιβόλαμπτοι**) ἐκπρόσωποι τοῦ ὑπέρτατου θεοῦ καὶ τοῦ Ἀπόλλωνα: Ὁ Ἡσίοδος λέγει ὅτι τοὺς ἡγεμόνες κατευθύνει ὁ Δίας, ἐνῷ βεβαίως οἱ μύστες τῶν θεῶν λαμβάνουν ἐντολὴ ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς θεούς. Καὶ ταυτοχρόνως διαχωρίζεται ὁ ρόλος τῶν Ἰσσηδόνων ἀπὸ τῶν Ἀριμασπῶν. Ἐνῷ οἱ πρῶτοι εἶναι θεοσεβούμενοι καὶ ἀπόλεμοι, οἱ δεύτεροι ἐμπλέκονται σὲ μάχες. Οἱ υἱοὶ τοῦ Ἡρακλέους ἀπὸ τὴν Ἔχιδνα ἐβασίλευαν στοὺς Ἀγαθύρσους, τοὺς Σκύθες καὶ τοὺς Γελωνούς, ἅπαντες Ὑπερβόρειοι κατακτητικοὶ λαοί. Ἑπομένως προκύπτει ὅτι οἱ Ὑπερβόρειοι καθ' ἑαυτὸ λαοὶ καὶ ἰδιῶς οἱ Σκύθες, ποὺ κατοικοῦν σὲ ὅλες τὶς ὑπερβόρειες περιοχὲς ἀπὸ τὸν Εὔξεινο μέχρι τοῦ Ἰμάου ὄρους καὶ τῆς Σινικῆς, σχετίζονται ἄμεσα στὰ πλαίσια τῆς Ἑλληνικῆς Μυθολογίας. Καὶ βεβαίως ἐπηρεάζουν καὶ τοὺς λαοὺς μὲ τοὺς ὁποίους ἔρχονται σὲ ἐπαφή, συμπληρώνοντες τὴν εἰκόνα, ἱστορικὴ καὶ γεωγραφική. Σκύθες σὲ σχέση μὲ τοὺς Κιμμερίους ἢ Κόμβρους, Σκύθες σὲ σχέση μὲ τοὺς Ἕλληνες τῆς Μητροπόλεως ἀλλὰ καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, Σκύθες καὶ Κιμμέριοι σὲ σχέση μὲ τοὺς ἑλληνογενεῖς λαοὺς ἀλλὰ καὶ τοὺς Κέλτες/Γαλάτες τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Προκύπτει σὲ κάθε περίπτωση ἡ ἰσχυρὴ ἐπίδραση τῶν Ἑλλήνων στοὺς κελτικοὺς καὶ τοὺς σκυθικοὺς λαοὺς ἤδη ἀπὸ τῆς ἀπωτάτης προϊστορικῆς ἐποχῆς, ὅπου ἐντάσσονται καὶ στὶς ἑλληνικὲς παραδόσεις. Τὰ πρωταρχικὰ αὐτὰ στοιχεῖα τῆς προϊστορίας τῶν ἐμπλεκομένων περιοχῶν (Θράκη, Μυσία, παραδουνάβιες καὶ βαλτικὲς

χῶρες) μεταπίπτουν σὲ ἱστορικὲς ἀλήθειες, ἂν συνδυαστοῦν καὶ μὲ τὰ ἀρχαιολογικὰ εὑρήματα καὶ τὰ λοιπὰ πολιτισμικὰ ἢ λαογραφικὰ στοιχεῖα καὶ βεβαίως καὶ μὲ σχετικὲς γλωσσολογικὲς συγκριτικὲς μελέτες. Ὅλες οἱ μαρτυρίες στὴν ἀρχαία Ἑλληνικὴ Γραμματεία ἀλλὰ καὶ οἱ ἀρχαιολογικὲς ἔρευνες συμφωνοῦν ὅτι οἱ πρόγονοι τῶν Ἑλλήνων, οἱ Πελασγοὶ καὶ τὸ σύνολο τῶν προελθόντων ἀπὸ αὐτοὺς ἑλληνικῶν φύλων -οἱ Δαναοί, οἱ Ἴωνες, οἱ Ἀχαιοί, οἱ Αἰολεῖς, οἱ Δωριεῖς, οἱ Μακεδόνες, οἱ Θρᾶκες, οἱ Ἰλλυριοί, οἱ Φρύγες κ.λπ.- ἦσαν γηγενεῖς καὶ αὐτόχθονες στὸν ἑλληνικὸ χῶρο καὶ στὸ ὅτι ἡ ἐπέκτασή τους μὲ ἀποικίες, ἐμπορεῖα καὶ ταξίδια καὶ ἐκστρατεῖες ἐμβολίασε τοὺς γύρω λαούς, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν πρὸς βορρᾶν, μὲ τὸν Ἑλληνικὸ Πολιτισμὸ καὶ τὴν Ἑλληνικὴ Γλῶσσα. Ἡ ἐπέκταση αὐτὴ ὡδήγησε καὶ στὸ νὰ μεταδοθοῦν στοὺς λαοὺς ἀπὸ τῶν παραδουναβίων καὶ ὑπερδουναβίων περιοχῶν ὣς τὴν Κρήτη, τὴν Κύπρο, τὴν Μικρὰ καὶ Πρόσω Ἀσία ἐκ τῆς ὁροσειρᾶς τοῦ Καυκάσου, τοῦ Ταύρου ἀλλὰ καὶ τῶν Ριπαίων Ὀρέων, καὶ διαδοχικῶς μέσῳ καὶ τῶν Ἡρακλείων Στηλῶν στὸν ὑπόλοιπο κόσμο γλωσσικὰ ἑλληνικὰ στοιχεῖα, ποὺ ἀνιχνεύονται σήμερα ὡς ἀρχαιοελληνικὲς καταβολὲς στὶς γλῶσσες τους, μέχρι καὶ τὶς ὑπερβόρειες χῶρες καὶ τὶς νήσους τοῦ Ἀτλαντικοῦ καὶ τὴν Μεγάλη (Ἀμερικὴ) Ἤπειρο. Ἔχει λοιπὸν σημασία, πῶς ἀλληλοσχετίζονται ἢ ἦλθαν ἱστορικῶς σὲ ἐπαφὴ μεταξύ τους οἱ Πελασγοί, οἱ Ἕλληνες, οἱ Θρᾶκες μὲ τοὺς Ἰλλυριούς, τοὺς Παίονες, τοὺς ὑπὲρ τὴν Θράκη Δάκες καὶ Γέτες ἢ τὶς χῶρες τῆς Βαλτικῆς, καὶ μάλιστα μὲ τὸν οἱονδήποτε δυνατὸ τρόπο (ἢ ὁδό), τὸν παρουσιάζοντα ἱστορικὴ βάση, π.χ. διὰ τῶν ταξιδίων τοῦ Πυθέα, τοῦ Ἡρακλῆ ἢ τῶν ἀποίκων ἢ τῶν Ἑλλήνων Ἐμπόρων ἢ ἀπεσταλμένων. Ἰσχυρὴ **ἀποδεικτικὴ βάση πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτὴν ἀποτελεῖ τὸ γλωσσικῶς ἑλληνογενὲς τῶν τοπωνυμίων, ἐθνωνυμίων ἢ ὀνομάτων**, π.χ. τῶν Θρακικῶν, τῶν Γετικῶν, τῶν Βαλτικῶν, τὸ ὁποῖον ἀποδεικνύεται μέσῳ τοῦ ἑλληνοπελασγικοῦ τους ἐτύμου. Γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτὸν οἱ συγγραφεῖς τοῦ παρόντος ἔχουν μελετήσει τὸ θέμα τῆς ἑλληνογενοῦς ἐτυμολόγησης Τοπωνυμιῶν, Ἐθνωνυμιῶν ἢ Ὀνομάτων σὲ ὅλη τὴν ἔκταση τῶν ὡς ἄνω περιοχῶν ἀκτινικῶς τοῦ μητροπολιτικοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ χώρου, καὶ ἔχουν καταδείξει ὅτι ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, ὡς σύνολο τῶν χαρακτηριστικῶν τῶν ἱστορικῶν της διαλέκτων, καλύπτει τὴν ἐτυμολόγηση, ἀναδεικνυόμενη σὲ γενεσιουργὸ γλωσσικὸ σύνολο γιὰ τὶς γλῶσσες αὐτές, ἀνεξαρτήτως τῆς συμβατικῆς κατατάξεώς τους σὲ «Ὁμογλωσσίες». Τὰ Τοπωνύμια, Ἐθνωνύμια καὶ Ὀνόματα ἐγκλείουν βεβαίως τὸ ἀρχαιοελληνικὸ περιεχόμενο καὶ τὸν πολιτισμικὸ συμβολισμὸ τοῦ ἐτύμου αὐτοῦ, καὶ γιὰ τὸν λόγο αὐτὸν ἡ γλωσσολογικὴ ἔρευνα συμβάλλει στὸ γενικώτερο συμπέρασμα καὶ συπληρώνει τὴν εἰκόνα τοῦ γεννήτορος πολιτισμοῦ (καὶ γλώσσης), τοῦ Ἑλληνοπελασγικοῦ. Ὁ ἔλεγχος τῶν μαρτυριῶν γίνεται, γιὰ λόγους πληρότητας, μὲ βάση τόσο ἑλληνικὲς ὅσο καὶ ξένες πηγές, π.χ. μαρτυρίες τοῦ Ἰωσήπου ἢ μαρτυρίες στοὺς Χετταίους, ποὺ παρέχουν πρόσθετα στοιχεῖα καὶ γιὰ τὴν ἑλληνικὴ πλευρὰ καὶ ἐν πολλοῖς τὴν ἐνισχύουν καὶ συμπληρώνουν. Λ.χ. ἡ μαρτυρία τοῦ Ἰώσηπου γιὰ τοὺς **Γομαρεῖς** καὶ τοὺς **Μαγὼγ** καὶ τοὺς **Μήδους**, ποὺ ἀναφέρει ὡς οἰκιστὴ τῶν **Μοσχηνῶν** τὸν **Μόσχο** καὶ τῶν **Γομερέων** τὸν **Γόμαριν**, ποὺ σὲ ἀντιπαραβολὴ μὲ τὴν διήγηση τῆς Γραφῆς γιὰ τοὺς **Γομέρ**, ὁδηγεῖται ὁ ἐρευνητὴς σὲ διερεύνηση τῶν ὀνομάτων τῶν **Καμαριτῶν** καὶ τῶν **Κιμμερίων** ὡς ὁμορρίζων (ρίζες **καμ-, κιμ-, γομ-** μὲ ἐνδοουρανικὴ τροπὴ **κ/γ**), ὁπότε καὶ συνδέονται στενώτερα λαοὶ βόρειοι (π.χ. οἱ καταδιώξαντες τοὺς Κιμμερίους Σκύθες καὶ καταλύσαντες τὰ βασίλεια τῶν Κιμμερίων στὸν Βόσπορο (καὶ στὶς δύο ἀπέναντι πλευρές του), μὲ τοὺς λαοὺς τοῦ Νότου καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, κατὰ βάσιν ἑλληνογενεῖς. Ἡ συγκριτικὴ θεώρηση τῶν παραδόσεων ἀποκαλύπτει τὴν ἑλληνικότητα περιοχῶν ποὺ ἡ σύγχρονη ἐπιστήμη πολλὲς

Ὁ Βορέας, βασιλιὰς τῆς Θράκης καὶ προσωποποίηση τοῦ Βοριᾶ, ἁρπάζει μία νεαρὴ Ἀθηναία, τὴν Ὠρείθυια. Τὸ σύμπλεγμα κοσμοῦσε τὴν κορυφὴ τοῦ ἀνατολικοῦ ἀετώματος τοῦ Ναοῦ τῶν Ἀθηναίων.

φορὲς καὶ ἀτόπως ἀμφισβήτησε. Οἱ θεοὶ τῶν Πελασγῶν ὡς ὁ Ἄρης εἶναι καὶ Θεοὶ τῶν Θρᾳκῶν καὶ τῶν Σκυθῶν ἀκόμη, ἐνῷ ὁ ταῦρος τῶν ταυροκαθαψίων τῆς Μινωικῆς Κρήτης ἀνευρίσκεται νὰ λατρεύεται στοὺς Ἴβηρες καὶ στὸν ἀνατολικὸ κόσμο (ἡ Ἀθηνᾶ στὴν Βακτριανή). Ἡ γενεαλογία τοῦ Ἡλίου, τῆς Σελήνης καὶ τῆς Ἠοῦς, μὲ γονεῖς τὸν Τιτᾶνα Ὑπερίωνα καὶ τὴν Θεία, ποὺ ἀλληγορεῖται ὡς ἡ αὐγὴ καὶ ἡ θεὰ τῆς ἡμέρας, σχετίζεται μὲ τοὺς θεοὺς ἀνέμους, τὸν Ζέφυρο, τὸν Βορέα, τὸν Νότο καὶ τὸν Ἕσπερο ὡς ἡ μητέρα τους ἀπὸ τὸν Ἀστραῖο. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν συνδέονται ὁ Οὐρανός, ὁ ὑπὲρ τὸ στερέωμα

ὑπὲρ πάντα ἄλλον πορευόμενος, ὁ Ὑπερίων μὲ τὸν ἥλιο, τὸ φῶς καὶ τοὺς προηγουμένους ἀνέμους καὶ ἄρα καὶ μὲ τὸν θεὸ ἄνεμο τοῦ βορρᾶ, τὸν Βορέα. Ἡ σχέση τῶν πτερωτῶν ἁρπυιῶν μὲ τὴν πνοὴ καὶ κατεύθυνση τῶν ἀνέμων καὶ ἡ σχέση τῶν υἱῶν τοῦ Βορέου μὲ τὸν Φινέα τῆς Θρᾴκης, ποὺ ἐβασανίζετο ἀπὸ τὶς ἅρπυιες δεικνύει συνοχὴ τῶν μύθων στὴν Θρᾴκη καὶ τοὺς Ὑπερβορείους καὶ ἀποκαλύπτει συμβατότητα μύθων καὶ ταυτοχρόνως τὴν ἑλληνικότητα τῶν περιοχῶν. Συγχρόνως ἡ διήγηση περὶ τοῦ Φινέως γιὰ τὴν ἀποκάλυψη τῆς ὁδοῦ πρὸς τὴν ἐπωνομαζομένη Κολχίδα στοὺς Ἀργοναῦτες δεικνύει τὴν ἐσωτερικὴ σχέση τῶν περιοχῶν τοῦ Εὐξείνου στὴν Θρᾴκη καὶ ἐπέκεινα αὐτῆς, οἱ δὲ ἑρμηνεῖες τοῦ Εὐσταθίου καὶ οἱ ἀναφορὲς στοὺς τραγικοὺς καὶ τὴν Ἰλιάδα γιὰ σχέσεις τῶν ἁρπυιῶν μὲ τοὺς ὠκύποδες (γοργόποδες) ἵππους τοῦ Ἀχιλλέως, ἀλλὰ οἱ ἑρμηνεῖες γιὰ τὸ ἱππομορφο ἢ ἱπποφυὲς τῶν ἁρπυιῶν ἐπεκτείνει τοὺς συσχετισμοὺς στὸν ρόλο τοῦ ἵππου γιὰ τοὺς Θρᾷκες καὶ τοὺς ἐπέκεινα αὐτῶν Σκύθες καὶ φθάνει μέχρι τῶν συμβολισμῶν τῶν ἵππων ὡς πτερωτῶν (Πήγασος, δηλαδὴ αὐτὸς ποὺ ἔχει φτερὰ στὰ πόδια προφανῶς, ὁ ὠκύπους) καὶ συνδέει καὶ τὶς βορειότερες περιοχὲς μὲ τὶς νοτιώτερες (Βελερεφόντης καὶ Πήγασος), ἐνῷ ἀντικατοπτρίζει καὶ τὸν συμβολισμὸ στοὺς θεοὺς τοῦ Ἡλίου καὶ τῶν ὑπερβορείων, τοὺς ἵππους ἢ τοῦ ἅρματος τοῦ Φαέθοντος, υἱοῦ τοῦ Ἡλίου καὶ τοὺς ἵππους τοῦ Ἀχιλλέα, ποὺ ἔφεραν ὀνόματα σχετιζόμενα μὲ τὸν Ἥλιο: **Ξάνθος** καὶ **Βαλίος** (= λευκός) ἀπὸ τὶς ρίζες **ξαν-/καν-** = λαμπρός, καιόμενος, ξανθὸς καὶ **βαλ-<σαλ-**, πρβλ. **σέλας** καὶ Ἡσύχιος: **γέλαν** καὶ **βέλαν** = τὴν αὐγὴν ἢ τὸν ἥλιον.

Ἡ σχέση τοῦ Ἀπόλλωνος μὲ τὴν μουσικὴ καὶ τὶς Μοῦσες παραπέμπει στὸν Θρᾷκα ὑμνῳδὸ Θάμυρι, στὸν Ὀρφέα, ἐπίσης Θρᾷκα, καὶ πτερωτὰ ἐπίσης ὄντα ὡς οἱ Σειρῆνες καὶ ὁ Πήγασος. Ἡ σχέση ἐν συνεχείᾳ τοῦ Πηγάσου μὲ τὴν πηγὴ Ἱπποκρήνη καὶ τοῦ Θαμύριος μὲ τὴν Νύμφη Ἀργιόππη καὶ τῶν Μουσῶν, ἐπίσης ἀμέσως σχετιζομένων μὲ τὸν θεὸ Ἀπόλλωνα, μὲ τὴν Κασταλία πηγὴ καὶ τὴν πηγὴ Ἀγανίππη (ἐπίσης σχετιζομένη μὲ τοὺς ἵππους) ἀλλὰ καὶ μὲ τὶς νύμφες τῶν Ὀρέων, τὶς Ἑλικωνιάδες καὶ Πιερίδες καὶ βεβαίως ἡ καταγωγὴ τοῦ βασιλέως Ρήσσου τῆς Θρᾴκης (κατὰ τὰ Τρωικὰ) ἀπὸ τὶς Μοῦσες συνδέει τὴν λατρεία τοῦ Ἀπόλλωνος μὲ Νύμφες τῶν

Ὑδάτων καὶ τῶν Ὀρέων καὶ μὲ τὶς Μοῦσες, τὶς ἱέρειες τοῦ θεοῦ τοῦ Ἡλίου.

ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΩΝ ΥΠΕΡΒΟΡΕΙΩΝ

Ὁ Στράβων σημειώνει τὴν μετάβαση τοῦ στόλου τοῦ Ἀγαμέμνονα στὴν Μυσία ἀντὶ στὴν Τρῳάδα καὶ τονίζει τὴν συμβολὴ τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου στὴν γνωριμία τοῦ κόσμου μὲ τὴν μέχρι τοῦ Ἴστρου περιοχὴ καὶ τὴν Ἀσία. Ἐπίσης ὁ μέγας γεωγράφος ὑποθέτει ὅτι ὁ Ὅμηρος μεταφέρει τοὺς Κύκλωπες στοὺς Ἀριμασπούς, στὶς χῶρες τῶν Σκυθῶν, σύμφωνα καὶ μὲ τὰ Ἀριμάσπεια ἔπη τοῦ Ἀριμασπέα τοῦ Προκοννησίου. Καὶ δὲν παραλείπει ὁ Στράβων νὰ ἀναφερθῇ σὲ παλαιότερες γνώσεις καὶ παραδόσεις ὡς τοῦ Ὁμήρου, ὅτι ὁ Βορρᾶς καὶ ὁ Ζέφυρος, οἱ ἄνεμοι, πνέουν ἀπὸ τὴν Θρᾴκη, ἢ τῶν ἀρχαιοτέρων αὐτοῦ Ἑλλήνων, ποὺ ὠνόμαζαν μὲ τὸ συλλογικὸ ὄνομα «Σκύθες» ἢ «Νομάδες» ὅσους κατεῖχαν τοὺς πρὸς βορρᾶν γνωστοὺς στοὺς ἀρχαίους Ἕλληνες χώρους, ὅπως τοὺς ὀνομάζει καὶ ὁ Ὅμηρος. Στὸν Ὅμηρο ὁ βορρᾶς χαρακτηρίζεται ὡς τὸ ὁμιχλῶδες καὶ σκοτεινὸ μέρος τῆς Γῆς, γεγονὸς ποὺ ὡδήγησε στὴν ἀναζήτηση τοῦ ἐτύμου τῶν Κιμμερίων ἀπὸ τὴν λέξη **χειμέριος**. Γιὰ τὸν βορᾶ βεβαίως μπορεῖ κανεὶς νὰ νοήσῃ καὶ συνεχιζόμενο σκότος καὶ συνεχιζόμενο (ἰσομοιρασμένο ἄλλωστε στὸν χρόνο) φῶς καὶ τὸ σκότος ἁρμόζει καὶ στὴν δύση τοῦ ἡλίου καὶ τὰ ἀντίστοιχα μέρη τοῦ κόσμου: Ἑσπερία. Οἱ συνειρμοὶ οἱ σχετικοὶ μὲ τὶς σχέσεις τῆς ἀρχαίας Αἱμονίας, μὲ τὸν Αἵμονα γιὸ τοῦ Χλώρου καὶ πατέρα τοῦ Θεσσαλοῦ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ὄρους Αἵμου, καὶ ὁ πλοῦς τοῦ Αἰήτη, βασιλέα τῆς Κολχίδας, πρὸς τὴν ἀρχαία Αἱμονία, ὡς καὶ ἡ κτίση ἀπὸ τοὺς Κόλχους τὴν πόλης Πόλας στὸ Ἰλλυρικὸ Πέλαγος, ἡ ἐκστρατεία τοῦ Ἰάσονα στοὺς Κόλχους καὶ ἡ παράδοση γιὰ τὴν πλεύση τοῦ Ἰάσονα στὸν Ἴστρο ποταμό, ποὺ ἀναφέρονται στὸν Στράβωνα, ἀποδεικνύει ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες καὶ οἱ πρόγονοί τους Πελασγοὶ γνώριζαν τὶς περιοχὲς τοῦ βορρᾶ ἤδη ἀπὸ τοὺς λεγόμενους μυθολογικοὺς χρόνους (Γεωγραφία Α, C46). Ἡ παρουσία ἀποικιῶν τῶν Ἑλλήνων στὸν βορρᾶ, ὅπως ἡ Σαλμυδησσὸς καὶ ἡ Διοσκουριάδα ἀποικία τῶν Μιλησίων στὴν Κολχίδα, σὲ συνδυασμὸ μὲ τὸ ὅτι οἱ Διόσκουροι λατρεύτηκαν ὡς προστάτες καὶ σωτῆρες τῶν ναυτιλλομένων καὶ μὲ τὰ τεκμήρια γιὰ τὴν θαλασσοκρατορία τῶν Ἑλλήνων ἤδη ἐπὶ Μίνωος καὶ ἄλλες γνώσεις, ὅπως ἐκείνη γιὰ τὶς τεναγώδεις περιοχὲς τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ γιὰ καλούμενα ἀπὸ τοὺς ναυτικοὺς στήθη γύρω ἀπὸ τὸν ποταμὸ Ἴστρο καὶ τὴν Σκυθικὴ ἔρημο (στέππα, Α΄ C52), συνδυαζόμενες δεικνύουν σαφῶς πρωιμότατη παρουσία τῶν Ἑλλήνων στὴν εὐρύτατη βορειότερη περιοχὴ τόσο τῆς Εὐρώπης ὅσο καὶ τῆς Ἀσίας. Στὸν Στράβωνα ἀνευρίσκονται πληροφορίες γιὰ μετοίκιση Μικρασιατῶν Πελασγῶν σὲ τόπους ὑπεράνω τοῦ Εὐξείνου καὶ τῆς Κολχίδος καὶ βεβαίως γιὰ τὶς ἐπιδρομὲς τῶν Κιμμερίων καὶ τῶν Σκυθῶν στὶς ἑλληνογενεῖς περιοχὲς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

Ὁ Στράβων (C 63) σημειώνει τὶς μετρήσεις τοῦ Ἱππάρχου γιὰ τὸν μεσημβρινὸ διὰ τῆς Μερόης, τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τοῦ ποταμοῦ Βορυσθένους, τὶς πληροφορίες τοῦ Πυθέα τοῦ Μασσαλιώτου περὶ Θούλης καὶ τοῦ παραλλήλου κύκλου ποὺ διέρχεται ἀπ' αὐτήν, καὶ τὴν γνώση γιὰ τὶς περιοχὲς τῆς Ἰέρνης (Ἰρλανδίας), τῆς Βρεττανίας καὶ τῆς Κελτικῆς, ποὺ ὁλοκληρώνουν τὶς γνώσεις τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων γιὰ τὶς περιοχὲς τοῦ βορρᾶ σὲ ὁλόκληρο τὸ βόρρειο τμῆμα τοῦ πλανήτη. Καὶ ὁ μυθολογικὲς ἢ ὄχι αὐτὲς μαρτυρίες στὴν Ἀρχαία Ἑλληνικὴ Γραμματεία πρέπει νὰ ἐξετάζωνται σὲ συνδυασμὸ μὲ ὅλες τὶς σχετικὲς ἀναφορὲς καὶ ὄχι μεμονωμένα, ἐπειδὴ μόνον τότε μποροῦν νὰ ἀξιολογηθοῦν χωρὶς δογματισμούς, καὶ μάλιστα ἐκεῖνες ποὺ **ἀπὸ ὁποιοδήποτε δρόμο πρόσβασης** ἀποκαλύπτουν ἐπαφὲς τῶν Ἑλλήνων μὲ τὶς βόρειες περιοχὲς τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας ἢ ἀναφορὲς στὸν Βόρειο Παγωμένο Ὠκεανὸ (Κρόνος). Γιὰ παράδειγμα στὸν Στράβωνα (Β,C - 68) γίνεται ἀναφορὰ στὸν δρόμο διὰ τῆς Κολχίδος στὰ

στενὰ ὑπεράνω τῆς Ὑρκανίας Θαλάσσης (Κασπίας), τοῦ δρόμου πρὸς τὰ Βάκτρα καὶ τὴν πέραν αὐτῶν χώρα τῶν Σκυθῶν, ἔχοντες τὰ βουνὰ πρὸς τὰ δεξία. Ἀλλὰ καὶ στὶς ἐπέκεινα τῆς Βακτριανῆς (B,C - 75) σκυθικὲς φυλὲς ποὺ κατοικοῦν τὴν μεταγενέστερη πρὸς βορρᾶν χώρα, ποὺ καταλήγει στὴν **βόρεια θάλασσα**. Οἱ μαρτυρίες αὐτὲς ἤδη ὁριοθετοῦν τὸ πρόβλημα σὲ συμφωνία καὶ μὲ τὶς λοιπὲς μαρτυρίες στὴν Ἀρχαία Ἑλληνικὴ Γραμματεία, μὲ τὴν μόνη ἴσως ἔλλειψη λεπτομερειῶν γιὰ τὶς βόρειες χῶρες τῶν νομάδων Σκυθῶν καὶ λοιπῶν ἐνδεχομένως μὴ σκυθικῶν λαῶν στὶς πρῶτες μαρτυρίες, ποὺ ἀργότερα συγκεκριμενοποιοῦνται περισσότερο.

Ὁ Στράβων π.χ., ὁριοθετώντας τὶς παραλλήλους (B,C, 91) πρὸς βορρᾶν, ἀναφέρεται σὲ συγκεκριμένες θέσεις καὶ ἀποστάσεις, τὸ σημαντικώτερο ὅμως εἶναι ἡ ἀναφορὰ σὲ ἐμπορικοὺς σταθμοὺς καὶ πόλεις λ.χ. στὰ ὅρια τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Εὐρώπης, ὡς ἡ Δυοσκουριὰς στοὺς Γέτες καὶ τοὺς Βαστάρνες ἑκατέρωθεν τοῦ Δουνάβεως, στὴν ἐπίσκεψη ἀπὸ τὸν Πυθέα **ὅλης της παρωκεάνειας Εὐρώπης** καὶ ἑπομένως καὶ τῆς Βαλτικῆς.

Ὁ Στράβων ἄλλωστε (B,C 114 καὶ ἑξῆς) ἀναφέρεται στοὺς πέραν τοῦ Βορυσθένους κατοικοῦντες τελευταίους γνωστοὺς Σκύθες, τοὺς Ρωξολανούς, οἱ ὁποῖοι εἶναι οἱ νοτιώτεροι ἀπὸ τοὺς τελευταίους γνωστοὺς ἀπὸ τοὺς πέραν τῆς Βρεττανικῆς λαοὺς καὶ στὸ ὅτι πέραν αὐτῶν ὑπάρχουν ἀκατοίκητες περιοχὲς λόγῳ τοῦ ψύχους, ἀκόμη καὶ στὴν ἐποχὴ τοῦ μεγάλου γεωγράφου, ἐνῷ γίνεται ἀναφορὰ καὶ στοὺς ὑπεράνω τῆς Μαιώτιδας Σαυρομάτες καὶ Σκύθες μέχρι τῶν ἀνατολικῶν Σκυθῶν. Ὁ Στράβων (B,C 116) φθάνει μέχρι νὰ προσδιορίση τὸ διάστημα ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ Βορυσθένους μέχρι τῶν βορείων ὁρίων. Ὁ Στράβων (B,C 118) συμπεραίνει ὅτι ὑπάρχουν γνώσεις στὴν ἐποχή του γιὰ τοὺς Βρεττανούς, τοὺς Γερμανούς, τοὺς ἑκατέρωθεν τοῦἼστρου, τοὺς Τυρεγέτες καὶ τοὺς Βαστάρνες καὶ τοὺς γύρω ἀπὸ τὸν Καύκασο Ἀλβανοὺς καὶἼβηρες. Καὶ μόνη αὐτὴ ἡ ἀναφορὰ τοῦ Στράβωνος ἐπιβάλλει τὴν προσέγγιση τοῦ βορειότερου Εὐρωπαϊκοῦ καὶ Ἀσιατικοῦ χώρου μέσῳ ὁδῶν καὶ ἀριστερὰ καὶ δεξιὰ τοῦ Εὐξείνου. Ὁ Στράβων στὰ ἴδια πλαίσια ἀναφέρει π.χ. τὴν παράλληλο ποὺ διήκει ἀπὸ τὴνἸέρνη καὶ τὴν ἄνω τοῦἸνδικοῦ Σκυθία μέχρι τῆς Ἀνατολικῆς Θαλάσσης, ἐνῷ ἀναφέρει καὶ ὁδὸ πρὸς βορρᾶν μέσῳ τῆς Ταρσοῦ τῆς Κιλικίας καὶ τῆς Θεμιστώρας, πόλεως τοῦ Πόντου στὴν χώρα τῶν Ἀμαζόνων, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ μέσῳ τῶν χωρῶν τῶν Γετῶν, τῶν Τυρεγετῶν, τῶν Βασταρνῶν καὶ τῶν Σαυροματῶν μέχρι καὶ τοῦ Ταναΐδος ποταμοῦ καὶ τῆς Μαιώτιδος λίμνης, τὰ ἐντὸς τοῦ Ταύρου καὶ στὰ ὅρια τῆς Κασπίας, τῆς Ὑρκανίας καὶ στὰ ὅρια τῶν βασιλικῶν ἀλλὰ καὶ τῶν Νομάδων Σκυθῶν, ἀνατολικώτερα καὶ διὰ τῶν Βακτρίων τῶν Παρθυαίων. Οἱ ὁδοὶ αὐτὲς διήκουν καὶ διὰ τῆς Μικρᾶς Καππαδοκίας, τῆς Ἀρμενίας καὶ τῆς Καταονίας πρὸς βορρᾶν.

Ὁ Στράβων (Z,C 294) ἀναφέρει ὡς γείτονες πλησιέστατους τῶν Γερμανῶν, πέραν τῆς κυρίως Γερμανίας, τοὺς Βαστάρνες ἢ πρὸ αὐτῶν τοὺς Ἰάζυγες καὶ τοὺς Ρωξολανοὺς ἢ καὶ κάποιους Ἀμαξόβιους. Οἱ λαοὶ αὐτοὶ φθάνουν μέχρι τῶν ἀκτῶν τοῦ Ὠκεανοῦ, στὴν Ἀνατολικὴ Γερμανία, τοὺς πέραν τῆς ἀκτῆς τοῦ Ἀτλαντικοῦ καὶ τοὺς πέραν τῶν ἀκτῶν Βαστάρνες.

Ὁ Στράβων ὁριοθετεῖ τὴν χώρα τῶν Γετῶν, τῶν Δακῶν, τῶν Ρωξολανῶν, τῶν Λευκίνων, τῶν Βασταρνῶν. Οἱ Ρωξολανοί, οἱ βορειότεροι ἀπὸ ὅλους, κατοικοῦν στὶς πεδιάδες μεταξὺ τοῦ Ταναΐδος καὶ τοῦ Βοριοθένους. Μετὰ τοὺς Γέτες κατοικοῦσαν οἱ Τυραγέται, οἱἸάζυγες Σαρμάτες (Βασίλειοι καὶ Οὖργοι), λαοὶ νομαδικοὶ καὶ γεωργικοί. Οἱ λαοὶ αὐτοὶ κατοικοῦσαν ἑκατέρωθεν τοῦἼστρου. Οἱ Βαστάρναι ἦσαν γείτονες τῶν Τυραγετῶν καὶ τῶν Γερμανῶν.

Ὁ Στράβων περιγράφει καὶ τὴν δεξιὰ τοῦ Εὐξείνου ὁδὸ διὰ τῆς Παφλαγονίας, τῆς ὀρεινῆς χώρας τῶν Ταύρων, τῆς Τιβαρανίας καὶ τῆς Κολχίδος, τοῦ Κιμμερίου Βοσπόρου,

τῆς Μαιώτιδος καὶ τῆς Ἀζοφικῆς θαλάσσης, τοῦ Βορυσθένους, τῆς Μικρῆς Σκυθίας, τῆς χώρας τῶν Σκορδίσκων καὶ τῶν Τριβαλλῶν, τῶν Μυστῶν, τῶν Κροβύζων καὶ τῶν Τρωγλοδυτῶν κατὰ μῆκος τοῦ Ἴστρου στὴν περιοχὴ τῆς Καλλάτιδος, τοῦ Τομέως καὶ τοῦ Ἴστρου. Ἄνωθεν αὐτῶν κατοικοῦν οἱ περὶ τὸν Αἷμο καὶ πέραν αὐτοῦ μέχρι τοῦ Πόντου οἱ Κόραλλοι, οἱ Βέσσοι, οἱ Μαῖδοι καὶ οἱ Δανδηλῆται. Ὑπεράνω τοῦ Βυζαντίου κατοικεῖ τὸ ἔθνος τῶν Ἀστῶν.

Ἡ ὁδὸς τοῦ Καυκάσου ἄγει ἀπὸ τὴν Διοσκουριάδα (ΙΑ, C 500), μέσῳ τοῦ ὄρους ποὺ ἐκτείνεται παρὰ τὰ δύο πελάγη, τὸ Ποντικὸ καὶ τὸ Κάσπιο, διὰ τῆς Ἰβηρίας καὶ τῆς Ἀλβανίας, ὅπου λατρεύουν τὸν Ἥλιο, τὸν Δία καὶ τὴν Σελήνη. Ἐπίσης διέρχεται ἀπὸ τὴν χώρα τῶν Ἀμαζόνων, τῶν Γηλῶν καὶ Ληγῶν Σκυθῶν, τῶν Γαργαρέων καὶ τῶν Κεραυνίων Ὀρέων, τῶν Σιρακῶν καὶ τῶν Ἀορόων καὶ τῶν λοιπῶν λαῶν ποὺ ζοῦσαν ἀνάμεσα στὴν Μαιώτιδα καὶ τὴν Κασπία. Περνᾷ ἀνάμεσα ἀπὸ τὸν Τάναϊ καὶ τὴν θάλασσα, ἀπὸ τοὺς Σκύθες καὶ Σαρμάτες, τοὺς γείτονες τῶν Εὐρωπαίων. Οἱ παλαιότεροι τοῦ Στράβωνα ὀνομάζουν ὅσους κατοικοῦσαν πάνω ἀπὸ τὸν Εὔξεινο, τὸν Ἴστρο καὶ τὸν Ἀδρία, τοὺς ὠνόμαζαν Ὑποβορείους, Σαυρομάτες καὶ Ἀριμασπούς, καὶ τοὺς κατοίκους πέραν τῆς Κασπίας Σάκες καὶ Μασσαγέτες. Ἀριστερὰ τοῦ Κασπίου πελάγους κατοικοῦν οἱ νομάδες Δᾶες ὅπου ἐκτείνεται ἡ Ὑρκανία. Οἱ Σάκες ἐπέδραμον ἐναντίον τῶν Κιμμερίων καὶ τῶν Τρηρῶν, ἐνῷ οἱ Πάρνοι Δᾶες θεωροῦνται μετανάστες ἀπὸ τοὺς Δᾶες ποὺ κατοικοῦν πάνω ἀπὸ τὴν Μαιώτιδα.

Οἱ μετακινήσεις αὐτὲς ἔφεραν τοὺς ἀρχαίους αὐτοὺς λαοὺς σὲ περαιτέρω ἐπαφὴ μὲ τὸν ἑλληνοπελασγικὸ πολιτισμὸ καὶ αὔξησαν τὶς ἐπιδράσεις ποὺ ἤδη ὑπῆρχαν ἀπὸ τὶς ἐκστρατεῖες ἢ τὰ ταξίδια τοῦ Ἡρακλῆ καὶ τῶν Ἀργοναυτῶν κατὰ τὶς διάφορες Ἀργοναυτικὲς ἐκστρατεῖες καὶ τὶς ἐξερευνητικὲς ἐξορμήσεις τῶν Πελασγῶν. Χρήζει ἑπομένως τὸ θέμα περαιτέρω μελέτης καὶ συγκριτικῶν θεωρήσεων, οἱ ὁποῖες προσδοκᾶται ὅτι θὰ ἑρμηνεύσουν περαιτέρω τὶς παρατηρούμενες ἀρχαιολογικὲς καὶ πολιτισμικὲς ἐν γένει ἀναλογίες καὶ ἀντιστοιχίσεις μὲ τὸν ἑλληνοπελασγικὸ κόσμο καὶ θὰ ἐξειδικεύσουν περαιτέρω τὴν πολιτισμικὴ ἰδιοσυστασία τῶν ἐπὶ μέους λαῶν.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

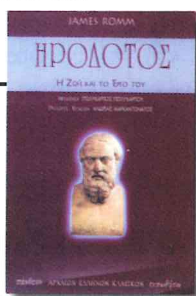
Οἱ ἀναφορὲς στὴν Ἑλληνικὴ Μυθολογία καὶ τὴν Ἀρχαία Ἑλληνικὴ Γραμματεία, μελετούμενες συγχρονικῶς καὶ συγκριτικῶς, μᾶς **ἀποκαλύπτουν τὴν ἀληθῆ τους διάσταση, μεταφέρουν τὸν μῦθο στὴν ἱστορικὴ πραγματικότητα** καὶ ἐντάσσουν τὴν ἔρευνα τῆς Μυθολογίας στὴν ἐπιστημονικῶς ἀξιόπιστη ἐπιχειρηματολογία.

Τὰ παραδείγματα καὶ οἱ ἀναφορὲς τοῦ ἄρθρου αὐτοῦ σὲ λαούς, προϊστορικοὺς ἢ ἱστορικούς, ὑπὸ τὸ πρῖσμα τῆς συγκριτικῆς καὶ συγχρονικῆς θεωρήσεως εἶναι δυνατὸν **νὰ διαλευκάνουν συγκεχυμένες ἢ ἐν πολλοῖς καὶ ἀντικρουόμενες ἀπόψεις τῶν μελετητῶν** γιὰ τὴν πολιτισμικὴ ἔνταξη τῶν λαῶν αὐτῶν σὲ συγκεκριμένα εὐρύτερα συμβατικὰ πολιτισμικὰ καὶ ἱστορικὰ πλαίσια.

Στὴν ἔνταξη αὐτὴν κρίσιμο κριτήριο ἀποτελεῖ ἡ γλωσσολογικὴ κατάληξη τῆς γλώσσας τῶν ὑπ' ὄψιν λαῶν **σὲ συγκεκριμένη διάλεκτο ἢ ὁμάδα διαλέκτων τῆς Ἑλληνοπελασγικῆς Ὁμογλωσσίας**. Ἡ διάκριση αὐτὴ κατευθύνει καὶ ἐνισχύει τὴν περαιτέρω ἢ παράλληλες ἔρευνες στὰ πεδία τῆς ἀρχαιολογίας, ἐθνογραφίας καὶ φυλολογίας, ἐπειδὴ ἐντοπίζει τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ συγκεκριμένου ἑλληνοπελασγικοῦ φύλου, ποὺ ἐπέδρασε ὡς οἰκιστὴς ἢ ἐκπολιτιστὴς ἢ ἄποικος στὴν διαμόρφωση τῶν ἱστορικῶν καὶ γλωσσικῶν δεδομένων τοῦ ἑκάστοτε ἐξεταζομένου λαοῦ.

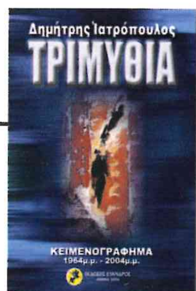
Μὲ τὴν ἀνωτέρω προσέγγιση καὶ ἀντιμετώπιση εἶναι ἐφικτὸ **νὰ λυθοῦν καὶ νὰ ἀπαντηθοῦν** τὰ ἀναφυέντα προβλήματα καὶ οἱ ἀναφυηθεῖσες ἀμφισβητήσεις.

ΗΡΟΔΟΤΟΣ: Η ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ
James Romm
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΥΠΩΘΗΤΩ

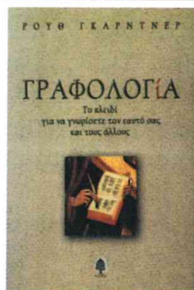
Σὲ αὐτὴν τὴν μονογραφία τοῦ Ἡροδότου παρουσιάζεται μὲ ἐπαγωγικὴ μέθοδο καὶ γλαφυρότητα ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ μεγάλου ἱστορικοῦ τῆς ἀρχαιότητας. Ἐπισημαίνοντας τὰ οὐσιώδη γνωρίσματα τοῦ ἔργου του, προβάλλοντας τὸ ἀφηγηματικό του τάλαντο κι ἀποκαλύπτοντας τὸν ἀκοίμητο στοχασμὸ τοῦ ἱστορικοῦ, ποὺ λανθάνει κάθε φορὰ κάτω ἀπὸ τὴν οἰκειότητα, τὴν ἁπλότητα καὶ τὴν μειλιχιότητα τοῦ ὕφους του, ὁ συγγραφέας τοῦ βιβλίου αὐτοῦ φωτίζει ἐκεῖνα τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ἱστορίας τοῦ Ἡροδότου ποὺ τὸν ξεχωρίζουν ἀπὸ τοὺς προγενέστερους «λογογράφους» καὶ συνάμα δικαιολογοῦν τὸ τιμητικὸ προσωνύμιο τοῦ «Πατέρα τῆς Ἱστορίας», ποὺ τοῦ ἔχει ἀποδοθῆ ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἐποχή.

ΤΡΙΜΥΘΙΑ
Δημήτρης Ἰατρόπουλος
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΥΑΝΔΡΟΣ

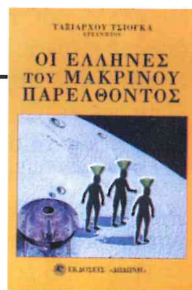
Στὶς σελίδες αὐτοῦ τοῦ βιβλίου ἔχουμε τὴν εὐκαιρία νὰ θαυμάσουμε ἕνα ἔξοχο λογοτέχνημα, ἀλλὰ καὶ νὰ προβληματιστοῦμε ἀπὸ τὸν αἱρετικὸ λόγο τοῦ ξεχωριστοῦ ποιητῆ μας Δημήτρη Ἰατρόπουλου, τὰ γραφόμενα τοῦ ὁποίου ἀντιπροσωπεύουν τὴν πρόταση αὐτοσυνείδησης τοῦ Ἐξανεστημένου Μοναχικοῦ Πολίτη ἀπέναντι στὸ «Σύστημα» μιᾶς χρεωκοπημένης κουλτούρας. Η ΤΡΙΜΥΘΙΑ, ὡς «Κειμενογράφημα» πολυεπίπεδων «μυθοσκευασμένων» ἐπεισοδίων, δημιουργημένων μὲ ἐφαλτήριο τὸν προσδιορισμὸ τῆς ὕπαρξης ἔξω ἀπὸ τὰ δοσμένα μοτίβα τῆς «δυτικῆς» ἀντίληψης, ἀποτελεῖ ἕναν συγκλονιστικὸ κριτικὸ ἀποχαιρετισμὸ τοῦ αἰῶνα ποὺ ἔφυγε (μέσα ἀπὸ μία «μεταλογικὴ» διαδρομὴ τῆς σκέψης) καί, ταυτόχρονα, ἕναν ὁραματικὸ χαιρετισμὸ τοῦ αἰῶνα ποὺ ἦρθε.

ΓΡΑΦΟΛΟΓΙΑ
Ρoὺθ Γκάρντνερ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΔΡΟΣ

Μὲ αὐτὸν τὸν εὔχρηστο ὁδηγὸ μπορεῖ καθένας νὰ ἀναλύση τὸν γραφικὸ χαρακτῆρα του ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων κατὰ τρόπον τέτοιον, ὥστε νὰ μαθαίνη ποιά εἶναι ἐκεῖνα τὰ στοιχεῖα κάθε προσωπικότητας ποὺ μᾶς κάνουν μοναδικούς. Στὸν τόμο αὐτὸν παρατίθενται ἀλφαβητικὰ τὰ γράμματα καὶ ἡ ἑρμηνεία τῶν σχημάτων τους, ὑπάρχουν διαφάνειες ποὺ βοηθοῦν στὴν ἀκριβῆ μέτρηση τῶν γραμμάτων, κι ἀκόμη παρέχονται μικρὲς συμβουλές, ὥστε νὰ κατανοοῦμε τὴν ὑπογραφή μας καὶ νὰ κατασκευάζουμε μία καινούργια, ποὺ θὰ ἀντιπροσωπεύη αὐτὸ ποὺ θέλουμε νὰ γίνουμε.

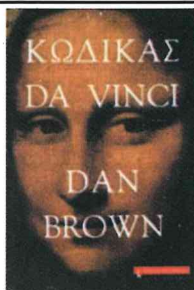
ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΤΟΥ ΜΑΚΡΙΝΟΥ ΠΑΡΕΛΘΟΝΤΟΣ
Ταξιάρχης Τσιόγκας
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΔΩΔΩΝΗ

Ὁ ἐρευνητὴς-συγγραφέας τοῦ βιβλίου αὐτοῦ μᾶς πληροφορεῖ σχετικὰ μὲ τὸ πῶς ὁ λευκὸς ἄνθρωπος κατοίκησε γιὰ πρώτη φορά, ἐμφανιζόμενος στὴν Γῆ, στὶς πανάρχαιες πόλεις τῆς Βοιωτίας στὸν Ἑλλαδικὸ χῶρο καὶ τὸν κατ' ἐξοχὴν περιούσιο λαὸ τῆς Γης, τὸν Ἑλληνικὸ λαό, τοὺς προγόνους μας, ποὺ μὲ ὑπερηφάνεια ὠνόμαζαν ἑαυτὸν καὶ ἀλλήλους «Ἀρείους». Ἐπίσης ξεδιαλύνει ζητήματα σχετικὰ μὲ τὴν πατρότητα τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀλφαβήτου κι ἀκόμη ἀναφέρεται σὲ πλεῖστα ὅσα ἄλλα τεράστιας ἱστορικῆς σημασίας γεγονότα, ποὺ συμπληρώνουν καὶ διασαφηνίζουν τὴν γνώση μας γύρω ἀπὸ τὴν ἱστορικὴ ἀλήθεια τῆς πατρίδος μας.

ΚΩΔΙΚΑΣ DA VINCI, Dan Brown
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΛΙΒΑΝΗ

Στὸ ἐνδιαφέρον αὐτὸ λογοτεχνικὸ ἔργο

συντίθεται ἀριστοτεχνικὰ ἕνα ἐκπληκτικὸ θρίλερ, στὸ ὁποῖο τὸ μυστήριο γιὰ τὴν ἀποκάλυψη τῆς μεγαλύτερης συνωμοσίας τῶν τελευταίων δύο χιλιάδων χρόνων μπλέκεται συναρπαστικὰ μὲ τὴν παρουσίαση τῆς ἀπόκρυφης ἱστορίας τοῦ δυτικοῦ κόσμου. Ὁ συγγραφέας τοῦ βιβλίου αὐτοῦ, χωρὶς κανέναν ἐνδοιασμό, προσαρμόζει τὶς τέχνες καὶ τὶς θεωρίες τοῦ Λεονάρντο ντὰ Βίντσι, τὶς ὁποῖες ἔχει ἐρευνήσει λεπτομερῶς, καὶ συνδυάζοντας τὴν συναρπαστικὴ πλοκὴ ἑνὸς θρίλερ μὲ τὴν τέχνη, τὴν ἱστορία καὶ τὴν θρησκεία, καταθέτει ἕνα συναρπαστικὸ μυθιστόρημα, ποὺ καθηλώνει τὸν ἀναγνώστη.

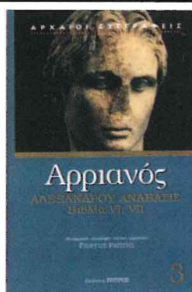
ΜΑΓΙΚΑ ΠΛΑΣΜΑΤΑ
Συλλογικὸ ἔργο
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΡΧΕΤΥΠΟ

Βασισμένοι στὴν μυθολογία ἀλλὰ καὶ στοὺς θρύλους καὶ τὶς παραδόσεις ὅλων τῶν λαῶν, σὲ ὅλα τὰ μήκη καὶ τὰ πλάτη τῆς γῆς, οἱ συγγραφεῖς τοῦ συλλογικοῦ αὐτοῦ ἔργου μᾶς μεταφέρουν κάθε εἴδους πληροφορία γιὰ διάφορα «ὄντα», ποὺ ἡ μορφή τους ἀλλὰ καὶ οἱ ἰδιότητές τους ξεπερνοῦν κατὰ πολὺ τὰ ἀνθρώπινα δεδομένα, σπάνε τὰ ὅρια τῆς γνωστῆς μας πραγματικότητας καὶ ἀγγίζουν τὴν σφαῖρα τῆς φαντασίας. Δράκοι, κένταυροι, γοργόνες, γίγαντες, μονόκεροι, νεράιδες, χίμαιρες, κάβειροι, σειρῆνες, νᾶνοι καὶ νύμφες εἶναι μερικὰ ἀπὸ τὰ ἀλλόκοτα πλάσματα ποὺ παρελαύνουν μέσα ἀπὸ τὶς σελίδες τοῦ βιβλίου αὐτοῦ, διεγείροντας τὴν φαντασία μας καὶ ὑποδεικνύοντας ἕναν ἄλλον τρόπο ἀντίληψης τοῦ κόσμου.

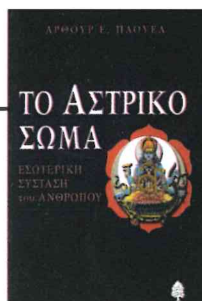
ΑΡΡΙΑΝΟΣ: ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΑΝΑΒΑΣΙΣ-Βιβλία Ι, VII
Μετάφραση, περίληψη, σχόλια, ἑρμηνεία: Γιῶργος Ράπτης
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΖΗΤΡΟΣ

Πρόκειται γιὰ τὸν τρίτο τόμο, μὲ τὸν ὁποῖο

ὁλοκληρώνεται ἡ «Ἀρριανοῦ Ἀλεξάνδρου Ἀνάβασις», ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἑφτὰ βιβλία. Σὲ αὐτὰ τὰ δύο τελευταῖα βιβλία, ποὺ συμπεριλαμβάνονται σὲ αὐτὸν τὸν τόμο, διαβάζουμε γιὰ τὴν ἀπόφαση τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὕστερα ἀπὸ τὴν δυσαρέσκεια καὶ τὴν ἀπροθυμία τοῦ στρατοῦ του νὰ συνεχίση καὶ πέρα ἀπὸ τὸν Ἰνδὸ ποταμό, νὰ ἐπιστρέψη στὴν Μακεδονία, χωρὶς αὐτὸ νὰ γίνη ποτέ. Ἐπίσης βλέπουμε πῶς ὁ Ἀρριανός, ἐπιλογικά, καταγράφει ὅλες τὶς φημολογούμενες ἐκδοχὲς γιὰ τὸν θάνατο τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ ταυτόχρονα ἐκφράζει τὸν ἀπεριόριστο θαυμασμό του γιὰ τὴν μεγαλύτερη πολιτικοστρατιωτικὴ φυσιογνωμία τῶν αἰώνων.

ΠΩΣ ΝΑ ΕΠΙΤΥΓΧΑΝΕΤΕ ΣΕ ΟΛΕΣ ΤΙΣ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΖΩΗΣ ΣΑΣ
Ἀντώνιος Πισσάνος
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΜΑΚΡΗ

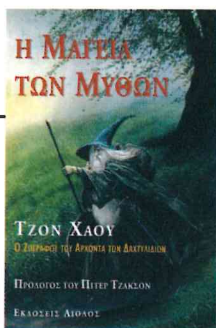
Κάθε σελίδα τοῦ βιβλίου αὐτοῦ ἐμψυχώνει καὶ ἐνθαρρύνει τὴν προσπάθεια τοῦ ἀναγνώστη νὰ ἀγγίξη ἀνώτερα ζητήματα, νὰ ἀποκτήση εὐγενέστερα αἰσθήματα καὶ νὰ ὁλοκληρώση ὑψηλότερους σκοπούς. Θεωρώντας πὼς κάθε ἄνθρωπος διαθέτει ἀνεξάντλητες ἱκανότητες γιὰ πρόοδο, πὼς ὅσα ἔχει καθένας ἤδη πραγματοποιήσει δὲν εἶναι παρὰ μόνον τὸ πρῶτο βῆμα ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ μπορεῖ νὰ κάνη, ἀλλὰ καὶ πὼς οἱ ἴδιες εὐκαιρίες παρουσιάζονται σὲ ὅλους, ὁ συγγραφέας παραθέτει μία σειρὰ σκέψεων καὶ ἐπιχειρημάτων, ποὺ ἐνδυναμώνουν τὴη θέλησή μας γιὰ μία θεαματικὴ ἄνοδο στὴν κλίμακα τῆς ἐπιτυχίας.

Η ΑΝΑΚΑΛΥΨΗ ΤΗΣ ΑΤΛΑΝΤΙΔΑΣ
Ρόμπερτ Σάρμαστ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ

Ἔχοντας ὡς κεντρικὴ ἀναφορὰ τὶς ἀφηγήσεις

τοῦ Πλάτωνος καὶ συνδέοντας βάσιμα ἐμπειρικὰ δεδομένα μὲ ἄλλα μοναδικὰ εὑρήματα τῆς ἀρχαίας ἱστορίας, τῆς παγκόσμιας μυθολογίας καθὼς καὶ τῆς φυσικῆς ἱστορίας, ὁ ἐξερευνητὴς-συγγραφέας τοῦ συναρπαστικοῦ αὐτοῦ βιβλίου παρουσιάζει τὴν πρωτοποριακὴ θεωρία του, ποὺ «θέλει» τὴν ἀρχαία Ἀτλαντίδα νὰ βρίσκεται στὸν βυθὸ τῆς θαλάσσιας περιοχῆς ἔξω ἀπὸ τὴν νότια ἀκτὴ τῆς Κύπρου! Ἂν μή τι ἄλλο, ἡ συγκλονιστικὴ αὐτὴ μελέτη ζωντανεύει τὸν μῦθο τῆς Ἀτλαντίδος, ἐνθουσιάζοντας κάθε ὀπαδὸ τῆς «Ἀτλαντολογίας».

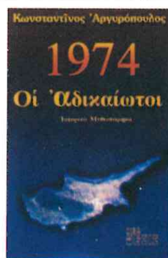
Η ΜΑΓΕΙΑ ΤΩΝ ΜΥΘΩΝ
Τζὸν Χάου
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΙΟΛΟΣ

Τὸ βιβλίο αὐτὸ περιλαμβάνει περισσότερους ἀπὸ 250 πίνακες καὶ σκίτσα τοῦ Τζὸν Χάου, ἑνὸς καλλιτέχνη ποὺ ἐμπνεύστηκε τὰ ἔργα του ἀπὸ τὰ μυθιστορήματα τοῦ Τόλκιν, ὅπως: τὸ «Χόμπιτ», τὸν «Ἄρχοντα τῶν Δαχτυλιδιῶν», τὸ «Σιλμαρίλλιον» καὶ τὴν «Ἱστορία τῆς Μέσης-γῆς». Ἐπίσης ὑπάρχουν καὶ τὰ ἐκπληκτικὰ ἔργα τέχνης ποὺ ἔφτιαξε γιὰ βιβλία μὲ δράκους, μὲ μύθους καὶ θρύλους καθὼς καὶ γιὰ παιδικὰ βιβλία ποὺ ἔγραψε καὶ εἰκονογράφησε ὁ ἴδιος, ἐντυπωσιάζοντάς μας γιὰ τὸ εὖρος τῆς φαντασίας του καὶ τὴν ζωντάνια τοῦ πνεύματός του. Ἡ καλαίσθητη αὐτὴ ἔκδοση ὁλοκληρώνεται μὲ τὴν παράθεση τῶν διασκεδαστικῶν πληροφοριακῶν σχολίων τοῦ καλλιτέχνη σχετικὰ μὲ τὸ πῶς δημιουργεῖ τὰ ἔργα του.

1974 - ΟΙ ΑΔΙΚΑΙΩΤΟΙ
Κωνσταντῖνος Ἀργυρόπουλος
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΑ ΘΕΣΙΣ

Ὁ συγγραφέας τοῦ συγκλονιστικοῦ αὐτοῦ βιβλίου ἀφηγεῖται λεπτομερῶς -ὑπὸ μορφὴν ἱστορικοῦ μυθιστορήματος- τὴν ἱστορία τῶν «ἀγνώστων» Ἑλλήνων καὶ Ἑλλήνων Κυπρίων

στρατιωτῶν, ποὺ πολέμησαν τὸν ἀπέναντι Τοῦρκο τὸ 1974 στὴν Κύπρο. Ἔχοντας ὁ ἴδιος τὴν ἰδιότητα τοῦ μαχητοῦ ἐντίμου ἀξιωματικοῦ, ποὺ ἔζησε στὸ πεδίο τῆς μάχης, περιγράφει μὲ γλαφυρὸ τρόπο τὰ διαδραματισθέντα ἐκεῖνον τὸν θλιβερὸ Ἰούλιο, καταλήγοντας στὸ συμπέρασμα πὼς ὅλοι οἱ ἥρωες, ποὺ τότε προσπάθησαν νὰ κρατήσουν ζωντανὲς καὶ ἀλώβητες τὶς ἔννοιες τῆς πατρίδος καὶ τῆς φυλῆς, παραμένουν Ἀδικαίωτοι μέχρι σήμερα.

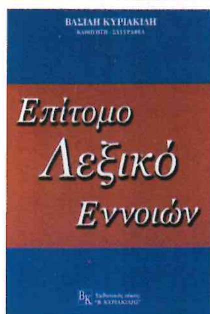
ΘΕΪΚΕΣ ΕΠΑΦΕΣ
Zecharia Sitchin
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΣΟΠΤΡΟΝ

Στὸν τόμο αὐτὸν παρουσιάζονται συγκλονιστικὰ στοιχεῖα γιὰ μία «ἄλλη ἱστορία» τοῦ Ἀνθρώπου καὶ τῶν Θεῶν, ἰδωμένη μέσα ἀπὸ ἕνα ἐντελῶς νέο πρῖσμα. Ἐμπνευστὴς τῆς θεωρίας ποὺ θέλει τὴν ἀνθρωπότητα νὰ ἀποτελῇ προϊὸν γενετικῆς μηχανικῆς, δημιούργημα τῶν ἐξωγήινων Ἀνουννάκι, ὁ συγγραφέας τοῦ βιβλίου αὐτοῦ πραγματεύεται τὸ καυτὸ θέμα τῶν ἐπαφῶν μεταξὺ γήινων καὶ θεῶν, καὶ διερευνᾷ τὸ πανάρχαιο ζήτημα τῆς ἰδιότυπης σχέσης ἀνάμεσα στὴν ἀνθρωπότητα καὶ τὸν δημιουργὸ ἢ τοὺς δημιουργούς της. Ἐπίσης περιλαμβάνονται καὶ ἐνδιαφέροντα στοιχεῖα γιὰ ἐμφανίσεις ΑΤΙΑ ἀπὸ τοὺς πανάρχαιους χρόνους μέχρι καὶ σήμερα.

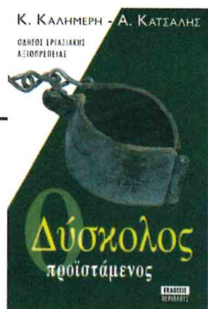
ΕΠΙΤΟΜΟ ΛΕΞΙΚΟ ΕΝΝΟΙΩΝ
Βασίλης Κυριακίδης
ΕΚΔΟΣΕΙΣ Β. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

Στὸ διδακτικὸ αὐτὸ βιβλίο ὑπάρχουν πολλὲς γνώσεις ἀπὸ τὴν καθημερινὴ ζωή, ἄλλες ἐμπειρικὲς καὶ ἄλλες ἐγκυκλοπαιδικές, ὅλες δοσμένες καὶ ἀναπτυγμένες κατὰ τρόπο ἀλφαβητικὸ καὶ μεθοδικό, ὥστε, μὲ ἐφόδιο αὐτές, καθένας νὰ μπορῇ νὰ προβαίνῃ σὲ ἀμερόληπτη

καὶ ὑπεύθυνη κριτική. Οἱ παρατιθέμενες θεματικὲς προτάσεις, ποὺ ἀποθηκεύονται στὸν νοῦ μας ἐπειδὴ ἀκριβῶς εἶναι εὔληπτες, δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ ἐρεθίζουν τὶς νοηματικὲς λειτουργίες μας, προκαλώντας τὶς δικές μας σκέψεις καὶ πολλαπλασιάζοντας ὄχι μόνον τοὺς συλλογισμούς μας ἀλλὰ καὶ τὰ ὁράματά μας. Καὶ τὸ βιβλίο αὐτὸ προσφέρει τόσο στὸν προφορικὸ λόγο ὅσο καὶ στὴν σύνταξη ἑνὸς καλογραμμένου κειμένου.

Ο ΔΥΣΚΟΛΟΣ ΠΡΟΪΣΤΑΜΕΝΟΣ
Κατερίνα Καλημέρη
Ἀντώνης Κατσαλῆς
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΕΡΙΠΛΟΥΣ

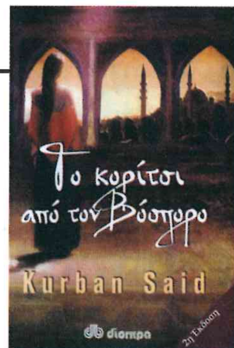
Οἱ συγγραφεῖς τοῦ βιβλίου αὐτοῦ ἐπιχειροῦν μία συστηματικὴ προσέγγιση τῆς ὑπέρβασης τῶν δυσκολιῶν ποὺ ἀντιμετωπίζουν οἱ περισσότεροι ἐργαζόμενοι καὶ οἱ ὁποῖες προέρχονται ἀπὸ δύσκολους προϊσταμένους, οἱ ὁποῖοι δὲν διαθέτουν τὶς ἀπαραίτητες διοικητικὲς ἱκανότητες. Στὶς σελίδες τοῦ βιβλίου αὐτοῦ παρουσιάζονται καὶ προτείνονται διάφοροι τρόποι σωστῆς καὶ ἀποτελεσματικῆς ἀντιμετώπισης τῶν προβλημάτων ποὺ προκύπτουν σὲ διάφορους ἐργασιακοὺς χώρους, γίνονται ἀναφορὲς στὶς μεθόδους προσαρμογῆς τῆς συμπεριφορᾶς, στοὺς τρόπους ἀποφυγῆς ἐπικοινωνιακῶν ἐμποδίων, στὴν χρήση τῆς θετικῆς συμπεριφορᾶς κ.ο.κ., κι ἀκόμη παρατίθενται συνοπτικὲς συμβουλὲς σχετικὲς μὲ τὸ θέμα.

ΠΥΘΑΓΟΡΑΣ: Ο ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΣ ΤΩΝ ΑΙΩΝΩΝ
Γεώργιος Σακελλαρίου
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΙΔΕΟΘΕΑΤΡΟΝ

Τὸ σύγγραμμα αὐτὸ παρουσιάζει τὰ σωστικὰ κηρύγματα καὶ τὶς διδασκαλίες τοῦ ὑπερμεγαλοφυοῦς σοφοῦ καὶ παγκοσμίου διδασκάλου Πυθαγόρα, διατρανώνοντας τὴν συμβολή του στὸν ἀνθρωπισμό, στὸν ὀρθὸ τρόπο ζωῆς, στὴν ἠθικὴ ἀναγέννηση τῆς ἀνθρωπότητος, στὴν Μουσικὴ καὶ στὴν Πολιτική.

Ἐπίσης ὁ συγγραφέας, ἐρευνώντας σὲ βάθος τὴν τεράστια φυσιογνωμία τοῦ ἐξέχοντος Σαμίου Σοφοῦ, ἀποκαλύπτει τὶς πολλαπλὲς ἀπόψεις του καὶ φανερώνει τὸν ἀσύγκριτο πλοῦτο τῶν γνώσεων καὶ τῶν διδασκαλιῶν του, ἀποδεικνύοντας πὼς ἡ δόξα του δὲν μειώθηκε ποτὲ κατὰ τὴν πάροδο τῶν αἰώνων καὶ παραμένει ἐξαιρετικὰ ἐπωφελὴς γιὰ κάθε νοῆμον ὄν.

ΤΟ ΚΟΡΙΤΣΙ ΑΠΟ ΤΟΝ ΒΟΣΠΟΡΟ
Kurban Said
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΔΙΟΠΤΡΑ

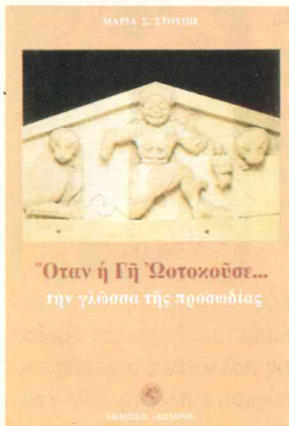

Τὸ μυθιστόρημα αὐτὸ ἀποτελεῖ ἕνα ἐξαιρετικὸ δεῖγμα εὐαισθησίας, χιοῦμορ καὶ διορατικότητας, ὅπου ἀπεικονίζονται μὲ ἀκρίβεια οἱ ἐσωτερικὲς συγκρούσεις τῶν ἡρώων ἀλλὰ καὶ οἱ κοινωνικές, πολιτισμικὲς καὶ θρησκευτικὲς ἀντιθέσεις τους. Εἶναι ἕνα ὄμορφο λογοτεχνικὸ ἔργο, μοντέρνο ἀλλὰ καὶ ἐξωτικό, τοποθετημένο στὸν ἀπόηχο μιᾶς ἐνδιαφέρουσας ἱστορικῆς στιγμῆς -τῆς κατάρρευσης τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας-, καὶ ἡ πλοκή του σχετίζεται μὲ τὴν σύγκρουση τῶν πολιτισμῶν καὶ τῶν ἀξιῶν τῆς προπολεμικῆς Κωνσταντινούπολης, ποὺ βρίσκεται σὲ πλήρη παρακμὴ καὶ τοῦ μεσοπολεμικοῦ Βερολίνου.

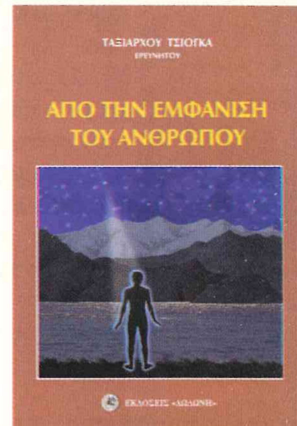

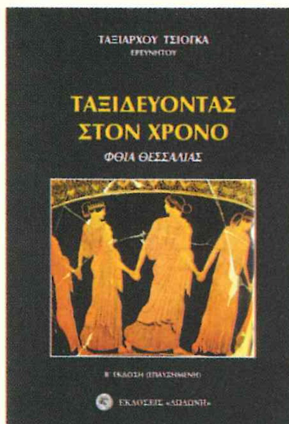
ΝΕΕΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΕΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΔΩΔΩΝΗ»

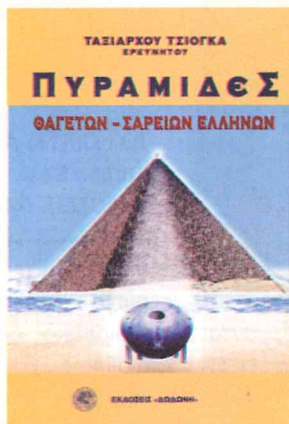

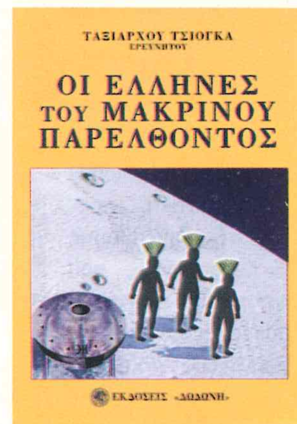

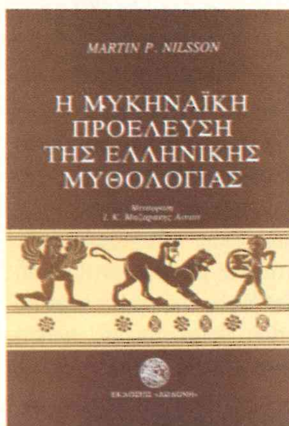

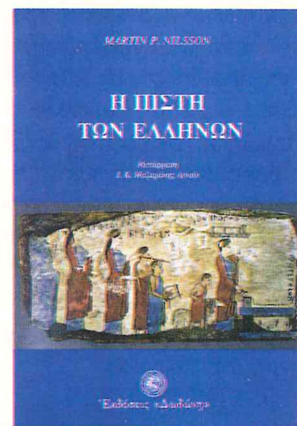

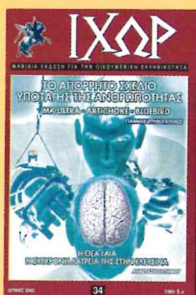

ΔΩΔΩΝΗ ΕΚΔΟΤΙΚΗ Ε.Π.Ε. ΑΝΔΡΕΟΥ ΜΑΤΑΞΑ 28 • Τ.Κ. 106 81 ΤΗΛ.: 210 38.25.485 FAX: 210 38.41171

ΣΕ ΟΛΑ ΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ ΚΑΙ ΣΤΑ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ ΜΑΣ

ΤΕΤΡΑΠΤΥΧΟ: ΠΕΣΜΑΖΟΓΛΟΥ 5, ΣΤΟΑ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ • ΔΩΔΩΝΗ: Μ. ΑΓΓΕΛΟΥ 27, ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΙΧΩΡ
Η ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ ΤΗΣ ΑΛΧΗΜΕΙΑΣ
ΤΟ ΜΥΣΤΙΚΟ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗΣ ΛΙΘΟΥ
1453: Η ΑΛΗΘΙΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΛΩΣΕΩΣ ΚΑΙ Η ΜΕΓΑΛΗ ΠΡΟΔΟΣΙΑ
Ο ΑΠΡΟΣΩΠΟΣ ΕΡΩΣ
Η ΟΡΦΙΚΗ ΥΛΙΚΗ ΥΠΟΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ
33

ΙΧΩΡ
ΤΟ ΑΠΟΡΡΗΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΥΠΟΤΑΓΗΣ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΤΗΤΑΣ
MK ULTRA - ARTICHOKE - BLUEBIRD
34

ΙΧΩΡ
ΟΙ ΔΙΟΝΥΣΙΑΚΟΙ ΤΕΧΝΙΤΕΣ ΚΑΙ ΤΑ ΜΥΣΤΗΡΙΑ ΤΟΥ ΔΙΟΝΥΣΟΥ
ΠΟΙΟΙ ΕΚΤΙΣΑΝ ΤΟΝ ΝΑΟ ΤΟΥ ΣΟΛΟΜΩΝΤΑ
Η ΕΙΚΟΝΟΜΑΧΙΑ ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ
ΔΕΙΣΙΔΑΙΜΟΝΙΑ Η ΑΙΤΙΟΤΗΤΑ
Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΣΥΝΕΧΙΖΕΤΑΙ
35-36

ΙΧΩΡ
ΤΑ ΕΠΤΑ ΘΑΥΜΑΤΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑΣ
ΟΙΩΝΟΣΚΟΠΙΑ Η ΔΙΑΓΝΩΣΗ ΤΟΥ ΜΕΛΛΟΝΤΟΣ
ΙΕΡΑ ΕΞΕΤΑΣΗ
ΟΙ ΔΙΩΓΜΟΙ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΑΙΡΕΤΙΚΩΝ
37

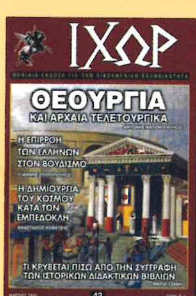

ΙΧΩΡ
ΟΙ ΑΝΩΤΕΡΟΙ ΚΟΣΜΟΙ ΚΑΙ Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ
ΣΤΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΕΣΩΤΕΡΙΚΕΣ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ
ΘΑΥΜΑΤΑ ΑΛΗΘΕΙΕΣ ΚΑΙ ΥΠΕΡΒΟΛΕΣ
Ο ΘΡΙΑΜΒΟΣ ΤΩΝ ΜΟΥΣΩΝ
ΑΡΧΑΙΕΣ ΙΕΡΟΠΡΑΞΙΕΣ
38

ΙΧΩΡ
ΟΛΥΜΠΟΣ ΚΑΙ ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ
Η ΒΟΡΕΙΟΣ ΕΛΛΑΣ ΚΟΙΤΙΔΑ ΤΩΝ ΟΛΥΜΠΙΑΚΩΝ
ΦΕΝΓΚ ΣΟΥΙ ΚΑΙ ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΣ
ΑΡΧΑΙΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΣΤΑ ΒΑΘΗ ΤΗΣ ΑΣΙΑΣ
39

ΙΧΩΡ
ΑΡΧΑΙΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΙΑΤΡΟΦΙΛΟΣΟΦΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΜΥΣΤΙΚΕΣ ΤΟΥΣ ΘΕΡΑΠΕΙΕΣ
ΔΙΟΣΚΟΥΡΙΔΗΣ
Ο ΣΚΟΤΕΙΝΟΣ ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΦΑΝΑΡΙΩΤΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ
ΜΕΤΕΝΣΑΡΚΩΣΗ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ
ΟΙ ΠΡΩΤΟΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΡΙΖΕΣ ΤΩΝ ΑΛΒΑΝΩΝ
40

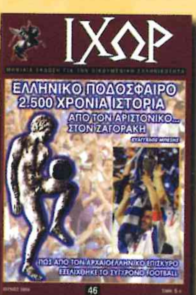

ΙΧΩΡ
ΛΕΞΑΡΙΘΜΙΚΗ
Η ΠΥΘΑΓΟΡΕΙΑ ΦΥΣΙΚΗ ΚΑΙ ΜΕΤΑΦΥΣΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ
Ο ΝΗΠΙΟΒΑΠΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΩΣ ΕΠΙΒΛΗΘΗΚΕ
ΚΡΗΤΗ ΣΤΙΣ ΕΠΑΛΞΕΙΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ
ΥΨΗΛΗ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΤΕΧΝΟΓΝΩΣΙΑ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ
41

ΙΧΩΡ
Η ΚΛΟΠΗ ΚΑΙ Η ΦΥΓΑΔΕΥΣΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ
ΠΟΙΟΙ ΚΑΙ ΠΩΣ ΜΕΘΟΔΕΥΣΑΝ ΤΗΝ ΑΡΠΑΓΗ
ΝΕΕΣ ΑΝΑΚΑΛΥΨΕΙΣ ΙΕΡΩΝ ΤΩΝ ΚΑΒΕΙΡΩΝ ΣΤΗΝ ΚΑΡΠΑΘΟ ΤΩΝ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΩΝ
ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΗ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ
Ο ΣΠΥΡΟΣ ΚΑΡΑΤΖΑΦΕΡΗΣ
42

ΙΧΩΡ
ΘΕΟΥΡΓΙΑ
ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΑ ΤΕΛΕΤΟΥΡΓΙΚΑ
Η ΕΠΙΡΡΟΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΣΤΟΝ ΒΟΥΔΙΣΜΟ
Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΕΜΠΕΔΟΚΛΗ
ΤΙ ΚΡΥΒΕΤΑΙ ΠΙΣΩ ΑΠΟ ΤΗΝ ΣΥΓΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
43

ΙΧΩΡ
Η ΑΠΟΣΙΩΠΗΜΕΝΗ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ
Η ΑΡΧΑΙΑ ΟΠΤΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ
ΥΑΛΟΙ - ΔΙΟΠΤΡΕΣ - ΦΑΡΟΙ - ΚΑΤΟΠΤΡΑ - ΦΑΚΟΙ
ΤΑ ΚΡΥΜΜΕΝΑ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ ΣΤΟ ΑΓΙΟ ΟΡΟΣ
ΔΙΟΝΥΣΙΑΚΗ ΕΚΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΨΥΧΟΘΕΡΑΠΕΙΑ
44

ΙΧΩΡ
ΔΕΛΦΟΙ
Ο ΟΜΦΑΛΟΣ ΤΗΣ ΓΗΣ
ΟΙ ΠΑΝΑΡΧΑΙΕΣ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΡΙΖΕΣ ΤΩΝ ΛΑΩΝ ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΑΣ
Ο ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΟΥ 1897
Η ΥΠΕΡ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΔΙΑΘΗΚΗ ΤΟΥ ΜΩΑΜΕΘ
45

ΙΧΩΡ
ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΠΟΔΟΣΦΑΙΡΟ 2.500 ΧΡΟΝΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ
ΑΠΟ ΤΟΝ ΑΡΙΣΤΟΝΙΚΟ... ΣΤΟΝ ΖΑΓΟΡΑΚΗ
46

ΙΧΩΡ
ΘΑΜΜΕΝΟΙ ΑΡΧΑΙΟΙ ΕΛΛΗΝΙΚΟΙ ΝΑΟΙ ΚΑΙ ΙΕΡΑ ΚΑΤΩ ΑΠΟ ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ
ΤΑ ΑΘΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΜΙΝΩΙΚΗΣ ΚΡΗΤΗΣ ΚΑΙ ΟΙ ΑΠΑΡΧΕΣ ΤΩΝ ΟΛΥΜΠΙΑΚΩΝ ΑΓΩΝΩΝ
ΗΛΙΑΚΕΣ ΤΡΟΠΕΣ ΚΑΙ ΙΣΗΜΕΡΙΕΣ ΟΙ ΦΥΣΙΚΕΣ ΕΟΡΤΕΣ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ
47-48

ΙΧΩΡ
ΑΡΧΑΙΕΣ ΓΝΩΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΝΕΕΣ ΙΑΤΡΙΚΕΣ ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ
ΑΙΘΕΡΑΣ ΚΑΙ ΚΟΣΜΙΚΗ ΔΥΝΑΜΗ
ΑΓΝΩΣΤΑ ΟΡΓΑΝΑ ΚΑΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΟΠΤΙΚΗΣ
Ο ΒΟΜΒΑΡΔΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΑΡΘΕΝΩΝΑ
49

ΙΧΩΡ

"ἔρρεε τὸ ἀθάνατον αἷμα τῆς θεᾶς, ὁ Ἰχώρ, γιατὶ τέτοιο ῥέει ἀπὸ τοὺς μακάριους θεούς". ΙΛΙΑΣ Ε (339-340)

ΙΧΩΡ

ΕΝΤΥΠΟ ΚΛΕΙΣΤΟ ΑΡ. ΑΔΕΙΑΣ 1570/6-9-200 ΚΩΔ. ΕΛΤΑ 5868
ΔΩΔΩΝΗΣ 36 • 104 44 ΑΘΗΝΑ ΤΗΛ.: 5142500

ΠΛΗΡΩΜΕΝΟ ΤΕΛΟΣ
Ταχ. Γραφείο ΚΕΜΠΑ
Αριθμός Άδειας

Τὸ «ΙΧΩΡ» κυκλοφορεῖ κάθε μῆνα στὰ περίπτερα καὶ τοὺς πάγκους τῶν ἐφημεριδοπωλῶν σὲ ὅλη τὴν Ἑλλάδα ταυτόχρονα. Διατίθεται ἀκόμα ἀπὸ τὰ βιβλιοπωλεῖα Ἀθηνῶν καὶ Θεσσαλονίκης. Ἀποστέλλεται μὲ συνδρομὴ στὴν Ἑλλάδα καὶ τὸ ἐξωτερικὸ κατόπιν τηλεφωνικῆς ἐπικοινωνίας.

«ΙΧΩΡ», Τηλ.: 210-514.2500